

**Diriliş Fikrinin ve Neslinin Mimarı
ÜSTAD SEZAI KARAKOÇ DÂR-I BEKÂYA GÖÇTÜ**

M. Taha Boyalık
Ebussuud Tefsirini Anlattı

**Erol Göka, Kemal Sayar
ve Yavuz Selvi'ye Sosyal
Medyayı Sorduk**

**Elif Özgün Alboshi ile
Sosyal Medya Üzerine**

SAYI 10 • ARALIK • 2021

Üstad Sezai Karakoç'un Kronolojik Hayat Hikâyesi - 1 / Fahrettin Gün • Sezai Karakoç'un Bıraklığı Miras / Yusuf Yazar • Zor Yazı / Şakir Kurtulmuş • Bir Medeniyet Savaşçısı Olarak Sezai Karakoç / Arif Altunbaş • Sezai Karakoç'un Mehmed Âkif'i / Ali Öztürk • Sosyal Medya Neyimiz Olur? / Ersin Çelik • Gençler İnternette Neler Yapıyor Neler! / Erol Erdoğan • Medyada Din Dinde Medya / Mustafa Şentürk • Dijital Çağda Tebliğ ve Davetin Teknomedyatik Görünümleri / Mustafa Derviş Dereli • Fıkıh Penceresinden Sanal Âlemdeki Gerçekliğimiz / Sevdegül Çekiç • Aynanın Karşısında Ağın İçinde / Adem Ceylan • Topçulardan Popçulara Popçulardan Youtuber'lara! Peki, Ya Sonra? / Seyfullah Şenel

KİTAP;

Eksikleri tamamlar.

“İlkokul, ortaokul ve lise dönemindeki çocuklarımıza sıfır ve 2. el kitap bağışlarınızı ulaştırıyoruz.”

TOPLANACAK KİTAP TÜRLERİ

İLKOKUL - ORTAOKUL İÇİN

➔ Öykü - Masal Kitapları

LİSE İÇİN

➔ Dünya Klasikleri

➔ Türk Klasikleri

➔ Modern Dünya Klasikleri

➔ Doğu Klasikleri

insanvakfi

KÜVEYTTÜRK

Bağış için:

TR36 0020 5000 0936 4683 9000 04

İNSAN VAKFI
İNSAN EĞİTİMİ KÜLTÜR VE YARDIMLAŞMA VAKFI

“Önce İnsan”

0212 534 41 61

Insanvakfi.org.tr

Merkez Mahallesi Silahtarağa Caddesi No:12 Eyüp / İSTANBUL

İMTİYAZ SAHİBİ:

İnsan ve Medeniyet Hareketi
Adına
Kemal Özden

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Mustafa Özel

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Mehmet Bulayır

EDİTÖR

Şehnaz Fındık

SON OKUMA

Betül Yavuz

YAYIN KURULU

Ahmet Geçer
Cemal Balıbey
Ebubekir Dilekçi
Fatih Büyükkara
Haluk Nas
Mustafa Özel
Mehmet Bulayır
Raif Nas

ISSN: 2757-9271

GRAFİK TASARIM

Ahmet Furkan Onat
ahmetfurkanonat@gmail.com

YAYIN TÜRÜ

Ayda bir yayınlanır. Yerel Süreli
Yayın. Ücretsizdir

Yazı ve reklamların içerik
sorumluluğu sahiplerine aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı
yapılabilir.

Dergimiz sınırlı sayıda basılmış
olup, dijital versiyonuna
www.insicam.net adresinden
erişebilirsiniz.

Hayy olanın adıyla.

Yeni bir yılı bitirirken hüzünlüyüz, mahzunuz.

Işıksız, meşalesiz, kandilsiz kaldık.

Yolumuzu aydınlatan, kalbimize umut ve heyecan katan, ruhumuzu besleyen, hepimizi geleceğe doğru kanatlandıran mütefekkir, şair, yazar ve dava adamı Üstadımız Sezai Karakoç (Mayıs 1933- 16 Kasım 2021), bu dünyadaki ömrünü tamamladı, sevdiklerine kavuştu. Ardında kendilerine ruh üflediği binlerce er bıraktı. Hayatı boyunca erlerin, erenlerin, pirlerin yetişmesi için yazdı, çizdi, dergi yayınladı, kitap çıkardı. Şiirler, denemeler, hikâyeler yazdı, tercümeler yaptı. Sessizdi, ama arkasında çok hoş bir sada bıraktı.

16 Kasım 2021 tarihi, bundan sonra Sezai Karakoç olarak anılacak. Kendisine sonsuz mağfiret ve rahmet niyaz ediyoruz.

Geçtiğimiz ayın ortasında vefat eden Sezai Karakoç'u bir iki yazı ile yâd edelim diye düşündük. Ancak sayı ona ulaştı. Bir nebze de olsa kendisini anlatabildiysek, ne mutlu bize!

Aralık dosya konumuz sosyal medya. Gittikçe ağırlığını ve etkisini artıran sosyal medya araçları, hayatımızda neredeyse mahrem alan bırakmadı. İletişimin ve internet kullanım imkânlarının yaygınlaşması, hem sosyal medya kullanımını artırdı hem de değişik sorunların ortaya çıkmasına yol açtı. Sosyal medya araçları bir imkân mıdır yoksa bir tehdit midir konusu, öyle görünüyor ki bir mesele olarak gündemde kalmaya devam edecektir. Lehte de olsak aleyhte de olsak, dünyanın her yerinde büyük bir kitlenin bir biçimde kullandığı sosyal medyayı, sosyal medya mecralarını değişik açılardan ele alan yazılarla karşınızdayız.

Bu sayımız, hacimli ve dolgun bir sayı oldu. Umarız beğeni ve ilginize layık olmuştur.

Yeni yılda, yeni sayılarda buluşmak üzere *Hayy* olana emanet olunuz.

Mustafa ÖZEL

Genel Yayın Yönetmeni

İÇİNDEKİLER

06	Babacığımıza Mektup Kemal Mansur	52	Sezai Karakoç Bize Ne Söyledi? Mustafa Özel	90	Sosyal İkilem: Sosyal Medyada Olmak Ya da Olmamak Aşkın Yıldız
08	Yunus ve Mevlânâ Ne Diyor? Mustafa Özсарay	56	Ressam: Meryem Zehra Şahin	92	Hamasetten Uzak Reel Politığe Yakın: Türk Devletleri Teşkilatı Şehnaz Fındık
12	M. Taha Boyalık Ebussuud Tefsirini Anlattı İnsicam	57	Sosyal Medya Neyimiz Olur? Ersin Çelik	96	Kişisel Dünyamız, Dış Etkenler, Ön Yargılarımız, Dijital Evren Ahmet Furkan Onat
16	Kırk Kandil -10- Rasulullah'ın Kızı Zeynep Rıza Savaş	60	Gençler İnternette Neler Yapıyor Neler! Erol Erdoğan	98	Sanal Dünyaya Yolculuk: Metaverse Evreni Burak Kızılet
18	İnci Mercan Gerdanlığı -9- Ebu Ubeyd ibn Cerrah (R.A.) Ahmet Poçanoğlu	64	Medyada Din Dinde Medya Mustafa Şentürk	100	Sosyal Medyanın Siyasi Kutuplaşma Üzerine Etkisi Furkan Emiroğlu
22	Hattat: Hüseyin Öztürk	68	Dijital Çağda Tebliğ ve Davetin Teknomedyatik Görünümleri Mustafa Derviş Dereli	102	Sosyal Medya Üzerine Üç Soru Üç Cevap -I- Erol Göka
23	Üstad Sezai Karakoç'un Kronolojik Hayat Hikâyesi - 1 Fahrettin Gün	70	Fıkıh Penceresinden Sanal Âlemdeki Gerçekliğimiz Sevdegül Çekiç	106	-II- Kemal Sayar
28	Sezai Karakoç'un Bıraktığı Miras Yusuf Yazar	74	Birbirimizden Uzaklaştıran Medya Mucahid Yıldız	110	-III- Yavuz Selvi
32	Hakikat Bir Şairi Kucakladığında Mustafa Özkaya	76	Var Olmanın Yeni Şekli Yokluk Mudur? Mustafa Eser	112	Elif Özgün Alboshi ile Sosyal Medya Üzerine İnsicam
36	Zor Yazı Şakir Kurtulmuş	78	Sosyal Medyada Kişinin Kendisi Olarak Var Olması Mümkün Mü? Derviş Çelebi	116	Avusturya'da İslam Din Eğitimin Dünü, Bugünü ve Yarını - 3 Erkan Erdemir
38	Bir Medeniyet Savaşçısı Olarak Sezai Karakoç Arif Altunbaş	80	İletişim ve Sosyal Medya Dili Ebubekir Dilekçi	120	Bosna'da Ayvaz Dede Şenliği Kemal Kahraman
40	Yitik Cennetin Yolunda Musa Kırca	82	Taş Tabletlerden Dijital Tabletlere İnsan Olmanın Hikayesi Mehmet Ödemiş	124	Balkanların Mazlum Ülkesi: Bosna Selahattin Semiz
42	İmam Gazâlî'den Sezai Karakoç'a Uzanan Manevi Köprü: İhya ile Diriliş Mülayim Sadık Kul	84	Aynanın Karşısında Ağın İçinde Adem Ceylan	130	Şems-i Tebrizî'nin Vatanı: Tebriz -I- Rıdvan Canım
46	Sezai Karakoç'un Mehmed Âkifi Ali Öztürk	88	Topçulardan Popçulara Popçulardan Youtuber'lara! Peki, Ya Sonra? Seyfullah Şenel	134	Çizgi: Hasan Aycın
50	Diriliş Piri Sezai Karakoç'un Ardından Sinan Özyurt				

Saygı ve Rahmetle

“Diriliş bayraklarını taşıyan
Şehit gömleklerini peşin giymiş
Ateşten, sudan geçer gibi geçen
Allah önünde her varı yok gören
Dağların üstünde erip
Kentlere şafaklar gibi ağan
Küçük askerlerini
Gül dicsinler diye yeni topraklarına
İnsanın ta gönlüne
Yetiştir erenlerini
Allah’ım
Âmin”

Çizgi: Vecihe Kara

Babacığma Mektup

Kemal MANSUR

Allah'ın selamı, bereketi, inayeti üzerinize olsun sevgili babacığım. Hâllen-
diğiniz hoşnut olduğunuz hâller, Rabbimi hoşnut eden hâller olsun. Âlî ma-
kamlarda konaklayınız inşallah.

Siz de beni soracak olursanız, geç de olsa kıymetinizi fark etmiş olmanın
buruk mutluluğu yanında aymazlıkla geçen zamanların derin teessürünü
bir arada yaşıyorum. Nimetleri zamanında fark edememek, insanoğlunun
kaderiydi belki de.

Özellikle son zamanlarınızda, hayatın derûnî tefsirine dönüşen anlamlı
bakışlarınızı, seyrek ve cılız ama dağların taşımaya cesaret edemediği an-
lamları sırtlanmış kelimelerinizi, şimdilerde işaret taşları gibi yerleştiriyor-
um sırâtıma.

Birbirimize hiç kullanmadığımız sır kelimelerimiz vardı babacığım. Göz-
lerimizden gönüllerimize transfer olan. Belki de kirlenmesinler diye hiç du-
daklarımızdan dökmediğimiz kelimelerimiz. Zira harcıalem kelimeler değil-
di onlar. Kim bilir cennetteki ilk buluşmamıza sakladık telaffuzunu...

Baba ile her şey ulu orta konuşulmazdı zaten kültürümüze göre. O, kalbi-
nin dolaşımında tutarak kelimeleri lisân-ı hâl ile işaret ederdi olması gere-
keni. Bir simyacı maharetiyle hayata sezgisel, ince dokunuşlarla sirayet eder
ama orta yerde pek görünmezdi.

Hayatın seyri içerisinde pek hissedilmeyen, sahneden çekildiği anda ise
devasa bir boşluk duygusu eşliğinde varlığı git gide kuşatan bir roldü onun-
kisi... Öyle maharetle oynadınız ki rolünüzü sevgili babacığım, kimi zaman
siz olmasanız da hayatımın su gibi akacağı zehabına kapıldım. Bu cümleyi
yazarken kızaran yanaklarıma ulanan utangaç damlaları özür olarak kabul
buyurun lütfen.

Baba, düzen kurucu ve koruyucu bir özneydi. Geç ayırımsadım. Ayırımına
vardığımda hayranlık nazarıyla bakmaya başladım size. Ne merhalelerde
nice dokunuşlarınızı hissediverdim apansız. Maharetim zannettiğim nice iş-
lerde tükettiğim şeyin sizin maharetiniz olduğunu anladım.

Babanın siması, duygular kabristanıdır. Yaşadığı acı tatlı ne varsa deru-
nunda biriktirir, derinlerde yaşar, ağyare aşikâr etmez. Bir yığın şey gibi
bunu da anca fark edebildim. Sizin nice olaylar karşısında ifadesiz duran
çehrenize bakarak, dudağımdan öfkeli kelimeler döktüğümü hatırlıyorum.
Utaniyorum. Anlıyorum ki babanın tepkileri, hayata geniş perspektiften
bakan -bir önder hassasiyetiyle kavrayan- tepkilerdi.

Babacığım, siz bizim devletimizsiniz. Sıcakta soğukta koruyan barınak, sevinçte tasada ortak, varlıkta yoklukta yoldaş, hasılı bütün bir hayat macerasında rehber... Baba öldüğünde sadece çocuklar değil büyükler de yetim kalıyor.

Sizin hikâyeniz Türkiye'nin şehirleşmesinin hikâyesiydi aynı zamanda. Daha on beş- on altı yaşlarında gurbetle tanışmıştınız. Şehir, size kucak açmamış aksine en zor sınavlara dûçar ederek adeta öğ almaya çalışmıştı. Şantiyeler, haneniz olmuştu uzun müddet. Sizin gibi gurbetçi arkadaşlarınızla kumanya yaparak paylaştınız aşınızı, yalnızlığınızı, kederinizi.

Hasretin de organik yaşandığı yıllardı. Ulaşım araçları, iletişim aygıtları yok denecek kadar kısıtlıydı. Kara trenlerin taşıdığı mektuplar ulaşsa bile kim bilir belki de adresiniz/şantiyeniz değişmiş oluyordu. "Ya nasib" ile cümleye başlanan ve daha son kelimeye varmadan hüznün tüm tonlarının duyulduğu vakitlerdi. Giden gelir miydi, gelen bulur muydu?..

Payitahtın görünmeyen, sizin ta-

birinizle "insanın ikindiden sonra durmaya cesaret edemediği" bir bölgesinden yer edindiğinizde, kim bilir hangi hayalleri kuruyordunuz. Zamanla çevrili arsalar çoğaldığında, birbirinizden cesaret alarak gecekondu inşa etmeye başladınız kıt bütçelerinizle. İşte tam bu noktada şehir, sizi fark etti. Kibriyle karışık kinini boca etti üzerinize ama siz direndiniz, yıkılan salaş gecekondularınızın yerine yenisini yaptınız.

Arsaları çevirdiğiniz bölgenin en görünür yerini, mescid inşası için ayırmıştınız ve ilk fırsatta evlerinizin salaşlığına nisbet şartlara göre "görekemli" bir cami inşa etmiştiniz. Şehri tutsak eden, ruhun unutturmaya çalıştığı ne varsa canlandırdıyordunuz varoşlarda. Tüm köylülüğünüzle kafa tutuyordunuz Batıcı bürokratik kibre. Ulaştığımız bu imkânlar dünyasında, sizin imkânsızlıklar içerisindeki canhıraş mücadelenizin payı çok büyük. Çok isabetli kullandığımız söylenemez.

Hakkınızı helal ediniz babacığım... Ruhunuz şad olsun.

Birbirimize hiç kullanmadığımız sır kelimelerimiz vardı babacığım. Gözlerimizden gönüllerimize transfer olan. Belki de kirlenmesinler diye hiç dudaklarımızdan dökmediğimiz kelimelerimiz. Zira harcıalem kelimeler değildi onlar. Kim bilir cennetteki ilk buluşmamıza sakladık telaffuzunu...

Yunus ve Mevlânâ Ne Diyor?

Mustafa ÖZSARAY

FSMVÜ İslamî İlimler Fakültesi
Dr. Öğretim Üyesi

Dünyada ve Türkiye’de birbirine zıt hayat anlayışlarına sahip kesimlerin, insanlığın ortak mirası düşüncesinden hareketle Yunus’a ve Mevlânâ’ya sık sık atıfta bulunduklarını görüyoruz. Öyle ki insanlığın ortak mirası düşüncesinin bir sonucu olarak, onları anlama adına dünyada ve ülkemizde birçok araştırma ve etkinlik yapılıyor hatta özel yıllar dahi ilan ediliyor. İlk bakışta, ne güzel, Yunus ve Mevlânâ herkes tarafından anlaşılmış ve seviliyor denilebilir. Evet, onların değeri hakkında bir farkındalık var yalnız bu farkındalıkta insanları özlerine ve yaratılış görevlerine davet eden Yunus ve Mevlânâ, hakikaten ne diyor diye bir çaba gösteriliyor mu yoksa hikmetli sözleri nefisler hariç tutularak başkalarına karşı bir gönderme aracı konumuna mı indirgeniyor? Ortada çelişkili bir durumun olduğu görülüyor ki buna dair tartışmalar gündemdeki yerini alıyor. Özellikle, bu zatların isimleri ile ilişkili olarak düzenlenen bazı kültürel ve sanatsal etkinliklerin, onların hayat anlayışları ve gayeleri ile uzaktan yakından ilgili olmadığına dair haklı tepkiler görülmeye başlandı. Bu tepkilere rağmen onların isimleri de dâhil düşünce ve manevi miraslarının itibarsızlaştırılmasına devam ediliyor. Bu durum böyle giderse, yeni nesiller Yunus ve Mevlânâ’yı birer sûfî olarak değil, birer kültürel mit olarak tanımaya başlayacak. Çünkü; düşüncesi ve eserleri ile yaşamış Yunus ve Mevlânâ kaybolduğunda, bunların yerini hayallerin şekillendirdiği Yunus ve Mevlânâ’nın alacağı kesindir. O hâlde, bir sorumluluk gereği olarak evvela Yunus ve Mevlânâ’nın zühd döneminden kendi devirlerine kadar gelen âlim, âbid ve mütefekkir sûfîlerin oluşturduğu Kur’ân ve Sünnet çizgisindeki tasavvuf anlayışının Anadolu’daki güçlü temsilcilerinden olduğunu belirtelim. Hemen sonra, tasavvufun ne olduğunu yine bu iki mütefekkir sûfinin de izlerini takip ettikleri kurucu sûfîlerin ifadeleriyle hatırlatalım. Şöyle ki:

“Tasavvuf, kalbi halka müracaattan (uymaktan) arındırmak, tabiattan gelen huylardan ayırmak, beşerî sıfatları söndürmek, nefsanî davalardan uzaklaşmak, ruhani sıfatlar üzerine konmak, hakikatin bilgileri (ne sarılıp onun) ile yücelmek, ebediyete kadar en uygun tarzda hareket etmek, bütün ümmete karşı samimi davranmak, hakiki olarak (Allah’ın ahbine ve misakına) vefa gösterme görevini yerine getirmek, şeriatla Peygamber’e (a.s.) tabi olmaktır.”¹ (Cüneyd Bağdadî)

“Bizim terbiye yolumuzun temelini şu yedi şey oluşturur: 1. Kur’ân’a sımsıkı sarılmak, 2. Sünnete uymak, 3. Helâl yemek, 4. Kimseye eziyet etmemek, 5. Günahlardan kaçınmak, 6. Tövbe etmek, 7. Hakları yerine getirmek.”² (Sehl bin Abdullah Tusterî)

“Allah’a giden yollar çoktur, ama bunların en sahihi, en mamuru ve şüpheden en uzak olanı, kavlen, fiilen, azmen, akden ve niyyeten sünnete uymaktır. Çünkü Yüce Allah: **“Eğer O’na uyarsanız, hidayete erersiniz”** (Nur, 54) buyurmuştur.”³ (Ebu Ali Cüzcanî)

“Tasavvuf, tamamıyla ahlâktan ibaret olup ahlâkça ziyade olan tasavvufça da ziyadedir. Tasavvuf safvet ve müşahededir.”⁴ Ebu Bekir Kettanî

Bu tariflerde de görüldüğü üzere tasavvuf, kulun İslâmiyet’i layıkıyla yaşamasıdır. Yunus ve Mevlânâ’nın gayesi de bu! Ve onlar kendilerinin sürekli hatırlanmasını değil; insanın, daima kulluğunu hatırlamasını ve gurbet sayılan bu dünya hayatının kalıcı olmadığını bilip, asıl vatan olarak gördükleri ahireti sürekli hatırd tutarak yaşanmasını anlatıp gittiler. Pekâlâ, tasavvufî anlayışları eserlerinde bu şekilde yazılı iken onları anma ve anlatma

adına neler yapılıyor doğrusu şaşır-mamak elde değil! Bu meyanda; tasavvufun gayesinden bîhaber kimi yazarlar, Yunus veya Mevlânâ’dan bir söz devşirip, kendi düşünce sistemine ve yazılarına anlam derinliği kazandırmaya çalışıyorlar. Tasavvufun gayesinden bîhaber kimi şairler, iç sesleriyle ilhamı karıştırarak, bu muhakkik erlerin hâl dilini kâl diline çevirmeye çalışıyorlar!

Tasavvufun gayesinden bîhaber kimi sanatçılar, eserlerine bu Allah dostlarının sembolik anlatımından bir esin katıp gelenekle modern sentezlediklerini belirtiyorlar.

Tasavvufun gayesinden bîhaber kimi politikacılar, müşahede sahibi bu sûfilerin hak yola girmeleri için yetmiş iki milleti kulluğa davet eden sevgi dilini, sadece nutuklarında oy devşirme amacıyla kullanıyorlar.

Tasavvufun gayesinden bîhaber kimi tüccarlar, bu saygın erenlerin isimlerini ve ayinlerini ticaretlerine revaç için marka veya şov olarak kullanıyorlar.

Sosyal medyanın ortaya çıkardığı fenomenler ise bu konuda tam bir felaket. Onlar da daha çok tanınma ve para kazanma hırsıyla, dijital tezgâhlarına bu mübarek zatların sözlerini ve resimlerini bir ürün

Evet, onların değeri hakkında bir farkındalık var yalnız bu farkındalıkta insanları özlerine ve yaratılış görevlerine davet eden Yunus ve Mevlânâ, hakikaten ne diyor diye bir çaba gösteriliyor mu yoksa hikmetli sözleri nefisler hariç tutularak başkalarına karşı bir gönderme aracı konumuna mı indirgeniyor?

¹ Feridüddin Attar, *Tezkiretül-Evliya*, ter. Süleyman Uludağ, İlim ve Kültür Yayınları, Bursa 1984, s. 481.

² Abdülkerim Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi*, Ter. Dilaver Selvi, Semerkand Yayınları, İstanbul 2009, s. 94.

³ *Tezkiretül-Evliya*, s. 596

⁴ *Tezkiretül-Evliya*, s. 601

O hâlde, bir sorumluluk gereği olarak evvela Yunus ve Mevlânâ'nın zühd döneminden kendi devirlerine kadar gelen âlim, âbid ve mütefekkir sûfîlerin oluşturduğu Kur'ân ve Sünnet çizgisindeki tasavvuf anlayışının Anadolu'daki güçlü temsilcilerinden olduğunu belirtelim.

olarak yerleştiriyorlar.

Evet, buhranlı asırlarda Allah'ın bir lütfu olarak zuhur eden bu kâmil insanlar, kapıldıkları dünya kavgası sebebiyle ilâhî mesajı hissetmeyen -göz ardı eden- gafil insanları uyarıcı, düşündürücü ve harekete geçirici hikmetli sözlerle uyarıyorlardı. Öyle güçlü ve derin sesleri vardı ki bu sesler bugünlerde hâlâ işitilebiliyor. Tabii ki onların sözlerinin etkisi beslendikleri iki temel kaynaktan neşet ediyor. Azıcık gafletten kurtulmaya gayret edenlerin kulaklarında ve yüreklerinde onların sesleri yankılanıyor. Burası oldukça sevindirici ama onların üslubuyla ifade edersek bu sesleri anlayacak "can kulağı" gerekli. İşitilen sesler, sadece ağızlardaki dile değil göğüslerdeki dile tesir etmeli. İnsanda kâl ile hâl uyumlu olmalı.

Evet, gerçi bu zatlar o kadar engin gönüllüydüler ki kendilerini kulaklarındaki ve gözlerindeki perde sebebiyle anlamayan insanları da reddetmezlerdi. İnsan beşerdir, şaşar günahkâr da olabilir ama samimi bir pişmanlık ve tövbe ile gerçeği görür diye umutlu olmaktan ve her zaman onları hak yola çağırmaktan geri durmazlardı. Hidayet için vakti zamanı var diye beklerlerdi ama bu bekleyiş hidayetten nasibi olmayan

inatçı ve cüretkâr samimiyet yoksunu olanlar için değildi. "Bu Allah'ın lütfudur, onu dilediğine verir. Allah büyük lütf sahibidir."⁵ âyetinde işaret edilen küllî iradeyi bilerek cüzî iradelerinin sınırlarını bilirlerdi.

Kuşkusuz, kendi eksikliğinin farkında olan samimi insanlar, kemâl sahibi bu erenleri engin gönülleri sebebiyle takdir eder, mukaddes tutar ve her zaman sever, sayarlardı. Bu sevgi ve saygı, milletin bağrında yer tutardı. Bundan dolayı, bu zatlar geçmişten geleceğe saygınlıklarını koruyarak yaşarlardı. Burada şu soruyu da sormamız gerekir: Hakikat bu ise neden bu millet hayat tarzı bakımından çözüldü ve parçalandı? Nihayet bu necip milletin epeyce bir bölümü, kendilerini yozlaştıran yabancı kültürel kodlarla bakış açılarını ve hayat tarzlarını şekillendirir oldu? Bu milletin bazı fertleri, hâlâ niçin kendine insan-cıl başkasına şahin, kendine merhametli başkasına zalim, kendine demokrat başkasına despot, kendine müreffeh başkasına sömürgeci zihniyete sahip Batı hayat tarzının esiri oluyor?

Evet, Batı karşısında bilim ve tekniğe geri kalan -değerler bakımından asla değil- devleti ilerletmek

için XIX. yüzyıldan günümüze tartışılan bu probleme genel anlamda ya her yönüyle onlar gibi olalım veya tekniklerini alalım, kültürlerini almayalım çözümleri ile yaklaşıldı. Kıyısından kenarından devletin nimetlerinden daha çok istifade edenlerin, özüne ve köklerine bağlı milleti cahil zannederek yaptıkları bu tartışmaların, kavgalara dönüşmesi ve güç kaybı sebebiyle siyasî, iktisadî, askerî ve sosyal yapımız derin yarılmalara maruz kaldı. Altı kıtaya yayılan altı asırlık koca devlet çöktü derken, yeni bir umutla direnen millet bir araya gelip yeni bir devlet kurdu. Bu yenden ayağa kalkış esnasında herkes kavgayı bırakıp ister hayat tarzı ister bilim ve tekniği olsun bir şekilde örnek alınan Batılı devletlerin işgalci güçlerine karşı varoluş mücadelesi verdi ama bu yeni süreçte sanki ülkeden kovulan sömürgeci Batılı devletler değilmiş gibi onların hayat tarzı ve sistemleri ülkeye ithal edilmeye başlandı. Neticede, milletin asırlar boyunca özümsemiştiği kültürel kodlar da tepeden inmeci anlayışla değişime uğradı. Bu değişimde, geçmişte sanki tek hata yapan ulema ve meşâyih imiş gibi bu kesimler dışlandı. Bunların içinden ise geleneğine bağlı halkın, zihin dünyasında derin izleri olan Yunus ve Mevlâna modern toplumun inşasında ve halkın bu sistem değişikliğini kabulde bir araç olarak gerekli görüldüler. Bu gereklilik, bu zatların ne dediğinden ziyade nasıl algılanması lazım geldiği hususunda olan bir gereklilikti. İşte şu anda, geçmişten bugüne bu zatlarla ilgili yanlış algı ve uygulamaların görülmesi bu yanlış konumlandırmanın bir sonucu olarak karşımızda duruyor. İslâmî hayat deyince bunu gericilik diye görenler, buna karşın Yunus ve Mevlânâ Müslümanlığından söz edenler, bu büyük Allah dostlarının hayatın her anında "Allah adı yer alsın, zikriniz fikriniz

Allah olsun" mealine gelen, Kur'an ve Sünnet'e uyan sözleriyle acaba hangi hayat tarzını anlattıklarını zannediyorlar! Hele Batılı sömürgeci devletlerde bir yandan İslâm karşıtlığı yaygınlaştırılırken öte yandan oralarda, resmi toplantılarda, bize karşı göstermelik olarak Yunus ve Mevlânâ'nın insancılığından ve barışseverliğinden bahsedilmesi aldatmacasını ne zaman anlayacağız acaba!

Şimdi yanlıştan dönme zamanı. Bu zatları, gerçekte onların kendilerini tanımladıkları gibi tanımamız gerekir. Onları iyi tanımanın yolu ise düşünceleri ile birlikte yaşantılarına bütüncül bakmaktır. Bu zatlar, Kur'an ve Sünnet'e bağlı tasavvuf anlayışının seçkin mensuplarıdır. Bu ise sağlam bir imanla birlikte söz ve amel uyuşmasına işaret etmektedir. Yani yaşanmayan hâllerden bahsedilmez. Gönül dili ile konuşulur ki bu dil de Kur'an ve Sünnet'in dilidir. Mevlânâ bu hakikati "Canım tenimde oldukça Kur'an'ın kölesiyim. Seçilmiş Muhammed'in (s.a.v.) yolunun toprağıyım." diye ortaya koymuş ve yine "Pergel gibiyim; bir ayağımla şeriat üstünde sağlamca durduğum halde öbür ayağımla yetmiş iki milleti dolıyorum." diyerek bütün insanlığı İslâm'a davet ettiğini açıkça ilan etmiştir. Yunus Emre de bu hakikati "Şeriat, tarikat yoldur varana, hakikat, marifet ondan içeri." sözüyle dile getirmiştir. Bu sözlerden şunu anlıyoruz ki bu Allah dostlarının amacı İslâmiyet'i ihsan kıvamında yaşamak ve yaşatmaktır. İhsan ise Cibril hadisi⁵ diye meşhur olan hadis-i şerifte belirtildiği üzere Allah'ı görüyor gibi kulluk etmektir. Her ne kadar kul onu görmüyorsa da Allah onu her zaman ve her yerde görüyor.

İnsan beşerdir, şaşar günahkâr da olabilir ama samimi bir pişmanlık ve tövbe ile gerçeği görür diye umutlu olmaktan ve her zaman onları hak yola çağırmaktan geri durmazlardı.

⁵ Cuma, 62/4.

⁶ Buhârî, İman, 37; Müslim, İman, 1.

M. Taha Boyalık Ebussuud Tefsirini Anlattı

İNSİCAM

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Mehmet Taha Boyalık başkanlığında yürütülen Ebussuud tefsiri çalışması, geçtiğimiz ay yayınlandı. "İSAM yayınları arasından çıkan İrşâdü'l-Aklî's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm, müellif" nüshası ve en eski nüshalar esas alınarak hazırlandı. İslam dünyasında büyük bir heyecanla karşılanan eser, tefsir literatürünün önemli kitaplarından kabul ediliyor. Biz de İncicam dergisi olarak Ebussuud Efendi ve İrşâdü'l-Aklî's-Selîm tefsiri hakkında eserin hazırlanıp yayınlanmasında öncülük eden Taha Boyalık hocamız ile söyleştik.

S: Sayın hocam, isterseniz Ebussuud Efendi'den başlayalım, kimdir bu zat, ilim, fikir ve kültür hayatımızdaki yeri nedir?

C: Ebussuud Efendi XVI. yüzyılda Osmanlı ilmiyesi ve bürokrasisi için son derece önemli bir şahsiyettir. II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim, Kânûnî Sultan Süleyman ve II. Selim dönemlerini idrak etmiştir. İlim ve idarecilikteki parlak kariyerini hızlandıran birçok husus vardır. Bu konuda II. Bayezid'e yakınlığı dolayısıyla "hünkâr şeyhi" diye bilinen, babası Muhyiddin Muhammed'ten (Şeyh Yavsî) küçük yaşlarda aldığı sıkı eğitim, dikkat çeken zekâsı, üst düzey hitabet gücü ve babası vasıtasıyla gençlik dönemlerinden itibaren yönetici sınıfla kolaylıkla irtibat kurabilmesi zikredilebilir. İlim ve idarecilik kariyerine baktığımızda sürekli yükseliş yönünde bir seyirle karşılaşıyoruz. Yavuz Sultan Selim döneminde İnegöl'deki İshak Bey Medresesi'nde başlayan müderrislik kariyeri, Fatih Camii civarında bulunan Sahn-ı Seman medresesinde son bulmuş, ardından Kânûnî döneminde sırasıyla altı ay Bursa kadılığı, dört yıl İstanbul kadılığı, sekiz yıl Rumeli kazaskerliği yapmıştır. O dönemde kazaskerlik, adalet mekanizmasının işleyişindeki en önemli görevlerden biriydi. Kazasker, üst düzey müderris ve kadı atamalarından sorumlu olduğu gibi Dîvân-ı Hümayun'un bir üyesi olarak Sultan ile sürekli irtibat halindedir. Kazaskerliği boyunca Ebussuud Efendi, Kânûnî ile çok iyi ilişkiler kurarak onun itimadını kazanmıştır. Öyle ki Kânûnî uzun soluklu Korfu, Boğdan, Budin ve Estergon seferlerinde bile onu yanı başından ayırmamıştır. Ebussuud Efendi nihayet Şeyhülislam olmuş ve yirmi bir yılı Kanûnî, sekiz yılı ise II. Selim döneminde olmak üzere vefatına kadar yaklaşık otuz yıl bu görevini sürdürmüştür. Onun Şeyhülislamlığı döneminde bu makamın önemi gitgide artarak daha önce kazaskerlerin ifa ettiği önemli idari görevler de Şeyhülislam tarafından deruhte edilir olmuştur. Ebussuud Efendi kazaskerlik ve Şeyhülislamlık vazifeleri sırasında Osmanlı hukuk sisteminin işleyişini yeniden düzenleyerek büyük dönüşümlere imza atmıştır. Vakit alan bu yöneticilik vazifelerine rağmen ağırlıklı olarak tefsir ve fıkıh alanlarında çok sayıda eser kaleme almıştır. Çoğu yazma nüsha halindeki eserlerinin sayısı elli civarındadır.

S: Tefsiri "İrşâdü'l-Aklî's-Selîm" hakkında kısaca bilgi verebilir misiniz? Tefsir tarihinde nasıl bir yerde durmaktadır Ebussuud Efendi'nin tefsiri?

C: Bu tefsir yazıldığı günden itibaren büyük teveccüh görmüş ve şöhrete kavuşmuştur. Daha tamamlanmadan büyük ilgi ve merak uyandırdığı anlaşıyor. Öyle ki Kânûnî Sultan Süleyman tefsirin tamamlanmasını beklemeyip yazılmış bulunan Sâd sûresine kadarki kısmı derhal görmek istiyor ve hızlıca bir nüsha çoğaltılıp ona takdim ediliyor. Sultan, tefsiri büyük beğeniyle karşılayarak, Ebussuud Efendi ve çevresine cömertçe ihsanlarda bulunmuş. Bir yıl kadar sonra tefsirin tamamı ona sunulduğunda yine ihsanlarda bulunuyor. Tefsir kısa sürede çoğaltılıp bütün İslam âlemine ulaşmış ve ulemanın takdirini kazanarak tedris metni olarak kullanılmaya başlanmıştır. Tarihi önemi ne gelince; bu tefsir, Zemahşerî'nin *el-Keşşâf*'ı ile birlikte başlayan edebî tefsir geleneğinin zirvesinde yer almaktadır diyebiliriz. Rivayet yönü özellikle öne çıkmamaktadır. Fıkîhî ve kelâmî konularda fıkîh ve kelam meselelerine dair tartışmalara girilmeden, tefsir formasyonu içinde ayetlerin delaletleri çerçevesinde değerlendirilmektedir. Sözlükbilim, dilbilim ve edebî açıklamalar ise neredeyse her ayetin tefsirinde karşımıza çıkmaktadır.

S: Sizce İrşâd ne kadar özgün bir tefsirdir? Hangi özellikleriyle diğer tefsirlerden ayrılmaktadır?

C: Ebussuud Efendi, tefsirinin girişinde Zemahşerî'nin *el-Keşşâf*'ı ile Beyzâvî'nin *Envârü't-tenzîl* adlı tefsirlerini esas alarak, onların meziyetlerini yansıatacağı ve eksiklerini tamamlayacağı bir tefsir yazacağını bizzat belirtmiştir. Gerçekten de onun en temel kaynakları, bu iki tefsirdir ve bu ikisinde yer alan hiçbir inceliği kaçırmamaya özen göstermiştir. Fakat Ebussuud Efendi, na-

kilcilikle yetinmeyerek sözlükbilim, dilbilim, belagat ve fıkîh gibi alanlarda önemli katkılar sunmuştur. Tefsirin temayüz ettiği asıl alanlar, dilbilimsel ve edebî tefsirlerdir. Ebussuud tefsirinin, nahiv ve belagat merkezli tefsir geleneğinin zirvesini teşkil ettiğini söylersek mübalağa etmiş olmayız. Bu tefsirde cümle yapısı analizleri ve ayetlerin ihtiva ettiği edebî anlam inceliklerinin tespiti konusunda büyük çaba sarf edilmiş ve bu konuda önceki tefsirler aşılmıştır. Tefsirin bu alanlardaki üstünlüğü konusunda gerek geleneksel ulemâ gerekse çağdaş ulemâ söz birliği halindedir. Nitekim bu tefsir, sadece Anadolu coğrafyasında değil Arap âleminde de yaygın şekilde okutulmuş ve temel bir kaynak olarak kullanılagelmiştir.

S: Sizi böyle bir çalışmaya sevk eden amiller nelerdir? Daha önce çeşitli baskıları olan tefsirin yeni bir neşrini yapmayı gerektiren hususlar nelerdir?

C: Öncelikle Ebussuud Efendi gibi önemli bir Osmanlı âliminin İslam âleminde şöhrete kavuşmuş olan şaheserinin, ilmî kriterleri karşılayan bir neşri hak ettiği açıktır. Çok bilinen ve talep gören bir tefsir olduğundan, çoğu ticari kaygılarla birçok neşir yapılsa da maalesef bunlar ilmî kriterleri karşılamaktan uzaktır. Bazı neşirlerde uzun cümle düşüklüklerine varıncaya kadar önemli hatalar mevcuttur. Hepsinden önemlisi mevcut neşirlerde, müellifin kendi yazısıyla vücut bulan ana nüsha veya bu nüshadan yazılarak mukabele edilmiş olan nitelikli nüshalar kullanılmamıştır. İSAM bünyesinde hazırladığımız yeni neşirde, müellif nüshasını ve müellif nüshasından yazılarak onunla mukabele edilmiş olan en nitelikli nüshaları kullanarak tefsirin, Ebussuud Efendi'nin kaleminden çıktığı orijinal halini okurla buluşturmuş olduk. Bunu yaparken Ebussuud Efendi'nin kendi nüshasına

Ebussuud Efendi XVI. yüzyılda Osmanlı ilmiyesi ve bürokrasisi için son derece önemli bir şahsiyettir. II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim, Kânûnî Sultan Süleyman ve II. Selim dönemlerini idrak etmiştir.

Ebussuud Efendi tefsirinin girişinde Zemahşerî'nin el-Keşşâf'ı ile Beyzâvî'nin Envârü't-tenzîl adlı tefsirlerini esas alarak, onların meziyetlerini yansıtacağı ve eksiklerini tamamlayacağı bir tefsir yazacağını bizzat belirtmiştir.

kaydettiği açıklama maksatlı bütün notlarını da (minhüvât) dipnotlarda verdik. Bunların sayısı bini aşkındır ve bu notlar ilk defa bu neşirde gün yüzüne çıkarılmıştır. Dahası, Ebussuud Efendi'nin bütün kayıtları ve koyduğu hareketler de neşre yansıtıldı. Ebussuud tefsiri, dilbilimsel açıdan çözümlenmesi oldukça zor bir tefsirdir. Bu konuda okurun işini kolaylaştırmak adına metni gramatik açıdan çözümleme imkânı veren notlar ekledik ve gerektiğinde irap hareketlerini koyduk. Hemen her sayfada karşımıza çıkan kıraat ve cihlerinin tamamını ana kaynaklarından tespit ederek sahih ve şaz kıraatleri ayırttık. Hadisleri, rivayetleri, şiirleri ve görüşleri ana kaynaklarından tespit ettik. Ayrıca indeksler hazırlandı ve kapsamlı bir inceleme yapıldı. Tüm bunların neticesinde ilmi kriterleri karşılayan bir neşrin ortaya çıktığını söyleyebilirim.

S: Tefsirin tahkikini gerçekleştiren, yayına hazırlayan heyetten bahseder misiniz? Kimlerden, nasıl oluştu bu heyet?

C: Bendeniz projenin yürütülmesi ve ilmi kontrolünü sağladım, ayrıca tahkik ekibinde yer aldım. Bir ekip çalışması olduğundan tahkik yöntemi ve imla konusunda üslup birliğini sağlamak üzere gayret ettim ve ilmî açıdan son okumayı gerçekleştirdim. Tefsirin önemli bir kısmını, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışan Ahmet Aytepe ile birlikte tahkik ettik. Aytepe projenin yürütülmesi konusunda da destek sağladı. Diğer iki muhakkik Doç. Dr. Ziyâüddin el-Kaliş ve İmâden-Nabulsî ise tefsir, nahiv ve belagat alanlarında uzmanlaşmış, ayrıca çok sayıda klasik eser tahkik etmiş olan tahkik uzmanlarıdır. Onların tefsir ve tahkik alanlarındakiengin birikimleri ve ilmi hassasiyetleri, bu neşrin kısa sürede vücut bulmasını mümkün kıldı.

S: Tefsirin yayınlanma süreci nasıl gelişti? Ne zaman başladı- nız? Ne kadar sürdü çalışma? Ne tür sıkıntılar yaşadınız?

C: Yedi-sekiz aylık bir hazırlık aşaması ile birlikte üç yıla yakın bir sürede tamamlanmış oldu. Beş ciltten oluşan müellif nüshasının bir cildi kayıp. Bu kısmın tahkikinde kullanılacak nüshaların belirlenmesi bile altı ay kadar bir ön hazırlığı gerektirdi. Yoğun çalışmalar sonucu en nitelikli dört nüshada karar kıldık. Müellif hazretleri, tefsirin tamamlanmasından vefatına kadar geçen dokuz yıllık süre içinde kendi nüshasında bazı tashihler ve notlandırmalar yapmış. Bu tashihler ve notlar, erken dönemde çoğaltılmış olan nitelikli nüshalarda yer almıyor. Bundan dolayı müellif, nüshasının kayıp olduğu kısımların tahkikinde, müellifin vefatından sonra müellif nüshasının son halinden hareketle mukabele edilmiş olan nüshaların tespiti önem arz ediyordu. Müellifin vefatından sonra yazılan nitelikli nüshaları belirlemek bizi oldukça yordu, hatta birkaç kez nüsha değiştirmek durumunda kalarak başa dönüp tekrardan mukabeleler yapmak durumunda kaldık. Ebussuud Efendi'nin notlarının (minhüvât) çözümlenerek yerleştirilmesi de oldukça zorlu bir süreçti.

S: Tahkikte, eserin yayına hazırlanmasında izlenen yöntem hakkında neler söylemek istersiniz?

C: TDV İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) ilmi eserlerin tahkikli neşri konusunda ilmi esasları belirlemiş durumda. Bu neşirde, İSAM tarafından belirlenen tahkik kuralları takip edildi. Bu kurallara topluca merkezin web sitesinden ulaşmak mümkündür. Biz, eserin tahkiki ve ilmi kontrolünü tamamladıktan sonra merkeze teslim ettik, merkezin tahkik uzmanlarının onayını takip eden süreçte tasarım işlemleri gerçekleşti. İnceleme kısmına da

çok emek verildi. Bu kısım da İSAM bünyesindeki tashih süreçlerinden sonra yayına hazır hale geldi.

S: İSAM neşrinin önceki neşirlerden farkı nedir? Okuyucular hangi açılardan İSAM baskısını tercih etmeliler sizce?

C: Öncelikle bu neşir, kullanılan nüshalar bakımından eserin orijinal halini temsil etmektedir. Önceki neşirler için bunu söylemek mümkün değildir. Bu neşirde müellifin bütün kayıtları, koyduğu hareketler ve en önemlisi de düştüğü notların tamamı bulunmaktadır. Önceki neşirlerde bunlar yoktur. Hadis-i şerif, her türlü rivayet, deyim, şiir, kıraat gibi konularda tahrîc yapılarak asıl kaynaklar tespit edilmiş ve gösterilmiştir. Ebussuud Efendi'nin açıklamaları da ana kaynakları ile irtibatlandırılmıştır. İrabı zorluk içeren yerlerde irap çözümlemesi yapılmıştır. Tefsir, ilk defa kapsamlı bir inceleme cildi ve indekslerle birlikte yayımlanmıştır. İnceleme kısmında müellifin en güncel biyografisi, klasik kaynakların yanı sıra icazet-nameler, arşiv kayıtları ve vakfiyelerden hareketle yazılmıştır. Tefsirle ilgili incelemede tefsirin yazım süreci, kaynakları, muhtevası ve yöntemi hakkında kapsamlı bilgiler verilmiştir. İndeksler kısmında ayetler, hadisler, şiirler, isimler (şahıs, yer, kabile vs.) ve kavramlar indekslenmiş, özellikle kavramlarla ilgili olarak seçme indeks hazırlanmıştır. Bunlar bir araya getirildiğinde, bu neşir birçok yönden temayüz etmektedir. Önceki neşirlerin, sayılan bu birçok özellikten birkaçına bile sahip olduğunu söylemek zor maalesef.

S: Bildiğiniz gibi İrşâd, Türkçe'ye tercüme edildi? İSAM neşri dikkate alındığında yeni bir tercüme yapmayı gerektirecek bir muhteva farklılığından söz edilebilir mi?

C: Gerektiğini söyleyebiliriz. Mevcut tercüme önemli bir boşluğu

doldurmakla birlikte gerek tercümede esas alınan neşirler gerekse genel ilmi esaslar açısından önemli eksiklikler içermektedir. Eserin, metnin orijinal halini temsil eden yeni neşir esas alınarak, tekrardan tercümesi faydalı olacaktır.

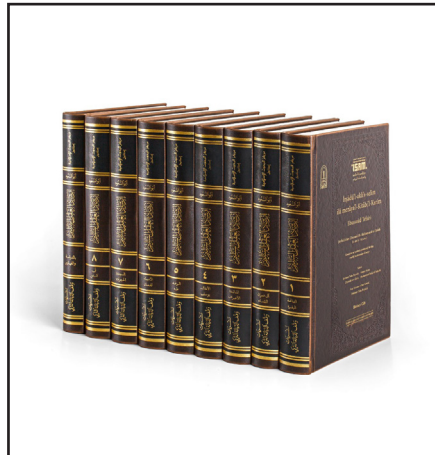
S: Son olarak söylemek istediğiniz bir şey var mı?

C: Ülkemizde ilim-irfan mirasımızın açığa çıkarılması ve gündeme getirilmesine yönelik bu tür projelerin hayata geçirilmesi çok önemli. Bu toprakların çocukları kendi miraslarına sahip çıkmış oluyor. Bu projeleri destekleyen ve yürüten İSAM gibi köklü kurumların ve yetişmiş ilim insanlarının varlığı ve bunların sayılarının gitgide artması gelecek açısından da ümit verici. Son olarak, bu şaheserin yeni tahkikli neşri memleketimiz ve İslam alemi için hayırlı olsun diyorum. Emek sarf edenler için de sadaka-i cariyeye olmasını niyaz ediyorum. Bu neşir, inşallah Ebussuud tefsirinin yeniden gündeme gelmesine ve üzerine nitelikli ilmi çalışmalar yapılmasına vesile olur.

Zaman ayırıp dergimiz İnsicam'ın sorularına cevap verdiğinizden dolayı teşekkür ederiz.

Bu imkânı sunduğunuz için ben teşekkür ederim.

Bu neşirde müellifin bütün kayıtları, koyduğu hareketler ve en önemlisi de düştüğü notların tamamı bulunmaktadır. Önceki neşirlerde bunlar yoktur. Hadis-i şerif, her türlü rivayet, deyim, şiir, kıraat gibi konularda tahrîc yapılarak asıl kaynaklar tespit edilmiş ve gösterilmiştir.

KIRK KANDİL 10

Rasulullah'ın Kızı Zeynep

Rıza SAVAŞ

Prof. Dr., Dokuz Eylül Üni.
İlahiyat Fak. Emekli Öğretim Üyesi

Farklı açıklamalar varsa da Zeynep kelimesinin “Zeynü Eb/Baba süsü veya Babasının Süsü” kelimelerinin birleşmesinden oluştuğu görüşü kabul edilebilir.

Hız. Peygamber’in Hız. Hatice ile yaklaşık 594 yılında evlendiği ve 595 yılında ilk çocuğu Kasım’ın doğduğu bundan sonra da Zeyneb’in 596 yılında dünyaya geldiği kabul edilebilir. Teyzesi Hale’nin oğlu Ebûlas ile on dört yaşları civarında Hız. Peygamber’in ilk vahyi almasından evvel evlendiği rivayet edilmiştir. Zeynep’in bu evlilikten Ali ve Ümâme adlı iki çocuğu oldu.

Zeynep’in annesi ve kız kardeşleriyle beraber Müslüman olduğu gelen rivayetlerden anlaşılmaktadır. Zeynep de diğer Müslüman kadınlar gibi İslâm’ın yayılması için gayret göstermiş, babasına yardım etmeye çalışmıştır. Mekke’de İslâm’ı tebliğ ederken müşrikler tarafından eziyetlere maruz kalan babasının yanında olmuştur.

Ancak kocası Ebûlas, İslâm’a girmede ve eşinin hicretine de engel oldu.¹ Ebûlas, Bedir savaşında müşriklerin safında yer almış ve esir düşmüştür. Zeynep, kocasını esaretten kurtarmak için annesinin evlenirken kendisine hediye ettiği gerdanlıkla beraber gereken fidyeyi göndermiştir. Hız. Peygamber gerdanlığı görünce çok sevdiği ilk eşi Hız. Hatice’yi hatırlayıp duyulanmış ve ashabından gerdanlıkla birlikte kızının gönderdiği malın kendisine iade edilmesini, kocasının da serbest bırakılmasını Müslümanlara sormuştur. Onlar da bunu Zeyneb’i serbest bırakmak kaydıyla kabul etmişlerdir. Ebûlas serbest kalınca Mekke’ye varmış ve Zeyneb’in Medine’ye hicret etmesine müsaade etmiştir.

Mekkeli birkaç genç, Zeyneb’in Medine’ye doğru yola çıkan kervanı izleyerek daha fazla ilerlemelerini engellemek için silahlarına sarıldılar. Zeynep bindiği hayvandan düşüp yuvarlandı, kaburgası kırıldı ve hamile olduğu çocuğunu düşürdü. Kendisi bu olaydan sonra birkaç yıl daha yaşadıysa da bu saldırının bıraktığı izler bir türlü iyileşmemiştir. Ebu Süfyan’ın yardımıyla Zeynep hicret edebildi. Zeyneb’in Medine’ye ulaşması üzerine Hız. Peygamber, torununun ölümünün sorumlusu olan Habbar’ı cezalandır-

mak için bir seriyye gönderdi. Fakat Rasulullah'ın görev verdiği kişiler, görevlerini yerine getirme imkânı bulamadılar. Habbar da daha sonra İslâm'ı kabul edince, Rasulullah onu affetti.

Bundan sonra Zeyneb Medine'de, kocası Mekke'de yaşadı. Ebü'l-Âs, hicretin 6. (628) yılında Kureyşlilerin kendisine teslim ettiği ticaret mallarıyla birlikte Suriye'den dönerken Hz. Peygamber'in gönderdiği Zeyd b. Hârise kumandasındaki bir seriyye onu ve yanındakileri esir alıp mallarına el koydu. Zeynep, Ebûlas'a eman verince, Rasulullah'ın ashabın görüşünü de alarak Ebûlas'ı serbest bıraktı. Mekke'ye dönünce malları sahiplerine teslim eden Ebûlas, İslâm'a girer ve Medine'ye eşi Zeyneb'in yanına gelir. Bundan yaklaşık bir yıl sonra Zeynep hicretin 8. yılında hicret sırasında aldığı darbenin etkisiyle darı bekaya irtihal etmiştir.

Zeynep'in oğlu Ali, çocuk yaşta

öldü. Babası Ebûlas, Zübeyr b. Avvam'a kızı Ümame ile evlenmeyi tavsiye etti. Ancak Ümame, Hz. Fâtıma'nın vefatından sonra Hz. Ali ile evlendi, onun şehit edilmesinden sonra yine Haşimiler'den biri ile evlendi. Ümame'nin bu evliliklerden çocuğun olmadığı rivayet edilmektedir²

Ebu Katade'den gelen rivayetlerden anlaşıldığına göre: O, mescitte namaz vaktini Rasulullah'ın mescide açılan kapısı önünde bekleyen bir grup Müslümanla beraber otururken Hz. Peygamber evinden omuzunda torunu Ümame olduğu hâlde çıkar ve bu halde namaz kılmaya başlar, rükûa giderken çocuğu yere koyar, kalkınca çocuğu tekrar omuzuna alır ve bu şekilde namazını tamamlarmış.³ Bu olay kız çocuklarının horlandığı ve değersiz kabul edildiği bir devirde Hz. Peygamber'in kız-erkek ayırımı yapmadan torunlarını sevdiğini açıkça ortaya koyar.⁴

Zeynep'in annesi ve kız kardeşleriyle beraber Müslüman olduğu gelen rivayetlerden anlaşılmaktadır. Zeynep de diğer Müslüman kadınlar gibi İslâm'ın yayılması için gayret göstermiş, babasına yardım etmeye çalışmıştır. Mekke'de İslâm'ı tebliğ ederken müşrikler tarafından eziyetlere maruz kalan babasının yanında olmuştur.

¹İbn Sa'd, Ebu 'Abdillâh Muhammed b. Sa'd (ö.230/845), et-Tabakatü'l-Kübra, Beyrut tarihsiz, VIII, 165,

²Zübeyri, Ebu Abdillâh el-Mus'ab b. Abdillâh b. El-Mus'ab (öl: 236 h.), N. Kureys, Kahire 1982, s. 22, 157, 158, 219, 231.

³İbn Sa'd, VIII, 39

⁴Aynur Uraler, "ZEYNEB", DİA, cilt: 44, sayfa: 355-356.

İnci Mercan Gerdanlığı -9-

Ebu Ubeyde ibn Cerrah (R.A.)

Ahmet POÇANOĞLU

Emekli Konya İl Müftüsü

9. HADİS

حديث عامر بن عبد الله بن الجراح بن هلال بن أهيب بن ضبة بن الحارث بن فهر بن مالك بن النضر بن كنانة بن خزيمة بن مدركة بن إلياس بن مضر بن نزار بن معد بن عدنان ، القرشي الفهري المكي رضي الله عنه، أحد العشرة المشهود لهم بالجنة،

قال: دخلنا على أبي عبيدة بن الجراح نغوده من شكوى أصابه، وامراته تحيفة، قاعدة عند رأسه، قلنا: كيف بات أبو عبيدة؟ قالت: والله لقد بات باجر، فقال أبو عبيدة: ما بت باجر - وكان مقبلا بوجهه على الحائط - فاقبل على القوم بوجهه، فقال الا تسألونني عما قلت؟ قالوا: ما اعجبنا ما قلت، فسنالك عنه. قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: " من أنفق نفقة فاضلة في سبيل الله، فبسيح مائة، ومن أنفق على نفسه وأهله، أو عاد مريضا، أو ماز أدى، فالحسنة بعشر أمثالها، والصوم جنة ما لم يخرقها، ومن ابتلاه الله ببلاء في جسده فهو له حطة

Amir İbn-i Abdillâh İbn-il Cerrâh İbn-i Hilâl İbn-i Üheyb İbn-i Dabbe İbn-il Harisî İbn-i Fihri İbn-i Malik İbn-i Nadr İbn-i Kinane İbn-i Huzeyme İbn-i Müdrike İbn-i İlyas İbn-i Mudar İbn-i Nizar İbn-i Ma'd İbn-i Adnan Ebu Ubeydet'il Kurays'il Fihri el- Mekki(Radiyallahü anh, Cennetle Müjdelenen on sahabededen) hadisi:

İyad b. Ğudayf der ki: Hasta olan Ebu Ubeyde'yi (r.a) ziyarette gittik. Baş ucunda hanımı Tuhayfe vardı. Biz dedik ki:

- Ebu Ubeyde nasıl geceledi? Hanımı şöyle cevap verdi:
- Ecirli bir şekilde (ibadet ve zikirle) geceyi geçirdi.

Ebu Ubeyde (bu şekilde gece ibadetinin anlatılmasından ibadetinin kabul edilmeyeceği endişesiyle hoşlanmadı), "Hayır! Ben ecirli bir şekilde geceyi gecelemedim." dedi. Duvara dönük olan yüzünü ziyaretçilere çevirdi ve şöyle dedi: "Siz benim niçin böyle konuştuğumu bana sormayacak mısınız?"

Ziyaretçiler, "Senin söylediğin şey bizim hoşumuza gitmedi ki; ne soralım?" dediler.

Bunun üzerine Ebu Ubeyde (hastalığın mağfiret sebebi olduğunu anlatmak için) şöyle dedi:

- Rasulullah'dan (s.a.v) şöyle işittim: "Kim Allah yolunda malının fazlası-

nı infak ederse karşılığı yedi yüz katıyla verilir. Kim kendisi veya ailesi için harcamada bulunursa veya bir hastayı ziyaret ederse veya zarar veren bir şeyi yoldan kaldırırsa böylesi bir iyiliğin karşılığı on katıyla verilir. Sevabını zedeleyecek bir şey yapmadıktan sonra oruç kişiyi koruyan bir kalkandır. Allah kişinin bedenine bir hastalık verirse, o musibet bu kişinin (günahlarının) kefareti olur.”

(Müsned, I 1690, Mecmeu'z Zevaid, 5/271)

BU HADİSTEN ÖĞRENDİKLERİMİZ

Biz bu hadisten öncelikle şunu öğreniyoruz; Ebu Ubeyde (r.a) gece ibadeti sebebiyle övülmesini doğru bulmamış, sanki Rasulullah'ın (s.a.v) **“Şayet biriniz mutlaka arkadaşını methedecekse, eğer söylediği gibi olduğuna da gerçekten inanıyorsa, zannederim o şöyle iyidir, böyle iyidir, desin. Esasen onu hesaba çekecek olan Allah'tır ve Allah'a karşı hiç kimse kesin olarak temize çıkarılamaz.”** sözünü ziyaretçilerine hatırlatmıştır.

Sonra, Allah yolunda infakın toprağa atılan bereketli bir tohum gibi olduğunu öğreniyor ve Bakara Suresinin, “Mallarını Allah yolunda harcayanların örneği, her başağında yüz tanenin bulunduğu yedi adet başak çıkaran bir tohum tanesi gibidir. Allah dilediğine katlayarak verir, Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir.” (Bakara Suresi: 261) ayetini hatırlıyoruz.

İnfak, İslam'ın temel esaslarından olan zekât başta olmak üzere, her türlü sadaka, fitre, maddi yardım gibi harcamaları içine aldığı gibi, insan veya toplum lehine olan ve Allah rızasını amaçlayan her türlü faaliyeti de kapsamaktadır. Hatta yemek yerken eşin ağzına verilen lokmalara varıncaya kadar hepsi infakı kapsar. İnfak, Kur' anın nurdan nasiplenmenin önemli bir

şartıdır. Mümin, Allah'ın ve insanların hakkını vermek suretiyle bu nurdan nasibini alır. Çünkü, bir cimrinin veya parayı her şeyden çok seven bir servet düşkününün, İslam uğrunda, Allah yolunda fedakârlık yapması, cihada çıkması beklenemez.

Yolda yürüyen insanlara veya vasıtalara zarar veren, onları sıkıntıya sokan engelleri ortadan kaldırmak iyiliktir. Yolların temizliği ve gelip geçeni rahatsız etmeyecek şekilde düzenlenmesi İslam medeniyetinin göstergesidir.

Hastayı ziyaret; hastanın, sağlığında kendisiyle beraber olanların hastalığında da kendisinin yanında olduğunu görerek sevinmesine ve moralinin yükselmesine, din kardeşlerinin duasını almasına ve makbul olan duasıyla müminlere dua etmesine sebep olur. Ziyaret edenin ise bencilliğini ve kalp katılgınlığını yok eder, Müslüman kardeşinin derdiyle dertlenmesini sağlar.

EBU UBEYDE İBN'ÜL CERRAH (Radiyallahü anı)

Rasulullah (s.a.v) efendimizin bi'setinden 29 yıl önce, (581) Mekte'de doğmuştur. Babası Abdullah b. Cerrah (r.a), annesi Ümmü Gannem'dir. Hem annesi hem babası Beni Haris kabilesindendir. Hz. Peygamber'in onuncu dedesi olan Fih'r'de Rasulullah ile soyları birleşir. Adı Amir'dir ancak Ebu Ubeyde künyesiyle meşhur olmuştur. Uhut'ta, Allah Rasulünün mübarek yanaklarına batan halkaları dişleriyle çıkarması, bu işi yaparken de ön dişlerinden ikisinin kırılması sebebiyle ona ön dişleri dibinden kırılmış manasına gelen, 'ehtem' lakabı verilmiştir. Ebu Ubeyde (r.a) Müslümanların sayısı 10'a ulaşmadan 29 yaşında Müslüman olmuştur. İşkenceler dayanılmaz hale gelince 616 yılında yapılan ikinci Habeşistan hicretine Cafer b. Ebi Talip'le hicret etmiş, Mekkelilerin Müslüman olduklarına dair yayılan

yanlış haber sebebiyle 33 kişi ile Mekke'ye dönmüş, Rasulullah'dan (s.a.v) önce Medine'ye hicret etmiştir. Hz. Peygamber onunla Sa'd b. Muâz arasında kardeşlik bağı (muahat) kurmuştur.

Hz. Peygamber'in sancak vererek gönderdiği seriyyelerde önemli görevler aldı. Hz. Peygamber'le birlikte bütün gazvelere iştirak etti. Ebu Ubeyde (r.a) , Uhut Gazvesi'nin kahramanlarından. İslam ordusu dağıldığı zaman Rasulullah'ın etrafından ayrılmayan on dört kişi arasında O da vardı. İkinci Zülkassa ve Sîfûlbahr (Habat) seferlerine kumandan tayin edildi. Zâtüsselâsil Seriiyesi'nde arkadan gönderilen yardımcı kuvvetleri de Ebu Ubeyde kumanda etti, Mekke fethinde Hz. Peygamber'in önünde şehre girdi.

Hz. Peygamber, hicretin 8 yılının Recep ayında Ebu Ubeyde b. Cerrâh kumandasında, aralarında Ensar ve Muhacirlerin yer aldığı 300 veya 310 kişilik bir kuvveti Sîfûlbahr'e (Kızıl Deniz sahili) yolladı. Medine'den hareket eden birlik sahile doğru yol alınca Hz. Peygamber'in verdiği bir dağarcık dolusu hurmadan meydana gelen azıkları tüken-di. Yanlarında bulunan diğer yiyecekleri de bitince habat adı verilen, develerin yediği dikenli selem ağacının yapraklarını su ile ıslatarak yemek zorunda kaldılar. Bundan dolayı seriyye'ye Habat adı da verilir. Müslüman askerler, Sîfûlbahr'de on beş veya yirmi gün deniz dalgalarının sahile atmış olduğu amber balığının etini yediler. Müslüman askerler, etinden ve yağından faydalandıkları bu balıktan bazı parçaları kurutarak yanlarına aldılar. Askerî birlik herhangi bir çatışmaya girmeden yaklaşık bir ay sonra Medine'ye döndü. Sefere katılanlar Resûl-i Ekrem'e başlarından geçenleri ve sahile vuran balıktan yemek zorunda kaldıklarını anlattılar. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v), “O, Allah'ın size gönderdiği

***İsteyeceğin zaman
Allah'tan iste. Yardım
dileyeceğin zaman
Allah'tan yardım dile.
Bilmiş ol ki, bütün
insanlar, herhangi bir
hususla sana fayda
vermek için bir araya
gelmiş olsa, ancak
Allah'ın senin için
takdir ettiği hususta
(ve takdir ettiği kadar)
sana yararlı olabilirler.
Aynı zamanda, sana
herhangi bir hususta
zarar vermek için bir
araya gelmiş olsalar,
ancak Allah'ın takdir
ettiği kadarıyla sana
zarar verebilirler.***

bir rızıktır.” deyip kendisine ikram edilen balıktan bir parça yedi.

Beytülmalde görev yaptı, Hudeybiye Antlaşması başta olmak üzere bazı vesikalara şahit olarak adı yazıldı. Medine’ye gelen Yemenlilere İslamiyet’i öğretmek üzere görevlendirildi. Necranlılar, cizye tahsili için güvenilir birinin kendileriyle gönderilmesini istedikleri zaman Resûl-i Ekrem, “Her ümmetin bir emini vardır; bu ümmetin emini de Ebu Ubeyde İbn’ül Cerrâh’tır.” diyerek onu Necran’a gönderdi. Ondan sonra “Emînü’l-ümme” lakabıyla anılan Ebu Ubeyde (r.a) bu bölgedeki insanlara İslamiyet’i de öğretti, kabilelerin vergilerini topladı.

Hz. Peygamber’in vefatı üzerine aralarında Ebu Bekir (r.a) ve Ömer’in (r.a) de bulunduğu bazı sahabiler Ebu Ubeyde’ye (r.a) halife olarak biat etmek istediler. Fakat Ebu Ubeyde (r.a), bu göreve Hz. Ebu Bekir’in layık olduğunu söyleyerek teklifi kabul etmedi ve Hz. Ebu Bekir’e ilk biat edenlerden oldu. Ebu Ubeyde (r.a), Hz. Ebu Bekir’in hilafetinde irtidat olayları bastırılınca kadar halifenin yanından hiç ayrılmadı. O günlerde İslam devletin mali işlerine bakıyordu. Daha sonra Suriye bölgesine gönderilen ordulardan birine kumandan tayin edildi. Hz. Ömer tarafından Hâlid b Velîd’in (r.a) yerine bu bölgedeki orduların başkumandanlığına getirildi. Bu dönemde Dimaşk, Humus, Hama, Lazkiye, Halep, Antakya ve Kudüs başta olmak üzere Suriye bölgesindeki birçok şehrin fethi gerçekleştirildi. Gönderdiği birlikler Urfa ve Maraş’a kadar ilerlediler. Daha sonra Ebu Ubeyde (r.a) fethedilen yerleri Hz. Ömer’in valisi olarak hayatının sonuna kadar idare etti.

635 yılında Fahl Savaşı vuku buldu. Roma ordusu Müslümanların sayıca üç-dört misliydi. İki ordu çarpışmadan önce Romalıların özel elçisi Müslümanların karargahı-

na gelip sulh şartlarını görüşmek istedi. Elçi, burada Ebu Ubeyde r.a’yı komutan olarak büyük bir ihtişam içinde bekliyordu. Ancak her tarafta birbirine benzer insanlar ve diğer askerlerden farkı olmayan Ebu Ubeyde’yi görünce çok şaşır-
dı. Ebu Ubeyde (r.a), elçinin, Roma topraklarını terk ederlerse askerlerine altın verme teklifini reddetti. İki ordu çarpıştı ve Müslümanlar Romalıları yenilgiye uğrattılar. 635 yılında Suriye’nin tarihi şehri Humus fethedildi.

Ebu Ubeyde’nin (r.a) kıymet ve kuvvetini gösteren en büyük hadise Yermük Cengidir. 636’da Herakliyüs 240 bin kişilik büyük bir ordu topladı ve Suriye’ye hareket etti. Ebu Ubeyde (r.a), Humus ve diğer fethedilen yerlerdeki kumandanlara mektup yazarak, gayrimüslim halkı himaye edemeyecekleri için toplanan cizyelerin iade edilmesini, geri çekileceklerini bildirdi. Daha sonra Şam’a gitti ve dağınık İslam ordularını toplamak amacıyla Yermük’te karargâh kurdu. Roma ordusu adeta yağarak üzerlerine geliyordu. Amr b. el-Âs da Ürdün’den Yermük’e gelince 40 bin kişilik İslam ordusuyla Müslümanların maneviyatları kuvvetlendi. Yermük’e çok yaklaşan Roma ordusundan bir elçi, Ebu Ubeyde’ye, “Hz. İsa için ne düşünürsünüz?” dedi. Ebu Ubeyde (r.a), “Allah buyurur ki:

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ أَلْفِيهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ فَأَمْنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَا تَقُولُوا ثَلَاثَةٌ انْتَهُوا خَيْرًا لَكُمْ إِنَّمَا اللَّهُ إِلَهٌ وَاحِدٌ سُبْحَانَهُ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا

‘Ey Ehl-i kitap! Dininizde aşırı gitmeyin ve Allah hakkında, gerçek olandan başkasını söylemeyin. Meryem oğlu İsa Mesîh ancak Allah’ın elçisidir, Allah’ın Meryem’e

ulaştırdığı kelimesidir ve O'ndan bir ruhtur. Şu hâlde Allah'a ve peygamberlerine iman edin, "(Tanrı) üçtür" demeyin, bundan vazgeçin; hakkınızda hayırlı olan budur. Allah ancak bir tek ilâhtır. O, çocuğu olmaktan münezzehtir, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Güvenmek ve dayanmak için Allah yeter." (Nisâ, 4/171)." cevabını verdi. Roma elçisi bu ayeti duyunca kelime-i şehadet getirdi ve Müslümanlara katıldı. Yermük Cenginde Müslümanlar inançlarıyla ve cesaretleriyle dev gibi Roma ordusunu korkunç bir yenilgiye uğrattılar. Herakliyüs bu yenilgiden sonra Antakya'yı terk etti ve İstanbul'a giderken meşhur "Elveda Suriye" sözünü söyledi.

Kudüs 637 tarihinde kuşatıldığı Ebu Ubeyde (r.a) İslam ordusunun başkumandaniydi. Kudüs halkı İslam ordusu karşısında direnemeyeceklerini anlayınca şehrin din adamları Kudüs'ü teslim etmeye hazır olduklarını açıkladı. Ancak bir şart ileri sürüyorlardı; şehrin anahtarını Hz. Ömer'e teslim etmek istiyorlardı. Medine'de sahabeyle istişare eden Hz. Ömer (r.a), Cabiye'ye gelerek Kudüs'ün anahtarlarını teslim aldı. Görüşmelerden sonra Hz. Ömer (r.a), Ebu Ubeyde (r.a)'nin çadırına girdi. Gördükleri karşısında şaşkınlığını gizleyemedi. Gayet sıradan ve basit bu çadırın bir köşesinde daracık keçeden bir yataktan başka bir şey yoktu. Halife Ömer, çadırın sahibine dönerek, "Ey Ebu Ubeyde! Dünya hepimizi değiştirdi, bir seni değiştiremedi" dedi.

Onlar, yokluk içindeyken de varlık içindeyken de dünyanın neresine giderlerse gitsinler, dünya ayaklarının altına serilip Bizans'ın, Kisra'nın hazinelerine sahip olduklarında da takva ile yaşadılar. Onlar, zayıfken de affetmesini, merhametli ve alçak gönüllü olmayı, kardeşliklerini her daim korumayı başardılar; kalabalık ordulara

hükmedecek, koca imparatorlukları yönetecek güce ulaştıklarında bile merhametten bir an olsun ayrılmadılar. Ne hayat tarzlarından ne de ideallerinden zerrece taviz vermediler. Çünkü onların rehberi ve ölçüsü Efendimiz (s.a.v) idi.

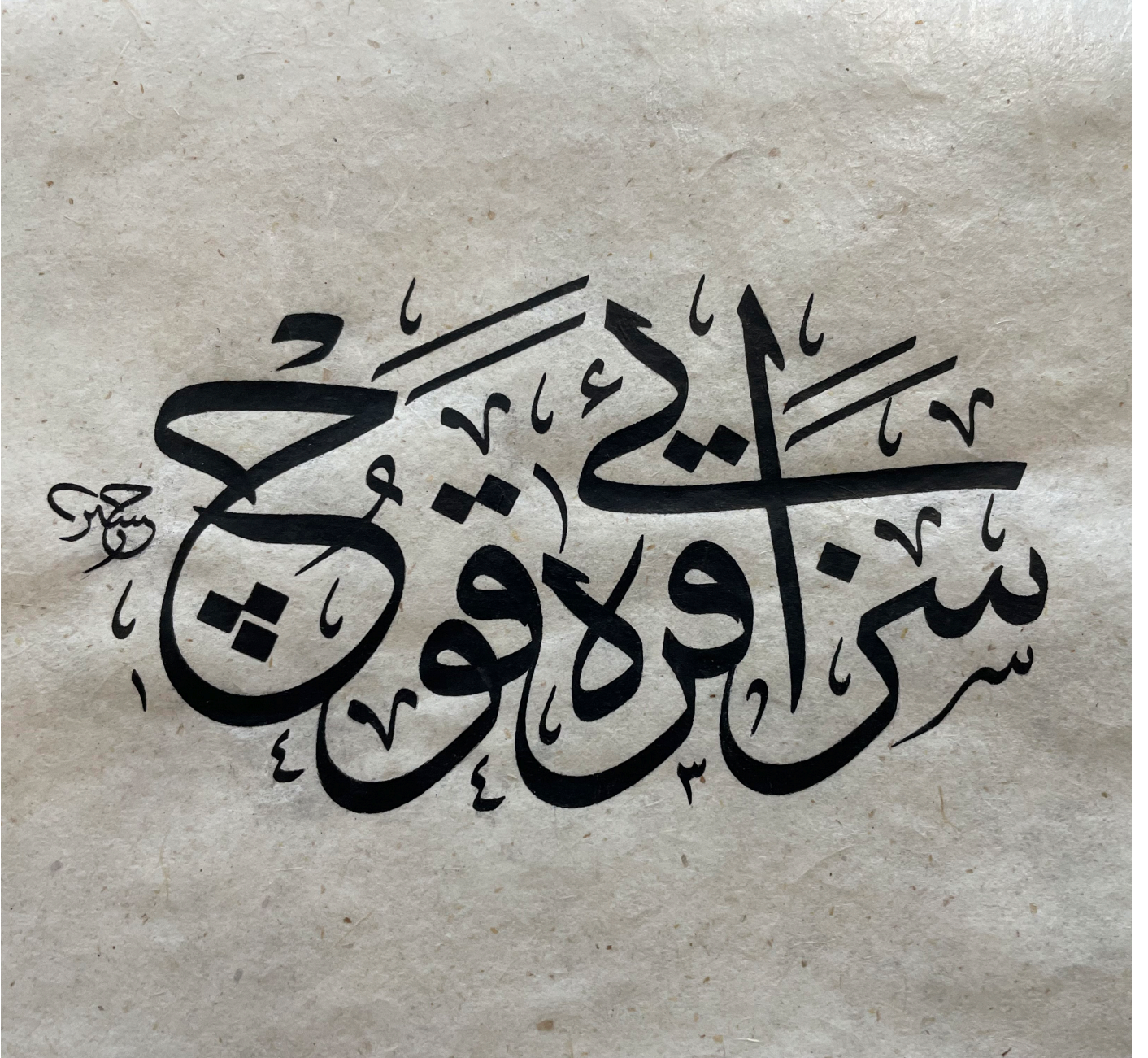
Hicretin 18. yılında Suriye, Mısır ve Irak'ı Amvas Tâunu diye tarihe geçen veba salgını istila etmiş, birçok sahabe bu salgında vefat etmişti. Ebu Ubeyde (r.a) de vebaya yakalanmıştı. Yerine Muaz b. Cebel'i bıraktığını açıkladı ve şöyle bir vasiyette bulundu: "Size bir vasiyetim var, onu kabul ederseniz hayra erersiniz; namazınızı kılın, orucunuzu tutun, sadakanızı verin, haccınızı yapın, birbirinizi gözetin, emirlerinize itaat edin ve onları aldatmayın. Dünya sizi aldatmasın. Bir insan bin sene de yaşasa akıbet şu neticeye varır; Allah insanların alnına ölümü yazmıştır, onun için hepsi ölürlər. İnsanların en akıllısı Allah'a en çok itaat eden, ahiret için çok çalışandır. Hepinize Allah'ın selam ve rahmetini, lütuf ve bereketini niyaz ederim. Haydi Muaz! Cemaate namaz kıldır." Ebu Ubeyde (r.a) hicretin 18. Yılında, 58 yaşında Suriye'de vefat etti. Cenaze namazını Muaz b. Cebel (r.a) kıldırdı. Kabri, Suriye'de Antakya köyü civarındadır. Hz. Ömer, O'nun hakkında şöyle demiştir: Keşke Ebu Ubeyde (r.a) sağ olsaydı da benden sonra halife olarak onu yerime bıraksaydım. Rabbim bana niçin Ebu Ubeyde'yi (r.a) bıraktığımı sorunca şöyle cevap verirdim: "Ben Rasullullah'dan işittim, O'nun için 'Ümmetimin emini' dedi. Ben de onu yerime bıraktım, derdim".

Kur'ân-ı Kerîm'i ezberleyen sahabilerden biri olan Ebu Ubeyde (r.a), hayatı savaşlarda geçtiği için Hz. Peygamber'den sadece on beş hadis rivayet etmiştir. Bunlardan on ikisi Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde bulunmaktadır.

Allah O'ndan Razı Olsun.

Yolda yürüyen insanlara veya vasıtalar zarar veren, onları sıkıntıya sokan engelleri ortadan kaldırmak iyiliktir. Yolların temizliği ve gelip geçeni rahatsız etmeyecek şekilde düzenlenmesi İslam medeniyetinin göstergesidir.

Hattat: Hüseyin Öztürk

Üstad Sezai Karakoç'un Kronolojik Hayat Hikâyesi - 1

Fahrettin GÜN

Diriliş mektebinin büyük ustası, hayatını “İslâm'ın Dirilişi'ne vakfeden büyük şair ve mütefekkir Sezai Karakoç, 16 Kasım 2021 salı günü öğle saatlerinde her fani gibi Hakk'ın rahmetine kavuştu. 17 Kasım 2021 çarşamba günü Şehzadebaşı Camii'nde kılınan ikindi namazını müteakip çok seçkin bir topluluk tarafından cenaze namazı kılınarak, Şehzadebaşı Camii'nin haziresine defnedildi. Böylelikle Mehmed Âkif'den, Necip Fazıl'dan sonra yaşayan en büyük şair ve düşünür de ötelere yürümüş oldu. Mevlâ rahmet eyleye...

Sezai Karakoç'un ötelere gidişinden sonra büyük bir elem ve keder içinde uzun süre düşündüm. Dünya bilincini, diriliş öğretisiyle önümüze bir sofraya gibi seren bu büyük şair ve mütefekkiye dair yazmak zorlu bir işti. Ne yazacağımı düşünürken onun 25 Temmuz 1988'den başlayarak 5 Şubat 1992 yılları arasında yüz on üç bölüm halinde yazdığı “hatıratını” baştan sona tekrar okudum. İslâm'ın diriliş uğruna yalnızlığı, münzeviliği ve maddi yoksulluğu seçerek mânevî zenginliği benimseyen hayatı, ötelere gidişinin acı ve elemi daha bir irileştirip, daha bir katmerleştirdi.

Üstad Sezai Karakoç, hatıratını Diriliş dergisinde yazmasına karşın kitaplaştırmadı. Ziyaretlerim sırasında iki kez ısrarla hatıratını kitaplaştırmayı talep etmeme karşın, “Hatıratı kitap olarak yayınlamayı düşünmüyorum. Yayınlamaya kalksam tekrar onu yeni baştan gözden geçirmem, yeni baştan yazmam gerekiyor...” ifadeleri karşında bizim payımıza edep ve adab gereği yalnızca susmak düştü.

Aslında neden hatıratını kitap olarak yayınlamadığına dair, hatıratı yazarken yeterince ipuçları veriyordu. Şöyle ki:

“Hatıralar kadar insana azap verici ne vardır? Yaşananlar bir kere daha yaşanmış gibi oluyor. Hayatın acı olaylarını insan yeniden yaşamak istemez. Hatırlamaksa ayrı ıstırap. Günle karşılaştırdınca çocukluk yılları, çok başka bir ışık altında gözüküyor insana. Mizaçlarla, geçmişin yorumlanmasıyla ilgili bir yanı olsa da bütün bunların dışında insanın en temiz ve masum idrakiyle zabtettiği bir zaman parçasının bizde gittikçe daha arı, yüce bir hayat izlenimi kazandığı bir gerçek. ‘Çocukluk cenneti’ her insan için olmasa bile birçok kişi için önemli bir psikolojik dayanak ya da zaaf...”

Hatıratını tefrika ederken yer yer yine aynı konuya atıf yapıyordu:

“Geçmiş, çok azizdir bende. Fakat, onu yeniden yaşamak, ıstırap kaynağı. Hele onu anlatmak, daha da beteri. Her şeyi anlatmak imkânsız. Anlatılsa da inanılması imkânsız. Bu bakımdan ne kadar çıplak olarak anlatılırsa anlatılsın hayat, hatıratında kelimelerden örülü bir giysi içinde verilecektir. Hayat ılımlı, hayat vahşi ve yırtıcıdır. Ama en yırtıcı hatırat bile yansıttığı hayatın yanında ılımlı ve ehil kalır.

Hayat hikâyemi çok genel ve kuşbakışı çizgilerle, ana şemasıyla öz bir şekilde yazmak istiyorum. Kişilere (ki çoğu hayatta) pek dokunmadan. İlerde bunu genişletip daha teferruatlı bir (anılar) oluşturabilir miyim bilmiyorum...

Hatıralarda olayları mümkün olduğu kadar -olduğu gibi- anlatmaya çalışıyor; kimselerin tahammül edemeyeceği kadar ağır olanlarını ya hiç yazmıyorum veya tahammül edilebilir diye hafifletiyorum. Gönlüm isterdi ki, herkesten sevgiyle, övgüyle bahsedeyim. Hatta zaman zaman böyle yapmadığım için yanlış mı yaptım diye tereddüde düşüyorum; 'herkesin iyi tarafını, yaptığı hizmetleri yaz, herkesten sevgiyle bahset, öv geç' gibi bir düşünce aklımdan geçmiyor değil. Ama Hatıralar bu makamla başlamadı. Nasıl, şarkılar, türküler hangi makamla başlarsa öyle gider, aynı şekilde *Hatırat*'ta hep aynı havada ve tarzda yürür. Hatıralara başlarken, çok ağırlarını hafifletmek şartıyla, hep hakikati yazmayı prensip kabul ettim. Bugüne kadar da bu ilkeyi izleyerek yazdım. İstedim ki, bizden sonrakiler, gerçek hayatımızı bilsinler; yaşadığımızın hakikatine ersinler. Hangi şartlarda, nasıl bir ortamda görev yaptığımızı, İslâm'ın Dirilişi idealimiz için çalıştığımızı bilsinler. Hayallerinde canlandırdıkları hayatlarımızla kimliklerimizi, gerçek hayatımızla ve kimliklerimizle karşılaştırsınlar bundan sonra daha gerçekçi olsunlar. Bizim neslin, bizden evvelkilerin ve bizden sonrakilerin hatalarını işlemesinler. Birbirlerine daha hoşgörülü, sevecen ve yardımcı olsunlar. Kısa vadeli değil, uzun vadeli düşünsünler.

Acaba hata mı ettim, diye düşündüğüm oluyor, itiraf ederim. Kimi arka-

daşları veya kimseleri kırdığımı biliyorum; niyetim elbet kimseyi üzme ve kırmak değil. Niyetim, mümkün olduğunca hakikatleri yazıp yeni neslin hayallerle, uydurmalarla, efsanelerle değil, acı da olsa gerçeklerle yetişmesini ve kendisini bekleyen göreve aslanlar gibi girişmesine katkıda bulunmaktır. Çünkü yeni nesle İslâm'ın Dirilişi'ni gerçekleştirmek, Orta Doğu'da İslâm'ın süper gücünü kurmak gibi dev bir görev düşüyor. Bu yüzden yalanlarla bu nesli aldatmak istemedim. Hiç edebiyat yapmaya girişmedim. Hadiseleri adeta belgesel notlar gibi kaleme aldım. Allayıp pullamadım. Hatta hislerime, hayallerime fazla yer vermedim..." diyerek 1992 yılında hatıratını yazmayı sonlandırırken aslında bütünüyle neden hatıralarını kitaplaştırmadığının da cevabını veriyordu.

O, dost iklimlerinin insanıydı. Düşman ortamlar onu bitirirdi. Ergani'den çıkarak İstanbul'da sona eren hayat yolculuğunda, o İslâm'ın ve insanlığın dirilişi için harlı bir mücadele verdi. Çoğu kez örselendi, kırıldı ve yalnız bırakıldı. Lakin o mümin kardeşleri tarafından kendine yapılan onmazlık ve olumsuzlukları görmezden gelerek yarı aç yarı tok olarak onurlu mücadelesini sürdürdü ve soylu, imrenilecek bir hayat sürerek metafizik donanımın engin ürpermesiyle dolup taşarak "Anlatacaktım ölümün / Bir sonbahar eşliğinde/ Bir kış güneşliğinde" şeklindeki mısralarla ölümü anlatıp, ölümün son değil bir diriliş, bir başlangıç olduğunu savladıktan sonra, "Ölümden sonra sonsuz hayat vardır" diyerek fani dünyaya veda etti...

İşe bizde bu noktada onun yazdıklarından hareketle kronolojik hayat hikâyesini konu edinmeye çalışacağız...

1933: Kutlu kitap *Kur'an*'da ismi geçen peygamberlerden biri olan Zülkifl Peygamberin makamının bulunduğu Zülküfül Dağı eteğindeki Diyarbakır'ın Ergani gibi küçük bir kasabasında, mayıs ayı başlarında

dünyaya gelir. Annesinin değişiyile "gülân ayında bir gün"de. Gülân, mayısın eski adı; eskiler gülân derlerdi, yani "güller". Gülün açıldığı ay anlamına gelir.

Babasının ona koyduğu ad, Muhammed Sezai'dir. *Kur'an-ı Kerim* açılarak konur ismi. Nüfus kaydına sehven Ahmed Sezai diye yazılır.

Babası Plevne Savunması askerlerinden Hüseyin Çavuş'un oğlu Yasin Efendi'dir. Yasin Efendi Kafkas cephesinde savaşa katılmış, iki yıl esarette kalmış biridir. Aile tımarlı sipahidir. Annesi ise nüfus memuru Ahmed Efendi'nin kızı Emine Hanım'dır.

1934-1936: Bir-iki yaşındayken, Ergani'den El-Aziz'in Maden ilçesine taşınırlar. Bu gidişi hatırlamadığı gibi niçin taşındıklarını da bilmez.

Çocukluktan hatırladığı ilk anılar, Maden'den başlar.

1937: Ailecek Ergani'ye tekrar dönüş... Burada okul kitaplarından yararlanarak kendi kendine okumayı öğrenir.

1938: Bağbozumundan sonra okula başlar. Yaşı çok küçüktür. O zamanlar, ilkokulda, birinci sınıftan önce (ihtiyat sınıfı) denilen bir sınıf vardır. O sınıfa alınır. İhtiyat sınıfında, sıra, sandalye, masa yoktur. Sadece, sınıfın ortasında kocaman bir masa vardır. Masanın içi kum doludur. Öğretmen ve öğrenciler ayakta olarak masanın etrafında dizilir. Kuma parmakla A, B vb. harfler, heceler yazılır. Böylece yazı öğretilir. Bir de her öğrencinin on adet (bir deste) çöpü vardır. Sayılar da onlarla öğretilir.

Üç ay kadar ihtiyat sınıfında okur. Yılbaşı gelince, müdür onu odasına çağırır. Kısa bir imtihandan sonra birinci sınıfa geçer. Buna sevinir; çünkü okuma yazmayı biliyordur. Kuma harf yazmak ona fazlasıyla sıkıcı gelir.

1939: Babasının işlerinden dolayı Ergani'den Piran'a göç ederler. Burası iki-üç bin nüfuslu, iki tarafı dağlık, önü ova olan vadide kurulu bir kasabadır. Dicle nehri, kasabanın birkaç kilometre batısından akar.

1940: Bir yıl kaldıkları Piran'dan

tekrar Ergani'ye dönüş... Piran'dan genellikle memnundurlar. İnsanları saf ve iyi yüreklidir. Ancak yine de Ergani'yi özler ve sıla hasreti çekerler. Bir yandan halkla, bir yandan da memur aileleriyle kaynaşmalarına rağmen burada sürekli kalma düşüncesini pek benimsemezler. Sonunda tekrar Ergani'ye geri dönerler.

II. Dünya Savaşı'nın etkilerinin bütünüyle hissedildiği yıllar... Yokluk ve sıkıntı dolu, ekmeğin karneye bağlandığı yıllar...

1942: Dokuz yaşındadır ve ilkokul 4. sınıftadır, on yaşında okulu bitirecektir. İlkokul öğretmenini olan amcazadesi ve babası sınıf öğretmenlerine baskı yaparak çok çalışkan bir öğrenci olmasına rağmen onu sınıfta bırakmasını isterler. Dördüncü sınıfın temel sınıf olduğu ve ilkokulu erken bitirirse ortaokula başlamayıp ara vereceği ve bu süreçte okumaktan soğuyacağı gibi nedenleri ileri sürerek zor da olsa ilkokul öğretmeninin itirazlarına aldırmadan onu ikna edip sınıfta bıraktırırlar. Lakin o kitap okumayı sürdürür. Böylece sınıfta kalmanın derin yenilgisinin acısını ilk kez tatmış olur.

1943: 4. sınıfı tekrar okur. O yıl yeni bir hanım öğretmen gelir. Başarı, ona ilk darbeyi, zorla sınıfta bırakılmanın acısını çok çabuk unutturur. Böylece dördüncü sınıfta iki yıl okumuş olur.

1943-1944: İlkokulun beşinci sınıfına geçer. Evlerinde, on beş yirmi kadar eski kitap vardır. O kendi yazımızı öğrenmek ister. Babasına söyler. "Benim zamanım yok, annene söyle o öğretsin" der. Annesi ise mazet beyan eder. O, kitapların arasında, yeni harfler kabul edildiği zaman çıkmış bir kıraat kitabı bulur. Bu kitapta hem kendi yazımızla, hem de yeni kabul edilmiş Latin harfleriyle olan alfabe ve kelimeler resimli olarak yer alır. On-on beş gün çalışarak o kitaptan kendi yazımızı öğrenir... Abbasiler devrine ait, Horasan'da geçen bir olayın hikâyesini anlatan bir roman bulur. Heyecanla okur. Bir iki kitap daha okuduk-

tan sonra o zamanın antolojileri gibi (güzel yazılar cinsinden) seçmeler olan bir kitaptan Namık Kemal'in, Abdülhak Hamid'in, Ziya Paşa'nın, Mehmed Âkif'in, Tevfik Fikret'in, Ziya Gökalp'in, Süleyman Nazif'in yazılarını, şiirlerini okur. Sonra bir İslâm Tarihi'nin 2. cildini okur. Babasına yazıyı öğrendiğini söylediğinde memnun olur. Ona güveni vardır ve babası için bu büyük bir sürpriz olmaz. Onu kahvede müftü efendiye, bir akrabasına imtihan ettirirler. Onlar da hayret eder. Çünkü onun hiç bir hocadan okumadığını biliyorlardı.

Daha sonra da sürekli okuyarak, hem okumayı hem de kültürünü ilerletir. Okumak onun için büyük bir zevktir. Evde saatlerce okur. Oyuna, gezmeye tozmaya fazla rağbeti yoktur.

Namazlarını da mümkün olduğunca kılmaya çalışır. Çok küçükken ilk izlenimi namazı öğrenemeyeceği şeklindedir. Babası kılarken bakar; ona çok karmaşık gelir namazın yapısı. Bunu yapamam diye düşünür. Fakat sûreleri ezberleyip kitaptan namazın nasıl kılınacağını da öğrenince kılmaya başlar. Evlerinde eski ilmiyal, *Dürr-i Yekta* gibi kitaplar vardır. Onları da okur. Cuma namazlarını kaçırmamaya çalışır. Hatta okul zamanı derse girmeyip cuma namazına gider. Hocanın hutbesi onda uhrevî âlemden gelen bir mesaj etkisi bırakır. Annesinin, o küçükken mihrabın örtülü yerinde, sancağın saklandığını, günü gelince oradan çıkarılacağını söylemesi, onda camiye karşı daha mahrem ve sırlı bir yaklaşımla bakma duygusunu aşılır. Annesi, bunu, ileride dindarların başkaldıracağı anlamında söylememiştir, bilmediği ilâhî bir hikmetle dine böyle bir yasak geldiğini fakat bunun uzun sürmeyeceğini, yine Allah'ın takdiriyle bir gün insanların hakikatleri idrak edeceklerini ve kutlu sancağı oradan çıkaracaklarını, dinin, İslâm'ın mânevîyatının tekrar hâkim olacağını kastetmiştir. Bunu böyle anlatmamıştır

elbet. Ama zaten başka türlü de düşünez. Hiç kimseyi incitmeyecek bir yapıdadır annesi. O, ancak Allah'ın lütfuyla bir gelişme beklemektedir. Günü gelince, eski güzelliğinin, iyiliklerin geri döneceğine inanç, onun için tabiidir.

Bilimsel keşifler onda heyecanlı bazı fikirler doğurur. Mekânı, boşluğu ve sonsuzluğu düşünür. Akli durdurucu bu soruları...

İşte bu şekilde, ramazanlar, yazlar, bağ bozumları, kış, kar, ekmeğin karneesi, şiir, monolog, namaz, oruç, kitap okuma derken ilkokulu bitirir.

Bu ara beşinci sınıf başladığında bağbozumundan dolayı birkaç gün okula geç kalır ve ilginç bir hadise yaşar. Hanım öğretmenini: "Sen nerde kaldın?" der. Sonra, "Sen mahvoldun, sen mahvoldun" diyerek ağlamaya başlar. Daha sonra sakinleşir ve nedenini anlatır. Ergani'de Köy Enstitüsü açılacakmış. Hükümet, emir vermiş, ekonomik durumu pek iyi sayılmayan ailelerin çocuklarını mecburen oraya alacaklarmış. Müdür de bir liste hazırlamış ve onu da o listeye dâhil etmiş, bu, onun mahvolması anlamına geliyormuş. Bunun neden bu kadar kötü bir şey olacağını pek anlayamaz... Babasına söyler, babası ertesi gün okula giderek onu listeden sildirir.

Haziran'da imtihanlar sırasında her taraf gül kokuları içindeyken İnkılap İlkokulu'nu bitirir ve yeni bir hayatın başlangıcına ermiş olur.

Parasız yatılı sınavına girmek için yıllar sonra "ruhumun şehri gibiydi" şeklinde niteleyeceği Diyarbakır'a ilk kez gider, sınavı kazanır; doğduğu ve yaşadığı şehir olan Ergani'de ortaokul olmadığından parasız yatılı olarak Maraş ortaokuluna kaydolar.

1945: Maraş Ortaokuluna başlar. Maraş, onun çocuk yüreğinin ateş aldığı yerdir. Nitekim Hatıralarında, "Belki ondan önce rüya âlemi gibi bir iç dünyanın sahibiydim. Derinliğe aday bir dünya. Bu, Maraş'ta alev aldı denebilir... Sütçü İmam'ın, çarşafli kadınlarımıza sarkıntılık etmek

isteyen Fransız askerlerine ateş etmesinin birkaç çizgiyle canlandırılması, kalede sallanan bayrağın hikâyesi, Maraş'ın kurtuluş hikâyesi, adeta her an canlı bir hatıra olarak, hüznü dolu gönlümüze bir avuç umut ve hareket tohumu saçan bir ilâhi lütuf rüzgârı oluyordu..." diye izah eder.

Mümkün olduğu kadar namazlarını aksatmamaya çalışır. Gizli gizli, köşe bucakta. Yakalandığı takdirde ne olacağı belli değildir. Okuldan atılması bile söz konusudur...

"Evden götürdüğü bir kaç kitapla da, yine gizli gizli kendi kendine Arapça ve Farsça çalışır. Evde bulup da yanına aldığı o kitaplardan 'Emsile'yi ezberler, Farsçasını da oldukça ilerletir. Bir yandan da daha çok Tanzimat ve Meşrutiyet dönemi yazarlarının yer aldığı bir iki eski seçmeler kitabından Mehmed Âkif'in, Namık Kemal'in, Abdülhak Hamid'in, Süleyman Nazif'in, Tefik Fikret'in, Ziya Gökalp'in ve diğerlerinin şiirlerini, yazılarını okur. Okul kitaplarıyla yetinmez. Okuduklarıyla da güçlenen, din, millet ve vatan sevgisi, yüreğini dolduran yüce duygulardır o yıllar..."

Sınıfı geçer ve yaz tatilini Ergani'de ailesinin yanında geçirir. Tatilde olduğu Ağustos ayında Hiroşima ve Nagazaki'ye atom bombası atılır ve savaşın bittiği ilan edilir.

Her güz, Ergani'de hep aynı şeyler tekerrür eder. Bağbozumu ve kış hazırlığı. Bulgur, kavurma ve diğer zahirenin hazırlanışı. Üzümler taşınır, sıkılır ve 'bağ pişirme' böylece başlamış olur. O, okullar başlayınca tekrar Maraş'a döner. Böylece üç yıl, okul döneminde Maraş'ta, yaz tatillerinde Ergani'dedir.

Orta ikinci sınıfta iken gelen Türkçe hocaları, daha ilk kompozisyonundan sonra, onu sırasında ayağa kaldırarak: "bu arkadaşınıza iyi bakın, ilerde..." diyerek çok büyük övgü ve iltifatlarla bulunur. Bir soru sordukça, o da usulen, fakat tevazu dairisinde parmak kaldırınca, öğretmeni, "Sen, öyle parmak kaldırmalısın ki tavana değmelidir" der. Tahtaya

kaldırılmaktan, hatta bazen yazılı sınavlara bile girmekten muaf tutulur. Bu sıralar okuduğu *Safahat*, Midhat Cemal Kuntay'ın *Mehmet Akif*'ine ilâveten hocası da *Vadideki Zambak*'tan yirmi sayfayı (ki bir öğüt mektubu, yükselme yollarının açıklaması idi) ve bazı kitapları tavsiye eder. Hatta hocası, onun babasına yazdığı mektubu bile izin isteyerek gözden geçirir. Kendisi Arif Nihat Asya'nın öğrencisidir. O sırada yeni çıkan *Kanatlar ve Gagalar* kitabından getirip almalarını sağlar.

Namık Kemal, Ziya Paşa, Ziya Gökalp'le ilgili nice şeyler okuduktan sonra eski kültürümüzün engin ufuklarına açılır. Yine okulda Namık Kemal'e dair verdiği konferans ve *Hürriyet Kasidesi*'ni ezberden okuması hadise olur. O sırada gelen, beden eğitimi öğretmeni, o konferanstan sonra, ona "koca filozof" lâkabını takar, dersinde de ona müsamahalı davranır.

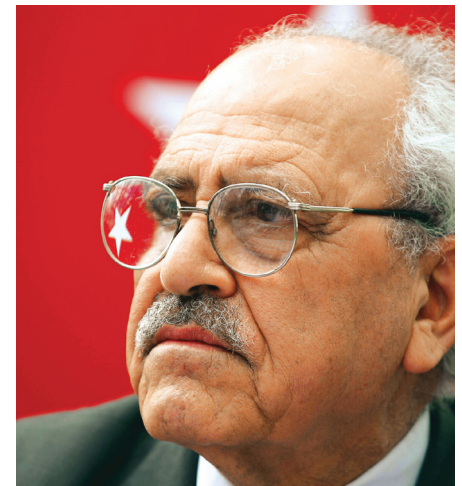
Maraş'ta ortaokul 2. sınıfa başladığı yıl bir cumartesi günü, çarşıda gezerken, duvarlarda son derece etkili güzel bir afiş görür. Yakında *Büyük Doğu* dergisinin, 'Bir nar-ı beyza' gibi çıkacağını müjdeliyordu. *Büyük Doğu*'yu tanıyışı bu ilânla olur. Sonra dergi çıkar. Bir bayiye geliyordu. Bazen da kalmıyordu. Birkaç sayı sonra, "Sultan Abdülhamid'in Ruhaniyetinden İstimdat" başlıklı şiirin yayınlanması gerekçesiyle kapatılır. Hükümet, memleketin her tarafında aleyhte mitingler yaptırır.

Osman Yüksel'in çıkardığı *Serdengeçti* dergisi eline geçer. Müdür dergilerine el koyar. Daha sonra *Büyük Doğu*'ları da ellerinden alır.

Bir arkadaşı, dayısında bulunan *Büyük Doğu* ciltlerini getirir. Onları da gözden geçirir. O güne kadar İslâm, içinde sakladığı bir inançtır. Kimsele peki açılmaz. Yasak, mazlum ve mağdur bir düşünce gibidir ruhunda. Ama işte, görmüştür, İstanbul'da çıkan bir dergide onu çağdaş üslupla savunan bir kalem vardır. İslâm'ın yükselen yeni, canlı sesidir bu. Bu,

onun için büyük bir mutluluk olur. Çünkü, bir umut doğmuştur. Bütün sıkıntıları göğüslemeye hazırdır.

1946-1947: Orta 2. sınıfta geceleri, ders ve ders dışı çalışmalarını sürdürür. İslâm klasikleri de öbür klasikler arasında yayınlanmaya başlanır. Harçlığı çok sınırlı olmakla birlikte kitaplar alır. Attar'ın *Pendname*'sini yemekhane nöbetinde okur. Mardinli bir arkadaşının evlerinden *Mesnevî* şerhini, bir de Farsça öğreten birkaç kitap alır. *Mesnevî* şerhinde hem metin hem lügatler hem anlam hem de açıklama vardır. Bu onun için çok yararlı olur. Adeta Mesnevî'yi anlamaya başlar, hem de ortaokul 2. sınıfa giden biri olarak. Çok erken bir zihin uyanmasıdır bu. İsmail Habib Sevük'ün kitabını okur. *Sarıklı İhtilalciler Ali Süavi* adlı kitabı bulur ve okur. Arif Nihat Asya'nın *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor* adlı yeni çıkan kitabını okur. Bir sınıf kütüphanesinde Carlyl'ın *Kahramanlar*'ını bulur ve okur. Dine karşı bir yasak vardır o sıralar. Bütün ülkede din konusunda büyük baskı vardır. Adeta İslâm demek yasak ve suçtur. İslâm'a nisbi bir hürriyet verilmesi bile söz konusu değildir. Ama o kutsal İslâm'la ilgili ne bulsa okumak ister. Bu süreçte ilk kez dinî dergiler de çıkmaya başlar: *Hakka Doğru*, *Tanrı Kulu*, *İslâmiyet* gibi, *Sebîlürreşâd* da yeniden çıkmaya başlar. Öte yandan *Orhon'dan Sesler*, *Altınışık*, *Kızılçelme* gibi milliyetçi dergiler de çıkar. O okudukça okur. Kısaca

geniş bir okuma alanı vardır. Necmettin Halil Onan'ın antolojisinde yer alan divan şairleri başlıklı eserinden bir hayli şiir ezberler. Yukarı sınıftaki bir ağabeyin şiir defterinden ve kitaplarından yine nispeten halk şiirleri dahil enteresan şiirlerle tanışma imkânı olur.

Ortaokulda çok çalışkan bir öğrencidir. Özellikle Matematik ve Türkçe derslerinde öne çıkan bir öğrenci. Lakin Beden Eğitimi, Resim ve Müzik dersleri pek haz etmediği ve notlarının düşük olduğu derslerdir.

İlk şiirini de yine ortaokul yıllarında, tatillerden birinde yazar. Kompozisyonları çok iyi olmakla beraber şiir yazmak ya da şair olmak aklından geçmez. Milletine ve yurduna yararlı olma düşüncesindedir. Ama bu hangi şekilde olacaktı? Onu pek düşünmez. Şiiri seviyordur. Şairleri takdir eder, ezberinde de birçok şiir vardır; gerek Divan Edebiyatından gerek sonrakilere. Ama doğrusu şair olmak gibi bir arzusu yoktur. Belki de onları ve her alandaki büyükleri erişilemez zirvelerde görmekten kaynaklanan bir duygudur bu. Bilim yolunda hizmet gibi bir ideali vardır. İslâm'ı öğrenmek, onun için bir er gibi çalışmak diye de özetler bu durumu. Toplumunu yeniden bütünüyle İslâm'a getirecek çalışmalar yasak olduğundan, böyle bir ideal ancak halis bir düşünceyle, samimi olmakla sahip olunabilecek bir fikirdir.

İşte o da daha çok düşünce ve idealler planında yaşarken, Namık Kemal'in Ziya Gökalp'in yazılarında bile İslâm'a dokundukları yerleri ararken ve eski metinlerden bilhassa İslâm'la ilgili olanlarını okurken, Mehmed Âkif'i bu gözle candan severken, ilk kez yeni yeni çıkan dergilerde bu yönde bir kıvılcık gözlenirken, koyu umutsuzluk bulutunun açılıp kapandığını görüp duygular kaynaşmasını yaşarken, bir yaz tatilinde (ikinci sınıf ya da üçüncü sınıf) bir gün, bahçelerinde, hiç aklında yokken, gelen bir ilhamla şiir yazar. Kafiye ve vezinli dördlüklerden oluşan

bir şiirdir bu. 6-5 hece vezniyle yazmıştır. Ergani adlı ve konulu uzun bir şiir... En ufak bir zahmet çekmemiştir şiiri yazarken. Yaz mevsiminin ve Ergani Dağı'nın getirdiği bir ilhamdır bu. Hiç düzeltme yapmadan geldiği gibi kâğıda geçirmiştir. Kimseye göstermeden yırtıp atar.

1947-1949: Maraş ortaokulundan mezun olur. Maraş'ta lise olmadığı için yine parasız yatılı olarak Gaziantep Lisesi'nde okumaya başlar. Gaziantep, Diyarbakır'ın, Maraş'ın onun ruhunda uyandırdığı coşkuyu, anaforu, uyandırmaz. O buna aldırarak, bir yandan derslerine ağırlık verirken bir yandan da yoğun bir biçimde kitapların gizilgüçlü dünyasında yol almayı sürdürür. Ders dışında bu kez, Batı edebiyatına açılır. Shakespeare'in bütün piyeslerini, Duhamel'in bazı eserlerini, Andre Gide'nin Dünya Nimetleri'ni, Werther'i ve daha birçok klasiği lise birden itibaren hızla okumaya başlar. Kitapları kütüphaneden alır ve kütüphaneden kitap istemeye çekinir genellikle. Kütüphane hep kapalıdır. Sanki kaçamak kitap alıyor gibi bir psikoloji içindedir.

Edebiyat öğretmenleri, edebiyatı, şiiri ve hele hele Yahya Kemal'i çok seven bir hocadır. Üç yıl boyunca edebiyat derslerine o girer. Edebiyat hocası onu tanıdıktan sonra, üç yıl boyunca sözlü imtihan için hiç tahaya kaldırmaz. Yazılı imtihanlarda da: "Sen çık, git gez." dermiş. Ali Nihat Tarlan'ın hazırladığı Fuzuli Divanı çıkınca getirip ona da verirmiş, Karakoç da bir çırpıda okumuş. Namık Kemal'i sınıfta anlatması için onu görevlendirir. Dört ders anlattırır fakat bitiremezmiş. Öğretmeni, "bu bitmeyecek, bu kadarı yeter" dermiş.

Yine bu yıllarda, çıktığı süreçte *Büyük Doğu*'yu izler. Maraş'ta henüz lise açılmamış olduğundan ortaokuldan bazı Maraşlı arkadaşları da Gaziantep Lisesi'ne okumaya gelmişlerdir. Onlara, *Büyük Doğu*'yu okumalarını telkin eder. Necip Fazıl'ın, hemşerileri olduğu için en çok kendilerinin

izlemesi gerektiğini onlara anlatır. *Büyük Doğu*, onun gözünde İslâm'a dayanan yeni bir ideolojinin organıdır. Ona herkes bağlanmalıdır, diye düşünür.

Ara sıra arkadaşlarla aralarında tartışmaları da olur ama bu pek büyümmez. Bu tartışmalardan birinde bir arkadaşı, dayısında *Büyük Doğu* ciltlerinin olduğunu söyler. Ondan rica eder. Arkadaşının getirdiği *Büyük Doğu*'nun tanıdığı dönemden önceki sayılarını da okur. O sıralar hastalık sebebiyle revirde yatar ve günlerce dergi okur. Ayrıca, okulda yarı açık depo gibi bir yerde bir oda dolusu dergi keşfeder. O yılların ve daha önceki yılların edebiyat ve kültür dergileri. *Ülkü, İnsan, Oluş, Varlık, İstanbul* vb. dergiler. Birçok derginin koleksiyonunu orada karıştırma imkânını bulur. Ortaokuldayken de eski *Sebilürreşad*'ları gözden geçirir.

1949: Lise 2. sınıfta *Büyük Doğu* dergisinin üyelik çağrısına katılır ve kendisine *Büyük Doğu* üyelik kartı gönderilir.

30 Kasım 1949: Mensur şiir olan ilk yazısı "Ana-Oğul", Gaziantep'te çıkan Dernek dergisinde Mehmed Leven-doğlu imzasıyla yayınlanır.

17 Şubat 1950: İlk şiiri ise lise 3. sınıfta yayınlanır. *Büyük Doğu*'ya gönderdiği "Sabır" şiiri, gönderilen 300 şiir arasından seçilerek *Büyük Doğu*'nun 17. sayısında Mehmed Leven-doğlu imzasıyla yayınlanır.

Yeri gelmişken, yaz aylarında çeşitli yerlerde kâtiplik gibi işlerde çalışarak kazandığı parayı babasına teslim ederek aile bütçesine katkıda bulunur.

1950: Gaziantep Lisesi'nden mezun olur. Liseyi bitirince İstanbul'a gelir ve üniversiteye giriş başvurusunda bulunur. Üstad Necip Fazıl'ı da ziyaret eder. O yaz, ziyaretler ve görüşmeler devam eder. Ekim sonunda sınav sonuçları açıklanır, Siyasal Bilgiler Fakültesini kazanır. Ankara'ya gider ve Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde okumaya başlar...

Sezai Karakoç'un Bıraktığı Miras

Yusuf YAZAR

Sezai Karakoç'un vefatıyla kaybetmiş olduğumuz neydi ya da Sezai Karakoç ardında nasıl bir miras bıraktı sorularının cevabını vermeye çalışmak sanıyorum onu anlamak isteyenlerin yapabileceği en doğru şeylerden birisidir. "Miras" demekle düşünce ve duruş bağlamındaki mirası kastettiğimiz açıktır. Bu miras esas itibarıyla, İslâmıla yoğurulmuş değerlerimizin köşe taşlarını oluşturduğu bir birikimin her yanına ve parçasına nüfuz ettiği ve kitaplarında yansıtılmış olan bir bakış açısı ve perspektiftir.

Düşünce dünyası merkezli olarak Avrupa Rönesans'ı döneminden beri yoğunlaşarak etkinliğini sürdüren inançsızlıkla özdeş bir karanlığın hükmettiği bir çağın son demleri olmasını umduğumuz bu dönemde bir "Diriliş Muştusu"na eşdeğer çağrılarıyla Diriliş külliyyatı kuşku yok ki bu bakış açısı ve perspektifin anlaşılmasında öncelikli referans kaynağıdır. Bu referans kaynağı, tüm İslâm dünyasını (aslında Batı dünyasını da) olduğu gibi Türkiye'yi de kasıp kavuran, lâ-dinî olmanın da ötesinde anti-din, anti-fitrat ve anti-kutsal olarak nitelenebilecek modern düşünce ve hayat tarzının oluşturduğu kasvetli geleceksizlik atmosferi içerisinde ferahlatıcı, özgüven sağlayıcı ve yaratılış misyonunu hatırlatarak kendine getirici ve harekete geçirici bir manevî rüzgârın zihinlerde ve gönüllerde esmeye başlaması için kayda değer bir besleyiciliğe sahip olmuştur.

Sezai Karakoç'un düşünce ve perspektifini ortaya koyuşta ana mecra vazifesi gören Diriliş dergisi başından itibaren bir "idealin dergisi" olma niteliği taşımıştır. Üzerinde herhangi bir ticarî yansıma görülmeyen dergi herhangi bir himaye arayışı içinde de bulunmamıştır. Derginin yayın faaliyetinin sürmüş olduğu dönemlerde tüm tanıtım ve yayın safhaları, az sayıda kişiden oluşan idealist bir çevrenin fizikî desteğiyle amatörce gerçekleştirilir. Belli ki, profesyonelliğin ve idealizmin yolları pek de kesişir yollar değildir. Diriliş'le işaret edilen ideal ise *İslam, İslam'ın Dirilişi, Kıyamet Aşısı İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü* gibi kitaplarda yer almış olan yazılarla daha ilk dönemlerde tanımlanmış ve açık bir biçimde ortaya konulmuştur.

Kendisini adanmış olduğu idealini her yanıla ortaya koyuş ve açıklayış açısından verimli bir ömür yaşamış olan Sezai Karakoç'un, toplumumuzun kendisini kendisi yapan ve özgün kılan değerler ve düşünce birikimiyle kopma noktasına gelen irtibatın canlanışına katkı bağlamında kültürel, siyasî ve tarihî ana referanslara kendi özgün yorumları eşliğinde işaret etmiş oluşu, büyük ölçüde inkârcı modern Batı sistemi ve düşüncesi güdümünde bulunan modern eğitim sisteminin yönlendirişleri arasında bocalamalar yaşayan nesiller için hayatî değerde olmuştur. Geçmişe ve ana kaynaklara yöne-

Hattat: Hüseyin Öztürk

lik referans ve işaretler ve geleceğe dair öngörüler ve yalnızca toplumumuzun değil tüm insanlığın bugün içinde bulunduğu duruma dair değerlendirmeler, Sezai Karakoç tarafından bırakılmış olan mirasın önemli parçalarındandır.

On sekizinci yüzyıl Avrupa sözde-Aydınlanmasından¹ beri yoğun ve net inkâr olarak isimlendirebileceğimiz bir eksen çevresindeki anlayış ve yaklaşımlar toplamı olarak “modernite” ve onun paradigmasının en açık ve kesif biçimde yansıtıldığı alan, hiç kuşku yok ki düşünce ve bilim anlayışları² ve dolayısıyla eğitim alanlarıdır. Ve Tanzimat’tan bu yana bu alanlardaki girişim ve çabalar Türkiye’nin “batılılaşma”³ serüveninin en önenli kısımlarından birisini oluşturmuştur. Bu alanlarda gerçekleştirilen resmî ya da sivil girişim ve çabaların oluşturduğu atmosfer içerisinde kendi medeniyet ve vahiy ekseninde yoğunlaşmış kültürünün ürün ve değerlerine bakışı kuşku bulutlarıyla kaplanmış insanımızın (önemli ölçüde, modern eğitim sisteminin rahle-i tedrisinden geçmiş olmanın etkisiyle) yaralı bereli bir durumda ki özgüveninin yenilenmesinde Diriliş’in kendine getirici ve ferahlık sunucu niteliği elbetteki büyük ve hayati bir rol oynamıştır.

On dokuzuncu yüzyıl itibarıyla, paradigması kendi modern anlayışlarının etkisi altında oluşmuş bilim ve teknoloji alanındaki açık ara üstünlüğünün verdiği avantajla askerî alanda ve uluslararası siyasette de net bir biçimde üstün ve belirleyici konuma gelmiş olan ve dünyadaki, siyasî olduğu kadar düşünce ve bilim anlayış ve yapılarını da etkileme ve yönlendirip biçimlendirme gücüne ulaşmış olan hümanist, rasyonalist ve pozitivist modern Batı düşünce ve bilim anlayışının ve öncü referans isimlerinin ve yaklaşımlarının değerlendirilmesi Sezai Karakoç’un inşacı yaklaşımının bir

parçası olmuştur. Bu yaklaşıma paralel olan çabası ise kendi inanç ve düşünce dünyamızın geçmişteki öncü ve büyük isimlerinin ve yaklaşımlarının değerlendirilmesi yönünde olmuştur. Sezai Bey, katışksız inancının kendisine sunduğu perspektifle tarihsel açılımları da dikkate alarak, ana mecrası itibarıyla İslam toplumunun durumunu yorumlamış, bu toplumun Hak ve Hakikat ile doğru bir şekilde yeniden güçlü bir biçimde irtibatlandırabilmesinde rehber olabilecek yaklaşımlar ortaya koymuştur.

Karanlığın bu denli yoğun olduğu bir dönemde İslâm inancını taşıyanlar tabii ki “hayır” kelimesini her iki anlamıyla da kendisini ifade edemezler; Müslüman kimliğinin hakkını vermek bağlamında, özellikle de itiraz anlamındaki kullanışına abone oldukları ise anlaşılabilir değildir. Öncü ve inşacı niteliğiyle Sezai Karakoç’un itirazı inançsızlık temelli ve örgülü modern Batı düşünce ve anlayışlarına olduğu kadar, bu düşünce ve anlayışların tüm dünyada siyasal ve kültürel düzlemdeki yansımaları olarak ortaya çıkmış olan siyasal ve kültürel emperyalizmedir de.

Sezai Karakoç’un radarı emperyalizmin her türlüşünü gündeme getirir; Batı kaynaklı olduğu kadar Doğu, Kuzey ve Güney kaynaklı da, güncel olanı olduğu kadar geçmişte gerçekleşmiş olanları da, siyasî olanları olduğu kadar ekonomik ya da kültürel olanları da... Dolayısıyla, son yüzyıllara damgasını vurmuş emperyalist Avrupa sömürgeciliğine dikkat çeker ve bu emperyalist tavra dair en keskin analizleri yaparken Çin emperyalizmini ya da Rus emperyalizmini görmezlikten gelmez. Hangi ideolojik renge bürünürse bürünsün, her tür emperyalist tutum ve girişim bir yanıyla insanın doğasına yapılan bir saldırıdır ve bir şekilde onu köleleştirme yöneldir. Dolayısıyla da, emper-

¹ Düşünce alanında (ve dolayısıyla ona paralel olarak kültür-edebiyat, bilim, sanat ve siyaset alanlarında da) Avrupa’da inkârın esas ve belirleyici unsur olarak egemen hâle gelmiş olduğu bu dönemin “Aydınlanma” olarak isimlendirilmesi, öte inancı taşıyanlar açısından tabii ki ironiktir ve tabii ki hakikati itibarıyla tam tersi bir durumu ifade eden bir isimlendirmedir.

² Esas itibarıyla modernitenin düşünce ve bilim anlayışları, Hümanizm, Rasyonalizm, Bireycilik ve Pozitivizm gibi, Yaratıcı-merkezli değil insan-merkezli bir bakış açısını temel alır ve aklın sınırlarını aşan tasavvurlara uzak ve karşı durur ve genel yapıları itibarıyla materyalist ve ateist eğilimlidir. (Not: Hümanizm, bazılarının kelimeye yüklediği anlamla insan sevgisini esas alan değil, insanın kendisini (Âlemleri ve içindeki herşeyi yaratmış olan bir Yaratıcı Rab’bi değil) merkeze alan bir anlayıştır).

³ Batılılaşma olgusu yalnızca Türkiye’de değil, farklı zaman dilimlerinde de, farklı coğrafyalarda da yaşanmış olan, ortak motiflerden birisi özgüven eksikliği olsa da emperyalist Avrupalı güçlerin sömürgecilik uygulamaları sonucunda yaşanan örneklerde olduğu gibi farklı motif ve süreçlerle de ve neredeyse tüm ülkelerde (doğal olarak Avrupa ve Kuzey Amerika ülkeleri hariç) yaşanmış olan bir olgudur.

⁴ İkinci Dünya Savaşı olarak tezahür eden büyük paylaşım kavgasında Avrupalı sömürgeci güçlerin güç ve kan kaybetmesi sömürge ülkelerdeki bağımsızlık eğilimi ve hareketler için elverişli bir zemin sunmuştur. Bu büyük savaş sonrasında yirmi beş yıl (1951-1976) içerisinde yalnızca Afrika’da 47 ülke Avrupalı sömürgeci güçler karşısında siyasal bağımsızlık elde etmiştir (kültürel ve ekonomik boyutlar itibarıyla sömürgeci ülkelere olan bağımlılıkları değişen oranlarda devam etse de). Bu bağlamda Cezayir de 1954 yılında bağımsızlığını ilan etmiş ve kanlı bir mücadele süreci sonunda 1962 yılında siyasal bağımsızlığını elde etmiştir.

⁵ Tarihçi düşünür Arnold Toynbee, Birinci Dünya Savaşı yıllarına kadar dünyada hükümünü sürdüren sistem artık aynı kalamayacağını ve dünyaya hükmeden siyasal sistem ve sömürgeci yaklaşımın dünyada artık etkin pozisyonu sürdürmeyeceğini ve artık “postmodern” bir dönemin başladığını söylediğinde doğru bir tespitte bulunmuştur. Etkinliği kaybolacak olan şey yalnızca egemen siyasal sistem değildir, onları besleyen felsefi düşünce yapısı ve epistemolojisi (bilginin mahiyeti, kaynakları ve kapsamı ile ilgili yaklaşım ve düşünceler) de sahip olduğu gücü muhafaza edemeyecektir; çünkü hükümler olan siyasal sistemler hükümler durumundaki düşünce akımlarından bağımsız değildir. İkinci Dünya Savaşı bu öngörüye daha da kuvvetlendirdi ve Postmodernizm düşünceden, edebiyata ve mimariye her alanda kendisini bir şekilde hissettirdi. Mafatih, bir şekilde hissedilen böyle bir dalgalanma yaşanmış olsa da, isminin yansıttığı muhtevaya özdeş radikal değişikliklerin tanımladığı bir yeni dönemin başlamış olduğunu iddia etmek abartı olacaktır. Ama yine de, bir “postmodern durum” içinde bulunduğumuz da sürmekte olan bir gerçekliktir ve bu da, alternatif bir ruhu yaşatma ya da diriltme potansiyeline ve zeminine sahip inanç ve düşüncelerin bir geleceğe sahip olabileceği umudunun yersiz bir umut olmadığını bir açık göstergesidir.

**Sezai Karakoç'un
radarı emperyalizmin
her türlüşünü
gündeme getirir; Batı
kaynaklısı olduğu
kadar Doğu, Kuzey ve
Güney kaynaklısı da,
güncel olanı olduğu
kadar geçmişte
gerçekleşmiş olanları
da, siyasî olanları
olduğu kadar
ekonomik ya da
kültürel olanları da...**

yalizme karşı bir duruş sergilemek İslâm inancına ve onuruna sahip olmanın doğal bir sonucu olarak görülmüştür.

Batı Avrupa merkezli emperyalizmin yüzyıllardır Afrika'da sürdürdüğü sömürü ve her türde emperyalist uygulamalar onun entelektüel gündeminin neredeyse daimi maddelerini oluşturur. Sezai Karakoç'un gençlik yıllarına tekabül eden dönem Asya, Afrika, Ortadoğu ve Güney Amerika'da anti-sömürgeci, anti-emperyalist ve bağımsızlıkçı görüş ve eğilimlerin yükselmiş olduğu bir dönemdir. (Bunlardan en dikkat çekici ve Sezai beyin şiir ve yazılarında da özel olarak yer bulmuş olanlarından birisi Cezayirli Müslümanların Fransızların sömürgeci-emperyalist tutumu karşısındaki bağımsızlık mücadelesidir).⁴ Dolayısıyla, emperyalizmin, dünyanın başka ülkelerinde yaşanmış olan ya da yaşanmakta olanı da, kendi coğrafyamızdaki tezahürleri de Sezai Karakoç tarafından sürekli olarak sanık sandalyesine oturtulmuştur ve bu bağlamda görkemli bir anti-emperyalist sancak, onun duruş, yazı, şiir ve hitabetlerine yansıyan söylemiyle hep yüksek tutulmuştur.

Sahip olduğu belli bir paradigmayla olmaktan çok moderniteye yaptığı itiraz ve eleştirilerle bilinip tanımlanan Postmodernizm, yirminci yüzyılın ikinci yarısında düşünce, bilim felsefesi, güzel sanatlar ve mimari gibi alanlarda söz sahibi dikkate değer birçok isimle kendisini göstermiştir. Paul Feyerabend, Jean-François Lyotard ve Jean Baudrillard'ın gibi isimlerle dikkat çekmiş olan postmodernist düşüncülerin ve onlara paralel yaklaşımlar sergilemiş olan Fritsch Capra, Karl Popper, E. F. Schumacher ve İvan Illich gibi yazar ve düşünürlerin, genel ve doğal eğilimleri materyalizm ve ateizm ekseninde olan Hümanizm, Rasyonalizm, Bireycilik,

Tabiatçılık ve Pozitivizm ayakları üzerinde gelişmiş ve sözde-Aydınlanma dönemi itibarıyla hemen her alanda hükmü yürür tek paradigma ve bakış açısı konumuna yükselmiş olan Modernizme ve onun vurucu gücü bilim anlayışı (ve onu vâz ediş tarz ve üslûbuna) karşı yönelttikleri keskin eleştirilerin modern düşünce ve bilim anlayışlarınınca hiçliğe mahkûm edilmiş vahiy kökenli gelenek mensubu ve ilgilisi olan çevrelerde umut artırıcı yankılar yaptığına kuşku yoktur.

Modernizmi temel karakteristikleri ve ilkeleri itibarıyla hedef alan bu keskin eleştirilerin, kadim geleneklerle irtibatlı başka çevrelerde olduğu gibi bizim dünyamızda da küçük heyecan dalgalanmaları meydana getirmiş olduğu tespiti çoğumuzun ortak gözlemine dayanır. Bu düşüncülere ait kitapların isimleri bile, postmodernist düşünür ve yazarların ve onlara paralel yaklaşımlar sergilemiş olan düşünürlerin, kendilerini buyurgan edalı ve farklı ontolojik (varlık ve varoluş ile ilgili) yaklaşımlara müsamahasız bir tutum sergilemiş olan modernizmin genel paradigmasına bağlı anlayış ve tutumlardan (özellikle bilim anlayışı, bilmenin kaynaklarına bakışı konularında ve onu dokunulmaz ve tartışılmaz kılan yaklaşımlarından) bağımsızlaştırmak isteyen eğilimler içinde olduklarına dair açık işaretler taşır. Bu bağlamda, "Akli Karışıklar İçin Kılavuz" isimli eseriyle akla gelebilecek bir diğer isim olan E. F. Schumacher ise "postmodernist" olmanın da ötesinde "anti-modernist" olarak anılmayı daha çok hak etmektedir ve bu niteliğiyle modernizm karşısındaki tavrıyla bizim dünyamıza daha da yakın durmuştur. Modernizm postmodernistlerden derin kılıç yaraları almış olsa da, Postmodernizmin duruş ve bakış açısı son tahlilde, Sezai Karakoç gibi yaklaşımını ve bakış açısını bir öte dikkatine ve

Hız. Peygamber aracılığıyla insanlığa sunulmuş eskimez bir rehber ve nihaî anlamda kemâle erdirilmiş din olarak İslâm'a dayandırmış olduğu kökten karşı duruşu ve perspektifiyle aynı mahiyete sahip değildir. Dahası, Postmodernizmin modernizmin tümüyle dışına çıkmak ya da karşısında olmak gibi radikal bir niyet ve mahiyete sahip olmağı istemiş olup olmadığı bile tartışılır bir husustur.

Dolayısıyla, Rönesans'la birlikte ve sonrasında zuhur eden Hümanizm, Rasyonalizm ve Tabiatçılık gibi düşünce akımlarıyla beslenerek gelişip güçlenen ve 18.nci Yüzyıl Aydınlanma dönemiyle birlikte (bu sırada Pozitivizm ile de ivme kazanarak) insanlığa yön verir ve hükmeder hâle geldiği bu "karanlık" çağda Modernizm tüm insanlığın kanına karışmış zehir ise, Postmodernizm, karşısında dikkate değer belli eleştirel duruşlar sergilese de, bu topyekûn ve derin zehirlenmenin antidotu olma gücünden mahrumdur. Antidot, yüzyıllar süren bu karanlık çağda da yeryüzünün hemen her köşesinde yer tutmuş ve yerini muhafaza etmiş çeşitli zevk ve renkleriyle Hız. Peygamber'le (SAV) ulaştırılmış olan ve nihaî mükemmelliğe sahip kılınmış ilahî mesajla beslenen irfan ve kemâl ocaklarının nefesinde ve o mesajla bir dünya görüşünü besteleyen Sezai Karakoç gibi öncü ve kurucu mütefekkirlerin yaklaşım, duruş ve perspektifinde bulunmaktadır.

Yazının ilk cümlesinde yer alan sorulardan "ne kaybetmiş olduğumuz" sorusunun cevabına kısaca vurgu yapacak olursak; dinî nitelikli olan ve 'öte' dikkati içeren tüm inanç ve öğretilerden kaynaklanan her düşünce, bilim anlayışına (ve tabii bilmenin kaynaklarına dair olan yaklaşıma da) ve tutuma sırt dönmüş, sırt dönmekle kalmayıp buyurgan bir dille onlarla irtibatlı olmayı küçümsenecek bir durum

olarak vâz eden Batı düşünce ve bilim anlayışı (genel olarak 'modernite' ya da modernizm) tüm coğrafyalara hükmediyor ve oralaradaki eğilimleri kontrol ediyor olsa da, dinamik bir çatışmalar dünyasında yaşıyor olduğumuz bir gerçektir. Çatışmalar, orta ve uzun vadede siyasî düzlemde olanı da etkileyip köklü dönüşümleri ateşleyebilecek bir mahiyet ve nitelikte ve tabiatı gereği engellenemez bir şekilde düşünce ve onunla da yakından irtibatlı olarak bilim anlayışları alanında gerçekleşmektedir. Yazı boyunca değinmeye çalıştığımız gibi, en olmaz şeytanî düşünce ve yaklaşımların etki alanı içinde kalmış olarak, bocalamanın, yönünü şaşırmanın, yönlendirilmenin ve yanıltılmanın istisnaî ve zor olmadığı bir ortamda tespit, yorum ve öngörülerini güvenle ve kâlp huzuruyla benimseyebileceğimiz sahil bir mütefekkir rehberdir kaybetmiş olduğumuz. İkinci sorunun cevabı yazının başlangıcından itibaren verilmeye çalışılmışsa da son bir söz olarak şu ilave edilebilir: Sezai Karakoç vefatıyla bize büyük bir miras bıraktı; yazılı olan ya da yazılı olmayan, ölçülebilen ya da ölçülemeyen; görülebilen ya da görülemeyen. Bu büyük mirası keşfetmek isteyenler için onun İslâm, Kıyamet Aşısı ve *Hızır ile Kırk Saat* isimli eserlerini okumanın iyi bir başlangıç olabileceğini düşünüyorum.

(Not: Bu yazı vesilesiyle, 'Diriliş ve Sezai Karakoç' ile ilgili en kapsamlı ve nitelikli kaynak olarak, yıllarca Diriliş Yayınları ofisinde Sezai beyin yanında hizmet vermiş olan Mustafa Kirenci dostumuzun hazırladığı ve bu yılın başlarında Büyüyen Ay yayınları arasında yayınlanmış olan *'Sabah Yıldızı -Sezai Karakoç ve Diriliş'e Dair-'* isimli eseri okuyuculara hatırlatmak isterim.)

⁶ Paul Feterabend'in "Bilimin Tiranlığı" ve "Özgür Bir Toplumda Bilim", J. Lyotard'ın "Postmodern Durum", Karl Popper'in "Açık Toplum ve Düşmanları", Fritschhof Capra'nın "Dönüm Noktası" ve "Fiziğin Taosu", İvan İllich'in "Okulsuz Toplum" isimli kitapları hemen akla gelen örneklerdir.

⁷ Modernizmin kısırlaştırıcı ve çoraklaştırıcı dünyasından gerçek anlamda bir çıkışın olmazsa olmaz şartı onun 'Yaratıcı' ve 'öte' inancını ve vahiy temelli düşünceleri dikkate alan bir espriyle renklenmiş olmasıdır. Postmodernizm bu espri bağlamında bir eğilim ya da ruha sahip olamamışsa da, çok kültürlülük ve çok seslilik bağlamında inanç temelli geleneklerin de özgürce kendilerini ifadede (ve dolayısıyla ontolojik teorilerinin de açıklanmasından) yana olmalarını savunarak alternatif anlayış ve çizgiler hayat hakkı tanımayan ceberrut tavrı ve üslubu nedeniyle Modernizme karşı çıkmıştır. Kayda değer itirazları, metod, rota ve üslup düzeltme taleplerini sempatiyle karşılamış olsak da, Postmodernizmin genel eğilim itibarıyla, modernizmin tümüyle dışına çıkma hedef ya da durumu söz konusu olmamıştır. Modernizmin neredeyse dünyanın her köşesinde tüm toplum katmanlarında ve hayatın her yanına derinlemesine nüfuz etmiş olduğu dikkate alındığında, ne kadar ciddi ve köklü eleştiriler söz konusu olursa olsun, içinde kalarak onu ana duruşu ve tutumları itibarıyla dönüştürmenin çok mümkün olmadığı ise açıktır.

⁸ Rönesans'tan günümüze farklı coğrafyalarda dönem dönem, Osmanlı Devleti ya da Hint Babür İmparatorluğu gibi farklı İslâm devletleri var olmuş ve bunlar askerî alanda etkinlik kazanmış olsalar ve varlıklarını güçlü devletler olarak belli süreler boyunca sürdürmüş olsalar da dünya geneli itibarıyla Avrupa merkezli Rönesans'la ete kemiğe büründüğü açıkça görünür olan din dışı/karşıtı ve insan-merkezci (Yaratıcı-Allah merkezci değil) bakış açısının adım adım kendisini tahkim ettiğini ve çeşitli süreçler sonunda kendisini kitleler nezdinde değişen ton ve formlarda da olsa kabul ettirmiş olduğu ve böylece, karanlığın global ölçekte insanlık tarihinde görülmemiş bir yoğunluk ve yaygın benimsemeye ulaştığı açıktır.

⁹ Bu, neredeyse tüm ülkelerde, değişen oranlarda ve zaman dilimlerinde, resmî politikalar izlenerek ya da sömürgeleşmiş olmanın bir sonucu olarak yaşanmış 'batılılaşma' serüvenleri sonucunda oluşmuş bir atmosferdir.

Hakikat Bir Şairi Kucakladığında

Mustafa ÖZKAYA

Sezai Karakoç aramızdan ayrıldı, ancak geride ilmek ilmek dokuduğu muhteşem bir diriliş dinamizmi ve son derece estetik bir entelektüel miras bıraktı. O, her konuşmasının girişinde bize bu yüce dini intikal ettirerek atalarımıza minnettarlığını ifade eder ve onlara da dua ederek sözlerine başlardı. O, silsilesinin çağımızdaki en güçlü halkalarından biri olması nedeniyle ona olan minnettarlığımızı belirterek, en içten dualarımızla onu uğurluyoruz.

Sezai Karakoç, Mevlana'dan sekiz asır sonra tıpkı onun gibi inşa ettiği dev şiir ve edebiyat sütunları arkasında muhteşem tasavvuf hazineleri çoğalttı ve bu esnada aramızda halktan, sıradan, biri gibi yaşadı. O, İslâm'ın eşsiz güzelliklerini ve kutlu anlatılarını, mükemmel bir işçilikle, duygu ve düşüncenin en estetik formunda ele alarak mücevher gibi işledi. Bunu yaparken ise Türkçe'nin çoraklaşan bozkırlarını, çağlayan ırmakların yeniden yeşilendirdiği bereketli ovalara dönüştürdü. Altın dolu sandıklar gibi olan kitaplarını, muazzam parıltılarıyla göz kamaştırıcı hediyeler olarak bıraktı ve arzuladığı o ötelere ötesine doğru yolculuğa çıktı.

Sezai Karakoç, adeta peygamber halkasından kopup bugüne bir zaman tüneline gelmişçesine taptaze bir imanla ve sükunetli bir kararlılıkla dirilişin düşünsel çerçevesini ve eylem planını yazıya döktü. *"Sakın kader deme, kaderin üstünde bir kader vardır"* sözleriyle, İslâm dünyasının son çağdaki görüntüsünün yanıltıcı olduğunu; *"sırların sırrına ermek için sende anahtar vardır"* derken ise Allah'ın engin rahmet kapılarının açılmasının elimizdeki anahtarı görmekle başlayacağını söyledi. Musa'nın elindeki asayı fark etmesi gibi bir farkındalıktı istediği.

Son yüzyılda, insanımızın kültürel kodlarında yaşanan derin kırılmaların ve entelektüel erozyonun çok daha şiddetlisi yine bu topraklarda tam sekiz asır önce de yaşanmıştı. Bugün biz maalesef, Haçlıların püskürtülmesi sonrasında hazırlıksız yakalanan ve adeta bir virüs gibi hücrelere kadar sızan Moğol istilasının sebep olduğu kültürel yıkımın tam olarak ne olduğunu idrak edecek tarihsel hafızadan mahrumuz. Bir asır süren varoluş mücadelesi ve yaşanan büyük travmalar, kendi başımızın çaresine bakma telaşıyla kuşatıcı düşünebilme yetilerimizi paralize ettiği gibi aydınlarımızda hafıza boşlukları oluşturarak tarihsel derinliklerini yok etti ve onları düşmanına aşık taklitçilere dönüştürdü.

Anadolu'da 1200'lü yıllar, çözülme ve çaresizliğin hâkim olduğu yıllar olarak, şaşırtıcı derecede 1900'lerin Anadolu'suna benzetilmektedir. Örülmekte olan kaderin ağları eğer tamamlanırsa, aynı 1300'lerde yaşandığı gibi 2000'lerde de hem dikey hem de yatay alanlarda yeniden diriliş dönüşümlerinin yaşanacağı benzer bir tarihsel döngü, mukadder görülmektedir. Türkleri Asya'nın steplerinden Anadolu'ya sevk eden iradenin, onları Haçlı ve Moğol istilasına adeta kalkan olarak kurgulamış olduğunu görmemek mümkün değil. Aynı iradenin 21. yüzyıldaki Anadolu üzerinde de benzer bir planının olduğunu hissediyoruz ve belki de fiilen tüm dünyanın gözü önünde hep birlikte tanık oluyoruz. Sezai Karakoç tam da bu sürecin başında ortaya çıkmış ve bu karanlık dönemin bittiğini, yepyeni bir dönemin başladığını en güzel söz demetleriyle müjdelemiştir.

Mevlana'nın iman coşkunluğunu elitize ve estetize bir forma dönüştürdüğü Mesnevi ile hedeflediğine benzer şekilde Karakoç da bizleri muhteşem şiiriyle yakalıyor. Onun, şiiri ile meşhur olma ve çok beğenilen bir şair olma niyetiyle yola çıkmadığı çok bellidir. Sanki, kendisine kulak vermemiz için hepimizi büyüleyici şiiri ve şiirsel üslubuyla

yakalamak istiyor ve bize müjdelemek istediği diriliş çağını idrak edebilmemiz için var olan en estetik ve elit iletişim aracının o olması nedeniyle, şiiri tercih ediyor. Sezai Karakoç 'subjektivitesi' diriliş şiiri ve külliyyatı 'objektivitesi' ile düşünce ve duygu estetiğinde, bizi kendine yol arkadaşı kılarak varoluşsal çözümlemenin kaynağına ve daha derinlerine inmiştir. Nihayetinde, 'zaman' ve 'mekân' bir maden gibi eritilerek, okuyucuyu fizikötesine ve zamanın anlamını yitirdiği üst boyutlara doğru taşıyor.

Sezai Karakoç'un Mevlâna ve mesnevi üzerine yaptığı yorumlarda kullandığı subjektivite ve objektivite kavramlarının izahına tıpatıp benzeyen bir durum bu. Daha da basitleştirecek olursak, mesnevinin geçmişte bu coğrafyadaki etkisine birebir benzeyen bir sonucu, Sezai Karakoç'un eserlerinin yansımada da görmek mümkün. Bu etkiyi kitlesel yani toplumsal bir etki olarak görmek doğru olmaz. Ne Mevlana'nın ne Gazali'nin ne de Karakoç'un böyle bir iddiası hiç olmadı. Bu etki daha ziyade öncülerde, aydınlarda, yaşanan ve yaşatılması gereken bir etkidir. Bu dikey etkinin kitleselleşmesi, yansımalarına dönüştürülmesi, önceki dönemde Yunus Emreler ve Hacı Bektaş Veliler eliyle olmuş; Horasan Erenleri gibi bir gönüllüler ordusu eliyle de yatay yayılım ve hakikat hizalanması gerçekleşmiştir. Bir toplum, adeta ölüp yeniden dirilmiş ve doludizgin koşan atlar gibi taptaze bir imanla hayatlarının saatlerini yeniden ahiret vadesine göre kurmuştur.

Bu toprakların düşünce mayasında ve toplumsal meşruiyeti belirleyen örgütlenme modellerinde başat rolleri olan Mevlâna, Yunus Emre ve adını bugün hâlâ hatırladığımız onlarcasının hepsi, nasıl iyimser ve müjdeleyici idilerse Sezai Karakoç da tüm aykırı durumlara ve yıldırı-

"Sakın kader deme, kaderin üstünde bir kader vardır" sözleriyle, İslâm dünyasının son çağdaki görüntüsünün yanıltıcı olduğunu; "sırların sırrına ermek için sende anahtar vardır" derken ise Allah'ın engin rahmet kapılarının açılmasının elimizdeki anahtarı görmekle başlayacağını söyledi. Musa'nın elindeki asayı fark etmesi gibi bir farkındalığı istediği.

Bu toprakların düşünce mayasında ve toplumsal meşruiyeti belirleyen örgütlenme modellerinde başat rolleri olan Mevlâna, Yunus Emre ve adını bugün hâlâ hatırladığımız onlarcasının hepsi, nasıl iyimser ve müjdeleyici idilerse Sezai Karakoç da tüm aykırı durumlara ve yıldırıcı gelişmelere rağmen iyimserdi, karamsar değildi. Her şeyin O'nun elinde olduğunu, O'ndan ümit kesmenin bir inanç sorunu kabul edilmesi gerektiğini ve geleceğin er ya da geç diriliş nesline evrileceğini söyleyerek kaderi her şeyin üstünde bir yere konumlandırmıştır.

rıcı gelişmelere rağmen iyimserdi, karamsar değildi. Her şeyin O'nun elinde olduğunu, O'ndan ümit kesmenin bir inanç sorunu kabul edilmesi gerektiğini ve geleceğin er ya da geç diriliş nesline evrileceğini söyleyerek kaderi her şeyin üstünde bir yere konumlandırmıştır.

Sözlerine gereksiz yere anlam yüklenen birçok karamsar kişiliğin de bu coğrafyada sahne aldığını ve zaman zaman itibar gördüğünü unutmamak gerekir. Bugün de aramızda birçok karamsar var, daha yenileri de çıkacak ve yıllar boyunca onların her türlüşüne şahit olacağız. İyi niyetlisine, kötü niyetlisine, tepkiseline, agresif eleştirmenine ve dindarlık tezgâhı açıp menfaat devşirenine. Çünkü kötümserler, İslâm toplumunun arada kalmışlığının tepkiselliğini ve gerilimlerini çok daha rahat kendi popülari-

telerine kanalizere edebilirler ve çok daha hızlı taraftar toplayabilirler. Alkış almaları daha kolaydır ve karamatik pozlu aforizmaları üzerinden İslâm toplumlarının defolarına projeksiyon ışıklarını çevirerek, efendilerinden hızlıca kabul edilme payeleri kazanabilirler. Kabul etmeliyiz ki yaşadığımız çağda İslâm toplumları, türlü zıtlıklar arasında sıkıştı kaldı. Yaşantı ve inanışlardaki uyumsuzluk, ikilemlerden dolayı tepkisel karamsarlık söylemi, hep bir başkasını veya içinde olduğu toplumu suçlama eğilimi hem psikolojik ezikliği unutturucu hem de kısa vadeli tatmin duygusu verici olduğundan yoğun destek bulabilmektedir. Bu dilin ve söylemin, zaman zaman haklı gerekçelere sahip olmasının pek de bir kıymeti yoktur. Çünkü özgüven törpüsü gibi çalışan bu yaklaşım, bir müddet

sonra kendini imha eden karakterler üretmektedir. Bu nedenle, geleceğe dönük hiçbir yatırım iddiası taşımamakta ve İslâm toplumuna faydalı bir katkı sunamamaktadır.

Bu çağda yaşayan bir aydının, kontrastlar ve polemikler arasından sıyrılarak bu tuzağa düşmemesi çok zordur ve neredeyse imkânsızdır. Sezai Karakoç bu zoru başarmış ve en başından itibaren şaşmaz bir misyonu “dirilişi” muştulamak gibi bir yükü omuzlarında tazeliği hiç kaybolmadan taşımıştır. Kelimeler ülkesine girişini en güzel sözlerle başlatarak, yeni bir çağın açılışını müjdelemektedir:

“Gelin gülle başlayalım atalara uyarak

Baharı kollayarak girelim kelimeler ülkesine”

Onun “Hızır ile Kırk Saat” şiirinin sadece dizelere dökülmüş bir hikâye olduğunu düşünmek, sadece nasipsizlere özgü bir yorumdur. Doğrusu o, düşünce dünyasında Hızır ile bilfiil yolculuğa çıkmıştır. Bu şiirselliğin ve sembolizmin zirvesinde, bazen roller değişmekte ve Sezai Karakoç üstlendiği misyon açısından okuyucunun yol arkadaşı olan bir Hızır’a dönüşmektedir. Onun şiirine alışmış olan okuyucu, bir müddet sonra kutlu bir simülasyonun parçası olarak, Musa olup onunla zorlu yolculuklara çıkmaya hazırdır.

Sezai Karakoç için üç tarihi karakterin ayrı bir önemi vardır: Gazali, İbnü'l-Arabî ve Mevlâna. Bunlar, iç içe geçmiş üç halka gibidir ve yüz elli yıla yayılan bir süreçte öylesine bereketli bir hamur yoğurdular ki biz hâlâ Anadolu’da onun ekmeğini yemekteyiz. Çağımızda da Sezai Karakoç’un bir parçası olduğu bu kutlu zincirin yeni dönem halkalarının, bir bir tamamlanacağına tanıklık edeceğimizi düşünebiliriz. Konstantre ve rafine düşünce işçiliğinin, daha anlaşılır formlarda ve yaşayan örneklerle topluma yayılması-

na ve kenetlenme modellerine dönüşmesine tabii ki Yunus Emreler, Hacı Bektaş Veliler ve adını bilmediğimiz yüzlerce Horasan erenleri aracı ve taşıyıcı aktörleri olmuşlardır. Bu sürecin bir benzerinin, yaşadığımız çağda bütün kollarda belki tam olarak başlamış olmasa da er ya da geç başlayacağına inanmak, kabul olması için bir duaya yüzümüzü dönmek gibidir.

Sezai Karakoç, şiir ve edebiyat üzerinden bir halkayı tamamladı ve artık aramızda değil. Bayram hazırlığındaki evlerde yaşanan tatlı telaşı andıran bir heyecanla aydın yetiştirmek için eserler, konuşmalar ve izler bıraktı ardında. Yapmış olduğu bütün çabaları, bir kazanda topladı ve almak isteyen herkese cömertçe ikram etti. Bir ömür boyunca, bu modern çağın içinden birer mermer sütun gibi yeni Gazaliler, İbnü'l-Arabiler ve Yunus Emreler çıkması ve sur anıtları oluşturması için diriliş muştusunu bir gergef gibi işledi.

Hakikatin kucakladığı şairdi, Sezai Karakoç.

En içten dualarımızla.

Bu çağda yaşayan bir aydının, kontrastlar ve polemikler arasından sıyrılarak bu tuzağa düşmemesi çok zordur ve neredeyse imkânsızdır. Sezai Karakoç bu zoru başarmış ve en başından itibaren şaşmaz bir misyonu “dirilişi” muştulamak gibi bir yükü omuzlarında tazeliği hiç kaybolmadan taşımıştır.

Zor Yazı

Şakir KURTULMUŞ

Yazar-Şair

Büyüklerimizin, önderlerimizin aramızdan ayrıldığı haberlerini aldığımızda yaşıyoruz genellikle bu zorluğu. Boğazımız düğümlendiği gibi kale-mimiz de düğümleniyor birden. Neyse ki bu düğüm fazla uzun sürmedi ve bu 'Zor Yazı'yı yazabildim.

Üstad Sezai Karakoç'un vefat haberini bir arkadaşın telefonu ile aldım. Telefonu kapatınca sosyal medyadaki haberlere hızlıca göz attım. Haber doğrudu. Üstad bu dünyadaki yolculuğunu tamamlamış, gerçek hayata doğru yeni bir yolculuğa hazırlanıyordu. Bu saatten sonra yoğun bir telefon trafiği ile bundan sonra yapılacak işler, cenaze hazırlıkları gibi konuları takip etmeye başlamıştık. İstanbul'dan, şehir dışından pek çok arkadaşımız haberi doğrulamak için arıyor, cenazenin ne zaman, nereden kaldırılacağını öğrenmek istiyordu. Bir arkadaşımız, Azerbaycan'dan dostlarının aradığını, cenaze namazının ikindide kılınması halinde yetişebileceklerini, buna göre yola çıkacaklarını söylüyordu. Henüz bu program netleşmemiştir ama muhtemelen ikindi namazına hazır olabileceğini umduğumuzu söyledik. Program ayrıntıları belli olunca haberler her yere ulaştı ve ertesi günü "Şehzadebaşı'nda Gün Doğmadan" yeni bir sabaha, öksüz kaldığımız bir sabaha uyandıığımızı gördük.

Vefatından bir gün önce pazartesi günü, akşam saat sekiz sıralarıydı, Fındıkzade'den geçerken Diriliş Yayınları'nda ışıkların yanmadığını gördüm. Son zamanlarda çoğu zaman akşamları yayınevinin ışığı yanmıyordu çünkü, üstad sağlık sorunları yaşıyordu ve hastalığı nedeniyle yayınevine pek gelemiyordu. Üstad galiba rahatsız, bugün ışıkları yanmıyor yayınevinin, kimse yok herhalde diye düşündüm, garip bir hüznün damarlarımda dolaşmaya başladığını hissettim. Onun bu dünyaya veda edip, yeni bir hayata yolcuğa çıktığı haberinin bizde nasıl bir karşılığı olacağını düşünmeye başladığımda, bir an önce bu düşüncelerden sıyrılıp, kendisi için en kısa zamanda sağlığına kavuşması ve hayırlarla karşılaşması için dua etmemiz gerektiğini düşündüm. Bu duygularla yayınevinin önünden ayrıldığım o gecenin ertesi günü, ayrılık haberi geldi.

Bu haberin bizi alıp götürdüğü yerde bir yalnızlık hissi... Etrafımızın, içinde daha önce kendisinin de yaşadığı bu dünyanın, birden nasıl da tenhalaştığını, bizi nasıl bir hüzne bürüdüğünü anlamaya çalışıyoruz.

Onun aramızda oluşunun bize kazandırdığı güvenin, bugün artık zayıfladığını ve vedası ile birden bu güvenli ortamın kaybedildiği hissine kapılıyoruz. Onun yokluğuna nasıl alışacağımız sorusu ile karşı karşıya kaldığımızı görüyoruz. Bir yandan üstadın yokluğuna alışmanın zorluğunu anlamaya çalış-

*“Zeytin ağaçları söğüt gölgesi
Bende çıkar güneş aydınlığa
Bir nişan yüzüğü, bir kapı sesi
Seni hatırlatıyor her zaman bana”*

şırken diğer yandan onun menzilin düşünüp, ötelere yolculuğa gittiğini, yeni bir hayata adım attığını, gideceği yerde güvende ve mutlu olacağı hissiyle içimizde büyüyen bir sevinç dalgası yayılıyor...

Üstadın aramızdan ayrılışının bizde bıraktığı hissiyatı hafifletmeye çalışırken, en güçlü dayanağımızın onun bize miras bıraktığı, bize armağan ettiği “Diriliş Düşüncesi” ve kıymetli eserleri olduğunu görüyoruz.

Bu kıymetli miras için hemen şimdi söyleyebileceğimiz birkaç cümle elbette yetersiz olacaktır. Yapmamız gereken, bundan sonra bu mirasa daha çok sahip çıkmak ve onun eserlerini daha iyi anlamaya, kavramaya, çalışmak yine gençlere onun eserlerini okutmaya gayret etmektir.

Sabahın erken saatlerinden itibaren cenaze namazı için Şehzadebaşı Camii’ne gelip avluyu ve camiye dolduran topluluk, sadece bir “kalabalık” değildi.

Diriliş neslinin uzak yakın her beldeden, şehirden, çevre ülkelerden gelen bağlılarıydı.

Üstad Sezai Karakoç için son görevlerini yerine getirmek üzere koşarak gelmişlerdi.

Görüşebildiğimiz pek çok arkadaşla, dostla, selamlaştık, başsağlığı dileklerimizi ilettik. Karşılaştığımız hemen pek çok arkadaşta, dostta, aynı hüznün vardı. Sezai Bey’in artık aramızda olmadığı gerçeğine inanamaya çalışıyorduk.

Cami avlusunu dolduranların

hemen pek çoğunda derin bir düşüncenin varlığını görüyorduk. Tamam Sezai Bey artık aramızda yoktu, onu bir daha Diriliş Yayınları’nda gidip ziyaret edemeyecek, Yüce Diriliş Partisi’nin bürosunda düzenlenen bayramlaşmalarda tebrikleşip konuşmasını dinleyemeyecektik. Fakat geride bıraktığı mirasa sahip çıkma noktasında pek çok kişide aynı duyguların hâkim olduğunu hissedebiliyor, görüyorduk.

Sezai Bey’in kitaplarını hem biz hem de gençlerin yeniden okuyup değerlendirmesi gerektiğinin önemini konuşuyorduk avluda. Diriliş düşüncesinin olgunlaşan ortamında, yeni halkaların doğup büyümesi için, yeniden okumalarla gücümüzü tazeleyebileceğimizi, Sezai Bey’i tanımamış, görmemiş, okumamış gençlerle onu buluşturabileceğimizi, tanıtırabileceğimizi düşünüyoruz.

Sezai Karakoç’un şiirini *Monna Rosa* ile bir yere sıkıştırmaya çalışanların bu çabalarını, onun *Taha’nın Kitabı*, *Hızırla Kırk Saat*, *Sesler*, *Şahdamar*, *Alinyazısı Saati*, *Leylâ ve Mecnun* gibi kitapları da kapsayan toplu şiirleri *Gün Doğmadan*’ı daha çok okuyup anlamaya çalışarak değiştirebiliriz.

Sezai Karakoç şiirini sanki daha önce hiç okumamış gibi okumaya başlamalıyız yeniden.

Şiir, dün olduğu gibi bugün de bizim çıkış yolumuz olmaya, düşüğümüz yerden ayağa kaldırmaya devam edecektir.

Buradan başlayabiliriz.

Bu kıymetli miras için hemen şimdi söyleyebileceğimiz birkaç cümle elbette yetersiz olacaktır. Yapmamız gereken, bundan sonra bu mirasa daha çok sahip çıkmak ve onun eserlerini daha iyi anlamaya, kavramaya, çalışmak yine gençlere onun eserlerini okutmaya gayret etmektir.

Bir Medeniyet Savaşçısı Olarak Sezai Karakoç

Arif ALTUNBAŞ

*“Senin kalbinden sürgün oldum ilkin
Bütün sürgünlüklerim bir bakıma bu sürgünün bir süreği
Bütün törenlerin şölenlerin ayinlerin dışında
Sana geldim ayaklarına kapanmaya geldim
Af dilemeye geldim affa layık olmasam da
Uzatma dünya sürgünümü benim”*

diyerek Üstat Sezai Karakoç, sürgünler ülkesinden başkentler başkentinden ebedi vatanına göçtü. İstikamet üzere olan diriliş yürüyüşü, hicreti ve Şeb-i Aruz’u kutlu olsun. “En sevgilisi” onu, en sevdiği makamlara kavuştursun.

Müslüman, mukaddesatçı, milliyetçi, vatansever, yerli ve milli kuşakların zihin ve düşünce dünyasında silinmez izler bırakan örnek bir medeniyet savaşçısıydı o. Batı emperyalistlerinin ve yerli münafıkların istila ve hükmetmeye çalıştığı kalp ve gönül dünyamızın, düş ve düşünce coğrafyamızın engin ve derin sularında, şiirleri ve yazıları ile bir “diriliş” meşalesi yaktı. Gecelerin zifiri karanlığında yol arayan insanlara yön ve istikamet gösteren bir çoban yıldızı gibi ufkumuzda parıldadı durdu.

Bengisu bengisu kaynayan ve diriliş diriliş çağlayan medeniyet pınarlarımızın meyvelerini insanımıza ölümsüz eserleriyle bir muştusu olarak sundu. Ve bunun için bir ömür savaşarak bir diriliş ve varoluş destanı yazdı.

O, çağlar ötesinden gürleye gürleye gelen peygamber izinin yolcuları; Yunus’un, Mevlana’nın, Hacı Bektaş’ın, Şeyh Galib’in, Horasan erlerinin ve erenlerinin gönül dünyasının zamanımıza kadar uzanan diriliş sesiydi.

Zulmün, inkârın ve tuğyanın kara bayrağı altında toplanan kabil soylulara karşı diriliş bayrağını açan, İslâm medeniyet ve kültürünün fedaisi bir medeniyet savaşçısı olarak gelecek nesillere kelâm ve kalem ile vahyi bir duruş ile savaş ritimleri öğretti. Tüm hayatı boyunca öğrenen, öğreten, yaşayan ve duruşuyla bunu gösteren bir mücadele adamı idi.

Onun savaşı, tankla topla yakıp yıkmakla ölüm kusan çelik kanatlı makineler ve konvansiyonel silahlarla değil, ilimle irfanla edep ve ahlâkla kalem ve kelâmıla insanlığı insanlığın merkezi olan diriliş medeniyetine çağırdı.

Bu savaş gücünü putlaştıran ve putlarına tapan sömürgeci Batı medeniyetinin temsilcileri çağdaş Nemrutlara ve Firavunlara karşı dimdik durma, onların sömürü boyundurukları altından kurtulmak için verilen bir kurtuluş savaşıydı. İnsanımızın, milletimizin, ümmetin ve insanlığın kurtuluş savaşı... Bu savaşın adı; diriliş mücadelesi, diriliş meşalesi, diriliş muştusu, diriliş manifestosu idi.

O, hayatı ve eserleriyle tek başına, tüm zorluklara ve zorbalıklara göğüs gererek diriliş mücadelesinin ölümsüz destanını yazdı. Aynı zamanda yazdığı destanın efsane kahramanı da bizzat kendisi idi. Bütün hayatını bu destanı yazmak, diriliş cephesine diriliş erleri yetiştirmek, diriliş medeniyetini ve kültürünü zamana ve mekâna hâkim kılmak için harcadı. O diriliş medeniyetinin hem işçisi, hem çırağı, hem ustası, hem mimarı, hem de efendisi ve komutanı idi.

Diriliş ocağı tütsün, meşalesi sönmessin diye kendisini ve çizgisini sevenlere, izleyenlere ve izini sürdürmek isteyenlere geride eserlerini büyük bir hazine olarak bıraktı.

Bu kıymetli hazine, politikanın kirli arenasında çarçur edilmeden, kimilerinin ego değirmeninde öğütülüp yıpratılmadan, gündelik uçarı sevdalara kurban edilmeden ülkemizin ve coğrafyamızın her köşesinde yaygınlaştırılıp medeniyetimizin yeniden inşa ve ihyasında bir Selçuklu- Osmanlı harcı olarak güvenle, özenle kullanılmalıdır.

Milletimizi ve coğrafyamızı kuşatan ve kucaklayanengin, derin ve geniş bir düşünce mektebi olarak diriliş düşüncesi, bütün İslâmi, milli, yerli derneklere, vakıflara, politikalara, ave sivil inisiyatiflere, fikir, düşünce, strateji, taktik üreten kurum ve kuruluşlara yön ve yöntem gösterici olabilir. Diriliş mektebi bir grubun, ırkın, partinin, mezhebin, ülkenin, rengin ve toplumun arka bahçesi gibi değil, tüm milletimizi ve coğrafyamızı kuşatan sınırsız ve sınıfsız bir düş ve düşünce dünyasının ocağı olmalıdır.

Bugün milletimizin ve coğrafyamızın, Selçuklu'nun kuruluşunda büyük bir rol oynayan "Nizamiye Medreseleri" gibi diriliş mektebi de İslâm'ın engin ufuklarına açılmak, derin dünyasına dalmak, tarihi misyonunu kucaklamak ve yüklenmek isteyen kurum ve kuruluşların müracaat edeceği ilk adreslerden birisi olmalıdır.

Üstat Sezai Karakoç'un izini izleyenlere geride bıraktığı mirasına sahip çıkmak, diriliş ocağını tütürmek, diriliş meşalesini yanık tutmak, onun fikir ve düşüncelerini yaygınlaştırmak gibi bir sorumluluk düşüyor.

Bu sorumluluğu, parti, dernek ve cemaat gibi suni sınırlar, kuruluş ve hudutlar içinde kuşaktan kuşağa ümmetin çocuklarına aktarmak sıkıştırılmamalıdır. Çünkü, dirilişin düş ve düşüncesinin sınırlarını yalnız Allah belirler. O, sınırsız ve sınıfsız bir dünyanın düşüncesidir. Statüko ve statükonun belirlediği sınırlar ve ölçüler, onun için biçtiği ve biçeceği elbiseler, diriliş mektebinin dünyasına dar gelir. Bizim dirilişten anladığımız; Firavuni hudut ve sınırları, kuşlar gibi özgürce çiğneyen, Allah'ın ölçü ve kurallarıyla kucaklaşan, vahyin ışığıyla aydınlanan, bütün insanlığı kardeş bilen, çağlar ötesi evrensel bir düş ve düşüncedir.

Bir medeniyet savaşçısı olarak Üstat Karakoç ve düşünceleri, yaşadığı zamanı etkilediği gibi gelecek zamanları ve kuşakları da etkileyecektir. İslâm medeniyet ve kültürünün, zihin ve düşünce dünyamızdaki inşası ve ihyasında, Karakoç'un düş ve düşünce ufkuna milletimizin ve İslâm ümmetinin ihtiyacı vardır.

Batı medeniyetinin yozlaştırdığı edebiyat, sanat, kültür ve medeniyet coğrafyasına, düş ve düşünce alemine, hayal ve gerçek dünyasına, "diriliş" kültür ve düşüncesinin en kolay, en kısa ve en basit yollardan ulaştırılması gerekmektedir. Bu görev, devlet ve milletimize düşen bir sorumluluk ve vebaldır.

Değerlerimize değer verdiğimiz ölçüde değerlenir, kaliteye, güzele ve en mükemmele sahip oluruz. Değerlerimizi değersizleştirdiğimiz ölçüde kendimize, mirasımıza ve geleceğimize ihanet eder, değersizleşiriz.

Üstat Karakoç'u en derin saygı, sevgi ve hürmetle anıyorum. Allah (c.c) rahmet eylesin. Mekânı cennet olsun.

**Müslüman,
mukaddesatçı,
milliyetçi, vatansever,
yerli ve milli
kuşakların zihin ve
düşünce dünyasında
silinmez izler bırakan
örnek bir medeniyet
savaşçısıydı o.**

Yitik Cennetin Yolunda

Musa KIRCA

A. Sezai Karakoç'un Aziz Hatırasına

Güneşin doğuşu heyecan, batışı hüznün verir. Ancak, hem fecri hem de gurubu birlikte hissetmiş, üç kuşak öncesinden beridir sadece gurup vakitlerini görmüş, duymuş, evlatlarını batıya göndererek kaybetmiş sorumlu bir insanın yüzü, işte bu nedenle hüznün çizgileriyle doludur.

Bu yüzde; insanlık tarihini Hz. Âdem (as) ile başlatan bir bakış açısıyla Habil hüznünü görmemek mümkün müdür? Zira insanlığın ilk kırılma noktası, bir babanın iki oğlu Habil-Kabil arasında yaşanır.

Bu yüzde; tevhid dininin yeryüzünde ilk inşacısı olan ve şirke karşı kavmini uyarma görevi yüzyıllar boyu süren Hz. Nuh'un (as): *"Rabbim! Gerçekten ben kavmimi gece gündüz davet ettim. Fakat benim davetim, ancak onların kaçışını artırdı. Kuşkusuz sen onları bağışlayasın diye kendilerini her davet edişimde parmaklarını kulaklarına tıkadılar, elbiselerine büründüler, inanmamakta direndiler ve büyük bir kibir gösterdiler. Sonra ben onları açık açık davet ettim. Onlarla hem açıktan açığa, hem de gizli gizli konuştum. Rabbim! Gerçekten onlar bana karşı geldiler. Malı ve evladı, ancak kendi hüsrânını artıran kimselere uydular ve şöyle dediler: Sakın ilâhlarımızı bırakmayın. Hele hele Vedd'i, Sûva'yı, Yeğus'u ve Nesr'i hiç bırakmayın."* diyerek, tevhid dinine karşı şirkin karanlık duvarlarını ören kavminin inatçı tutumu sonucunda, *"Ey rabbim! Kâfirlerden hiç kimseyi yeryüzünde bırakma! Çünkü sen onları bırakırsan, kullarını saptırırlar; sadece ahlâksız ve kâfir kimseler yetiştirirler."* şeklinde derdini dile getiren Hz. Nuh'un (as) elem ve kederini hissetmemek mümkün müdür?

Mümkün müdür; verdiği tevhid mücadelesi nedeniyle atıldığı şirkin ateşinde serinlikle yürüyen Hz. İbrahim'i (as) görmemek? Atası Hz. İbrahim'in

emanetini taşıyan Hz. Yakup'un (as) evlat acısıyla yoğrula yoğrula, bin bir badireden sonra Mısır'a yeni bir toplum düzeni inşa eden Hz. Yusuf'un açtığı yeni bir toplum sayfasını görmemek?

Bu yüzde; karanlık Tuva vadisin- de diriliş meşalesini görüp, ehline bir çıkış yolu bulmaya yönelen ve böylece yeryüzünde tevhid dini- nin bağımsızlık ve egemenlik ate- şini tutuşturan Hz. Musa'yı (as) ve kavminin nankörlüğünü, Hz. Süley- man (as) ile tevhid dininin yeryü- zünde mutlak egemenliğinin kuru- luşunun sevincini, Hz. İsa'nın (as) Hz. Musa'dan (as) devraldığı ilâhi mesajı, insanlığın odak noktası Ku- düs'ten dalga dalga bütün bir yer- yüzüne yaymasını, ancak henüz ha- yattayken teslis inancıyla kavminin sapıttığını, bu yetmezmiş gibi ken- disini çarmıha germelerinin acısını

çağlar boyu hissetmemek mümkün müdür?

Nihayet bu yüzde; Hz. Muham- med (as) ile evrensel tevhid dininin tekâmül noktasına eriştiğini, ama insanlık değerlerinin sürekli yoz- laştırıldığını, zulmün her fırsatta, bütün imkânlarıyla nebilerin, resul- lerin yolunu karartmaya çalıştığını gören, gözlemleyen bir kalbe sahip yüzün, büsbütün bir tevhid tari- hinin adeta hüzünden bir haritası gibi olduğunu görmemek mümkün müdür?

İşte Yitik Cennet'in hikâyesi kısaca budur. Bu hikâyede bin bir türlü elem ve kedere rağmen hep yeniden yeşeren bir umut vardır, hep bir yeniden doğumun sancıları hissedilir. Hep bir çağrı vardır, bütün nesillere ve çağlara. Bu çağrı diriliş çağrısı; insanlığın dirilişinin çağrısıdır.

İşte Yitik Cennet'in hikâyesi kısaca budur. Bu hikâyede bin bir türlü elem ve kedere rağmen hep yeniden yeşeren bir umut vardır, hep bir yeniden doğumun sancıları hissedilir. Hep bir çağrı vardır, bütün nesillere ve çağlara. Bu çağrı diriliş çağrısı; insanlığın dirilişinin çağrısıdır.

İmam Gazâlî'den Sezai Karakoç'a Uzanan Manevi Köprü: İhya ile Diriliş

Mülayim Sadık KUL

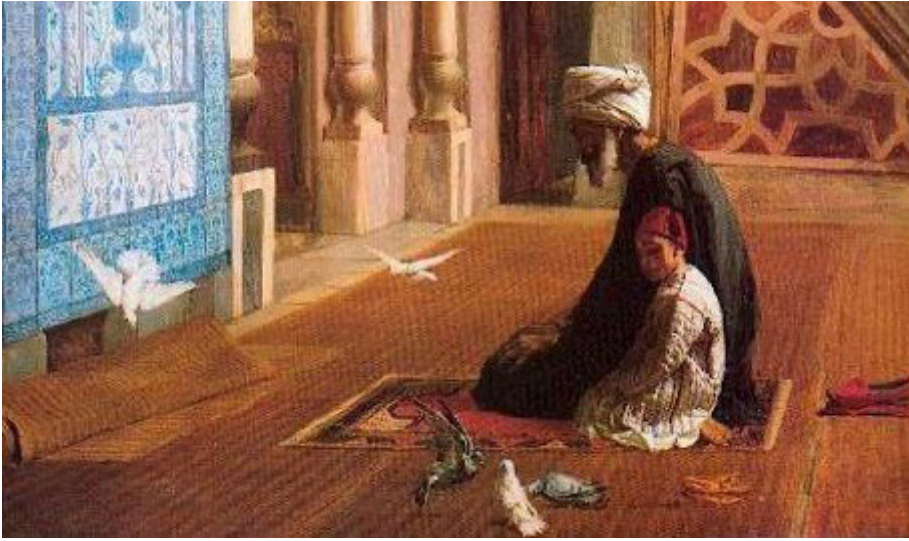
Bu denememizde İmam Gazâlî'nin tasavvuf hakkındaki görüşlerine yer vermek istiyorduk. Bu konuda, *İhyâ* başta olmak üzere pek çok eser veren büyük âlimin görüşlerini böyle bir yazıya sığdırmanın imkânsızlığı açıktır. Sayısız akademik çalışma yapılmış ve halen tüketilemeyen bir hazineden bahsettiğimizi, kendi doktora çalışmamız esnasında bizatihi tecrübe etme imkânı bulmuştuk. Buna rağmen bu denemede, kodlama yöntemiyle en önemli konulara işaret ederek daha sonraki yazılarımızda bunları tek tek ele almak muradımızdır. Böylece, yıllar önce Nimetullah Akın Hocam'ın tasavvuf hakkında bir kitap yazma talebini, Mustafa Hocam'ın ısrarlarıyla Gazâlî üzerinden gerçekleştirme imkânı bulmuş olmayı hedeflemekteydik.

Tam bu konuya bu satırlarla başlamışken Türkiye'nin mayasını ve ruhunu en güzel şekilde yazıları ve şahsi duruşuyla sergilemiş olan Sezai Karakoç Bey'in ölüm haberiyle sarsıldık. Onun ölümü, her ne kadar sevenlerini derin bir üzüntüye gark etse de bir ömür boyu mücadelesini verdiği diriliş mayasının tuttuğu ve küllenen gönüllere yeni bir dinginlik ve hayat bahşettiği ümmetin şehadetiyle yeniden perçinlenmiştir.

Monna Rosa'sıyla aşkın, dünyevi boyutlarını ilahi iklimle buluşturan bu güzel insan, belki de Gazâlî'nin ve diğer hakikat yolcularının bize insan-ı kâmil diye tarif ettikleri ahsen-i takvim sırrını "ey sevgili" hitabıyla hayatlarına ve satırlarına taşımış oltanlardandır. Ruhu şad olsun, amel defteri yazdıkları ve yetiştirdikleriyle ebediyete kadar açık olsun. Ölümü, mustusunu yazdığı dirilişimize ve kendisinin sık sık yazılarında dile getirdiği küllerin içindeki aşk ve diriliş korumuzun harlanmasına vesile olsun.

"Kul düşünür planlar, Allah ise takdir eder.", anlamında Almanca'da bir söz vardır: "Der Mensch denkt, Gott lenkt". Yani sonuçta her hâlükârda "Allah'ın dediği, takdir ettiği olur". Bütün işler gibi bu yazının talihinde de bu hakikati yaşamak varmış. Tamamen Gazâlî merkezli bir plan varken şimdi Üstad, ölümüyle hem âleme hem de kendine rahmet istiyordu. Mustafa Hocam'ın kalben onayını hissederek Yunus'la Gazâlî arasında kurulan köprü'nün şimdi aynı şekilde Sezai Karakoç'la kurulması gerektiğini hissediyordum. Şiirleriyle âleme yeni bir ruh üfleyen Sezai Karakoç için bu zor olmasa gerek, diye düşünerek besmele çekip yazmaya başladım.

Üstad Sezai Karakoç'la Gazâlî arasında kurulabilecek bağın, İslâm ilim geleneği içinde yetişmiş ortalama her âlim için kurulabileceği izahtan varestedir. Ama bir de ruhları daha ulvi semalarda seyredenler, normal diyebileceğimiz ya da her insanın tatmağa muvaffak olamadığı lezzetleri paylaştıkları da ayrı bir hakikattir. Lezzetin kalitesi ve paylaşılabildiklerinin yüceliği, kendi

seviyelerine göre olmaktadır. Bu bakımdan Peygamberi tam olarak hissedebilmek, ancak o makama ermekle mümkündür.

Pek çok şiirinde ötelere gelen bir haberi muştulayan, yed-i beyza gibi, Musa'nın asası, İsa'nın duası gibi ölen gönüllere can taşıyarak yeniden dirilişin amentüsünü yazan ve yaşayan bu ustanın her şiiri, ayrı ayrı renk kokan bir güller bahçesini andırıyordu. O da nadide çiçekler taşıyan bu bağın en nadide bül-bül-ü nalanydı. Seçim zor olsa da bu fakiri en çok etkileyen dizeleri üzerinden bir zamanlar Gazâlî'nin kaleminden ab-ı hayat olarak gönülümüze hayat bahşeden iksiri keşfederek birlikte yudumlamaya gayret edelim. Davud'un gür sesiyle, gönlü olanlara şöyle sesleniyordu Üstad:

"Ülkendeki kuşlardan ne haber vardır

Mezarlardan bile yükselen bir bahar vardır

Aşk cellâdından ne çıkar madem ki yar vardır

Yoktan da vardan da ötede bir Var vardır

Hep suç bende değil beni yakıp yıkan bir nazar vardır

O şarkıya özenip söylenecek mısralar vardır

Sakin kader deme kaderin üstünde bir kader vardır

Ne yapsalar boş göklerden gelen

bir karar vardır

Gün batsa ne olur geceyi onaran bir mimar vardır

Yanmışsam külümden yapılan bir hisar vardır

Yenilgi yenilgi büyüyen bir zafer vardır

Sırların sırrına ermek için sende anahtar vardır

Göğsünde sürgününü geri çağıran bir damar vardır

Senden ümit kesmem kalbinde merhamet adlı bir çınar vardır

Sevgili

En sevgili

Ey sevgili"

Yâr için aşk celladına meydan okuyan, her şeyin ötesinde bir Var'dan bahseden, kaderin üstünde bir kader vardır diyerek göklerden gelen bir kararı dillendiren Karakoç, diriliş için gerekli olan, tüm dervişlerin gecenin bir karanlığında ve naz makamında mırıldandığı, aynı yakarış ve nağmeyi terennüm etmekte değil midir? Bir zamanlar Gazâlî'nin tefekküründe ve daha sonra Yunus'un deyişlerinde bulduğumuz ballar balını asrımızda ete kemiğe yani kelimelere dönüştürenlerden biri de Sezai Karakoç değil midir? Gazâlî'nin tasavvuf anlayışını, onun varlık ve bilgi felsefesini, insan ve aşk tasavvurunu bir cümleyle bir şiirle ifade etmek, ancak irfan mektebinin seçkin üye-

lerine has bir durum olsa gerek.

Dün Mevlana ve Yunus'ta, günümüz de Necip Fazıl ve Üstad Karakoç'ta tattığımız hep aynı kovanın balı değil midir? Kaynak aynı olunca sesi farklı da olsa nağmesi kendine has da olsa içerdiği hakikat ve tat, hep aynı gerçeği haber vermekte değil midir? Dolayısıyla bu anlamda Yunus'tan mı, Mevlana'dan mı bahsediyorsunuz ya da Gazâlî veya İmam-ı Rabbani'den mi, arada üslup dışında bir fark yok gibidir. Günümüze geldiğimizde ise nebevi irfan yolunun öncülerinden Arvasilerde, Kotkulara, Mahmud Sami ve Muhammet Emin Er Hocaefendilerde tattığımız aynı tadı, şiir ve fikir olarak Necip Fazıl ve Karakoç'ta rahatlıkla bulabilmekteyiz.

Gazâlî'nin tasavvuf tasavvurunu daha iyi anlayabilmenin yolu; ontolojik, epistemolojik ve antropolojik açıdan ne dediğini anlamakla yakından alakalı olduğu malumdur. Bu konu hakkında yaklaşımını, kendi hayat felsefesini ve hakikat arayışını özetlediği el-Munkiz adlı biyografisine müracaat ederek öğrenebilmekteyiz. Tasavvuf ilmini Allah'a ulaşmak isteyenler için en güvenilir yol olarak tarif ettiği bu kitabında aynı zamanda bu tercih sebebinin dayandığı gerekçelere de işaret eder. Fıkıh, kelâm gibi diğer nazarı ilimlerin bu anlamda neden yetersiz kaldıklarını, bizatihi kendi hayat tecrübesi üzerinden muşahhaslaştırarak bu yolun yolcularına rehberlik etmeye çalışır. Derdi, elbette diğer ilimlerin kıymetine hâlel getirmek olmayıp hâl ilmi olarak tarif ettiği bu ilmin kâl ilmiyle elde edilecek bir alan olmadığını bildir-mektir. Sık sık tekrar ettiği "Tatmayan bilmez" kelâm-ı kibarının da anlamı budur. Bu ancak tadılarak yani zevkine varılarak bilinebilecek bir manevi alandır ve ancak bu yolu daha önceden tecrübe etmiş, ötelere bir nefes taşıyabilen bir mürşidin irşadıyla erişilebilir.

Gazâlî'nin tasavvuf anlayışını, onun varlık ve bilgi felsefesini, insan ve aşk tasavvurunu bir cümleyle bir şiirle ifade etmek, ancak irfan mektebinin seçkin üyelerine has bir durum olsa gerek.

Aşk yolunun fedaileri, maksuda erişmek için aşk celladına boyunlarını, gözlerini dahi kırpmadan teslim ederler. Hz. İbrahim'in teslimiyetinde ve sevgili oğlunun kurbanîyetinde hep en sevgiliye duyulan muhabbetin izleri vardır. Gazâlî, aşkın İslâm ilim geleneğindeki felsefesini ve aşkın boyutlarını çerçevelerken yollar hep "İlâhî ente maqsûdî ve ridâke matlûbî"ye çıkar en nihayetinde. Zira sevgili de odur en sevgili de en nihayetinde.

"Aşkolmadan meşk olmaz." deyimi de daha genel bir kullanım alanına sahip olsa da tam bu manada hedefe ulaşmanın asıl yolunun aşkla olduğunu ifade etmesi açısından tasavvuf bağlamında önemli bir ölçüdür. Bu bağlamda, Gazâlî'nin tasavvuf ilmi ve İslâm düşüncesi içerisinde aşk kavramına nasıl bir anlam yüklediği önem taşımaktadır. Tasavvuf ilminde aşk anlayışı farklı merhaleleri ve boyutları aşarak Allah'a ulaşma yolculuğu (seyr-u sülûk) kapsamında yer almaktadır. Bu merhaleler, tasavvuf terminolojisinde *hâl* ve *makâm* kavramlarıyla ifade edilirler. *İhyâ*'nın hedeflerinden birisi de bu aşk yolu için gerekli olan ilmî alt yapıyı ve bunun manevi merhalelerini her seviyedeki insana ulaştırma gayretidir.

Üstad Karakoç da bu yolun, aşk ateşinde yanmadan geçtiğini en iyi bilenlerdendir ve bu hakikati

bir nefeste "Yanmışsam külümünden yapılan bir hisar vardır" mısraıyla dile getirir. Bu öyle bir yanmadır ki yanarı tüketen değil küllelerinden yeniden diriltlen bir nefestir bu. Ariflerin fenâ makâmı dedikleri makamdır bu. Sonuçta "Yenilgi yenilgi büyüyen bir zafer vardır". Kul olmak, kül olmadan gerçekleşemez. Kulluk yolunda aşk ateşiyle yanan nefisler, Cibril kanadının dokunuşuyla yeniden dirilirler. Bu da ancak bu yolun sâlikî olma bahtıyarlığına erenler için vardır. Bu, dünya'dan geçmeden ve hatta ukbâ'dan da geçmeden ve en nihayetinde *terk-i terk* makâmına ermeden elde edilemez, insan-ı kâmil olunamaz, yaratılış sırrına erilemez. Ama bu işin anahtarı da yine âlemin tüm sırlarının kendinde gizlendiği ve büyük emanetin yegâne taşıyıcısı olan insanın mayasında mündemictir. Üstad Karakoç buna "Sırların sırrına ermek için sende anahtar vardır" diyerek işaret eder. Bu hakikat sırrının farkında olan insan, tüm hayatını ve varlığını bu sırrı keşfetmeye ve eğer keşfettiyse o takdirde de onu korumaya ve kollamaya hasreder.

Bu hakikatin sırrına ermek isteyen insan, çilekeş olmak zorundadır. Ateşin sıcaklığından korkanlar, bu sırta vakıf olamazlar. Bu hakikat sırrı önce varoluş hakikatine ermekle mümkündür. Yani senin varlık adına tahayyül edebildiğin

tüm var'ları aşmanla kaimdir. Zira Üstad'ın da çok net bir ifadeyle dile getirdiği gibi: "Yoktan da vardan da ötede bir Var vardır". "Küllemâ hatara bibâlike fallâhu ğayru zâlike" ifadesiyle Gazâlî ve diğer kelâm âlimlerinin dile getirdiği bu aşkın gerçeği Üstad Karakoç bu şiirinde her şeyin ötesinde, hatta "vardan da ötede bir var" ile enfes bir üslupla şiirleştirmiştir. Dolayısıyla Gazâlî'nin ontolojisi, Üstad Karakoç'un bir cümlesiyle özetlenmiştir.

Yine Gazâlî'nin gönül dünyasının bilgi organı kalple elde edilen ve keşf diye isimlendirdiği marifet yolunu üstad dahi teyit etmektedir. Gazâlî'de bilginin sevgiyi ve sevginin de bilgiyi telâzum ettirdiği gerçeği, Karakoç'ta aşk ile ifadesini bulmuştur: "Aşk cellâdından ne çıkar madem ki yâr vardır". Bir taraftan bu yolun çile ve meşakkatine işaret ederken, zahirde yanmak olarak tecelli edenin aslında sonsuz varlık sırrına ermek ve varın da ötesinde var olanı keşfetmek olduğunu aşikâr eder. Hallac gibi eğer bu yolda can pazarında Yunusca can alınıp satılacaksa Cellâda boyun severek teslim edilir, yeter ki cellât herhangi bir cellât değil de aşk cellâdı olsun.

Gazâlî *İhyâ'sında*, uzun uzun kalbin acâipliklerinden ve gönül memleketinin nasıl korunacağından bahsettiği gibi aynı vurguyu Sezai Karakoç'ta da benzer ifadelerle buluruz. İster bu tekrar Gazâlî'nin tesiriyle olsun isterse Üstad Karakoç'un kendi sır kâşifliği neticesi olsun değer hükmümüz aynıdır: Asıl korunması gereken, gönül dünyası ve saltanatıdır. Gönlü olmayanın korunacak bir saltanatı da olmaz. Mesele gönül dünyasını keşfettirecek ruha giden yolu aşk ile keşfedebilmektir. Bu yolda küllere gark olup küllerinden yeniden dirilebilmektir.

Sezai Karakoç ruhun ve gönlün pusatlarını kuşanmak gerektiğinden bahsederken aynen Gazâlî'nin

namazın ve orucun esrarına işaret ettiği gibi adanmışlık şuurundan bahseder. Bu anlamda ruhun en büyük silahının, Allah'a kulluk olduğunu haber verir. Kulluğunda özellikle Ramazan ikliminde göklerden gelen özel bir ikram olan oruçla elde edildiğini haber verir. Ramazan yani oruç, göklere urûc için Rabbin kullarına özel ikramıdır. Bu manada namaz ve oruç arasında kopmaz bir bağ olduğunu ve namaz gibi orucun da mümin kulların en sevgiliyle buluşma ânı olan miraç makamına erdiren, Cibril kanadı dokunuşu olduğunu söyler.

Beş yaşında ilk tam orucunu tuttuğunu büyük bir zafer edasıyla nakleden Üstad Karakoç, 88 yıllık diriliş öyküsünde Gazâlî'nin hayatının son demlerinde çıktığı kutlu sefer makamındadır hep. Aşkları hep bunun üzerinedir.

Bir ömür taşıdığı ümit meşalesini genç nesillere Gazâlî *İhyâ'sıyla*, Üstad Karakoç ise *Diriliş Neslinin Âmentüsü*'yle emanet etmiştir.

"Senden ümit kesmem kalbinde merhamet adlı bir çınar vardır

Sevgili

En sevgili

Ey sevgili"

Ruhun şad olsun, mekânın en sevgilinin en sevgilisinin yanı olsun.

"Küllemâ hatara bibâlike fallâhu ğayru zâlike" ifadesiyle Gazâlî ve diğer kelâm âlimlerinin dile getirdiği bu aşkın gerçeği Üstad Karakoç bu şiirinde her şeyin ötesinde, hatta "vardan da ötede bir var" ile enfes bir üslupla şiirleştirmiştir. Dolayısıyla Gazâlî'nin ontolojisi, Üstad Karakoç'un bir cümlesiyle özetlenmiştir.

Sezai Karakoç'un Mehmed Âkif'i

Ali ÖZTÜRK

Prof. Dr., İstanbul Üni.
İlahiyat Fak.

*"Boşuna yaşamadın,
boşuna savaşmadın
ve boşuna ölmedin."
Sezai Karakoç*

Bu yazı, geçtiğimiz Kasım ayında dünya sürgünü sona eren üstat Sezai Karakoç'un, seksen beş yıl öncesinin Aralık ayında vefat eden Mehmet Âkif ile ilgili kaleme aldığı ve ilk olarak 1968 yılında basılan incelemesine dikkatleri çekmek üzere kaleme alınmıştır. Mehmed Âkif kitabı, Karakoç'un monografik üç eserinden ikincisidir. Diğerleri, Türkçenin kurucu Piri Yunus Emre ve Farsça yazmasına rağmen bütün bir Türk edebiyatına tesir etmiş olan Mevlana monografileridir.

Kitap, seçme şiirler dışarıda tutulursa temel olarak üç kısımdan meydana gelmektedir. Okuyacağınız tanıtım-yorum yazısı, kitaptaki "Hayatı, İnanç ve Düşünce Oluşumu ve Savaşı" ve "Şiiri" başlıklı incelemeleri ele almaktadır. Vefat yıldönümleri sebebiyle yazılan yazılara değinilmemiştir.

Yazar ilk başlıkta Âkif'in nasıl bir siyasi, kültürel ve coğrafi ortama gözlerini açtığını, büyük devletimizin çöküş dönemlerinin fotoğrafı üzerinden anlatır. Osmanlı'nın Balkanlarda uzuvlarının bir kısmını bırakarak çekildiği, Rumeli'de bir medeniyetin sona erdiği yıllarda imparatorluğun gözbebeği İstanbul'un "kalb noktası"nda bir çocuk doğar. Buharalı bir anne ile Rumelili bir babanın evladı olarak dünyaya gelen Mehmed Âkif, Karakoç'a göre Doğu ve Batı İslâmlığı ile merkez İslâmlığının sentezi bir çocuktur. Anne çizgisinden, "duyarlılığı, sağduyuyu, bir ülkeye adanışı, şairliği" baba çizgisinden ise "ataklığı, yılmaz ve her vuruşmada daha çelikleşen bir savaş adamını, gözü pekliği..." alır.

Âkif'in doğduğu Fatih semti, İstanbul içinde ikinci bir İstanbul'dur. Devletin yürek köşesidir. Fatih Camii ve medreseleri etrafında yaşayan halk da devletin yürek halkıdır. Devletin mutlu günleri de hüznünlü günleri de burada yaşayan halkın yüzüne doğrudan yansır.

Karakoç, Âkif'in eğitim hayatı bağlamında Sultan Abdülhamit ve devleti ayakta tutma politikasına değinir. Dönemin eski ve yeni kuşak arasındaki çatışmasına "babalar ve oğullar" metaforuyla yaklaşır. Yaşlı kuşak devleti ayakta tutacak yetenekten, genç kuşak da tecrübeden mahrumdur. Bu arada Batı sürekli baba ile oğullarının arasını açmakla meşguldür. Bu gerçekliği bütün çıplaklığı ile gören Abdülhamit ise devleti emanet edilebileceği yeni bir nesil yetiştirme çabası içine girmişti. Bunun için yaşlı kadro ile devleti yönetirken genç kadroyu da olabildiğince oyalayıp zaman kazanmak zorundaydı. Karakoç, Abdül-

hamit'i Bismarck ile karşılaştırır ve onun beraberinde yetişmiş mükemmel bir aydın kadrosu bulunduğuna dikkat çeker. Abdülhamit ise bundan mahrumdu ve trajedi de buradan başlıyordu. O yüzden bütün gücünü eğitime verdi. Kız ve erkek okulları açtı. Âkif de bu mekteplerde okumuştur. Âkif aldığı eğitimin niteliği gereği, hayata realist bakmayı öğrenmiştir. Hayatında da sanatında da bu bakışın etkileri görülmektedir. Karakoç bundan sonrası için daha karamsar bir tablo çizer ki onun da sebebi Sultan Abdülhamid'in yetiştirmeye çalıştığı kadronun romantik hülyalarla vaktinden evvel siyasete bulaşmasıdır. Bu hem Abdülhamit'in hem de imparatorluğun felaketi oldu. Karakoç bu dönemde, Âkif'in gençlik ateşiyle zaman zaman protestolara katılması dışında ayrıntı vermeyip ülkenin genel manzarasını sunmayı tercih etmektedir.

Âkif'in hayatını üç döneme ayırıyor Karakoç. Birincisi, şahsiyetinin oluşum dönemi olan eğitim dönemidir. İkincisi, 1908 yılına kadar uzatılabilecek entelektüel ve kültürel bakımdan kendisini yetiştirdiği dönem. 1908 yılından itibaren ise sadece Âkif'in değil devlet ve bütün bir Osmanlı tebaası için yeni bir dönemdir. Eğitimini aldığı mesleği devam ettirirken bir yandan da edebiyat öğretmenliği yapar hatta 1908 yılında Darülfunun'a edebiyat müderrisi olarak atanır. Karakoç bu durumu, onun "asıl mesleğini aştığı" şeklinde yorumlar.

1908 sonrasında oluşan siyasi durumundan da pek ümitli değildir Âkif. Bu dönem sonrasında Batıcılık, Türkçülük ve İslâmcılık akımları iyice belirginleşmiş, Âkif kendinin İslâmcılık akımı içerisinde bulmuştur. Eşref Edip ile birlikte *Sırat-ı Müstakim* dergisini kurmuş ve yeniden İslâm'a sınıksız sarılmakla felaketten kurtulabileceği tezini işlemiştir. Bu dönemde, İslâm düşüncesinin çağdaş temsilcileri olan Mısır ekolünden Ferit Vecdi, Reşit Rıza ve Muhammed Abduh; Hint ekolünden Cemaleddin

Efgani ve Muhammed İkbal'in fikirleri ile teması olmuş, onlardan tercümeler yapmıştır.

Âkif'in entelektüel cephesi, tek kelime ile ifade etmek gerekirse İslâmcılığı, Hint ve Mısır ekolüne bir öykünme, tâbi olma değildi. Âkif ve arkadaşları, çekirdekten yetişme yerli İslâmcılardı. Diğerlerinde ise bir düşünce ve sistem İslâmcılığı gelişmişti. Karakoç'a göre Âkif'in İslâmcılığında dış tesir ileri sürülmesi, İslâm düşüncesinin her ülkede kendi dinamiklerine bağlı olduğundan dolayı doğru değildir. İslâmiyet'in devlet düzeninde yaşıyor olmasından dolayı İslâm, bir düşünce sistemi olarak gelişmemiştir; fakat devletin yıkılma tehlikesi, düşünce planında bir sistem yapmaya zorlamıştır. Karakoç'a göre Âkif de fikirlerini bu düşünürlerden çok sokaktan, aileden, klasik kültürden, toplumdan, devletin sarsıntılı halinden ve nihayet kendisinden alıyordu. İslâm mütefekkirlerinin tesiri ise kendisinde İslâm fikrini doğurmaktan ziyade sadece var olan bir ülküyü beslemeye yarıyordu. Aralarındaki en önemli fark, Âkif İslâm ruhunu canlandırmak isterken Mısır bilginleri ise İslâm'ın genel sistemine bir yorum getirmek istemiştir. Karakoç'un müthiş benzetmesiyle, "Âkif akan kanı durdurmaya çalışırken öbürleri donmuş kanı harekete geçirmek için uğraşmaktaydılar". Biri yaralıyı kurtarmaya diğeri ölü durumundaki medeniyeti harekete geçirmeye çalışıyordu. Aslında her biri kendi şartlarında gerekeni yapmaktaydı.

Karakoç, Âkif'in 1908-1918 dönemine özel bir atıfta bulunur. Bu dönemin Âkif'i mütefekkir Âkif'tir. Yaptığı seyahatlerle Doğu'yu ve Batı'yı tanır. Batıcılar ile çatışır, Türkçülere gerçeği gösterir. Bu dönemde şiirleri tam bir "sosyal tenkit dergisi" mahiyetindedir. Ancak savaş, düşünceye yer bırakacak mıdır? Karakoç bu soruyu sorar ve cevabını yine kendi verir. Bırakacaktır ama şimşeklenmiş bir halde. Sezai Karakoç'un bir seferberlik tanımı var ki harpten öte bir

şeydir. Halk bu savaşın ölüm kalım savaşı olduğunu sezmış, bütün kahramanlığını ve yiğitliğini ortaya koymuştur. Sivillen de asker gibi devlete itaat eden Karakoç'un "sessiz fakat müthiş" olarak nitelendirdiği bu halk, meydandadır.

Bunun destanını da Âkif yazmıştır:

Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın

Gömelim gel seni tarihe desem sığmazsın.

Savaş kazanılmış, sular durulmuş, arka arkaya devrimler yapılmış ve Türkiye, Batı eksenine oturtulmuştur. Âkif ise buna prensip olarak karşıdır ve hayal sükutuna uğramıştır. Karakoç bunun sebepleri üzerine kafa yorar yormasına ama her bir cevabın, mündemiç ucu açık sorularla alıp yürüyen Batı romantizmine dikkatleri çeker.

Peki hayatı boyunca yeniliği savunmuş olan Âkif, devrimlerin nesine karşıydı? Karakoç'a göre Âkif devrimlerin esprisine ve diyalektiğine karşı olduğunun altını çizer. Zira devrimler, ona göre halkımızın geçmişle olan bütün bağlarını koparıyor gibi bir intiba bırakıyordu. O da şairin bir ömür boyu çağırdığı birlik türküsüne, İslâm birliği idealine, aykırı gibi geliyordu. Batı kültür dairesine girildiği söyleniyordu ama benlik yitirmeden bu mümkün müydü?

Âkif'in Mısır'a gidiş sebepleri, hep bu Batılılaşma serüveninin onun ruhunda oluşturduğu yalnızlık duygusu ile ilgiliydi. Söyleyecek bir sözü, yapacak bir şeyi kalmamıştı. Karakoç'a göre ruhu bir sığınak arayan Âkif, Mısır'a gitti ve yıllarca dönmedi. Burada, bütün sevdiklerinden uzakta, İslâm ülkelerinin içine düştüğü felaketi anlamaya çalışmış, çareler aramak için kendini tefekküre vermişti. Ancak ruhunu ölüm gibi kaplayan gölgenin tesirinden kurtulamamıştı. Bu devrin eseri olan Gölgeler şiirine de atıfta bulunan Karakoç, şairin yaşadığı hüzünlü günlerdeki gelgitlerine dikkat çekmiştir.

Sonuçta dünya vazifesini tamamladığı sezgisiyle, yurda döner ve altı ay hasta yattıktan sonra 27 Aralık 1936 tarihinde, 63 yaşında iken vefat eder Âkif. Karakoç'un "sessiz halk" olarak tanımladığı vatanseverlerin omuzlarında bir fikir, ideal, ahlâk ve din sancağı gibi Edirnekapı Şehitliği'ne götürülür.

Karakoç kitabının ikinci bölümünde, Âkif'in şiirini ele alır. Bu kısma Karakoç şu kilit cümle ile başlar: "Türk edebiyatında, Âkif kadar, hayatı şiire ve şiiri hayata sokmuş şair yoktur." Bu cümle gelişigüzel söylenmiş bir söz değildir; Safahat'ı dikkatlice okuyan bir kimsenin, hakkını teslim etmekten kendini alamayacağı bir tespittir. Karakoç'a göre Âkif, 600 yıllık devletin çöküşü esnasında cemiyetin içinde bulunduğu buhranı bütün çıplaklığıyla ortaya serer ve bundan kurtulmanın tek yolu olarak da cemiyetin temeli olan İslâm'a sınıksız sarılmayı ve onu yepyeni bir ruhla ihya etmeyi gösterir.

Âkif'in o çok tartışılan mısralarından biri olan "Asrın idrakine söyletmeliyiz İslâmı" mısrasını bir ara başlık yapar ve onun şiirindeki zaman kavramına odaklanır. Karakoç'a göre Âkif'in şiirinin konusu olan "hayat"ın zaman kategorisi, şimdiki zamandır. İslâm milleti için bir gelecek zamandan bahsedilemez; geçmiş zaman ise ancak şimdiki anlamlandırabilmeye yarayan bir mukayese unsurudur. Cemiyetin şimdiki hâlini en yalın biçimde tablolastırır.

Karakoç, Âkif'in *Hasta, Küfe, Mahalle Kahvesi* şiirlerine atıfla, zorlu hayat şartlarını son derece realist bazen de natüralist biçimde halkın içinden biri olarak ve onların dili ve mantığıyla ortaya koyduğunu belirtir. Bu acı tablolarını çizdiği şiirlerinin ise amaca uygun bir şekil alarak hikâyeleştigiğine dikkat çeker. Karakoç Âkif'in realizmini, Fransız romancılarının realizminden kalın çizgilerle ayırır. Fransız realistler sırf bir sanat tekniği olarak realizmi kullanırlar, toplumu bir yere götürme hedefleri yoktur. Oysa ki Âkif, realizmi ideallerine ulaşmak için bir vasıta olarak kullanır. İşte Karakoç'a göre Âkif'in şiirinin iki temel kurucu unsuru bulunmaktadır: İslâm ve realite. Biri toplumun siyasi ve sosyal gerçekliği diğeri de toplumun bağlı olduğu değerler bütünüdür.

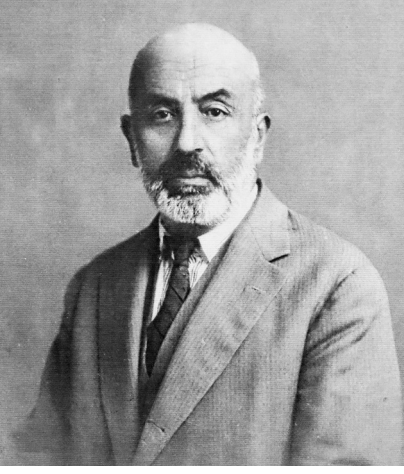
Karakoç, Âkif'in şiirindeki manzum hikâyeciliği, aruz vezniyi teşrih masasına yatırır. Âkif, Sâdi'den aldığı manzum hikâyeciliği ferde değil cemiyete seslenen bir hüviyete kavuşturarak modern roman sanatındaki realizmin imkânlarını da kullanarak İslâm dünyasının o günkü gerçekliğini ifade etmekte kullanmıştır. İslâm edebiyatlarının ortak vezni olan aruzu da divan şairinden farklı olarak gündelik reel alana tatbik etmiştir. Onun şiirinde aruz, dilin en girintili çıkıntılı noktalarına girerek adeta Türkçe'nin malı hâline gelmiştir.

Karakoç, Âkif'in şiirini bir nevi günlüğe benzetir. Fark şu ki bu şairin şahsi günlüğü değil toplumun günlüğüdür. Bu sebeple şiir yer yer kronik manzara arz eder. Safahat (Dönemler) adını taşıması da bunu gösterir. Savaş haricindeki vakitlerde bir toplumun gündelik hayatında ne varsa onu bütün canlılığıyla şiire aksettirmiştir Âkif. Toplumun iyi kötü yanlarını tasvir etmiştir. Karakoç, toplumun içinden geçtiği bunalımları aynen aksettirmesi bakımından Âkif'in şiirini bir nehre benzetir. Sakin akan nehir bazen dalgalanır; coşar bazen de şelale olup yüksekten yere çarparak düşer. Şiiri de tıpkı bir nehir gibidir. Savaş yılları gelince

toplumun gündelik yaşamı değişmiş buna paralel olarak Âkif'in şiiri de değişmiştir. Toplum destanlara konu olacak bir şekilde kahramanlaşmıştır. Âkif'in bu dönemde yazdığı şiirler, realizmin etkisinden sıyrılarak hayalin bütün genişliğinin kullanıldığı destanlara dönüşmüştür. *Çanak-kale Destanı, Süleyman Nazif'e Cevap, Bülbül* ve tabii ki *İstiklal Marşı* bu dönemin destanlarıdır. Karakoç, realizmden destansı düşünceye geçiş bir problem olarak görmez ve bunu bir yüzük taşı metaforu ile izah eder. Nasıl ki İstiklâl Savaşı, Dünya Savaşı'nın devamı ve millet hayatının bir safhası ise Âkif de bu dönemle ilgili olanları, şiirleri içerisine, yüzük taşı gibi yerleştirilmiştir. Bu şiirlerden yapılacak bir seçme, milli destan manzarası verir. Dolayısıyla Milli Mücadele'nin destanının yazılmadığı hükmü de doğru değildir.

Savaş bitip devrimler başlayınca, Âkif'in de sustuğuna dikkat çeker Karakoç. Bu yıllar adeta boykot yıllarıdır ve Karakoç'a göre Âkif gibi bir şairin büyük çaptaki değişikliklere sükût etmesi, güçlü bir protesto anlamına gelmektedir. Âkif bu andan itibaren gönüllü bir sürgün dönemine girer ve Mısır'a geçer. Mısır'da yazdığı şiirleri, denize yaklaşmış bir nehrin psikolojisini taşır. Bu şiirlerinin üzerine ölümün gölgesi vurmuştur. Karakoç'a göre bu dönem hayatın ve zamandan kopuş, metafiziğin kendini hissettirisiidir.

Karakoç bundan sonra *Safahat*'ın bölümlerini kendi ifadesi ile panoramik bir bakışla ele alır. Birinci Safahat'ta, toplumun sıradan günleri ve cepheleri konu edilir. İkinci Safahat (Süleymaniye Kürsüsünde), toplumda çarpışan fikirleri ve alternatifleri ile kurtuluş yolunun ifadesidir. Üçüncü Safahat (Hakkın Sesleri), Şairin İslâm idealinin ve Kur'an yolunun açıklanmasıdır. Dördüncü Safahat (Fatih Kürsüsünde), halkın ve aydınların durumu ele alınır. Beşinci Safahat (Hatıralar), gezi izlenimleri, bir nevi Doğu ve Batı'ya bakışı anlatır. Karakoç bu bölümdeki "Necid

Çöllerinden Medine'ye" şiirini Âkif'in en güçlü şiirlerinden biri olarak değerlendirebilir. Altıncı Safahat (Âsım) ise geleceğin şiiridir. Karakoç, yazılış zamanları aynı olduğu için Bülbul ve İstiklal Marşı'nı da buraya katarak değerlendirir. Dolayısıyla bir yandan destan şiiri öte yandan da özlediği geleceğin şiiridir. Destanlar da bir bakıma geleceğin şiiridir. Karakoç "şimdiki zaman" şairi olarak gördüğü Âkif'in bu paradoksunu izah için "çift katlı zaman dokusu" ifadesini kullanır. Yani olağanüstü zamanlarda şimdiki zaman, kendini aşarak geleceğe ulaşmış, geçmiş zaman da şairin özlemiyle şimdiki zamana gelmiştir. Bu bölümle ilgili şu dikkat çekici tespiti de yapar Karakoç: "Âkif sürekli cemiyeti hırpalamakta kullandığı kalemini ilk defa milletin övgüsüne tahsis etmiştir." Karakoç, *Hicran*, *Gece* ve *Secde* gibi şiirleri içeren yedinci ve son bölüm olan "Gölgeler"i ise artık öteye bakış şiirleri olarak değerlendirir. Panoramik bakışın yanı sıra sosyolojik bir bakışla da *Safahat*'ın bölümlerini vasıflandırır. Buna göre birinci Safahat, genel sosyolojik çizgiler; İkinci Safahat, spekülasyon yapı şiirleri; Üçüncü Safahat, doktrin şiiri; Dördüncü Safahat, siyasi yapı; Beşinci Safahat, karşılaştırmalı tarih, sosyolojik çizgiler; Altıncı Safahat, destansı yapı, savaş sosyolojisi ve potansiyel gelecek zaman; Yedinci Safahat, metafiziktir.

Karakoç, Âkif'in şiirle düşünmeyi edebiyatımıza sokan hemen hemen

tek şair olduğu fikrindedir. Safahat da ona göre bir toplumun bir ömür başından geçenlerin şiirle anlatılmasıdır. Âkif bunu yaparken özbenliğinde var olan inanç ve değerler sisteminden bağını koparmadan yapmıştır. Realist şiir anlayışının bir gereği olarak şairin samimi dünya görüşünün, şiirinden ayrılması söz konusu olamaz. Zira onun fikirleri ile zaman, mekân ve nesneler arasında kopmaz bir bağ söz konusudur. Gündümlü edebiyatta şair ile tezi arasında ortaya çıkan eğretilek Âkif'in şiirinde görülmez. O, realizmi ve dünya görüşünü şiirinin bütününe yerleştirme noktasında en ileri adımı atmış ve Karakoç'a göre onu aşan da olmamıştır. Ne Nazım Hikmet ne de Orhan Veli Okulu şairleri Türk şiirinin realizmine kattıkları bakımından onunla kıyaslanabilir. Karakoç, Âkif'i iki büyük din ve mistik şairi Claudel ve Eliot ile karşılaştırır ve özetle bu iki şairin, din karşısında bireysel tutumlarına karşı Âkif'in cemiyetçi tutumuyla onlardan ayrıldığına dikkat çeker.

Âkif'in şiirini en iyi şekilde anlamının yolunu ise aynı tarihi ve toplumsal kaderi paylaştığı Yahya Kemal ile karşılaştırmakta görür. Bu karşılaştırmaların ana mihverini Yahya Kemal'in geçmiş zaman şairi, Âkif'in ise şimdiki zaman şairi oluşları teşkil eder. Sanat anlayışları da buna paralel olarak gelişmiştir. Yahya Kemal sade bir dil ile de olsa divan geleneğini sürdürürken, Âkif halkın konuşma diline inmiştir.

Her ne kadar imparatorluğun gün batımında aynı zaman, mekân ve ülkü noktasında yaşamış ve kullandıkları şekli unsurlar bakımından aynı hat üzerinde olsalar da şiirlerinin özü itibarıyla doğu ile batı kadar birbirinden ayrılırlar. Bu ayrılığın ilk çıkış noktası Yahya Kemal'in estetiği, Âkif'in ise ülküyü hedeflemesidir. Geçmişte yaşanan, bir nevi masallaşmış zaman, estetik için daha elverişlidir. Şimdiki zaman ise geleceği kurma ülküsü yani bugünü kurtarmakla mümkündür. Karakoç her iki

şairin aynı yere bakıp farklı düşüncelerini gün batımı istiaresiyle anlatır. Yahya Kemal gün batımına karşı iç huzursuzluğunu güneşin doğuş vakitlerindeki aydınlık geçmişi düşünerek giderir; Âkif ise gelmekte olan karanlığı geciktirmek için ışık işçilerini görev başına çağırır. Biri, geçmişin medeniyetimizin mükemmel devirlerinin mermerden anıtını yontar; diğeri ise yaşanan hayata odaklanıp siperler kazar. Biri, medeniyeti arka hatlarda, diğeri ön hatlarda korur. Biri, geçmişin destanını, öbürü ise günün destanını yazmaktadır. Karakoç'un muhteşem benzetmesiyle Âkif'in şiiri, bir savaşta askerleri heyecanlandırmak için komutanın yaptığı konuşmadır, Yahya Kemal'in ki ise savaş bittikten sonra şehitlerin hatırasına dikilen anıt ve kitabedir; o kahramanlığın destanıdır. Yahya Kemal hep esere bakarak imparatorluk idealine bağlıdır, Âkif ise hep müessire bakarak imparatorluğu doğuran İslâm idealine bağlıdır. Karakoç bu eser müessir karşılaştırmalarından hareketle, yeni kurulan devletimizin milli marşını Yahya Kemal'in değil de Âkif'in yazdığı sonucuna ulaşır. Bütün bu farklılıklarla birlikte her iki şair, Karakoç'a göre birbirini tamamlamaktadır. İmparatorluğun geçmişi ve son zamanları bir bütün halinde şiire girerek sanat içi bir gerçeklik kazanmıştır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Karakoç'un Âkif incelemesi, parçalanma sürecine girdiği bir zaman diliminde imparatorluğun kalbinde doğan bir şairin hayatı, mücadelesi ve şiir anlayışı üzerinden bir medeniyet krizi okumasıdır. İnkıraz dönemi şairi olan Âkif'in duygu ve hareket dünyasında birtakım gelgitleri olmuş ve bunlar şiirlerine yansımıştır. Ancak karakteri itibarıyla bir savruluş yaşamamıştır, eski devletin çöküşünde Âkif'in karakteri ne ise yeni devletin kuruluşunda da aynı olmuştur. Öyle anlaşıyor ki Karakoç, eserini bu karakter abidesiyle, kalben ve ruhen bir ünsiyet hissiyle kaleme almıştır.

Diriliş Pîri Sezai Karakoç'un Ardından

Sinan ÖZYURT

Eğitimci-Yazar

16 Kasım 2021 Çarşamba, akşamüzeri. Vezneciler'de bir taraftan sıkışan trafikte dura kalka ilerlemeye çalışırken bir taraftan da telefonuma gelen mesajlara bakıyorum. Üstad Sezai Karakoç'un vefat ettiği haberi doğru mu, diye gelen mesajlara bakıyorum. Hemen bilgi alabileceğimi düşündüğüm kişileri arıyorum. Dakikalar içerisinde haberin doğru olduğunu öğreniyorum.

İnna lillahi ve İnna ileyhi raciun. Allah için varız ve yine O'na döneceğiz. Her nefis ölümü tadacaktır. Hepimiz öleceğiz. Hayatın kaçınılmaz sonu hepimizi bekliyor. Daha on gün önce dedemizi toprağa vermiştik. Bir kez daha en yakınımızda yaşamıştık bu hakikati. Şimdi de üstadın vefat haberini almıştım. İçimi kaplayan hüznün, dedemin vefatında hissettiğimden daha az değil. Şehzadebaşı'ndan Fatih'e doğru akşam trafiğine takılmış bir arabanın içinde tek başıma hıçkırma hıçkırma ağlıyordum. Daha önce başka büyüklerin ardından da böyle ağlamıştım. Rahmetli Bahattin Yıldız ağabeyin vefat haberini aldığımda hayatımda büyük bir boşluğun oluştuğunu hissetmiştim. Üstadın vefat haberi de benzer bir hâletiruhiyeye soktu beni. Farklı, garip bir yetimlik hissiydi bu. Büyük insanların, bilgelerin, aramızdan birer birer ayrılmaları ruhumuzu, toprağımızı çoraklaştırıyordu. O isimler geldi aklıma. Neden, diye düşündüm. Beni bu insanların ardından bu kadar üzümeye sevk eden şey neydi? Hepsinin ortak özelliği olarak şunu gördüm: Onlar, kendileri için yaşayan insanlar değildi; başkalarını düşünen, bizim için, ümmetimiz için bir ömür boyu çırpınan insanlardı. Sezai Karakoç da hayatı boyunca İslam milletinin birliği ve İslam medeniyetinin dirilişi için çalışmıştı.

Sezai Karakoç ismiyle ilk defa ne zaman karşılaştığımı düşündüm. Lise yıllarıma, doksanların başına gittim. Ufak da olsa okulumuzun bir kütüphanesi vardı. Ders dışındaki vakitlerimizi çoğunlukla orada geçiriyor, arkadaş grubumuzla kütüphanecilik kolunda görev alıyorduk. Her teneffüs kütüphane dolup taşıyordu. Öğrenciler kitapları ödünç alıyor, okuyup geri getiriyorlardı. Özellikle alt taraftaki birkaç rafın kitapları sürekli elden ele dolaşıp duruyordu. Öğrencilerin her gün kitap aldığı alt raflarda, sade tasarımlı kapaklarıyla birkaç kitap dikkatimi çekti. Kitaplardan birinin adının *Mehmet Akif* olduğunu hatırlıyorum. Bu farklı kitapları bir kenara ayırdım. Sonraki teneffüste bizden birkaç yaş daha büyük olan kol başkanımıza sordum Sezai Karakoç kim, diye. Diriliş Partisi genel başkanı, dedi. Söyleyiş tarzından pek tasvip etmediği anlaşılıyordu. Üstadı sadece sıradan bir

parti başkanı gibi algılamıştık. K kitaplarını, öğrencilerin elinin altından kaldırıp üst raflara yerleştirdik. Ne okuduk ne de okuttuk. Sonraları bu sahne aklıma geldikçe hem o yıllarda üstadın eserlerini okumamış olmaktan hem de bakış açımızdaki sıhğıktan dolayı hep hayıflandım.

Doksan dört yılında üniversiteye başladım. Fakültedeki ilk yılımdı. Edebiyat dersinde hocamız beş eseri okuyup her biri hakkında birer yazı hazırlamamızı istedi. Bu eserlerden biri de *Diriliş Neslinin Âmentüsü* idi. Okudum ve çok beğendim. Üstadın düşünce dünyasıyla ilk karşılaşmam da böyle oldu. Daha sonra diğer eserleri ve şiirleri geldi. Bizim kuşak olarak şiirlerini defalarca okuyup dinledik. Özellikle “Masal” ve “Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine” şiirleri, en çok okuduklarımız oldu. Neredeyse ezberlemiştik bu şiirleri. Fakat benim için “Ağustos Böceği Bir Meşaledir” şiirinin yeri bambaşkadır. Hepimizin çocukluğumuzdan itibaren bildiği bir masaldı, Ağustos Böceği ile Karınca. Daima karıncanın tarafında yer almıştık. Karınca hep övülmüş, ağustos böceği ise yerilmişti. Bu şiiri okuyana kadar hiç ağustos böceğinin yerine koymamıştık kendimizi. Bu şiirle birlikte hikâye bambaşka bir şekilde yeniden yazılmıştı. Yıllarca kendisine haksızlık edilen ağustos böceğinin hakkı teslim edilmişti. Artık yerimiz belliydi bu masalda. Biz ağustos böceğinin yanındaydık. Yani çoğunluğun gözünde kaybedenlerin yanında, haksızlığa uğrayanların, kıymeti bilinmeyenlerin, sanatın, edebiyatın, şiirin yanındaydık.

Üstadın şiirlerinde tefekkür dünyasının, düşüncelerinin tohumlarını bulmak mümkündür. Her bir şiiri üzerine çok şey söylenebilir, makaleler hatta kitaplar yazılabilir. Mesela “Çocukluğumuz” şiiri üzerine bir eğitim sistemi inşa edilebilir. Çocuk eğitimi, anne baba tutumları, mahalle, akran eğitimi, kitap, hikâye gibi kavramlar üzerinden

geleneğimizde yer alıp da bugün kaybettiğimiz ne var diye düşündüğümüzde sadece bu şiir bize yol gösterebilir. Bu şiirde yer alan “İslam bir sevinçti, kaplardı içimizi” mısrası üzerinden bile din eğitiminin ne’liği ve nasıl’lığı üzerine çıkarımlar yapılabilir. Üstad sadece bu mısrayı yazıp aramızdan ayrılmış olsaydı bile bu kadar sevilmeğe layık, bu kadar ardından gözyaşı dökceğimiz biri olurdu.

Uygun bir vakitte üstadı ziyaret etmeyi hep istedim. Ancak onunla ilk karşılaşmam, hiç ummadığım bir anda, yolda yürürken oldu. Acı bir haberin ardından aceleyle otobüs durağına doğru giderken köşeyi döndüğümde üstadı karşımda gördüm. Selam verip nasılsınız, diye sorabildim ancak. Ayaküstü bu selamlaşmadan yıllar sonra Diriliş Partisi’ndeki bayramlaşmalara katılmaya başladım. En son 2019 yılı Ramazan Bayramı’nda bayramlaşmak nasip oldu. O sıralar on yaşında olan oğlum da ilk defa katılmıştı bayramlaşmaya. Sezai Karakoç onun çocuk dünyasına bayramda eli öpülecek bir büyük olarak girmişti. Bundan sonra düşünceleri ve sanatıyla da onun hayatında yer almasını umuyorum.

17 Kasım 2021 Perşembe, ikinci vakti. “Şehzadebaşı’nda Gün Doğmadan” şiirine ilham olan yerdeyiz. Her yaştan sevenleri onu Rabbine uğurlamak için Şehzadebaşı Camii’nde ve avlusunda toplanmış. Dostlar, arkadaşlar orada buluşmuşlar. Ömrü boyunca istikamet üzere yaşamış Diriliş Piri’ne karşı son vazifemizi yapmak üzere oradayız. Cenaze namazına katılan herkes, bir akrabasını, bir yakınını kaybetmenin hüznüyle orada. Hepimiz, kendimizi ona yakın hissediyoruz. Hayatı boyunca bir kez olsun meclisinde bulunmamış insanların bile onunla böyle bir yakınlık kurabilmesi, kolay rastlanabilecek bir durum değil. Nitekim

cenaze namazı ve definden sonrakı her gün her saat, mezarının başında Kur’ân okuyup dua eden gençleri görebilirsiniz. Bu durumu, üstadın mirasına çıkan bir Diriliş neslinin varlığına yormak gerek.

Sezai Karakoç bizim için neden önemli? O, her şeyden önce büyük bir yıkımın, alt üst oluşun ardından gelen öncülerden biri. İçinden çıktığı paramparça olmuş ümmetin yeniden dirilmesi, bir araya gelmesi için çocuk denecek yaştan itibaren dertlenmiş, kendisini en iyi şekilde yetiştirme gayreti içine girmiş. Hayatını, İslam milletinin ve medeniyetinin dirilişine adanmış. Bunu yaparken sanatın, edebiyatın imkânlarından istifade etmiş. Sanat için davasını bir kenara bırakmamış, derdini de alelâde bir şekilde ifade etmekten imtina etmiş. Hem büyük bir sanatçı hem de dava adamı olmanın en güzel örnekliğini ortaya koymuş. İslam’ı sadece bir emirler ve nehiyeler manzumesi olarak değil ruhları saran bir sevinç olarak yaşayıp anlatmış. Ümmetin kalbindeki merhamet adlı çınarı, her daim sulayan bir diriliş ırmağı olmuş.

Sezai Karakoç’un bir rüyası var. Kendi deyimiyle gerçekleşmesi gereken tek rüya. Adına, “Bir İslam Haritası” diyerek bizlerle paylaşıyor bu rüyasını. Bizi de o rüyaya ortak ediyor. İslam milletinin birliği ve İslam medeniyetinin yeniden dirilişi idealini bizlere bırakıyor. Bu rüyayı gerçekleştirmek için bir çabanın içinde olmak gerekiyor. Bu çabanın ilk adımı, üstadın eserlerini okuyup okutmak olsa gerek. Okuma halkaları oluşturarak üstadın eserlerini tahlil etmeliyiz. Yeni yetişen gençleri onun eserleriyle, düşüncesiyle, sanatıyla tanıştırmalıyız. Ona karşı vazifemizi ancak böyle yerine getirebiliriz.

Rabbim üstadımıza rahmet eylesin. Düşünceleri ve çabası, kıyamete kadar gelecek nesillere diriliş muştusu olsun.

Sezai Karakoç Bize Ne Söyledi?

Mustafa ÖZEL

Prof. Dr. Öğretim Üyesi, FSMVÜ
İslami İlimler Fakültesi

Bu soruya, “Neler söylemedi ki!” diye kestirmeden cevap vermek mümkün. Ama biz toplu şiirlerine, *Gün Doğmadan*’a bakalım bu sorunun cevabı için.
*

Hayatın bir ölüm, aşkın bir uçurum olduğunu söylediğinde, on sekiz yaşındaydı. Aynı şiirinde “İnsandan insana şükür ki fark var;” demişti. O, delikanlılık çağında bunun farkına varmıştı ve bizim de farkında olmamızı istemişti. Yağmur duasına çıksaydık, göğe hükmetmenin ne kolay olacağını görecektik. Dua, böyle bir şeydi. Onu demişti bize.

Kanadı kırık kuşun merhamet istediğini haber vermişti ayrıca. Zambaklar en ıssız yerlerde açardı. “Ellerinden belli olur bir kadın.” dizesi ne muhteşem, ne anlamlı bir dizeydi! “En güzel şarkıyı bir kurşun söyler...” di. Hele şu beyit, kaç bin insanın dilinden kaç bin kere terennüm edilmiştir:

“Benim gözlerim yeşildir onun gözleri kara;

Ben günah kadar beyazım, o tövbe kadar kara.”

“Kalbimde Allah’ın elleri durur.” dizesi, nasıl bir dizeydi öyle!

Ya şu haykırış, nasıl unutulur:

“Ayaklarımın altından geçiyor bir deniz...

Ben bir küçük kızım, ben bir deli kızım,

Siz beni ne anlarsınız siz!”

O bizden, uzanan çaresiz ellerini peygamber çiçeğinin aydınlığında aramamızı istemişti. Aramaya devam ediyoruz.

Monna Rosa’dan iki dize seçecek olsam, biri kesin şu olurdu:

“Ve yalnızlık, sigara külü kadar yalnızlık!”
*

Şair, yirmi yaşındadır. Aylardan, Ocak’tır. Dışarısı kar borandır, hava buz kesmektedir, onun yüreği ise sımsıcaaktır. Gönlünden, yüreğinden diline, kalemine dökülen dörtlük şudur:

“Allah kar gibi gökten yağınca

Karlar sıcak sıcak saçlarına değince

Başını önüne eğince

Benim bu şiirimi anlayacaksın”

Yaş, yine aynı yaştır. Aylardan ise, Mart. Şiirse *Şahdamar*. Şiirde bir siz vardır, bir de *biz*. “Siz” der Karakoç, “güvercinleri gözlerinden vurursunuz”. Sonra bize gelir:

“Biz yangında koşuyu kaybeden atlarız

Biz kirlili ve temiz çamaşırları

Aynı zaman aynı minval üzere katlarız

Biz koşu bittikten sonra da koşan atlarız”

Biz böyleyizdir işte!

Kara Yılan, aşkın nasıl taşınacağını öğrettiği şiirdi:

“Ben çiçek gibi taşıyorum göğsümde aşkı

Ben aşkı göğsümde kurşun gibi taşıyorum"

Köşe, apayrı bir dünya, apayrı bir âlemdi. "Merhametin ta kendisiydi gözlerin" dizesi öylesine çakılı kaldı ki kalbimizde. Mırıldandıkça mırıldanıyoruz, merhametimize merhamet katıyor.

"Ben konuşmasını bilmem Lili" dediğinde, 1954'ün baharıydı. Bizi *Kapalı Çarşı'ya* götürdüğünde ise, 1954'ün son ayı. "Sen cuma gününün hürriyet kadar kutsal olduğunu onlara anlat" yazılıydı *Kapalı Çarşı'da*. 1955 yılı, Sessiz Müzik ile başlamıştı. O şiirde öyle bir soru soruştun ki unutmak ne mümkün:

*"Bu dünyada olup bitenlerin
O olup bitmemiş olması için
Ne yapıyorsun"*

Kayıtsızlığa, tepkisizliğe, ilgisizliğe direniş davetiydi bu; yanlışla, çirkinle, haksızlığa, adaletsizliğe karşı harekete geçmeye çağırıyordu.

Tahta At, Yılbaşı Gecesi'nde satırlara nakşedilmiş, sene 1956:

*"Gel kalbini saat yap odamıza
Saatin içine kutsal sözler yaz"*

Sezai Karakoç şiirinde coğrafya, mekân önemli bir yer tutar. Mekân-sız yapamaz şair. Bu bağlamda şehir ve geleneksel hayatımızın mühim bir unsuru olan çeşmeler, başta gelir. *Çeşmeler'i* vardır Karakoç'un.

Bunların ilki, Sultanahmet Çeşmesi'dir. Bir gençlik şiiridir (1956, Güz) *Sultanahmet Çeşmesi*, her daim genç kalan bir şiirdir, şairin kült şiirlerinden biridir aynı zamanda. Şiir, şu dizelerle sona erer:

*"Ben o kanlı kızgın
Gözyaşlarımı çeşmenin"*

Ahlâklı olmak, her zaman üzerinden basa basa durduğu bir konuydu. Adalet, ahlâkın en başat kavramlarından biriydi. Ne zamandan beri? Ta yirmi üç yaşından beri. Ruslar azmıştır, Doğu Avrupa'ya dalmıştır. Her yer yakılmış, yıkılmıştır. Sezai Karakoç'un yüreğinin bir yarısı Polonya, diğer yarısı Macaristan'dır. İşte o günlerde, Ocak 1957'de, *Kan İçinde Güneş* doğmuştur. Şair, ilk dizede "Polonya'nın kanı beyazdı" der. İlerleyen dizeler arasında üç kelimelik, direniş ve öfke kokan, sert bir dize gelir: "Macar kası gergin".

Şair yalnızca emperyalizme, işgale, gaspa değil modernizme, modernizmin her türlüşüne de karşıdır. Sözcükleri bir ok gibi saplar kalbine modern hayatın. Balkon'dan seslenir bize, siz bunu haykırır diye okuyun:

*"Çocuk düşerse ölür çünkü balkon
Ölümün cesur körfezidir evlerde
Yüzünde son gülümseme kaybolurken çocukların"*

Anneler anneler elleri balkonların demirinde"

Yazının başlığını, "Sezai Karakoç, bize ne söyledi?" şeklinde belirledik. "Ne söyledi?" sorusu, içinde elbette "Ne öğretti?"yi de barındırıyor. O bize ruhsuz, hissiz, tepkisiz, heyecansız kalmamayı öğretti. Kutsal At dedi mesela. Atları, aslanları öğretti bize:

*"Cezayir'de atların
Gördüğünü kimse görmedi
Kimse bu ölümlerle
Cezayir'li gibi
Ve Cezayir'li kadar
Ölmedi"*

Çocukluğumuz'u onun kadar içten, derinden, yüreктen anlatan bir şair var mıdır acaba? Döne döne okuduğum bu şiir ne anlamlı, ne çarpıcı, ne hisli bir şiirdir:

*"Peygamber'in günümüzde küçük
sahabileri biz çocuklardık
Bedir'i, Hayber'i, Mekke'yi özlerdik,
sabaha kadar uyumazdık"*

Ah Üstadım ahhh!

Bize öyle dizeler bıraktın ki üzerinden yıllar değil asırlar geçse silinmez; onlar mermere, taşta kazınmışlardır. İşte onlardan biri: "Kuş kurşundan ölmez bakıştan ölür". *Şehzadebaşı'nda Gün Doğmadan*, sen gittikten sonra ne kadar anlamlı hale geldi bir bilsen! Artık dillerde ne *Monna Rosa* var ne *Sürgün Ülke-den* *Başkentler* *Başkentine* ne *Leylâ ile Mecnun* ne de *Ateş Böceği Bir Meşaledir*. Şimdi yer gök *Şehzadebaşı'nda Gün Doğmadan*. Sadece bu şiir değil, *Şehzadebaşı* da bir başka artık.

*"Yerleşecek bir yer aramak
Camiinin avlusunda
Soğuk bir taşta oturmak
Gün doğmadan Şehzadebaşı'nda"*

demiştin. Biz seni, gün batmadan *Şehzadebaşı Camii'nin* avlusuna emanet ettik. Bir bilsen kızlı erkekli ne kadar çok genç vardı seni ebedi istirahatgâhına uğurlarken, sakın, vakur, mütevekkil, müteşekkik:

Bir Küçük Na't yazmıştın, adı küçüktü ama manen ne kadar da büyüktü!

Göz seni görmeli ağız seni söylemeli

Şair yalnızca emperyalizme, işgale, gaspa değil modernizme, modernizmin her türlüüne de karşıdır. Sözcükleri bir ok gibi saplar kalbine modern hayatın.

Bütün deniz kıyılarında seni söylemeli

Anneler ve Çocuklar demiştin 1958 yazında, *Köpük* olmuştu şiir 1964'te. Anneydi bize anlattığın:

"Bir kere kente girdin

Bir kadını al onu yont yont anne olsun

Her kadın acıma anıtı bir anne olsun

Çocuklara açılan mavi kırmızı pencere anne

Sen bu şehrin sokaklarından geç sonsuz pencerelerle"

Bize anıtlar bıraktın; *Güz Anıtı* dikildiğinde tarihler 1965'i gösteriyordu, *Gök Gürültüsü Anıtı* ise, 1965 Aralık tarihliydi. *Güz Anıtı* olurdu da *Kış Anıtı* olmaz mıydı? Bir yıl sonra da onu diktin.

Neydi o *Hızır'la Kırk Saat*? Hızır yepyeni bir ruhla, yepyeni bir anlamla girmişti hayatımıza. Modernizmin geleneği tarumar ettiği bir zamanda, *Hızır'la Kırk Saat* herkes için diriltici bir nefes olmuştu. Bu şiir, çok geniş manasıyla, özelde Kehf suresinin genelde Kur'an'ın tefsiri gibiydi.

Kimlerin neyi öğretmediğini, bu şiirde kitabın tam ortasından söylemişti Sezai Karakoç:

"Ey yeşil sarıklı ulu hocalar bunu bana öğretmediniz

Bu kesik dansa karşı bana bir şey öğretmediniz

Kadının üstün olduğu ama mutlu olmadığı

Günlere geldim bunu bana öğretmediniz

Hükümdarın hükümdarlığı için halka yalvardığı

Ama yine de eşsiz zulümler işlediği vakitlere erdim

Bunu bana söylemediniz"

İslam şairi Mehmet Âkif'in Asım'ı vardı. Üstad Necip Fazıl'ın ise, Mehmet'i. Üstad Karakoç, bunlara Taha'yı ekledi. *Taha'nın Kitabı*, Kur'an-ı Kerim'in 20. suresinin hem ilk ayeti hem de surenin adı olan Taha'dan mülhemdir. Taha, bir diriliş eri, bir mücadele adamıdır. Şöyle der:

"Bir karınca kadar sabrın yok velilik taşıyorsun

Duvar mısın sur musun

Köprü müsün han mısın yıkılıyorsun

Rolün sembolleri biziz ama aktörlüğünü sen yapıyorsun

Biz eser verdik sen tulûat yapıyorsun"

Sezai Karakoç ile özdeşleşen üç şey var dense, bunlardan biri, belki de ilki güldür. Gün Doğmadan'da gül kelimesinin 222 kez geçtiği¹ dikkate alınır, mesele daha iyi anlaşılır. Ondaki bu gül tutkusu, gelenekten yansıyan bir tutum, onun bir uzantısıdır. *Gül Mustusu*, 1969'da ulaşmıştı bize. İşte birkaç dize:

Biz çocuklarsa

Güllerle doğduk birbirimizi her baharda

Gül fırlattık birbirimize taş yerine

Gülle ıslattık birbirimizi

Gül sularında yıkadık saçlarımızı

Gül sularında yıkadık leğenlerde

Gül taşıdık okullara kitaplar arasında

Pencereden uzanan bir gül

Güçlendirdi bizi imtihanlarda

Gül Mustusu'nun sonundaki şu duaya, belki kaç bin kez hep birlikte "Âmîn!" dedik:

"Diriliş bayraklarını taşıyan

Şehit gömleklerini peşin giymiş

Ateşten, sudan geçer gibi geçen

Allah önünde her varı yok gören

Dağların üstünde erip

Kentlere şafaklar gibi ağan

Küçük askerlerini

Gül diksinler diye yeni topraklarına

İnsanın ta gönlüne

Yetiştir erenlerini

Allah'ım

Âmin"

Anlattığı bir Masal vardı bize aynı yıl, altı oğlunu yitiren bir babanın masalı. Ne demişti, hatırlayalım:

"Batılılar!

Bilmeden

Altı oğlunu yuttuğunuz

Bir babanın yedinci oğluyum ben

Gömülmek istiyorum buraya hiç değişmeden

Babam öldü acılarından kardeşlerimin"

Sonra *Fecir Devleti* kuruldu 1970'de. Bir yıl sonra dört yıl sürececek Zamana Adanmış Sözler baş-

ladı. Ne sözlerdi ama! *Sürgün Ülke-
den Başkentler Başkentine* şiirine,
“Gelin gülle başlayalım şiire atalara
uyarak” diyerek başlamıştı şair. Gül,
ille de gül. Gül yoksa, her şey eksik-
ti. Gülsüz bir hayat düşünülemezdi.
“Sakın kader deme kaderin üstünde
bir kader vardır” dizesi, ne ölümsüz
bir dizeydi öyle! Hepimizin dilinde
vird olmuştu.

İnsan ve Oruç, çok müstesna bir
anıt idi zamana ve mekâna dikilmiş.
Denizin Kentini Yaktım, en güzel İs-
tambul şiirleri arasında yer aldığı-
nda, takvimler 1974’ü gösteriyordu.
Çesmeler, 1975’te yepyeni mana ka-
zanmıştı. Çesmeler, yalnızca çeşme
değildi, tarihi, hüzdü, kederdi.
Aştı bir bakıma artık, geçmişle ku-
rulan bağın en mühim bir unsuruy-
du. Ne söylemişti şair:

“Ya ben gidip bir çeşmeye kapan-
sam

Ya çeşme bana açılsa

Ya çeşme gelip bende kapansa

Ya birlikte bir ağıt olsak

Kurumuş bir ağıt

Kurumuş bir kan gibi

İnsana ve kente”

Ayinler de bir başkaydı yetmiş-
lerin ortasında. Yetmişlerden sek-
senlere doğru yol alırken gündem,
Leylâ ile Mecnun idi. Geleneksel şii-
rimizin temel unsurlardan biri olan
mesnevi, yeni bir ruhla tezahür et-
mişti. Gül, burada da başat bir im-
geydi.

“Güller *Leylâ’nın* uykusunda ol-
gunlaşırlar

Leylâ’nın düşlerinden renk alır
kuşlar”

Ateş Dansı, Sezai Karakoç’un son
şiirlerini içeren kısa şiirlerden,
dörtlüklerden oluşan bir sahne sa-
natıydı. Kitabın son dörtlüğünde
şöyle seslenmişti Karakoç:

“Ben ağıt yazmayı sevmem

Ölümden değil dirilişten yanayım

Ölümden değil ölüm sonrasında
yana

Ağıt yazmaktan değil mevlüt yaz-
maktan yana”

Ve *Alinyazısı Saati*. Sezai Karakoç,
bir Kudüs şairidir. Onun şiirlerinde
en çok geçen bir şehirden biri, Hz.
Ömer’in emaneti bu mübarek şehir-

dir.

“Ve Kudüs şehri. Gökte yapıp yere
indirilen şehir.

Tanrı şehri ve bütün insanlığın
şehri.

Altında bir krater saklayan şehir.

Kalbime bir ağırlık gibi çöküyor
şimdi.

Ne diyor ne diyor Kudüs bana şimdi
Hani Şam’dan bir şamdan getire-
cektin

Dikecektin Süleyman Peygamberin
kabrine

Ruhları aydınlatan bir lamba”

Ağustos Böceği Bir Meşaledir, ger-
çekten bir meşaledir. Tabiata doğru
bakmaya, onu doğru anlamaya yar-
dımcı olan, önümüzü aydınlatan bir
meşaledir.

Hem bu şiirin hem de *Gün Doğma-
dan*’ın şu son dizeleri, sözümüzün
ahiri olsun:

“Ateşle dans eder o güneşle dans
eder

Çırçıplak çıkar güneşin karşısına

Belki yaşayamaz güneşi eksik kışta

Fakat ardında unutulmaz bir yaz
bırakır”

Ardında yepyeni bir düşünce
ekolü, muazzam bir fikir sistemi,
devasa bir muhayyile, uçsuz bucak-
sız bir şiir evreni bırakan Üstadı-
mız Sezai Karakoç’a sonsuz rahmet
niyaz ederim.

Namütenahi hürmet ve minnetle.

Çizgi: Hasan Aycın

**İslam şairi Mehmet
Âkif’in Asım’ı vardı.
Üstad Necip Fazıl’ın
ise, Mehmet’i. Üstad
Karakoç, bunlara
Taha’yı ekledi.
Taha’nın Kitabı,
Kur’an-ı Kerim’in 20.
suresinin hem ilk
ayeti hem de surenin
adı olan Taha’dan
mülhemdir. Taha,
bir diriliş eri, bir
mücadele adamıdır.**

Ressam: Meryem Zehra Şahin

Sosyal Medya Neyimiz Olur?

Ersin ÇELİK

Gazeteci-Yazar

Merhaba. İçinizi karartmak istemezdim. Lakin zaten çoktan karartıldığını söyleyip gideceğim. Ama öncesinde çocukluğuma ineceğiz. Yıl 1993. Ben on iki yaşındaydım. İlkokulu yeni bitirmiştım. İlk bilgisayarı annemin, rahmetli babamdan kalma emekli maaşını çekmeye gittiği bankada görmüştüm. Saatlerce beklediğimiz kuyruğun başı vezneye yaklaşınca, memurların gözlerini ayırmadıkları ekranlar da görüş mesafeme girerdi. Zaten annemle maaş kuyruğuna girmenin, saatlerce beklemenin, kargaşanın, tartışmanın, itilmenin, iki güzel yanı vardı. Birincisi, kasası monitörün altındaki bilgisayarları görmek diğeri ise annemin bankadan çıkınca bana ekmek arası döner yedirmesiydi. Bilgisayarları görmek, arkadan da olsa nasıl çalıştığına dair meraklarımı gidermek heyecan vericiydi. Sahi ne işe yarıyordu bu bilgisayarlar? Bence bildiğimiz hesap makinalarının büyüğüdü ve daha büyük toplamalar-çıkarmalar bu bilgisayarlarda yapılıyordu. Çuvallarla gelen ve deste deste dağıtılan paralar... El kadar hesap makinası nasıl hesaplasın! Çocuktum ve sanırım ekranını görmediğim bilgisayarları muhayyilemde doğru kodlamıştım. Demiştim, yıl 1993'tü. Ben bilgisayarı anlamaya çalışırken, dünya yeni bir çağın kapısından girmişti oysa. ABD başkanlarının, resmi karargahları Beyaz Saray'a online olarak bağlandığı yıldır. Sonrasını ya hep birlikte yaşadık, yaşıyoruz ya da bu yeni dünyaya doğuldu.

Sonra da sosyal medya denilen, internet dünyasının içindeki dipsiz kuyuya düştük. Kaç kişi miyiz?

Dünya dijital genel istatistikleri 2021 yılı göstergesine göre, 7 milyar 890 milyon olan dünya nüfusunun 4 milyar 550 milyonu aktif sosyal medya kullanıcısı. Yani dünyanın yüzde 58'ine tekabül ediyor. Peki bu kadar milyar insan sosyal medyada tam olarak ne yapıyor? Kaybettiğimiz hangi değerleri arıyoruz? Ya da farkında mıyız, mesela etkileşim bağımlısı olduğumuza biliyor muyuz? Mesela, çocukları sosyal medyanın insafına terk ettiğimi-

Zaten her seviyede insanın rahatça kullanabilmesi için oldukça basit ara yüzleri olan tüm sosyal medya mecraları, aslında birbirlerinin kopyasıdır.

İllüstrasyon: Sabahattin Kayış

zin idrakinde miyiz? Mesela sosyal medya ile birlikte yalanın da müptelası olmuş muyuzdur?

Zaten her seviyede insanın rahatça kullanabilmesi için oldukça basit ara yüzleri olan tüm sosyal medya mecraları, aslında birbirlerinin kopyasıdır. Facebook, Twitter, YouTube, Instagram, WhatsApp ve diğer platformlar Amerika'yı yeniden keşfetmeyi denememiştir. Bu nedenle de sosyal medyayı günün her saati, her ortamdayken kolayca kullanabiliyoruz. Bu kolaylıkla birlikte sosyal medya hayatımızı artık büyük ölçüde işgal etti. Zamanın kontrolünü yitirdik. Hemen bir sağlama yapalım. Çevrenizdeki aktif sosyal medya kullanıcılarına sorun, bir gün 24 saat ama bu 24 saat, o bir güne yetiyor mu? Eğer kafasını ek-randan çevirirse yetmediğini söyler

belki de bu acı gerçekle de yüzleşmiş olur.

Uzmanlara göre basit düşey kaydırma tekniğiyle (scrolling) sürekli tüketilen sosyal medya içeriğinin sonunun hiç gelmemesi, beyindeki yenilik ve bilinmezliğin harekete geçirdiği haz mekanizmasını tetikliyor. Bu durum, sosyal medyada geçirilen zamanı artırırken, vaktin bereketini ortadan kaldırıyor. Zaten zaman uçup gitmiyor. Psikolojik hasarlara da neden oluyor. Nedir bu sorunlar? Çokça duyduğumuz sosyal medya bağımlılığının ta kendisi. Yine konunun uzmanlarına göre sosyal medya bağımlılığı ile insanın kendisine duyduğu saygı arasında negatif bir bağlantı var.

Dev sosyal medya şirketleri, kullanıcılarını daha fazla çevrimiçi olmaya, daha fazla sosyal medya

içeriği tüketmeye teşvik ediyor. Bunun için de birçok bilim dalından uzmanı istihdam ediyorlar. Kaynaklarının önemli bir kısmını bu çalışmalara ayırmış durumdalar.

Ekonomisi devasa boyutlara ulaşan sosyal medya sektöründe oluşturulan sanal rekabet ortamları da insana verilen değeri azalttı. Bir kere şunun altını çizelim, insanları daha fazla sosyal medya bağımlısı haline getirmek, sosyal medya platformlarının yegâne amacıdır. Sosyal medyada tüketim bağımlılığı kadar etkileşim bağımlılığı da ciddi bir sorundur. İnsanlar ihtiyaç duydukları bazı sosyal ihtiyaçları artık sosyal medya üzerinden karşılar oldu. Onaylanma, takdir edilme ya da iletişim kurma gibi duygusal ihtiyaçları günümüzde sosyal medya aracılığıyla karşılamak mümkün. Peki bu ihtiyaç gerçekten de sosyal medya vasıtası ile gideriliyor mu? Maalesef hayır. Aksine sınırsız bir doyumsuzluk ve tatmin olmama duygusu baş gösteriyor. Beğeni ve yorum alma mesajları, bağımlılığı sürekli hâle getiriyor. Sosyal medya bağımlıları arasında belki de en çok zarar görenler ise ebeveynleri tarafından ellerine tutuşturulan ekrandan hipnotize olmuşçasına saatlerce gözlerini ayırmayan küçük çocuklar. Ebeveynlerin çocukları meşgul etmek ve oyalamak için başvurdukları bu yöntem, çocuğun tüm hayatını etkileyecek önemli sorunlara yol açıyor. Uzmanlara göre ekran bağımlılığı gelişen çocuklarda; dürtü bozukluğu, hafıza problemi, dil gelişiminde gecikme, saldırganlık, uyku bozukluğu, özgüven eksikliği ve daha birçok hasara yol açıyor.

Sosyal medyanın geleneksel medyadan en büyük farkı, karşılıklı iletişime imkân tanınmasıdır. Sosyal medyada kullanıcılar da içerik üreticisidir. Bu durum birçok avantaj getirirse de olumsuzlukları da barındırıyor. Bunlardan en önemlileri de bilgi kirliliği ve dezenformas-

yon olarak karşımıza çıkıyor. Sosyal medyada spekülasyon bilgileri daha dikkat çekiyor. Etkileşim yönünden üreticisine kazançlar sağlayan spekülasyon bilgileri, bu sebeple sosyal medyada hızlıca yayılır. İnsanların kendi fikirlerine yakın bilgileri fazla araştırmadan doğru kabul etme ve diğer insanlarla da paylaşma eğilimi, sosyal medya çatısı altında artık sektörleşen spekülasyon mekanizmasının ana besleyicisi oluyor. Sosyal medya, paylaşılan bilgilerin doğruluğu açısından bir kontrol mekanizmasına tabi olmadığı için kötü niyetli saldırı ve algı operasyonları için de en kullanışlı zemin olarak karşımıza çıkıyor.

Biliyorum içinizi çok fazla kararttım. Fakat sosyal medya hayatımızın ta kendisi oldu. İnsanlığımızı, duygularımızı, dürtülerimizi, yaşadığımız anı ve dahi geleceğimizi esir aldı. Bu acı gerçeği önce kabullenmek sonra da çareler düşünmemiz gerekiyor.

***İnsanlığımızı,
duygularımızı,
dürtülerimizi,
yaşadığımız anı ve
dahi geleceğimizi esir
aldı. Bu acı gerçeği
önce kabullenmek
sonra da çareler
düşünmemiz
gerekiyor.***

Gençler İnternette Neler Yapıyor Neler!

Erol ERDOĞAN

İlahiyatçı, Sosyolog

Yılımı tam hatırlamıyorum, 1998 olabilir, belki 1997. Yaşım henüz otuza varmak üzere. Bir arkadaşım yanıma geldi. Karşılıklı hâl hatır sohbetinden sonra “Bir şey soracağım” dedi. “Tabii, buyur” dedim. İyice yaklaştı. Utana sıkıla, fısıldar gibi “Abi, internet kullanıyormuşsun, doğru mu?” diye sordu. İnternete çevirmeli ağla bağlanılan, Türkçe web sitelerinin tek tük olduğu ve eposta hizmeti veren firmaların bağlantı başına birkaç email adresi verebildiği dönemler. Benim internet kullanmam da henüz eposta seviyesinde. İhlas.Net, kendinden bağlantı hizmeti alana sanıyorum iki veya üç email adresi açabilme imkânı sunuyordu.

Arkadaşımın sorusuna “Evet, yeni yeni başladım” diye cevap verdim. Durdu, düşündü, sır paylaşıp gibi konuşarak “Abi sen kullanmasan iyi olur, yanlış anlaşılır” diye devam etti. Durup düşünme sırası bendeydi. Saniyeler sonra “Neden yanlış anlaşılacak?” diye sordum. Bu defa cevabı hızlı geldi, “Biliyorsun işte!” diye kısa bir karşılık verdi.

Dijital dönüşüm ve dijitalleşme kültürü üzerine konuşurken yukarıda anlattığım hatıram, zaman zaman gözümün önüne gelir, şerit gibi durur, kolaylıkla çekip gitmez.

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyoloji Bölümünün 11 Kasım 2021 tarihinde düzenlediği, “Dijital Çağda Gençlik” panelinin soru bölümünde üniversiteli genç dostlarımızdan birisine cevap verirken yine o sahne şerit olup gözümün önüne geldi. Bir türlü çekip gitmedi. Baktım olmayacak, ben de gençlere yukarıdaki hikâyemi anlattım.

Yıllardır, aklıma düşüp duran o anın, kekremsi bir hatıra olduğunu düşündüm. Bu defa anlatırken, aslında yaşadığım şeyin bir tür travma olduğunu gecikmeli de olsa fark ettim.

Ulusal Yetişkinlik Travması: İnternet Kötüdür!

Travma kelimesi zihnimde yoğunlaştıkça, bunun kişisel değil ulusal bir travma olduğuna kanaat getirdim. Milletçe yaşamıştık o süreci. Arkadaşımın interneti kastederek “Abi sen kullanmasan iyi olur, yanlış anlaşılır” demeye çalıştığı husus, internetin, ülkemize yanlış bir kapıdan girmesiyle ilgiliydi. Evet, internet ülkemizde ilk dönemde “boş beleş işlerin döndüğü, muzırlıkların gırla gittiği, yasak ilişkilerin mekânı” olarak etiketlenmişti. Bir süre

sonra, kötü algıların ispatında kullanılabilecek üçüncü sayfa haberlerinin sıklaşmasıyla birlikte “Demedik mi!” sesleri de kendini zaten göstermeye başlamıştı. İnternetin batı icadı olması ile muhtevasına ve fonksiyonlarına üst yaş gruplarının yeterince vakıf olmaması sanıyorum internet karşıtlığının oluşmasında etkili olan en önemli iki neden.

Sonraki yıllarda “teknolojik dönüşüm” ve “dijital dönüşüm” gibi kavramlarla, süreç daha ciddi tartışılmaya başlansa da sanallık, lüzumsuzluk ve zararlılık algısı yeterince değişmedi. Bundan dolayı özellikle üst yaş kuşaklarının çoğunluğu internet, dijital mecralar, uzaktan eğitim, online imkânlarla genelde mesafeli baktı, zaman zaman frene bastı, gelişmesi için destek vermedi. “Korunma” hissiyle yapılan kötücül bakışlar ve frenlememeler, toptancı ve kategorik olmasaydı, belki faydalı sonuçlar doğurabilirdi.

İnternete yaklaşımda yaygınlık kazanan olumsuz yaklaşımlar, yetişkinler ile gençler ve çocukların iletişimlerini olumsuz etkiledi, kuşak farklılaşmalarını çatışmaya dönüştürmesini artırdı, gençlere yönelik önyargıları teknoloji öncesi dönemlere nazaran çeşitlendirdi. Mesela, ülkemizde elli yaş üstü insanların

oransal olarak daha fazla internet bağımlısı olduğu halde sürekli çocuklar ve gençlerin dijital bağımlılığı konuşuldu.

Gençler İnternet ve Dijital Mecraları Hangi Amaçlarla Kullanıyor?

Peki yetişkinler, çocuklar ve gençleri internetten korumaya çalışırken ve onların dijital bağımlı olduğu iddiasını sürdürürken acaba gençler interneti günümüzde hangi amaçlarla kullanıyorlar?

Bu sorunun cevabını gençlere yönelik yapılan araştırmaların çoğunda bulabiliriz. Yeni bir araştırma olduğu için, ARGETUS tarafından Çekmeköy Belediyesi için, İstanbul’da yaşayan 15-29 yaş arası 1967 gençle, Eylül-Ekim 2021 döneminde yapılan araştırmadan bazı sonuçları paylaşacağım.

İstanbul Medeniyet Üniversitesi ve Özyeğin Üniversitesi’nin de destek verdiği araştırma 25-26 Ekim 2021 tarihlerinde geniş bir çalıştayda komisyonlarca da tartışıldı. Prof. Dr. Yunus Kaya ve Prof. Dr. Lütfi Sunar araştırmanın bilim danışmanıydılar. Araştırmanın direktörlüğünü Mehmet Aslan yürüttü, ben de (Erol Erdoğan) araştırma süreçlerinde bulundum.

Araştırmadan bazı sonuçları aktaracağım.

Arkadaşımdan interneti kastederek “Abi sen kullanmasan iyi olur, yanlış anlaşılır” demeye çalıştığı husus, internetin, ülkemize yanlış bir kapıdan girmesiyle ilgiliydi. Evet, internet ülkemizde ilk dönemde “boş beleş işlerin döndüğü, muzırlıkların gırla gittiği, yasak ilişkilerin mekânı” olarak etiketlenmişti.

Gençler internet, dijital mecralar ve teknolojiyi çok amaçlı ve çok yönlü ve olabildiğince fonksiyonel kullanıyor. Teknolojik dönüşüm süreci kültür, sanat, eğitim, girişim, istihdam, sosyal çevre, yetenek gelişimi, sanat gibi alanlarda herkese ama özellikle gençlere çağa özgü imkânlar, fırsatlar, zeminler sunuyor.

Gençlerin yüzde 2'si internet kullanmazken, yüzde 15,2'si günde 1-2 saat, yüzde 26,9'u 3-4 saat, yüzde 31'i 5-6 saat, yüzde 14,6'sı 6-10 saat arasında internet kullandığını söylemiş. Günde 10 saatten fazla internet kullanan İstanbul'daki 15-29 arasındaki gençlerin oranı ise yüzde 7,5.

Gençlerin internette neler yaptığına bakalım bu defa. "İnterneti hangi amaçlarla kullanıyorsunuz?" sorusuna verilen çoklu cevaplar içinde en yükseği yüzde 88 oranıyla sosyal medya kullanımı çıkmış. Sonrakiler şöyle: Yüzde 72,9 sohbet, yüzde 57,3 eğlence-oyun, yüzde 56 müzik, yüzde 53,1 film ve video, yüzde 47,7 haber, yüzde 45,4 ders/ödev/eğitim/araştırma, yüzde 34,8 haberleşmek-eposta, yüzde 38,8 alış veriş, yüzde 30,9 iş aramak-iş yapmak.

"İnterneti hangi amaçlarla kullanıyorsunuz?" sorusuna gençlerin yüzde 88'i sosyal medya kullanımı demişlerdi. Acaba gençler dijital mecraları hangi amaçlarla kullanıyorlar? Araştırmada bu da sorulmuş. Çoklu cevaplar içinde "sıklıkla" ve "her zaman" cevaplarını toplayarak bakınca şu sonuçlar çıkmış: Yüzde 43,9 ders, ödev, eğitim, araştırma; yüzde 54,2 film-dizi izleme; yüzde 59,5 eğlence, oyun ve müzik; yüzde 55,2 haber edinmek; yüzde 60,2 sohbet ve arkadaşlık; yüzde 36,1 stres atmak;

yüzde 20,1 alış veriş yapmak; yüzde 11 reklam ve tanıtım yapmak.

Araştırmada yer alan bir soru daha var ki, sonuçları gençlerin dijital mecralara yaklaşımına başka bir açıdan bakmamızı sağlayabilir. Soru şu: Sosyal medya ve internet kullanımı, mesleki yaşamınız ve kariyeriniz için girişimcilik konusunda size ne tür katkılar sunuyor? Bu soruya 1967 gencin cevapları aşağıdaki gibi:

Yüzde 35,0: Farklı ülkelerdeki genç girişimcilerin tecrübeleri kurmak istediğim iş konusunda bana fikir veriyor.

Yüzde 32,1: Kendi işimi kurmam için ihtiyaç duyduğum konularda kendimi geliştirmeme imkân sağlıyor.

Yüzde 27,3: Kendi işimi kurmam için ihtiyaç duyduğum kaynaklara erişim imkânı sağlıyor.

Yüzde 24,9: Dijital mecralar kendi işimi kurmak konusunda beni cesaretlendiriyor.

Yüzde 20,9: Yeni iş ve çalışma imkânlarından haberdar oluyorum.

Yüzde 20,5: Lise ve üniversite eğitimimde hangi becerilere sahip olmam gerektiğini öğreniyorum.

Yüzde 14,1: Sosyal çevremi (network) genişletiyorum

Yüzde 11,4: Bilim, teknoloji, kültür ve sanat, siyaset gibi konularda yeni şeyler öğreniyorum.

Teknolojik Dönüşümü İyileştirmek İçin Ne Yapmalıyız?

Araştırma sonuçlarında gençlerin internet, dijital mecralar ve teknolojiye yükledikleri anlamlar, faydalanma biçimleri, üretici ve kullanıcı eğilimlerine de ir başka veriler de var. Kısa bir yazıda daha fazla veri paylaşmak gereksiz olacağı için diğer detaylara girmek istemiyorum.

Yukarıdaki verilere dayanarak şunları tespit edebiliriz: Teknolojik dönüşüm hızla devam ediyor. Çocuklar ve gençler teknoloji ülkesinin yerlileri. Arattırmada da görüldüğü üzere gençler internet, dijital mecralar ve teknolojiyi çok amaçlı ve çok yönlü ve olabildiğince fonksiyonel kullanıyor. Teknolojik dönüşüm süreci kültür, sanat, eğitim, girişim, istihdam, sosyal çevre, yetenek gelişimi, sanat gibi alanlarda herkese ama özellikle gençlere çağa özgü imkânlar, fırsatlar, zeminler sunuyor.

Bu tespitlerden yola çıkarak yapacağım öneri özetle şöyle: Teknoloji ülkesinin göçmenleri ve yabancıları olan yetişkinler ve yaşlılar, sahip oldukları tecrübe, sermaye, karar alma gücü, yatırım yapma kapasitelerini teknoloji ülkesinin yerlileri olan gençlerin eğilimlerini ve ihtiyaçlarını da göz önüne alarak doğru kanalize etsinler. Tamam, zamanında internet ülkemize yanlış kapıdan girmiş ve zihnimizde yanlış algılarla yer etmiş olabilir ama artık değişimin farkında olmalıyız.

Mesela "TEKNOFEST gibi bir modelimiz var. Selçuk Bayraktar ve Haluk Bayraktar ekibinin genç nesilde oluşturduğu hayal kurma, başarıma ve üretme cesareti, İHA ve SİHA üretimi kadar önemli. 2021 TEKNOFEST'e 39 bin 684 takım katılmış. Yüz binlerce genç demek bu. "Başımıza icat çıkarma!" diye ör-selenen memleket çocukları "Biz yaparız." diyor. TEKNOFEST örneğinden yola çıkarak yeteneklerin keşfi ve icat-inovasyon çabalarının teşvikini eğitim politikasına dönüştürebiliriz. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakan-

lığı, TÜBİTAK ve Türkiye Teknoloji Takımı Vakfı tarafından yürütülmekte olan DENEYAP atölyeleri bu alanda örmek bir çalışma olarak devam etmektedir. Mesela, her öğrenciyi ve genci içine alacak şekilde "Yerli Teknoloji ve İcatlar Haftası" düşünülebilir."

Ayrıca "Türkiye, uzaktan eğitimde normal zamanlarda alabileceği mesafenin onlarca katını salgın sürecinde katetti. Biz "Uzaktan ilahiyat veya psikoloji eğitimi olur mu?" tartışmaları yaparken dünya uzaktan eğitimi her alanda uygulayabileceği teknoloji, eğitimci ve müfredat oluşturma peşinde. Salgında elde edilen uzaktan eğitim kazanımları ileriye taşınmalıdır. Ayrıca, okula ve eğitime erişimde dezavantajlı durumda olan, DYK'dan yararlanamayan, farklı nedenlerle okulundan uzak kalan öğrencilere fırsat eşitliği sağlamak ve eksiklerini telafi imkânı vermek için de uzaktan eğitim kullanılabilir."

"Dijitalleşme süreci aynı zamanda online kültürün (adap, teamül, prensip, mevzuat, ahlak) oluşma süreci. Dijital kültüre değerlerimizi, prensiplerinizi, yaklaşımımızı dâhil etmeliyiz. Fiziki âlem ile dijital mecra farkını algı ve değerler açısından azaltmalı, "sanal" diye tabir olunan dijital/online mecraların bizim gerçekliğimizin bir parçası olduğunu kavramalıyız. Dijitali sadece kullanan olmaktan dijitali üreten topluma geçmeliyiz. Dijitalle, yazılıma, kodlamaya yatkın çocukları ve gençleri, dijital bağımlı diye suçlamak yerine içerik, ürün ve mecra üreticisi olmaya teşvik etmek faydalı sonuçlara vesile olacaktır."

Yetişkinler, bu yazıda ortaya konulan yaklaşımlara sahip olursa, teknolojik dönüşümden kaynaklanacak yozlaşmalar, bağımlılıklar, sapmalar, istismarlar veya aşırılıklar ile kuşak farklılaşmalarının çatışmaya dönüşmesi azaltılabilir. Böylelikle teknoloji daha fonksiyonel ve sahih amaçlar için kullanılabiliriz.

"Türkiye, uzaktan eğitimde normal zamanlarda alabileceği mesafenin onlarca katını salgın sürecinde katetti. Biz "Uzaktan ilahiyat veya psikoloji eğitimi olur mu?" tartışmaları yaparken dünya uzaktan eğitimi her alanda uygulayabileceği teknoloji, eğitimci ve müfredat oluşturma peşinde.

Medyada Din Dinde Medya

Mustafa ŞENTÜRK

Doç. Dr., Trakya Üni. İlahiyat Fak.

Öncelikle ilginç bir durum olarak, bu yazının tarafımdan talep edildiği ânın, kendi içimde ‘İlâhiyâtçı bir akademisyen olarak tüzel bir sosyal medya ve bâhusus youtube kanalı açmalı mıyım?’ sorusu etrafında teemmül ettiğim bir vasata denk geldiğini ve bu yazıyı yazmayı ‘o halde sesli/kollektif düşünmenin zamanı gelmiş anlaşılan’ sâikiyle kabul ettiğimi belirtmeliyim.

Belirtmem gereken diğer husûs ise başlığın yukarıdaki gibi tanzîmi ve ter-cîhi, bu yazının ‘durumdan değere’ veya ‘olandan olması gerekene’ düzeninde yazılacağıdır. Başlığı tam aksi yönde teşkil edip normatif bir yaklaşım da söz konusu olabilirdi ancak biz sosyolojik yöntemi öncelemeyi tercih etmiş olduk.

Medya, etimolojik olarak “orta/da/ki”, “ara/da/ki”, “ara/ç” ve “ara/cı” gibi anlamlara gelen medium kelimesinden türer. Terim olarak da ileti/şim ve yayın “araçlarının” tümünü ifade eder. Medyanın etimolojik anlamına dönersek, sahip olduğu ileti/şim ve yayın potansiyeli ile bilgiyi “araçsallaştırmak” ve “ortaya dökmek” sûretiyle değersizleştirerek “ortalık malı” hâline getirmek ihtimali her zaman vardır. Diğer bir ifadeyle “enformasyonun cehâlete” dönüşmesi, dahası “bilgi çağında bilginin kirlenmesi” mümkündür.

Günümüzde medyanın *okuma* ve *yazma* ağırlıklı *basım* ve *yayım*dan (tab’) gösteri, izleme ve dinleme ağırlıklı *basın* ve *yayın*a (neşr) evrildiği söylenebilir. Yani artık medyanın işi ve önceliği, *tebliğ/bil(gilen)dirme* değil *gösteridir*. Bu vasatta gösterilen bir nesnenin ve/ya olgunun önceliği de *izlenmek* olsa gerektir, *anlamak* değil. Her ne kadar böyle söylerken *anlama* ile *gösteri/m* arasındaki ilişkiyi tamamen gözden ırak tutmuyorsak da.

Adına sosyal medya denilen ancak sosyalleşmeyi dijital ve sanal ortama indirgemek sûretiyle gerçek sosyalleşmeyi âdetâ bitiren medya biçimi, sahip olduğu dijital örgütlenme imkân ve hızı ile küreselleşmeye paralel, bir taraftan bütün bir dünya toplumunu etkisi altına almakta diğer taraftan toplumlara nötrale ederek küçük ve marjinal gruplar haline getirmektedir.

Nitelik ile *popülarite* arasında ters orantı bir yasa değilse de nitelikli olanın popüler, popüler olanın da nitelikli olamayacağı aşîkâr. Zira Rene Guenon’un belirttiği gibi çağımıza nitelik/keyfiyet değil nicelik/kemiyet hâkim. O bakımdan değeri *tıklanma* ve/ya *izlenme oranı* ile ölçülen bir yayının, çoğu zaman nitelikli ol(a)mayacağı âşîkâr.

Türkçe’de “ağ” ve “şebeke” anlamlarına gelen ve medyaya *bağ/lanmamızı* sağlayan *network* kelimesi, tıpkı dilimizdeki karşılıkları gibi negatif anlamı da barındırır. Yani medyanın insanı “bağlayan” ve hakikatle buluşmasını engelleyen “(b)ağ ve şebeke” oluvermesi uzak bir ihtimal değildir.

İlginç bir biçimde *rating* ve *like* kelimelerinin her ikisi de dağarcıklarında

“değer/lendirme” anlamını barındırıyor da medya ortamında bu iki eylem değere göre değil de değer rating ve like ile ölçülmeye başlanmıştır. Değeri rating ile ölçülenler, yeri ve zamanı geldiğinde ratinge kurban edilebilirler.

Özellikle sosyal medyada takipçi sayısı on hatta yüzbinlerle ifade edilen, çoğu kaliteli içerikten yoksun, popülist, niteliksiz; belki bir kısmı ticârî ve siyâsî, diğer bir kısmı da art niyetli pek çok kişi ve grup bulunmaktadır.

İdeolojik, propagandist ve manipülâtif bir takım basın araçlarının “baskı araçlarına” dönüşmesi, diğer bir söylemle kitle ileti/sim araçlarının “kitle ileti” araçlarına dönüşmesi yani kitleyi yönlendirip manipüle etmesi, bilinen bir durumdur. Bir başka deyişle, “dördüncü kuvvet” medya, küresel ajansları aracılığıyla içeriği ideolojik süzgeçten geçirildikten sonra bütün dünyaya servis ettiği “haberler” ile çoğu zaman, toplumsal özne olarak egemen sınıfın, toplumun nesnesi durumunda olan yönetilenler üzerinde kurduğu kültürel ve ideolojik hegemonyaya hizmet eder. Bu da olay ve olgu/lar/ın sonrasında haber/lerin içeriklendirilmesiyle kitleleri yönlendirmek şeklinde olabildiği gibi bazen de algı yönetimi için önceden ve kurgusal içeriklerle olabilmektedir.

“Demokrasi götürmek” algısı ile yola çıkan ve Irak’ta yaklaşık bir buçuk milyon insan canına mâl olan savaşı dünyaya canlı izleten ve bunu “medyanın başarısı” olarak lanse eden küresel güç, haksız savaşı ve ona bağlı ölümleri normalleştirirken aynı süreçte kadrajını petrole bulanmış bir karabatağa odaklayarak “barbar doğu/lular” algısını oluşturmakta zorluk çekmemiş gibi görünmüştür. O halde yapılması gereken Bourdieu’nun tabiriyle ‘ekranların neyi gösterdikleri ile değil neyi gizledikleri’ ile ilgilenmek olmalıdır.

Medyada Din

Modern dönemde dinin ve temsil ettiği bütün değerlerin mevzi ve itibar kaybı medyaya da yansımıştır. Ancak buna rağmen medyanın bir sosyal fenomen ve/ya kurum olarak dine bigâne kalması düşünlülemez. Gerçi özellikle Türk toplumunda, modern dönemde bize göre çarpık bir laiklik anlayışının etkisiyle dine ve dinî olana kayıtsız kalınmış ancak postmodern dönemde bu tutum daha fazla sürdürülememiştir. Ya da bu dönemde dinin ve dinî olanın tüketim potansiyeli keşfedildikten sonra modern dönemdeki jakoben tutumda ısrar edil/e/memiştir. Modern dönemde din câmiye hapsedilip dinin kamusal alanda görünürlüğü ve temsiliyeti âdetâ yok sayılmış, buna paralel olarak da sâir zamanlarda radyo ve TV’de haftada bir saat, ramazanlarda günde bir saat ile sınırlandırılmış yayınlar dışında öteki hemen bütün programlarda dine kayıtsız kalınmış; ne Ramazan ne oruç hatta ne de Ramazan pidesine temas edilmemiştir.

Modern dönem Türkiye’sinde 50’li yılların sağladığı demokratik ortamda matbûât, 70’ler de sinema şeklinde ilk örneklerini veren İslâmî medya, onu da dönemin vasatında dinî ve/ya İslâmî olarak değil “millî” olarak nitelendirebilmiştir. 90’lı yıllarda âdetâ bir “cihâd biçimi” olarak ve “düşmanın silahı ile silahlanma” motivasyonu ile işitsel ve görsel medyaya “ihlâs” ile niyet etmiş, belli bir mesafe de kat etmiş ancak belki reklam verenlerin de etkisiyle küresel hegemonya tarafından evrilmekten kurtulamamıştır. Daha açık şekilde söylemek gerekirse, başlangıçta iltifat etmedikleri fâiz reklamları ile küresel cola içeceği firmalarına reklam verenlerin ayartıcı tekliflerine, önce zarûreten medya işletmelerini ayakta tutabilmek, bilâhare kârın câzibesine kapılarak evet demek durumunda kalmış görülmektedirler.

Kapitalist medya açısından din(î olan); ancak tüketilebilir olduğunda bir değer ifade eder. O taktirde dinî (olanı) kendinden hareketle değil bir medya malzemesi hâline getirip pazarlayabilen, ister sıra dışı ister muhafazakâr ister reformist olsun ama mutlaka medyatik, alıcısı ve reytingi olan, bir anlamda kapitalizm vâizliği yapacak ve/ya Neil Postman’ın ifadesiyle, “eğlendirme yeteneği olan” vâizlere ihtiyaç duyacak ve/ya sadece onlara ekranlarını açacaktır.

Nitekim kapitalizmi ayakta tutan ve tüketim çarkını döndüren temel unsurlardan olan reklamlarda, dinî içerik ve sembollerin kullanılması Batı’dan Doğu’ya oldukça yaygın bir durumdur. Reklamcılar, insanların satın alma kararlarını etkilemek için, aslında “ürettiğinden daha az tüketmeyi” öğütleyen dinin paradoksal bir biçimde tüketimi teşvik için etki gücünden yararlanmaktadır. Bunun için sadece Ramazan ayında küresel markaların bile reklam içeriklerinin nasıl değiştiğine bakmak yeterli olacaktır.

Hemen bütün dinlerde görülen din-mûsikî arasındaki kadîm ilişki, bizde câmi ve tekke mûsikîsi diye ikiye ayrılan bir dinî mûsikî geleneğinin oluşmasını sağlamıştır. Medya, yeni/den üretilen ve ticârî değeri de olan mûsikî eserleri, özellikle 90’larda “İslâmî radyoların” can damarı olmuş, dolayısıyla medya bu eserlerin yaygınlaşmasında ve tüketilmesinde başat rolü yerine getirmiş ve getirmektedir.

Bir başka konu da “muhafazakâr moda” ve kadın dergileridir. Belki on yıllık geçmişi olan muhafazakâr moda ve kadın dergilerinde inşâ edilmek istenen kadın kimliği ile modern kadın kimliği arasındaki fark ne düzeydedir? Soruyu başka şekilde sormak gerekirse, muhafazakâr kadın ile modern kadının buluştu(ruldu)ğu zemin ve/ya platform neyi temsil etmektedir? Ya da

başörtüsü “modern mahrem” olmaktan “görünür olma aracına” mı evrilmektedir?

Öte yandan internet meseleye bambaşka bir boyut kazandırmış, önceleri Batı’da daha sonra bizde de görülen *sanal mâbedler*, *online ritüel ve duâlar*, henüz pek görülmeyen ama yakın gelecekte muhtemel görünen tamamen *online grup ve cemâatler* ile âdetâ “dinin dijitalleşmesi ve/ya sanallaşması” süreci yaşanmaktadır ve yaşanacaktır.

Burada tartışılması gereken temel mesele, kanaatimizce “ahlâkın medyası mı, medyanın ahlâkı mı” meselesidir. Bir başka şekilde ifade etmek gerekirse, ahlâkî medya mı, medyatik ahlâk mı?

Medyanın Ahlâkı ve/ya Medyatik Ahlâk

Medyanın değer yargılarının olmadığını, tarafsız ve/ya orada sunulan içeriklerin nötr olduğunu düşünmek doğru değildir. Medyanın kendisini üretenler için bir etiği vardır, haberler de dâhil içerikler nesnel değildir ve kendi değer yargısına göre yorumlanmış bir şekilde sunulur. Zira medyanın, olguları yeniden üretme ve yeniden tanımlama gücü vardır.

Kişisel, yerel, alternatif ve/ya bağımsız medyadan söz etmek mümkünse de onun etik anlayışını da bu tür medyanın sermaye ve/ya iktidar

ile ilişkisi belirleyecektir.

Doğası gereği sıradan ve/ya olağan olanın değil sıra dışı ve/ya olağandışı olanın değer ifade ettiği *medyanın ahlâkı/huyu*, “sade gerçek/li/ğe” değil “süslü imaja ve/ya yalana” itibar edecektir. Medya bunu savunmak için “kötü/lüğ/ün seyirci üstünlüğüne” sığınmakta, kurtarıcı olarak da çoğu zaman üç şeye; *şöhret, şiddet ve şehvete* sarılmaktadır. Ve nihâyet medyada yalan haberlerin, doğru haberlerden daha çok revaç bulup paylaşıldığı bilinmektedir.

Değer ölçüsü, *izlenme oranı* olan medyatik ahlâk; seyirciye bir yandan bütün değerlerin sınırlarını zorlayan, ahlâkî sinir uçlarını gıcıklayan, parlatılmış, yaldızlanmış ve çoğu kez çarpıtılmış içerikler sunar öte yandan “seyirci böyle istiyor” diye kendinden menkul bir yalana sarılmaktan çekinmez.

Temeli âdetâ *eğlence* üzerine kurulan bir medyadan daha fazlasını beklemek abes olur. Nitekim “Televizyon/medya” der Neil Postman, “bize yeni bir epistemoloji sunar. Bir üst araç (meta medium), sadece bilgimizi değil, bilme yöntemimize dâir bilgimizi de yönlendirir... Buna göre sadece eğlence sunmaz, bir ‘üst ideoloji’ olarak eğlenceyi her şeyin üstünde tutup gösterilen ve/ya sunulan her konu ve temanın eğlendirerek ve haz vererek sunulmasını sağlar. Diğer bir deyişle, eğlenceyi konunun aracı olarak değil, konuyu eğlencenin aracı olarak sunar”.

Bu çerçevede ahlâkın medyayı inşâ ve/ya yönlendirmesi imkân ve ihtimâli, ne yazık ki medyanın ahlâkı etkileme potansiyelinden azdır. Zira medyadaki *paylaşım ve like’ın* birbirini güçlü bir sarmal hâlinde güdülediği ve beslediği bu düzenleme, başka türlüşünü pek mümkün kılmamaktadır. Meselâ Allah’ın rızası ile ihlâs ve samîmiyet şartına bağlı amellerin *paylaşımları*, *like’ın* rızasına, riyâya ve/ya “hayır-

da yarışmak” paylaşımında yarışmaya dönüşebilir. Başka bir ifadeyle “gösteri çağı”, sâlih amelleri “gösterişçi dindarlığa” dönüştürebilir.

“Haber” kaydıyla da olsa “değeri”, ‘köpeğin adamı ısırması değil adamın köpeği ısırması’ yani sıradan değil sıra dışı olanın, bir süre sonra kurgusal, düzmece ve/ya asparagas haberlerle karşımıza çıkmasına şaşırılmamalı. Üstelik sadece medya kuruluşlarının değil bir takım *sosyal medya fenomenlerinin ve/ya youtuberların* daha çok “beğeni” almak uğruna bu tür kurgulara tevessül ettikleri çok sık görülmektedir.

Özellikle internet ve akıllı cihazlar, “Bir ürüne para ödemiyorsanız ürün sizsiniz” sözünü, iyiden iyiye doğrulamış oldu. Zira akıllı cihazlardaki uygulamaları kullanabilmek için vermek zorunda bırakıldığınız izinler, mahremiyeti neredeyse ortadan kaldırmış oldu. Hâsılı artık “Zeki Müren de bizi görmektedir”.

Dinde Medya

Madalyonun öbür tarafına yani dinde medyanın yeri ve niteliği meselesine gelince, tartışmaya açık olmakla birlikte evvel emirde belki şunlar söylenebilir: Bilgi ve enformasyon genel olarak değerlidir. Medyanın amacı da bu anlamda toplumu bilgilendirmektir ve din ile yolunun kesiştiği yer de tam burası olsa gerektir. Zira dinler, bir davet/çağrı olarak davetçi elçi tarafından tebliğ edilirler.

Bilindiği gibi, Allah’ın *sâbit sıfat*larından biri de kelâm yani Allah’ın konuşmasıdır. Allah da insanlarla Hz. Mûsâ’da olduğu gibi bir nevi perde arkasından ve/ya doğrudan doğruya, vahiy yoluyla ve/ya elçi göndermek suretiyle konuşmuştur (A’râf 7/143; Şûrâ 42/51). Vahiy de bir nevi kelâmdır. Bu sebeple “Kün/ol!” sözüyle yaratılan kâinâta da Hz. İlsâ’ya da “kelimetullah” denir (Âl-i İmrân 3/45; Nisâ 4/171). Nitekim Yuhanna İncili de “Önce söz vardı”

diyerek kelâma vurgu yapar.

Risâletin rasûlden başka açıklayıcı bir aracı/sı olmadan muhaptaplara doğrudan ulaşması için her topluma kendi diliyle peygamber gönderilmiş (İbrâhîm 14/4), bu arada Kur'ân da "apaçık bir Arapça lisânı" ile indirilmiştir (Nahl 16/103; Şuarâ 26/195).

"Son *kelâm*" Kur'ân, "kerîm bir elçinin *sözü/kavli*" (Hâkka 69/40; Tekvîr 81/19) olarak "Oku!" kelâmı ile başlayan ve dinlenilmesi emredilen bir okuyuş/kur'ân ve insanlığa bahşedilen son yazı/kitaptır. Yani vahyi insanlığa ulaştırmanın temel aracı dildir ve bu süreçte dilin/lisânın bütün araçları (*kelâm, kavî, kur'ân/kırâat, kitâb, suhûf, davet/çi, risâlet/rasûl, nebî*) kullanılmıştır. Nitekim bugün de dilin pasiften aktife doğru temel becerileri denilince *dinleme-konuşma, okuma-yazma* anlaşılmaktadır. Bir dili öğrenme, bu temel becerileri kullanabilme ile ölçülür. Genel olarak öğrenmenin başarısı da dilin bu temel fonksiyonlarının nasıl ve ne kadarının kullanıldığına bağlıdır. Başka bir ifadeyle öğrenmede başarı, dilin söz konusu bu fonksiyonlarının olabilirdiğince tümünün (ve) etkili kullanımına bağlıdır. Bir söz olarak bir anlamda vahyin başarısı da diğer pek çok etkenin yanında, dilin temel becerilerine dayanan bütün bu sunum ve ileti yollarının kullanılmasıyla izah edilebilir.

Hâsılı, nasıl ki medya sosyal bir fenomen ve/ya kurum olarak dine kayıtsız kalamamışsa din ve dinî olan da bunlarla iştigal edenler de medyanın ileti/şim ve yayın potansiyeline kayıtsız kalamamıştır ve belki kalmamalıdır.

Nitekim yaşadığımız dünyada, hangi din, dil, ırk ve cinsiyetten olursa olsun, hangi mesleği icrâ ediyorsa etsin, neredeyse her bir kimsenin bir vatandaşlık numarası gibi "sosyal medya hesabı" vardır ve galiba insanın "hesabı da" sosyal

medyası üzerinden görülmektedir, görülecektir. Çoğu zaman anlamsız takip/çi yarışına girseler de dini temsil durumunda olanlarla din ile meslek olarak ilgilenen kimseler de bunun dışında değildir. Geleneksel dinî tarikat, grup ve cemâatlar ile terörize dinî yapılar da resmî dinî kurumlar ve Diyânet de, din eğitimi veren resmî kurumlar da buna dâhildir.

Ve dahî akademik süreçler de duruma bigâne kal(a)mamışlardır. Wikipedia.org ile başlayan kaynakları ve/ya bilgiyi, web tabanlı dijital ortamlara taşıma süreci Batı'da *britannica.com*, İslâm dünyasında ise *shamela.ws* ve *islamansiklopedisi.org.tr* ile devam etmiş, bu durum hem dünyanın her tarafından bilgiye ulaşılabilmesi hem de buralarda sunulan bilginin güncellenebilmesi imkânıyla dinamik bir nitelik kazanmıştır.

Ahlâkın Medyası ve/ya Ahlâkî Medya

Yukarıda ahlâkî medya imkân ve ihtimalinin az olduğuna değinmiştik. Ancak ahlâkın ölçüsü nicelik değil, niteliktir. Bir başka ifadeyle 'kötülüğün çok ve yaygın olması şaşırtıcı bir biçimde hoşla gitse de iyi ile kötü asla bir değildir' (Mâide 5/100).

Buna göre ahlâkın inşâ ettiği medya faaliyeti, 'meşhûr olmayınca izlenmiyor, takip edilmiyor ve/ya takipçisi az' gibi bahaneler üretmeden; 'izlensin, beğenilsin, tanınsın' diye değil, hakîkatı aktarmak için yapılmalı. Aksi takdirde *takip, beğeni ve/ya şöhret* için ödenecek bedelleri göze almak gerekir.

Bizim gibi ülkelerde okuma yazmayı sadece günlük işlerini görmek için öğrenmiş, bir bilgi ve zihin faaliyeti olarak kullanmayan ve vaktinin çoğunu ekran karşısında geçiren kimselere hitâb edecek doğru içerikler üretip sunmak, en azından *farz-ı kifâye* olsa gerektir.

Dinin teorik ve marjinal konuları-

nı gündem yapmadan, konuları sulandırmadan, birilerine çatmadan... ortalama vatandaşları öncelikli olarak ilgilendiren konuların onların anlayabileceği dilde ekranlara taşınması, yerine getirilmesi gereken bir kamu hizmetidir.

Kamuya dönük medya hizmeti de kamu desteği ile kaynaklarını kamudan alarak ve kamu için yapılabilir. Bu da resmî ve gayr-i resmî kurum ve kuruluşlar tarafından yürütülebilir. Ancak resmî olanın ideolojik perspektifi, gayr-i resmî olanın da reklam verenlerle kuraçağı ilişki ve seyirci üstünlüğü sağlamak kaygısı ile bayağı olana evrilmesi ihtimâli sorun teşkil edebilir. Bu durumda sınırlanacak ada yine kamunun kendisi, yani halk ve/ya onu temsil eden gönüllü kuruluşların desteğidir.

Bu yaklaşım idealist, romantik dahası ütöpik bulunabilir ama hatırlayın, "düşmana benzedikten sonra kazanmanın anlamı yok" di-yordu Aliya.

Yazıyı bitirirken baştaki soruya dönelim. Ne dersiniz sevgili dostlar? Bu yazı ile getiri ve götürülerini tartışmaya çalıştığımız medya ortamına, mesleği din(î meseleler) ile ilgilenmek olan bir akademisyen olarak girmeli ve meselâ *youtube* kanalı açmalı mıyım sizce?

Dijital Çağda Tebliğ ve Davetin Teknomedyatik Görünümleri

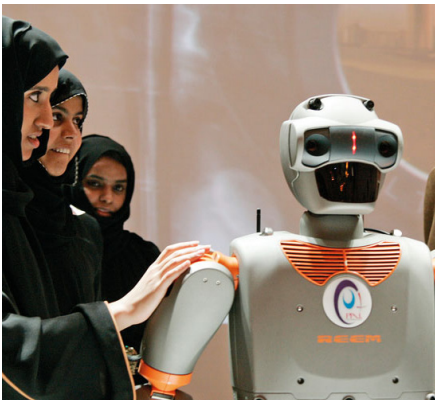
Mustafa Derviş DERELİ

Dr., Öğretim Üyesi
Erciyes Üni. İlahiyat Fak.

Kelime olarak bildirme, duyurma gibi anlamlara gelen tebliğ, bir din bağlamında söze geldiğinde, dinin başkalarına aktarılması/ulaştırılması manasında kullanılır. Hangi dine müntesip olursa olsun, bireyler veya topluluklar kendi dinlerini veya dini anlayışlarını diğer insanlara ve topluluklara anlatmayı bir gaye olarak benimserler. Hatta bazı dinlerde bu amaç, dinin temel öğretileri arasında yer alır. Bir insanın veya topluluğun kendisi için fazlasıyla önem arz eden manevi bağlılığının yapı taşlarını oluşturan inançlarını ve dünya görüşünü kendisi gibi olmayanlara ulaştırması çok da yadsınacak bir durum değildir. Nitekim dünya tarihi, farklı dinleri veya aynı dinin farklı ekollerini benimsemiş medeniyetler veya ülkeler arasında kimi zaman onlarca yıl süren savaşımlara/çatışmalara ev sahipliği yapmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden dönemlerden sonra din veya mezhep merkezli çatışmalar savaş meydanlarından çok medya araçları üzerinden yaşanır olmuş; geleneksel veya yeni medya ortamları, bir dini (anlayışı) yaygınlaştırmının ya da "ötekilere" karşı savunmanın yeni sahaları haline gelmiştir.

İslam ve ülkemiz özelinden konuyu devam ettirecek olursak, dini tebliğin medya araçları bağlamında ilk olarak radyo yayınlarıyla başladığı görülür. TRT, ilk dini yayını 18 Ağustos 1950 tarihinde yapar, aynı yıl Ankara Radyosundan "Dini ve Ahlaki Sohbetler" adıyla bir yayın başlatır ve her Cuma sabahı yine bu radyodan Kur'an tilaveti yayını gerçekleştirilir. 19 Nisan 1953 tarihinden itibaren "Dini ve Ahlaki Musahabeler" adlı program, Salı ve Perşembe günleri olmak üzere haftada iki defa yayınlanır. Bunun yanında yine bir radyo programı olarak ilk kandil mevlidi 1957'de, ilk sahur programı 1960'da, ilk iftar programı ise 1964'te yapılır. 1968 yılında ilk kez televizyon yayınına başlayan TRT, 1974 yılında ilk kez Kadir gecesinde İstanbul'daki bir camiden naklen yayın yapar ve ilk televizyon dini yayınına ise "İftara Doğru" programıyla 1975'de yer verir. 1970'li yıllardan sonra aşama aşama önce radyo, sonrasında da televizyon aracılığıyla gerçekleştirilen dini yayınlar önemli bir artış gösterir. 1990'lı yıllardan sonra hem TRT hem de özel kanallarda dini içerikli programlar fazlasıyla yer almaya başlasa da programların seviyesi ve niteliği maalesef istenilen seviyeye ulaşamamıştır.

1990'ların ortalarında Yahoo ve Google gibi arama motorlarının devreye girmesi, hem bilgisayarların hem de internetin Türkiye'de yaygınlaşmaya başlaması, dini bilgiye ulaşmanın ve dini tebliğin mecrasını değiştirdi. Fetva siteleri başta olmak üzere dini içerikli forum siteleri, chat odaları ve dini grupları temsil eden vakıf, dernek veya sivil toplum kuruluşlarının web siteleri, internetin, dinin veya dini anlayışın başkalarına ulaştırılmasında en kolay ve etkili yolu olarak görülmesine imkan tanıdı. 2000'lerden sonra hayatımıza giren ve akıllı telefon kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte bil-

hassa 2010'lardan itibaren hemen her yaştan insanın yer almaya başladığı sosyal medya ortamları ise, dijital ortamları dini tebliğin yeni mevzileri haline getirdi. Önceleri bu mecraların tabiatına ve teknik arka planına karşı olan ve bu yüzden de mümkün olduğunca söz konusu ortamlardan uzak kalmaya çalışan bireyler veya dini topluluklar, özellikle son beş altı yıl içerisinde bu mesafeli duruşlarından vazgeçmiş görünmekte. Sosyal medya ortamlarının enformasyonu alımlayan kişiye aktif bir pozisyon vermesi, bir radyo veya televizyon kanalı kurmak gibi yüksek ekonomik sermaye gerektirmemesi, daha geniş kitlelere, özellikle de gençlere dini anlayışların kolay bir biçimde ulaştırılabilmesi, profesyonel eğitimler almak suretiyle önceki dönemlere kıyasla daha etkili "tebliğ yapma" potansiyeli taşıması, dini grup ve cemaatleri bu mecralarda çok daha yoğun şekilde faaliyet yapmaya sevk etmektedir. Dolayısıyla bazı hassasiyetlerle ülkemizde özellikle televizyona karşı uzunca bir süre devam eden mesafeli duruş, sosyal medya ortamlarında fazla uzun sürmemiş; onun anlık karşılıklı etkileşimi mümkün kılan dinamik tabiatı, bir cazibe merkezi olarak dini grup ve cemaatleri de sarmıştır.

Dini tebliğin internet ve sosyal medya ortamlarında gerçekleştirilmesi, elbette dini içerikli enformasyonun yayılımını ve görünürlüğünü artırmış, her yaştan insanın dini öğrenmesini ve dini bilgilere ulaşmasını kolaylaştırmış, dini grup ve cemaatlerin daha aktif olma ve yeni müntesipler elde etme alanını genişletmiştir. Benzer şekilde Müslüman olmayanlara metin, görsel öğeler veya videolar gibi çeşitli dini içerikler aracılığıyla daha etkili şekilde hitap etme imkanı ortaya çıkmış, bu mecralar aracılığıyla İslam'la tanışan ve Müslüman olanların sayısında da bir artış gözlemlenmiştir. Bu anlamda internetin ve sosyal medya ortamlarının dinin

tebliğinde çok önemli bazı faydalar sağladığı inkâr edilemez. Fakat dijital ortamların söz konusu avantajlar kadar birtakım çok kritik dezavantajlar da getirdiği gözden kaçırılmamalıdır.

Pek çok alanda olumlu ya da olumsuz manada bir şekilde değişime sebebiyet veren sosyal medya, din alanında sanki daha köklü değişimlere kapı aralamıştır. Dini içeriklerin otantikliği, dini otorite sorunu, tele-vaizliğin bir endüstri haline gelmesi, din dilinin bayağılaşması, dini kavram ve temaların içlerinin boşaltılması, sapkın dini anlayışların kendilerini ifade etme zemini bulması, söz konusu değişimlerin en önemli maddeleri olarak sıralanabilir. Kısaca açacak olursak, internet ve sosyal medya ortamlarında karşılaşılan dini içerikli bilgilerin ne kadar sahih/doğru olduğu tartışma götürür. Bu mecralarda sözelimi bir ayet, hadis olarak; hadis de ayet olarak paylaşılabilmekte, surenin yeri, ayetin numarası veya hadisin bulunduğu kaynak yanlış şekilde sunulabilmektedir. Benzer şekilde hadise konu olan bir söz, bir sahabenin sözüymüş gibi ya da modern dönem bir düşünürün ifadesi kadim bir İslam âliminin cümlesiymiş gibi resim ve videolarla da görsel hale getirilerek dolaşıma dahil edilebilmektedir. Önceki dönemlerin aksine dini içerikli bilgilere kaynak kitaplar veya kişiler aracılığıyla değil de dijital ortamlar yoluyla ulaşılması, bu içeriklerin ne kadar sahih olduğunu yine kullanıcıların kendilerinin araştırmaları zorunluluğunu beraberinde getirdi. Diğer taraftan önceleri otorite konumunda bulunan dini eğitilmiş kişilerin veya Diyanet gibi kurumların internet ve sosyal medya ortamlarında yerini yeni mikro dini otoritelere bırakmaları söz konusudur. Herhangi bir dini eğitimi olmamasına rağmen dini içerikli blog veya sosyal medya hesabını yöneten kişilerin, takipçilerinden gelen fetva içerikli sorulara cevaplar verdikleri yapılan çalış-

malarda ortaya çıkmaktadır.

Sosyal medya ortamlarının akışkanlığının bir yansıması olarak önceki dönemlerin bir saati aşan uzun süreli vaazlarının yerini birkaç dakikalık, hatta otuz kırk saniyelik dini içerikli videolar alması ve hedef kitlenin çoğunlukla gençler olarak belirlenmesi, dini söylemin içeriksizleştiği, din dilinin sığlaştığı paylaşımların görünürlük alanını artırdı. Dijital ağların beğeni, abone ve takipçi sayısı, trend topic olma gibi hemen herkesi büyüdü dünyasına dahil eden kullanım vasatları, dini içerikli videolarda da kendisini bariz şekilde hissettirdi. Sosyal medya dünyasına adımını attığı ilk dönemlerde kendi çizgisini ve anlatım üslubunu bir şekilde korumaya özen göstererek sınırlı bir kitleye dini enformasyonu aktaran dini grup liderlerinin ya da medya vaizlerinin önemli bir bölümü, dijital ortamlar bunu gerektiriyor düşüncesiyle sosyal medya vasatına uyum sağladı. Kültür endüstrisinin bir parçası olarak sosyal medya vaizliğinin kimi zaman reytinge, şova, tüketime teşne bir din dilini görünür kılması, ülkemizde de zemin bularak istenmeyen örnekleri karşımıza fazlasıyla çıkarmaya başladı, çıkarmaya da devam edecek gibi görünmektedir.

Yaşadığımız çağda hayat hızlı akmaktadır. Bu hızın en önemli yansıması olan sosyal medya ortamları da son derece akışkan bir mahiyete sahiptir. İnternet ve sosyal medya ortamlarında dini tebliğ, elbette yeni bir imkan ve yeni bir mevzi alanı olarak kullanılmaya devam edilecektir. Fakat her iletişim aracının/ ortamının bir karakterinin, epistemolojisinin olduğunu ve kullanıcıları fark ettirmeden belli kullanım vasatlarına yönlendirdiğini keşfetmek ve dini niyet ve amaçlarla dahi olsa sosyal medyada bu farkındalıkla yer almak son derece önem arz eder.

Fıkıh Penceresinden Sanal Âlemdeki Gerçekliğimiz

Sevdegül ÇEKİÇ

Afyonkarahisar İl Müftü Yardımcısı

Bir tanıdık ya da arkadaşla görüşmek için kilometrelerce yol gidilen, yüklü telefon faturalarının ödendiği günlerden teknolojinin hızlı gelişimiyle ortaya çıkan anlık iletişim araçları vasıtasıyla haberleştiğimiz vakitlere şahitlik etmekteyiz. İletişim teknolojisinin bu denli hızlı ilerlemesinin, zaman israfının önüne geçilmesi ve ekonomik tasarrufun yanı sıra insanın duygusal hayatına da katkı sağladığı görülmektedir. Zira salgın döneminde sosyal hayattan koparak sevdiklerinden uzak kalan insan, henüz 21. yüzyılın başlarında tanıştığı sosyal ağlarla sanal sosyalleşmenin zirvesini yaşamaya başlamıştır. Söz konusu sanal sosyalleşme serüveninde bilgi, belge, ses ve görüntü paylaşımıyla fark edilmenin hazzı ile kendi özelini bilinçli olarak ya da olmayarak deşifre etme paradoksunu yaşayanların varlığı da bir yandan tartışılmaktadır. Kimi zaman sosyalleşme kimi zaman vakit geçirme bazen de gündemden haberdar olma çabalarıyla birçoğumuzun hayatında oldukça yer kaplayan sosyal ağlar ve sosyal medya platformları, fıkıhın da gündemine girmektedir.

İslâm'ın bireysel ve toplumsal hayata dair amelî hükümlerini inceleyen fıkıh ilminin, sosyal medya kullanıcılarının davranışları ile alakadar olması ve hükümler ortaya koyması gayet tabii bir durumdur. Facebook'ta mekân bildirimi yapan, Instagram'da görsellerini paylaşan, Twitter'da gündemin akışına dahil olan kullanıcıların, bu ve benzeri platformları kullanırken sınırlılıkları ve kurallarını belirleyecek bir merciye ihtiyacı olduğu kesindir.

Fıkıh ilminde, "eşyada aslolan ibahadır." ilkesi "aksine bir delil bulunmadıkça bir şeyden faydalanmanın veya bir davranışta bulunmanın mubah olduğuna hükmedilmesi" demektir. İslam âlimlerinin çoğunluğu tarafından kabul edilen bu ilkeye göre yasaklığı yönünde dini bir bildirim olmadıkça bir şeyden yararlanma izninin asıl olması esastır. Dolayısıyla, yeme içme konusunda, canlı cansız eşyadan vb. faydalanma hususunda yasaklayıcı ve sınırlandırıcı bir delil bulunmadıkça ondan yararlanmak mubahtır. Günümüz dünyasının sanal gerçekliği olan sosyal medya platformlarının, insanın hayatını kolaylaştıran ve faydasına olan yönleri bu çerçevede değerlendirilebilir.

İlk zamanlarda lise arkadaşlarını bulmak amacıyla sanal âlemde sosyalleşme çabası içerisinde olan sosyal medya kullanıcısı, herhangi bir konuda bilgi edinmek istediğinde güvenilir kurum ya da kuruluşların sosyal medya hesaplarında saat mefhumu olmaksızın aradığı bilgiye ulaşma şansına sahipti. Bunun yanında salgının seyrine göre eve kapanmaların zorunlu olduğu günlerde kalabalık sahur ve iftar sofralarında buluşamayan aileler, sosyal medya platformları üzerinden görüntülü görüşme imkânını daha çok kullanmaya başlamıştır.

İnsanlığın maruz kaldığı salgın sürecinde yaşanan en büyük sıkıntılardan biri, normal zamanlarda yapılan birçok aktivitenin bu süreçte imkânsız hale gelmesidir. Eğitim öğretimden sanata, spordan sosyal kültürel faaliyetlere engel olan bu durum, yeni arayışları gündeme getirmiştir. Söz konusu bu arayışlar sonunda bulunan çözümlerden bir tanesi özellikle bazı sosyal medya platformları üzerinden canlı yayınlar ve grup oturumları yöntemiyle gerçekleştirilen eğitim ve etkinliklerdir. Mensubu olduğum kurum olması hasebiyle Diyanet İşleri Başkanlığının bu konudaki çalışmalarından kısaca söz etmek yerinde olacaktır. Toplumu dini konularda aydınlatma görevi kapsamında Başkanlığımız, salgın döneminde de bu görevini yerine getirebilmek adına çok hızlı çözümler üretme pratiğini gösterebilmiştir. Söz gelimi, ülke genelinde müftülöklere bağlı olarak hizmet sunan Aile ve Dini Rehberlik Büro/Merkezleri, sosyal medya hesapları üzerinden canlı yayınlar gerçekleştirerek halkımıza, aileye ve sosyal hayata dair birbirinden önemli konuları alanında uzman kişilerden dinleme ve böylece doğru bilgiye güvenilir kanallardan ulaşma imkânı sunmuştur. Ayrıca kapanma döneminde Başkanlığımız tarafından “Haydi Türkiye Evden Kur’an Öğrenmeye” sloganıyla harekete geçirilen çevrimiçi yaygın din eğitimi faaliyetleri de bu hususta örnek gösterilecek hizmetler arasında zikredilebilir.

Peki... İnsanların sosyal hayatını bu denli kolaylaştırma imkânına

sahip bu platformların yine insan hayatını olumsuz etkileyen hatta bireysel ve toplumsal ahlâkı zedeleyen yönleri var mıdır? Konu buraya gelmişken İslâm hukukundaki “sedd-i zerâi” kavramını hatırlamaya ihtiyaç hâsıl olmuştur. Özet bir anlatımla “kötülüğe ve zarara giden yolların kapatılması” şeklinde ifade edebileceğimiz bu kavram, aslında mubah olan bir fiilin işlenmesi halinde şer’î açıdan sakıncalı sonuçlara götürmesi kesin veya kuvvetle muhtemel olması nedeniyle yasaklanmasıdır.

Sosyal medyanın aktif kullanılması postmodern dünyanın çoğu zaman bir gerekliliği gibi görünürken, sözü edilen bu mecrada bir veya birkaç hesaba sahip olunması son derece tabii bir durum olarak karşılanmaktadır. Ancak bu tabii durumun ötesinde insanları yanıltmak/kandırmak veya dolandırmak amacıyla sahte hesap açmak sedd-i zerâi’ ilkesi kapsamında değerlendirilmelidir. Buna göre sosyal medya hesabı açmak, bir profil resmi belirleyerek sanal alemde var olmak, ihtiyaç dahilinde mubah bir eylem iken açılan bu hesap üzerinden insanları kandırıp onları maddi-manevi zarara uğratmak sedd-i zerâi’ kapsamında ele alınarak birtakım hukuki yaptırımlarla engellenebilecek bir fiildir.

Sosyal medya platformlarına dair her gün yeni gündemler oluşmakla birlikte bir meselenin daha varlığını zikretmek yerinde olur kanaatindeyim. Söz gelimi bir sosyal medya kullanıcısının gerçek hayattaki görünümlü, duygu durumu, yaşam biçimi ile sosyal medya hesabında takipçilerine yansıttığı hali birbirinden farklı olduğunda bu durum İslâm hukuku bağlamında nasıl ele alınmalıdır? Çoğunlukla en mutlu anını ya da en melankolik halini paylaşarak her geçen gün takipçi sayısını artırmaya çalışan bir sosyal medya kullanıcısının zihnimizde ve duygu dünyamızda bıraktığı izler bizi nereye götürür?

“Biliyor musun takip ettiğim A kişisine çok özeniyorum. Instagram hesabında her gün paylaştığı şeyleri bir görsen... Ben de onun gibi sürekli mutlu olmak istiyorum, benim hayatım ne kadar zor...” “Evet ben de onun gibi olmak istiyorum, bir insanların yaşadığı hayata bak bir de benim yaşadığıma...!” şeklindeki bu ve benzeri serzenişleri pek de az duymuyoruz artık çevremizde? Buradan hareketle sosyal medya ortamında “mükemmel!” görünen hayatlar, bazı takipçilerin şükür ve kanaat gibi ahlâkî değerlerle olan ilişkisini olumsuz etkilemektedir diyebiliriz. Zira nebevi öğütlerde çokça yerini bulan bu iki kavrama günümüz dünyasında hat safhada ihtiyaç olduğu aşikâr. Elinde olanın mutluluğunu yaşamak yerine başkasında görünenin özlemini çekenlerin kulağına küpe niteliğindedir o nebevi öğütler: **“İslâm’ın dosdoğru yoluna ulaştırılan ve geçimi yeterli olup da buna kanaat eden kimse, ne kadar mutludur!”** (Tirmizî, Zühd , 35) sözünün sahibi olan Allah Resulünü kendimize rehber edinmeye her zamankinden daha fazla ihtiyaç var belki de.

O halde kendisine, ailesine ve topluma karşı sorumluluklarını üzerinde bir yük olarak görüp huzuru sanal âlemde bulmaya çalışanların varlığını tahayyül ederek başlayalım tefekkür etmeye. Gerçek şu ki aradığı o huzurun güncel tabiriyle *kendine dönmek, kendisiyle barışık olmak* yani aslında yaratılış amacını bilmekle bağlantılı olduğunu hatırlamak gerekmektedir. **“Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.”** (Zâriyât, 51/56) buyuran ve insanı yarattıklarının en şerefli kılınan Rahman’ın biz kullarına verdiği değer, sosyal medyada aldığımız beğeni sayısı ile mukayese edilemeyecek kadar büyüktür ve kıymetlidir.

Doğruluğundan emin olunmayan ya da asılsız olduğu kesin olan bazı bilgilerle Twitter gibi mecralarda bir anda gerçekleşen linç girişim-

Fıkıh ilminde, “eşyada aslolan ibahadır.” ilkesi “aksine bir delil bulunmadıkça bir şeyden faydalanmanın veya bir davranışta bulunmanın mubah olduğuna hükmedilmesi” demektir.

leri de sosyal medya ortamındaki bir başka tehlike olarak karşımıza çıkmaktadır. Kişileri maddi-manevi her açıdan zarara uğratıp onurunu zedeleyebilecek bu tür vakalar son yıllarda sıkça gündemimizi meşgul etmektedir. **Ey iman edenler! Size bir fasık bir haber getirirse, bilmeden bir topluluğa zarar verip yaptığınıza pişman olmamak için o haberin doğruluğunu araştırın.**” (Hucurât, 49/6) ayet-i kerimesinde yer verilen bu ilke hayatın her alanında bize ışık tutmalıdır. **Tam da burada unutulmaması gereken husus, gerçek hayattaki kırımızı çizgilerimizin sanal âlemde flulaşmamasıdır.**

Başkasının haklarını kendi hakkını koruduğu gibi korumaya çalışan insan, birbirinde tükenmeyen aksine ötekinin varlığıyla huzur bulan insandır. “Muhammed, Allah’ın Resulüdür. Onunla beraber olanlar, inkârcılara karşı çetin, birbirlerine karşı da merhametlidirler...” (Fetih, 48/29). “Müslüman Müslüman’ın kardeşidir. Ona zulmetmez. Onu düşman eline vermez (himaye eder) ...Her kim dünyada, bir Müslüman’ın (ayıbını) örterse Allah da kıyamet günü onun (ayıbını) örter.” (Müslim, Birr, 58; Tirmizî, Hudûd, 3). Öyleyse güneşin ısıttığı gibi merhametle ısıtılmalıdır birbirini. Yüklü başaklar gibi eğilmelidir başlar, kusurları örtmede gece gibi olunmalıdır. Dolayısıyla kul hakkı konusundaki hassasiyetimiz her platformda yerini bulmalıdır.

Bir başka konu ise “Mahremiyet mahrumiyet midir?” sorusuna cevap aramaktır. Sosyal medya platformları kişinin kendine özel kalması gereken bazı hallerinin herkesin görüş alanına açılabilmesine imkân sağlayan bir ortamdır. Dolayısıyla sanal âlemde var olmanın heyecanını yaşarken insan, çoğu zaman kaybettiği mahremiyetinin farkına dahi varamamaktadır.

Mahremiyet, mükerrerrem (saygı-değer) kılınan insanın vazgeçilmez en temel hakkıdır. Mahremi-

yet ile haram kelimesi aynı kökten türetilmiştir. Haram denildiğinde bir yasak olma hali söz konusudur. Nefse ağır gelen bu yasaklılık halinin yanı sıra yine mahremiyetin kökü olan hürmet kavramına da değinmek yerinde olacaktır. Hürmeten yani saygıdan dolayı riayet edilmesi gereken mahremiyet alanları, göz ardı edilmemesi gereken temel prensiplerdendir. Aile mahremiyeti bunlardan birisidir. Aile fertleriyle birlikte geçirdiği en özel anların mutluluğunu -aile mahremiyetini hesaba katmadan- sosyal medya hesabında paylaştığında alacağı beğenilerle yaşayanların azımsanmayacak kadar çok oluşu bu hususa örnektir. Yaratıcının emaneti olan çocukların, en sevimli hallerinin ebeveynleri tarafından sosyal medya ortamına servis edilmesi ise mahremiyet ihlallerinin bir başka boyutu olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyleyse gözümüzden sakındığımız göz aydınlığı evlatlarımıza dair hassasiyetlerimiz sosyal medya ortamında da önceliğimiz olmalıdır.

Başkalarının mahremiyetlerini araştırmama, onları gözetlememe hassasiyeti ve erdemi, sanal âlem ya da gerçek hayat fark etmeksizin hayatın her alanına mahremiyet şemsiyesiyle yaklaşılmasına çok büyük katkı sağlayacaktır. Sosyal medya platformlarının sunduğu imkânlarla birilerinin ne zaman, nerede, ne yaptığını sürekli merak eden, inceleyen ve vaktinin büyük kısmını bununla tüketen bir anlayıştan/alışkanlıktan uzak durarak malayani işlerle meşgul olmamak gerekir. “...Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın...” (Hucurât, 49/12) ilahi buyruğu ile İslâm

hukukunda makâsidü’ş-şerîa kapsamında değerlendirilen canı, malı, aklı, dini ve nesli koruma ilkeleri bu husustaki görüş açımızı belirginleştirecektir.

Mahremiyet güvendir. İnsanın kendini güvende hissetmesini sağlayan, doğru ve yerinde hareket etme imkânı sunan bu kavram son

derece hayati bir ihtiyaçtır. Sosyal medya hesaplarında bilgi, belge, ses ya da görsellerini, mahremiyet süzgecinden geçirmeden paylaşan kişi, bir çeşit gönüllü ifşa gerçekleştirmiş ve böylece kendi rızasıyla güvensizlik ortamına sebep olmuştur. Buna karşın bilinçli sosyal medya kullanıcısı neyi, ne zaman ve nasıl paylaşacağına karar verebilir. Gerçek hayatındaki hassasiyetlerini sosyal medya profiline yansıtabilir.

“Bir kimse kapısı açık bırakılmış (veya giriş kısmında perde olmayan) bir eve uğrar da (içeriye) bakarsa kabahat onda değil, ev sahibindedir.” (Tirmizî, İsti’zân, 16) nebevi uyarısı kullanıcıların, sosyal medya platformlarındaki paylaşımları esnasında kontrolünü kaybetmeme noktasında farkındalığını artırmalıdır. Dolayısıyla irade eğitiminin hayatımızın birçok alanında olduğu gibi sosyal ağlarda da ne kadar gerekli olduğunu ifade edebiliriz.

Tüm bunlardan hareketle;

- Sosyal medya platformlarının sağladığı kolaylıklardan istifade etmenin İslâmî referanslara da uygun bir davranış olduğu bilinmelidir.

- Fertlerin bizzat kendisine düşen görevin gerçek hayattaki tüm hassasiyetlerini İslâm hukuk kuralları ile ahlâkî ilkeler ışığında gözden geçirerek sanal âleme de taşımasının gerekli olduğunun bilinmesidir. Zira her bir ferdin takınacağı tavır toplumun ahlâkını etkiler niteliktedir.

- Fıkıh literatüründeki sedd-i zerâi ilkesi kapsamında, hayatımızın bütün alanlarında olduğu gibi sanal âlemde de kullanıcılar kendisini ya da dolaylı yünden de olsa toplumun diğer fertlerini olumsuz etkileyecek, zarara sebep olacak her türlü fiilden uzak durmalıdır.

- Sosyal medyanın bazı durumlarda özenti kültürünü tetiklediğini akıldan çıkarmamalıdır. Bu platformlarda da kadim medeniyetimizin sosyo-kültürel özellikleri ve ahlâkî esasları arasında olan sevgi, saygı, adalet, hoşgörü, diğerkâm-

lık gibi değerleri görünür kılarak özgün bir profil sergilemeye özen göstermelidir.

- Sosyal medya paylaşımlarında ölçümüz, **“İki düşün bir paylaş”** düşüncesi olmalıdır.

- Sosyal medya platformlarındaki tutum ve davranışlarımız konusunda her türlü hukuki yaptırımın ötesinde kişinin kendi vicdani süzgecinin çok önemli olduğu unutulmamalıdır.

- Kullanıcılar, sosyal hayattaki kuralların sanal âlemde geçerliliğinin olmadığı vehmine kapılmamalıdır.

- Sosyal medyada geçirilen vakitlerin malayani fiiller kapsamında olmamasına dikkat edilmelidir.

- Hayatın her alanında mahremiyetin güvenli limanına sığınarak sanal âlemde de savunmasız kalmamalıdır.

- Günümüzün gerçekliği olan sosyal medyanın doğru kullanımına dair bir sosyal medya ilmi hali oluşturulmalıdır.

- İlgili kamu kurum ve kuruluşları, üzerlerine düşen görevleri yeniden gözden geçirerek yazılı ve görsel basın başta olmak üzere bilinçli sosyal medya kullanımı konusunda kamu spotları hazırlamalıdır. Bu hususa, toplumsal farkındalığın artmasına katkı sağlaması bakımından önemli olduğunu düşündüğüm, Kişisel Verileri Koruma Kurumu tarafından hazırlanan **“Mahremiyetimiz önceliğimizdir.”** mesajının verildiği kamu spotu örnek verilebilir.

Hâsılı, insan her iki cihanda aradığı huzura erebilmek için iradesini hem gerçek hayatta hem de sanal âlemde kaybetmemelidir.

İnsanlığın maruz kaldığı salgın sürecinde yaşanan en büyük sıkıntılardan biri, normal zamanlarda yapılan birçok aktivitenin bu süreçte imkânsız hale gelmesidir. Eğitim öğretimden sanata, spordan sosyal kültürel faaliyetlere engel olan bu durum, yeni arayışları gündeme getirmiştir.

Birbirimizden Uzaklaştıran Medya

Mucahid YILDIZ

Sosyal kelimesi cemiyet hayatı, cemiyeti ilgilendiren, insanların bir toplum olarak bir arada yaşamaları gibi anlamlar içermekte. Kökü latince 'socius' yani beraber demek olan sosyal kelimesinin anlamları arasında cemiyet nizamı, siyaset ve hareket de bulunmaktadır.

Bu kelime zikredildiğinde uzun süren bir ameliyat sonrasında ayılmam için aldıkları yoğun bakım odasında hemen birkaç metre ileride yanımda yatan Romanyalı bir inşaat işçisini hatırlıyorum. Almanya'da inşaatlarda çalışan bu kişi, ağır bir iş kazası sonrasında ameliyat edilmiş. Henüz ben de tam olarak ayılmamıştım sanırım. Sonraki sohbetimizde Sırp olduğunu öğrendiğim hasta bakıcı ile aralarındaki ufak münakaşaya kulak misafiri oldum. Sanırım, ameliyat sonrası hasta bakıcı Rumen işçiyi ıslak peçetelerle temizliyordu. Edeb yerlerinin görülmesinden rahatsız olan Rumen arkadaş, Almanca tek bir kelime bilmiyordu. Ancak utancını dile getirebilmek için Sırp hasta bakıcıya sürekli sosyal, sosyal sözünü tekrarlayıp duruyordu. Hasta bakıcı ise temizleme görevinin kendisinin işi olduğunu ve başka çaresinin olmadığını Rumen işçiye anlatmaya çalışıyordu.

Toplumlarda sosyal kelimesinin, ahlaki ve cemiyet değerlerini çok da önemsemeyen eski komünist bir ülkede yetişen bir Rumenin sosyal kelimesi ile edeb yerlerinin açılmasından rahatsız olduğunu ifade etmeye çalışması çok dikkatimi çekmişti. Demek ki sosyal, ahlaki ve edebi de kapsıyor. Maalesef günümüzde 'sosyal medya' adı altında internet üzerinden kullanılan araçlar ise çoğunlukla bu kavramın içini tamamen boşaltmaktan başka bir işe yaramıyor.

İnsanlık tarihi elbette sürekli yenilenme ve tekâmüllerle devam ediyor. Zira bu Sünnetullah gereği böyledir. Cenab-ı Hak insanı yaratırken türlü

evrelerden geçirerek bunu yaptığını söylüyor. (Nuh Suresi, 14. ayet). İnsanların da giderek daha gelişmiş teknikler icad etmeleri, hem maddi hem manevi anlamda medeniyette ileri adımlar atmaları işte bu Sünnetullah'ın icabıdır.

Sosyal medya malum olduğu üzere günümüzün son geliştirilen iletişim metodlarından biridir. Yenilikler karşısında biz Müslümanların nasıl bir tavır ortaya koymaları gerektiği münakaşasını yapmakta ise maalesef biz hep geç kalıyoruz. Batıdan gelen bu yenilikler kanser gibi tüm vücudumuzu sardıktan sonra çareler aramaya başlıyoruz. Erken teşhis yapmak gerektiğini unutuyoruz. Hayatımızdaki tüm gelişmeler karşısında elbette bizim ölçümüz bellidir. Edille-i Şer'iyeye olarak ifade ettiğimiz Kur'an, Sünnet, İcma-i Ümmet ve Kıyas-ı Fukaha her zaman başvurmanız gereken mihenk taşlarımızdır. Şayet bu dört ölçü ile bir neticeye varamıyorsak o zaman kalbimizin meylettiği yön doğru olanıdır.

İnternet üzerinden dünyanın en

üçra köşelerine kadar yayılabilen, milyarlarca insanı kontrollü bir şekilde birbirinden haberdar edebilen sosyal medya, her zaman olduğu gibi ekonomik çıkarları gözetken bir batı icadıdır. Manevi içrikli batıdan gelen yeniliklerin maalesef çoğunluğu insanlık yararına olmadı. Sosyal medyanın da faydasından çok zararı olduğunu düşünüyorum.

İnsanların bir araya gelmesini, bir toplum düzeni kurmasını ve ahenkli bir birlikteliğin kurulmasını ifade eden sosyal kavramı kullanan 'sosyal medya', maalesef bizi birbirimizden fiziki olarak daha da uzaklaştırdı. Görüntülü görüşmelerle bir birimize çok yakın olduğumuzu zannetsek de ne yazık ki, yüzlerce yılda Kur'an ve Sünnet nuru ile kazandığımız medeniyetimizi farkında bile olmadan, hatta bazen de Müslümanlık adına, 'helaldir ne var bunda' gibi lakırdılarla kaybetmeye devam ediyoruz. Ve bunda sosyal medya çok büyük bir rol oynuyor.

Sosyal medya malum olduğu üzere günümüzün son geliştirilen iletişim metodlarından biridir. Yenilikler karşısında biz Müslümanların nasıl bir tavır ortaya koymaları gerektiği münakaşasını yapmakta ise maalesef biz hep geç kalıyoruz.

Var Olmanın Yeni Şekli Yokluk Mudur?

Mustafa ESER

Var ne demektir? Peki ya varlık nedir? İnsanın aradığı ve dolayısıyla peşine düştüğü her ne varsa bütün hepsinin ortak paydaşı, anlamdır. İnsanın hem yatay hem de dikey seyrinin gayesi anlamdır. Anlam yoksa eğer “*var*” yoktur.

Geleneğimizde tartışılan meselelerden biri, *var* (mevcud)’ın, şeylere yüklem olup olamayacağı meselesidir. Varlık denince anlatılmak istenen, zannediyorum ki *var* olduğu iddia edilen şeyin, iddia eden bilincin dışında bulunmasıdır. Hem somut hem de soyut anlamda. Somut, zahiren ve nesnel olarak orada duran, soyut ise aktarılabilmiş ve bir başka zihinde karşılık bulabilmiş anlamındadır. Kimilerine göre ise *var* olmayan, yani yok olan konuşulamaz. Zira her ne ki *nutk*’a nesnedir, o artık vardır. Çünkü dile getirilebilen artık nazarî de olsa *var* olmuştur.

Bir başka yönüyle *var* olmak, bidayet demektir. İsyanın da itaatin de yine inkârın da imanın da imkânı, *var* olma olmaksızın olamayacaktır.

Anlamın mutlak talep oluşu, yalnızca sabite ile mümkündür. Sabite olmandan anlam inşa edilemez ya da keşfedilemez. Sabite değeri *var* kılar, değer ise ahlâkı zorunlu kılar. Ahlâk, fitratı... Fitrat ise Hâlık olana işaret eder. Bu bağlamda felsefi düşüncenin yatağı olan anlamlı bir dünya, ancak değerlerin *var* olduğu yani mukaddesin olduğu, yani *dinin* olduğu dünyadır.

Ed-Din, İslâm’dır. Ama sabite ile başlayan zincirin son halkası olarak kabul ettiğimiz din, ed-din olmak zorunda değildir. İnsan, dinsiz olamaz. Ne ki insanı teselli eder/avutur, işte insan ona teslim olur. Yani onunla ikna olur ve onunla tatmin olur. Neye teslim olursa onu, kendisi için mukaddes addeder. İşte bazen bu süreçte istikamet sapar. Ama varılan yanlış menzil, varılmışlığı da varılana duyulan inancı da etkilemez. Maya tutmuştur. Olan olmuştur. Islah, bu bağlamda inşadan kat be kat zordur.

İnsanı diğer canlılardan ayırdığı kabul edilen, akıl sahibi olması, iradeli olması, konuşabilmesi gibi meziyetler sayılır. Ama insan, kevn-i cami’dir. Bütün şeylerin bir parçasını taşır kendinde. Kevniyatın ortak noktası, insandır. Hem ortak noktasıdır hem de kendisine âlemin musahhar kılındığıdır. Zikredilen farklar, “bilimsel” gelişmelerle flulaşmakta ve insanın sınırları her geçen gün belirsizleşmektedir. Modern dünyanın elde ettiği neticelerle, binlerce yılda oluşan medeniyetin ortaya koyduğu sınırlar an-

lamsız hâle gelmektedir. Ve gele-
nekte dizginlenmesi gerektiğine
inanılan insanın vahşî tarafının;
yani fücür'un ilham edildiği tarafın
şımartılması, insanlaşmanın gereği
olarak sunulmaktadır. Haliyle ahlâk
yargıları tahfif edilmekte, toplum-
sal hassasiyet mahalle baskısı adı
altında kınanmakta ve sübap görevi
gören birçok örf ve âdet temyizden
uzak bir hırçınlıkla süpürülmekte-
dir. Bütün bu sayılanlar ise özgür-
lük şemsiyesi ile meşruiyete tahvil
edilmektedir.

Kabuksuz, örtüsüz, imasız, işaret-
siz, hicabsız bir görünürlük üzere
faş edilmekte ve bunu yadırgama
hakkı bile bir lüks olarak karşılan-
maktadır. Bu teşhircilik, bir orijin
olarak kabul edilmekte ve gözü
yere indirme tercihi dahi taciz ile
itham edilmektedir. Bakmakla ye-
tinmemeli, görmelisin. Görmeyen
yetmez, beğenmelisin. Beğenmen
yetmez, sen de bu akışa dâhil olma-
lının enjeksiyonu an be an faaliyete
devam etmektedir.

Görselin olmadığı bir paylaşımın
itibar görmediği platformlarda, yazı
artık bir örtü şeklidir. Dijital panop-
tikon sahipleri, harf ve kelime ile
beni boğma diyerek haykırmakta-
dır. Bana göster, diye ünlemekteler:
"Bana mesaj verme, bana bir şey
öğretmeye kalkma. Yaptığında bir
anlam olmasına gerek yok, ben haz
alayım yeter. Bir parmak hareketi
ile sıradaki gelsin ve hoop o da es-
kisin; sıradaki!"

Sosyal medyanın hayatın merke-
zine yerleştiği çağımızda, artık var
olma görünür olmaya indirgenmiş-
tir. Görülmemişse var olarak kabul
edilmemektedir. Yaşamlar, gösteril-
mek üzere yaşanmakta ve gösteri-
lemeyen her ayrıntı yok sayılmak-
tadır. Her türlü duygu, inanç, kabul,
kanaat, tercih ve fizikî vakıalar, mü-
şahede edilmesi üzerinden kurgu-
lanmaktadır. Geçer akçe ise elbette
niceliklidir. Ne kadar çok görülmüşse
o derece itibara layıktır. Sabite, bu

nicel ölçütler ile belirlenmekte ve
değerler bu ölçütlere göre şekil al-
maktadır. "Ayıp" kavramı neredeyse
hayatın dışında kaldığından gözle-
ri ekranda tutmak için sınırsız bir
muzahrafat alanına imkân sağlan-
maktadır.

Ekranda önümüze gelen görün-
tüler, korteks tabakasından ziyade
beyin sapına hitap eden derekede-
ki içerikler olunca, salihattan sayı-
labilecek bir kıyamın zorluğu ve kı-
rılğanlığı izahtan varestedir.

Ekransız bir dünya, yeni nesil
için anlaşılamayacak bir ütopya-
dır artık. İnsanlığın ortak değeri olan
felsefe, en yüzeysel hali ile bir so-
yutlama faaliyetidir. Ekran, soyutla-
manın önünde devasa bir çöp dağı
gibi öylece durmaktadır. Soyutla-
manın yapılamadığı zihinlerde dü-
şüncenin faaliyeti mümkün olma-
yacak, dolayısıyla sanat da bilim de
ekrana sığabildiği, ekranın izin ver-
diği ölçüde var olabileceklerdir.

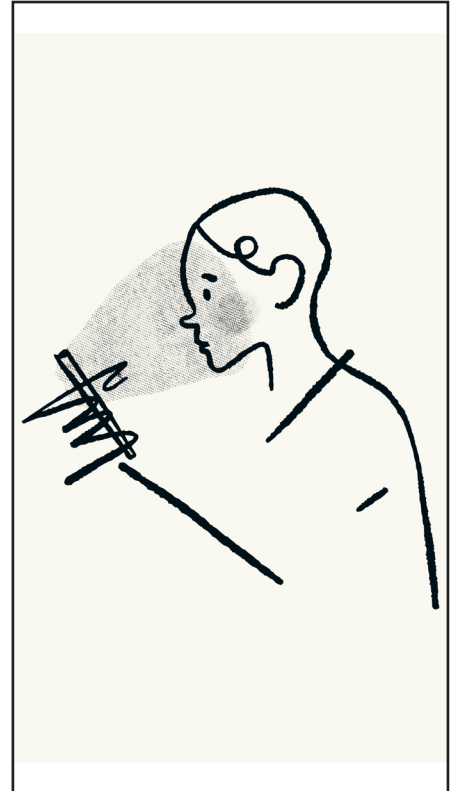
Henüz söylem ile eylem arasında-
ki mutabakatta sınıfta kalan erdem
seviyesine, bir de çevrimiçi olmanın
konforu dâhil oldu. Kolayca, reşit-
miş, mutluymuş, zenginmiş, dinler-
miş, yoğunmuş, merhametliymiş...
gibi davranılabiliyor. Hilenin ve ruh
makyajının gücü, gerçekliği buhar-
laştırıyor. Bu kaygan zemin, insanı
derin buhranlara sürüklüyor.

Sanal mecraların hayatları sö-
mürme kabiliyeti, kişinin kendisini
dahî geride bıraktığı delice bir hızla
güçlenmektedir. Gogol'un "Yalnızlık
diye bir şey yoktur. Yalnızlık senin
yokluğundur..." ifadesinin ışık tut-
tuğu gibi bu mecraların besin kay-
nağı insanın yalnızlık korkusudur.
Hâlbuki insan en çok kendine ih-
tiyaç duyar. Asansörün kata gelme
süresinde bile kendine tahammül
edemeyip ekranın afyonuna ihtiyaç
duyan bir kaçış, hiçbir zaman şifayı
keşfedemeyecektir. Kaçtığı kendi-
si olan kişi, nasıl bir cesaretle ken-
dine kulak verebilecektir! Kendini
sağaltma mesuliyetini görmezden

gelen kişiler, görünürlüklerini be-
ğeniye sunarak kaçışlarının şidde-
tini artırmış olurlar.

Paylaşımların mahremiyeti öl-
dürmesi ve kişisel çevre arasında
kalmaması kişiyi sınırsız hale ge-
tirmektedir. Bu sınırsızlık, aslında
özgürlük gibi algılsa da ortaya
çıkan sonuç kişinin kayboluşudur.
Yani mevcudiyetinin yok oluşudur.
Görünür olmayı mevcud olmaya
tercih eden hercai akıl sahipleri,
yokluğun karanlığına şarjlarının
izin verdiği ölçüde itiraz edebile-
ceklerdir. Olma yani onmak süreç
ve emektir. Olma, çiğliği ve pişme-
ye muhtaç olduğunu kabul edebil-
medir. Keşke olmayaydım mahviye-
ti içinde mevcud olma şarttır. İsyân
için de itaat için de...

Âlemde örtüsüz bir hakikat
yoktur. Yani örtü anlamın ön şar-
tıdır. Bu kabul ile teşhirciliğin her
türüsüne itiraz edilmeli, sözler set-
redilmeli, yaşamlar harem kabul
edilmeli ve duygular hicaba girme-
lidir. Belki o zaman, biz bize el vere-
bilecek cesareti bulabiliriz.

Sosyal Medyada Kişinin Kendisi Olarak Var Olması Mümkün Mü?

Derviş ÇELEBİ

Sevgili dostlar, aslında bu ay Üstad Sezai Karakoç üzerine yazmak isterdim ancak bunun beni korkuttuğunu itiraf etmeliyim. Çünkü çalakalem bir övgü dizesi onu incitirdi, ayrıca o özensizlikten ve övgüden de hiç hazzetmezdi. Oysa çağımızın insanı ya tumturaklı, anlaşılmaz akademik metinler üretiyor ya da bu yüzyılın kahvehanesi diyebileceğimiz sosyal medya platformlarında kopyala yapıştır aforizmalar üzerinden hamaset pazarlıyor. Kendimi bu rüzgâra karşı korumaya elbette gayret ediyorum ama muhtemeldir ki kelimelerimin arasına istemeden de olsa sızıyordur endişesiyle, süte su karışsın istemedim. Onun hakkında yeterince düzgün bir metin üretecek donanıma ve ruh haline sahip olmadığımı hissettim ve ruhunu incitmekten korktum, bağışlanmamı dilerim. Bunun yerine ondan aldığım ilham ile dergimizin diğer başlığı olan sosyal medya üzerine yazmak istedim. Usul olarak birçok şey söylenebilir ama meseleye üstadın masal şii-riinde zikrettiği babanın yedinci oğlundan ilham alarak, esastan bakmayı denedim, umarım bu şehrin en kalabalık meydanından bir çıkış yolu bulabilirim.

İnsan sosyal medya platformlarında kendisi olarak var olabilir mi?

Beni bu başlık üzerine uzun zamandır düşündüren ve bu konuda bir yazı kaleme almama sebep olan durumu şöyle açıklayabilirim; sosyal medya mecralarında yer alan yüzlerce insan, adına “nickname” dedikleri farklı bir isim ve simge kullanarak yer alan kişilerin çokluğundan ziyade bizatihi kendi ismi ile yer alan kişilerin, sanal alemde kurdukları cümlelerin, verdikleri fotoğrafların, bizatihi yaşadıkları gerçek hayattaki aynı kişiye teka-bül edip etmediği. Eğer bu durum samimi ise bunu sürdürmelerinin imkânı nedir ve nasıl mümkün müdür? Yoksa sahte isim kullananların zaten böyle bir derdi olamaz. Onların çoğunlukla kendi heva ve heveslerinin peşinde giden insanlar ya da bir amaca matuf manipülasyon unsurları, algı ajanları olduğu aşikâr. Bütün genellemeler gibi bunun da bir hata olduğu ve istisnalar barındırdığını söyleyenlere elbette katılıyorum. Farklı ve izah edilebilir nedenlerle hesap açıp, bu minval üzere paylaşımda bulunanlar olabilir. Zaten onları fark etmek o kadar zor değil. Ancak bunlarda bile kişinin kendisini toplumda nasıl temsil ettiği, ona yüklenen misyon ile aslında onun arzu ettiği yani olmak istediği kişi arasında nasıl bir çelişki olduğu, sanal alem üzerinden dışa vurulmuştur.

Bu açıdan baktığımızda, bir yönüyle sosyal medyada yer alan insanların, gerçek hayattakilerden daha dürüst ve samimi olduğunu söylemek bile

mümkün olabilir. Çünkü, gerçek hayatta aklımdan geçirip de söyleyemediği, yapamadığı ne kadar söz ve eylem var ise sosyal medya bunları yapmasına, söylemesine olabildiğince özgür bir şekilde izin veriyor. Buradaki özgürlüğü olumlu anlamda kullanmadım, herhangi bir sınırlama olmaksızın hatta bazen ürkütücü bir şekilde kişinin kendi ahlâkî değer yargılarından bile uzaklaşarak, bastırdığı ne varsa açık ettiği bir mecraya dönüşebiliyor, sosyal medya platformları. Bu yönüyle bu mecralar, kişinin heva ve heveslerini alabildiğine ortaya saçtığı, maruz kalanların ise idrak yollarını enfekte eden bir tarafı olduğunu söylemek mümkün.

Sosyal medya mecralarının insanı ifsat eden bir diğer tehlikeli yönü ise alabildiğine teşhir meydanları olması. İnsanı insan yapan en değerli duygunun, mahremiyetin, büyük ölçüde ihlal edildiği, insan gözünü ve gönlünü korumasının neredeyse imkânsız olduğu ve alabildiğine edep duygusunun tahrip edildiği bir sağnak yağmurdan bizi hangi şemsiye koruyabilir?

Bütün bu yazdıklarımdan sosyal medyadan uzak duralım çağrısı

anlamı çıkabilir. Belli bir yaş kuşağı için bu mümkün ama yeni nesil için bunun romantik bir çağrı olduğunun farkındayım. O halde ne yapmalı? Gömmeli miyiz kendimizi değişmeden şehrin en işlek meydanına, en saf halimizle?

Yeşil sarıklı ulu hocaların bize öğretmediği bu kesik dansa karşı bir kalkanımız olmalı. Bunun nasıl olacağı konusunda da bu satırların yazarı mucize yaratacak bir reçeteye sahip değil. Ancak kadim bilgi, bize bunun mümkün olduğunu söylüyor. İnsanı koruyan önce iman, sonra salih amel ve bunu tamamlayan cemaat olduğunu biliyoruz. Hangi mecrada olursak olalım, haram bellidir, helal de bellidir. Haram ve harama giden yollardan dilimizi, elimizi ve gözümüzü sakınmak her mezrada kuşanmamız gereken zırhlardır. Ve illaki cemaat, bizi koruyan en önemli kalkanıdır. Hangi mecrada olursak olalım, kendimiz olarak veya bir cemaatin üyesi olarak, orada ayağımız kaydığında elimizden tutacak bir dostumuz, yanımızda olacaktır. Bizi eliyle, diliyle duasıyla her daim gözeten, düzelten dostlara her zamankinden daha çok ihtiyacımız var vesselam.

O halde ne yapmalı? Gömmeli miyiz kendimizi değişmeden şehrin en işlek meydanına, en saf halimizle?

İletişim ve Sosyal Medya Dili

Ebubekir DİLEKÇİ

Eğitimci-Yazar

İletişim, insanların duygu ve düşüncelerini farklı yöntemlerle ifade etme sürecidir. İletişim, yazılı, sözlü ve sanatsal olabildiği gibi beden dili de iletişimin önemli bir unsurudur. Sözlü ve yazılı iletişimde kullanılan dilin zenginliği, iletişimin niteliğini ve kalitesini artırır. Dil ve düşünce arasındaki bağ, bir kültürün, bir düşüncenin sahip olduğu gücü gösterir. Dilin yozlaşması, düşüncenin ve kültürün çoraklaşması anlamına gelir. Zengin bir dile sahip düşünce, zengin bir kültürün neşvü nema bulmasına zemin hazırlar.

Dilin zayıf olduğu bir yerde ifade güçlüğü ortaya çıkar ve düşünce net bir şekilde ifade edilemez. Düşüncenin zayıflığı dilin zayıflığıyla doğru orantılıdır. İnsanlar zihinlerinde bulunan kelime hazineleri kadar düşünürler. Dilimiz kadar düşünür, dilimiz kadar konuşuruz. Sahip olduğumuz sözcük sayısı az ise, kendimizi yeterince ifade edemeyiz.

Açık ve net bir şekilde ifade edilemeyen düşünce, iletişim çatışmalarına neden olur. Ülkemizde boşanmaların çoğu, iletişim çatışmaları ve yanlış anlaşılmalardan kaynaklanıyor. “Türk insanı söylemez; söylenir” deyimini, bir başka iletişim eksikliğimizi ortaya koymakta. Yaşadığımız iletişim çatışmaları ya yeterince konuşmamaktan ya da yanlış seçilmiş sözcükler kullanmaktan kaynaklanıyor.

Dilimiz kültürümüzdür. Dilimiz kimliğimizdir. Dilimiz medeniyetimizdir. Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın dediği gibi, “dilimiz ses bayrağımızdır bizim!” Bu yüzden dilimizi korumak ve ona sahip çıkmak zorundayız. Fakirleşen ve başka dillerin hegemonyasına giren bir dil, bir milletin köleleşmesine giden yolu açar. Sömürgeciler gittikleri yerlerde öncelikle kendi dillerini dayattılar. Fransızcanın Afrika’da yaygın hâle gelmesi, sömürü düzeninin yıllarca sürmesine neden oldu. Günümüzde de kültürel emperyalizmin en önemli aracı, dildir. Açık bir sömürgeciliğe maruz kalmamış olsak da ülkemizde iş yeri tabelalarının ve ürün markalarının İngilizce seçiliyor olması, hazin bir durumdur. Günlük konuşma dilinde araya sızan İngilizce sözcükler, dilimizi ne kadar açık bir saldırı altında olduğunu gösteriyor.

Dilimiz için yeni bir tehdit, Sosyal Medya Dili:

Teknolojik iletişim araçlarında kullanılan dil, insanoğlunun binlerce yıldır kullandığı yazı dilini tehdit eder hâle geldi. Sosyal medya ve mesajlaşma programlarında kullanılan iletişim dili, kısaltma ve küçük resim sembollerden oluşuyor. İnsanoğlu, hız ve haz çağında daha çabuk bir iletişim süreciyle yaşamayı arzu ediyor.

(SA: Selamünaleyküm, MRB: Merhaba, NBR: Ne haber, AEO: Allah’a emanet ol, F2F: Yüz yüze) insanlar sosyal medyada bu gibi kısaltmalarla iletişim kuruyorlar.

Hızlı, cümle kurmadan, sözcükleri kısaltarak, sesli harfleri kullanmadan yazmak, sosyal medya dilinin en bariz özelliğidir. Sanal âlemde dil bilgisi kurallarının, noktalama işaretlerinin, büyük-küçük harf kullanımının esamesi okunmuyor. Bunların yerine kısaltmalar ve emojilerden oluşan, hedonizme dayalı bir iletişim süreci, arzı endam ediyor. Böyle bir anlaşma tarzı, gittikçe fakirleşen dilimiz ve kültürümüz için ciddi tehditler oluşturuyor.

Sosyal medya dilinde insanlar sevinçlerini ve öfkelerini, küçük ikonlar kullanarak ifade ediyor. Mesajlaşarak anlaşılan milyonlarca insan, öfkelerini kızgın suratla, sevinçlerini gülen yüzle, teşekkürlerini bir araya gelmiş iki el ile ifade ediyor. Bunun sonucunda bir dilin zenginliğini gösteren binlerce deyim, atasözü, nükte, söz sanatı dijital dünyanın tuşları arasında yok olup gidiyor.

İletişim dili olarak sembollerin kullanılıyor olması, insanoğlunu Paleolitik çağda mağaralara çizilen sembollerin dünyasına geri götürüyor. Oysa yazılı iletişim, şiir, hikâye, öykü, roman, deneme, otobiyografi gibi pek çok sanatsal faaliyete kapı aralayarak bir dilin zenginliğini gösteren en önemli unsurdur.

Sosyal medya dili, bir dilin barındırdığı zenginliği, estetiği ve gücü yok ediyor, onu çoraklaştırıyor. Sınırlı sayıda harf ve sözcük kullanılarak basitleştirilen dil, aslında dü-

şünce dünyamızı ve duygularımızı basitleştirmiş oluyor. Sonuç olarak uzun yazıları okuma, okunanlardan farklı yorumlar çıkarma, analiz ve sentez yapma becerilerimiz gittikçe yok oluyor.

Peki, ne yapacağız? Günümüzde vazgeçilmez bir hâl alan teknoloji dünyasının iletişim dilini kullanmak mümkün mü? Elbette mümkün değil, ancak sosyal medya dilini kullanırken sabırla dilimizin kurallarına uyacağız. Kısaltmalar ve simgelerle duygularımızı ifade etmek yerine deyimlerimizi, atasözlerimizi, nüktelerimizi, şiirlerimizi tercih edeceğiz. Okullarımızda Türkçe ve Edebiyat derslerine gerekli önemi vererek nesillerimizi kitap okumanın büyüğüne dünyasına sokacağız. Nesillerimize kitap okuma alışkanlığı kazandıramazsak, sosyal medyanın sathi bilgi kaynaklarından beslenen, yönlendirilmeye ve provoke edilmeye açık bir nesil bizleri bekliyor. Yine okullarımızda medya okuryazarlığı dersleri koyarak sosyal medyanın dilimize verdiği zararları kontrol altına alıp onu disipline edebiliriz.

Dilimize sahip çıkmazsak, onu kollamazsak, zamanla düşünemez, yargılayamaz bir toplum haline geliriz. Dil meselesi, kültürümüzün korunması ve medeniyetimizin yeniden ihya edilmesi için öncelikle gereken en önemli meseledir.

Hızlı, cümle kurmadan, sözcükleri kısaltarak, sesli harfleri kullanmadan yazmak, sosyal medya dilinin en bariz özelliğidir. Sanal âlemde dil bilgisi kurallarının, noktalama işaretlerinin, büyük-küçük harf kullanımının esamesi okunmuyor.

Taş Tabletlerden Dijital Tabletlere İnsan Olmanın Hikayesi

Mehmet ÖDEMİŞ

Dr., Eğitimci-Yazar

Enformasyon işlemek, canlılığın varoluşsal özelliklerinden ilkidir. Bilgi, tek hücreli canlılardan virüslere, basit omurgalıdan kognitif yetenekleriyle temayüz eden insana kadar tüm mahlukatta kritik bir önem taşımaktadır. Bilgi-insan ilişkisi özelinde düşündüğümüzde ise insanı ademden (yokluktan) âdemliğe çıkaran çok özel bir olgudan söz ediyoruzdur. Zira, Kur'ân-ı azimüş-şan da "eşyanın isimleri"ni öğrenen varlık olması hasebiyle insanın ontolojik önemine dikkat çeker.

"Animal rational" ya da "hayevânün nâtık" olarak insanı diğer canlılardan ayıran temel nitelik; düşünce, düşüncenin temeli ise bilgidir. Öyleyse insanın hem ontolojik değerinin tespiti hem de benlik inşasında asıl unsur bilgi edinme süreçleridir. Geçmişte toplumun taşlara yazılan kültürel kodlarıyla şekillenen benlik/kimlik, günümüz bilgi çağına dijital yazıyla tab edilmektedir. Gerek dış dünyayla nasıl ilişki kurduğumuzu gerekse kendimiz hakkındaki düşüncelerimizin ana çerçevesini belirleyen de epistemik imkân ve kabiliyetlerimizdir. Denilebilir ki insan bilgiyle varlığını izhar eder. Kim olacağımız, ne bildiğimiz ve neye inandığımızla yakından bağlantılıdır. İnsan olabilmek ve insan kalabilmek için evvela bilgi kanallarımızın hijyenini sağlamamız gerekmektedir. Bilgi süreçlerini sterilize etmeden kişinin ne ya da kim olacağına özgürce karar verme imkânı yoktur.

İnsanlık tarihinin uzun yıllarında bilişsel yeteneklerimiz, maddi dünyanın ötesinde ruha atfedilirdi. Bu olgusal ya da algısal gerçeklik, insan aklının ve anlağının enformasyon yoluyla doğrudan ve profesyonel yöntemlerle istismar edilmesini kısmen de olsa azaltıyordu. Sahih olanla sahtenin, yalanla hakikatin, hak ile batılın aynı anda dolaşımında olması; dezenformasyon, tezyirat, propaganda faaliyetleri, zanni bilgiyle hareket etmek, bilgi kanallarının güvenilirliği ile ilgili problemler vb. hep vardı, hâlâ vardır. Özellikle konvansiyonel medyanın genişlemesi ve kitle iletişim araçlarının hayatlarımızın kaçınılmaz bir parçası haline gelmesi, enformasyonun insan benliği üzerindeki belirleyici etkisini artırdı. Yirminci yüzyılın sonlarında Almanya'da, yeni çıkan günlük bir gazete, Nietzsche'nin eline tutuşturulup insanların artık dünyada olup bitenlerden kolayca haberdar olacağı belirtildiğinde, ünlü filozof önce gazeteye sonra da bunu müjdeleyen(!) talebelerine bakmış ve şöyle demiş: "Desenize artık hakikati kimse öğrenemeyecek."

Haber ve hakikat arasındaki ilişki, o zaman dahi bu kadar dramatik bir şekilde çelişirken, günümüzün dijital mecralarında çok daha sofistike metotlarla aklın dumura uğratıldığını ve rasyonel karar verme süreçlerinin akim bırakıldığını görmekteyiz. Dezenformasyon, algı operasyonları, subliminal mesajlar, bilinçaltı ikna taktikleri, duysal maruz kalma etkisi, beyin yıkama ve propaganda faaliyetleriyle insanın düşünce, duygu ve karar organı olarak bilinen beyin, manipüle edilmektedir.

Geleneksel dünyada, insani hasletler gayri maddi bir nitelik, öz ya da töz olarak ruha atfedilirken insan daha korunaklı bir dünyada yaşamaktaydı. Ancak kog-

nitif kabiliyetlerin, kafatasının içinde bulunan ve ağırlığı ortalama 1,5 kg olan insan beyninin fizikokimyasal etkinlikleriyle ilgili olduğu anlaşıldığında, birey medyatik suistimler karşısında daha açık bir hedef haline geldi. Nörobilimin insan beyni hakkındaki bulguları, onun aleyhine kullanılacak bir şekilde araçsallaştırılmaya başlandı. Gerek dijital aygıtların bir parçamız olacak kadar bedenimize ilişmesi, gerekse insan zihninin biyolojik kodlarının çözülmesi, âdemoğlu-havva kızının daha kolay bir şekilde yönlendirilmesinin ve suistimal edilmesinin kapısını araladı. Epistemolojik zaaf ve ideolojik koşulların yol açtığı manipülasyonlar ise öznel tekilliği sakatlayacak bir düzeye ulaşmıştır.

Bilişsel yeteneklerin nöral süreçlerinin ifşa olması, beynin manipüle edilmesine; dijital aygıtların nomofobik düzeyde hayatlarımızın bir cüzü haline gelmesi ise küresel kapital amaçlar ve popüler egemen kültür karşısında insan edilgenliğinin zirveye ulaşmasına yol açmıştır. Hangi dinden ya da ahlâkî düzlemde olursa olsun, kişinin düşündükleri ile yaptıklarının, inandıkları ile yaşadıklarının arasındaki uçurumun korkunç derecede artmasına sebebiyet vermiştir. Alınasyon (kendine yabancılaşma)'nın doğurduğu psikopatolojiler, hiç olmadığı kadar yaygınlaşmıştır. Dünya milletleri arasında, sosyal medyayı en çok kullanan bireyler olarak maruz kaldığımız dezenformasyon ve acımasız bir kültür imhasına yol açan popüler kültür içerikleri, muhataplarını hipnotize etmektedir. Profesyoneller tarafından hazırlanan dijital iletiler ise *İnsanlar (Nâs)* suresinde dikkat çekilen "han-nâs"ın (aklı baypas eden üfürükçülerin) yerini almış durumdadır.

Sosyal medya başta olmak üzere dijital medya içerikleri, psikiyatride "hakikat ilaçları" şeklinde isimlendirilen ve özellikle şizofreninin tedavisinde kullanılan eczalar gibi imaj çağının bireylerini, bir illüzyona maruz bırakmaktadır. Güdümlemiş iletiler, insanları seküler ve lâdinî bir dünyanın vehmine yönlendirmekte;

yüzleşilen ve aşılamaayan tenakuzlar inanç erozyonuna yol açmaktadır. Boca edilen dış dünyanın sersemlettiği iç dünyada tin, yara almaktadır. Bilgi kargaşasında ekmek kırıntılarına dönüşen inanç, ne istikamet sağlayabilmekte ne de ikamet edilecek bir melce olanağı sunabilmektedir.

Nabi Hoca'nın *Enformatik Cehalet* adlı kitabında üzerinde durduğu bu paradoksal durum, Robert N. Proctor tarafından kavramsallaştırılan ve "cehalet bilimi" şeklinde tercüme edileceğimiz "agnostoloji"nin, *post-truth* çağında insan tekini nasıl edilgenleştirdiğini gözler önüne sermektedir. Bir taraftan bilgiye erişim insanlık tarihinde hiç olmadığı kadar yayılıp kolaylaşırken diğer yandan aynı kitle iletişim araçları ve enformasyon, insanı teçhil etmenin (cahilleştirmenin) kullanışlı bir aracına dönüşmüştür.

Geçmişte medyayı tekelleştiren güçler, kimi zaman algıyla olgunun yer değiştirmesini sağlayarak, kimi zaman da algı ile olguyu üst üste bindirerek, kitleleri manipüle etmiş ve kolektif cehaletin katmerlenmesini sağlamışlardır. Bugünse dijital medya, aynı rolü daha sofistike bir şekilde icra etmektedir. Zembereğinden boşanmış ve gittikçe ivmelenen bir sürecin aktörü olarak teknoloji, konvansiyonel medyanın temerküz ettirdiği gücü atomize etmiştir. Belirli sınırlar içerisinde de olsa enformatik etki yaratma gücünün tekel olmaktan/tikellikten çıkıp tümelleşmesi sayesinde her birey, bir 'influenser'a dönüşebilmiştir. Dijital dünyanın sunduğu kendi haber ağını yaratma fırsatı, öngörülemez çapta bir çarpan etkisi yaratabilmektedir. Her geçen gün daha da dijitalleşen evrende, sosyal medya kullanıcıları, 'blogger'lar ve numeni tartışmalı olan fenomenler sanal gerçeklik inşa edebilmektedir. Söz konusu mecraları profesyonelce kullananlar ise insan aklını manipüle etmek için, teknolojinin tüm imkânlarından yararlanmaktadır.

Kuşkusuz bugün cehaletin yayılmasındaki en önemli faktör, internet ve sosyal medyadır. Özellikle sosyal medya, kıymeti kendinden menkul uzmanlar yaratmakta ve bunlar

zaman zaman kasıtlı olarak zaman zaman da umarsızca cehaletin (yanlış ve kirletilmiş bilginin, sansürlenerek kadük bırakılmış gerçeğin) kitleselleşmesine hizmet etmektedir. Kitleleşen cehalet, tekasürün verdiği niteliksiz lojistikle kendine meşruluk yaratmaktadır. Böylece "prefabrik kişilikler" dediğimiz, gerçeğin bilgisine eriş(e)meden fikretmeye ve hükmetmeye cüret edenler, her geçen gün artmaktadır.

Diğer yandan dijital medya eliyle spontane bir şekilde gerçekleşen karakter değişimi, bireyin karakter inşasında birincil hakkı olan öznel etkisiz ve çaresiz bırakmaktadır. *The Lonely Crowd*'ın müellifi David Riesman, karakter inşasında asıl unsurları: "Ebeveynler, öğretmenler, akran grupları ve masalcılar" şeklinde sıralar. Kuşkusuz çocukların karakterinin teşekkülünde, hak da vecibe de öncelikle ebeveynlerindir. Bu süreçte öğretmenler ve akran grupları ikincil derecede rol oynarlar. Bu sıralamada egemen realite, *masalcılar* adı verilen grubun birinci sıraya yerleşmesine ve diğerlerinin rollerini de bypass ederek karakter inşasını alt üst etmiştir. Masalcılar; sanatçılar, yazarlar, bloggerlar, sosyal medya fenomenleri gibi dijital medya içeriklerini ustaca kullananlar; böylece propagandası/telkini yapılacak mesajı bireylerin -özellikle çocukların- zihnine resmedenlere verilen bir addır. Gençlik çağında zihnin biyolojik temelini oluşturan beyin, en esnek (nöroplastisite) aşamasındadır. Sonuçta öznel benliğin oluşumu sırasında yaşanan enformatik saldırı, bireysel kimliğin özerkleşmesi ve özelleşmesini baltalamaktadır.

Özetle, epistemik imkânları ıslah etmeden ayrıca kara borsa bilgiyi dezenfekte etmeden insanı korumak imkânsızdır. Bu yapılmadığı sürece, semavi dinlerin *eşref-i mahlukat*, *ahsen-i takvim* ve *Tanrı'nın ruhundan nasiplen* özel ve özne varlık olarak tırnak içine aldığı insanın; Rousseau'nun kavramsallaştırmasında karşılığını bulan "soylu vahşi"ye nasıl dönüştüğünü anlamak imkânsızdır.

Aynanın Karşısında Ağın İçinde

Adem CEYLAN

Birkaç yıl önce derste öğrencilerle muhabbet ederken, evimde televizyon olmadığını ve Instagram hesabımın olmadığını söylediğimde “hocam sizde amma asosyalsiniz”, deyiverdi bir delikanlı. Sınıfındaki arkadaşları haricinde neredeyse okuldaki başka hiçbir öğrencinin adını bilmeyen, sınıfından da sadece birkaç kişi ile iletişim kurabilen bir öğrenci için asıl asosyallik sosyal medyada aktif olamamaktı.

Salgın döneminde “hayat eve sığar” mottosunun gölgesinde yaşanan steril hayatlar, uzaktan erişim yoluyla devam eden eğitim ortamı, öğrenciyi de aileyi de uzaktan erişimin sıcak kollarına bıraktı. Pompalanan korku duygusu, daha başka birçok duyguyla öyle bir imtizaç etti ki bugün geldiğimiz noktanın sonrasına dair öngörüler, distopik olmaktan kendini kurtaramıyor.

Kentsel dönüşüm de sosyal dönüşüme aynıyla eşlik ediyor. Tek katlı, bahçeli evler yerini devasa apartmanlara bırakıyor. Şehir eteklerini toplayarak kente veda ederken, yalnızlaştırıcı ve yabancılaştırıcı kentsel yaşamın bireyi giderek kendi özel alanına çekiyor. Şehir giderken mahalleyi de götürüyor. Daha önce çözölen birçok aidiyet bağına, mahallenin gidişyle mahalle aidiyeti de ekleniyor. Dönüşmüş “mega kentlerin” insanı ise aidiyet duygusunu kaybetmiş bir vaziyette, sanal ağlarda yeni sanal bir mahalle ya da muhitin inşasına çalışıyor. Yeni sosyal ağlar, bireylere kendi ekranlarında öznellik hissi içinde bazı inşalara izin veriyor. Birçok sosyal ağ, bir yandan sınıf farklarını gizlemenin imkânsızlığını faş ederken diğer yandan da her kesimden insanın özendiği hayatı bir gün elde edebileceğini fısıldıyor. Ancak “tecime elverişli paketlenmiş duygular” da “pürüzsüz paketlenmiş mutluluk” temalı konseptler de derinlerde bir yerde huzursuzluğu saklıyor.

Geleneksel medyanın serüveni; büyük oranda tek yönlü, endüstriyel ve kitlesel iletişim aşamasının ardından sosyal medya çağının iletişimsel evresiyle yaşamaya devam ediyor. Yeni medya, web 1.0 döneminde internet siteleri ve e-maillerin yoğun kullanımıyla yine web 2.0 döneminde de sosyal medya platformlarının devreye girmesiyle birlikte etkinlik alanını muazzam boyutlara ulaştırdı. Yeni medya teknolojileri ve özellikle internetin gelip dayandığı web 3.0 sınırı, birçok bilimsel disiplini, dini otoriteleri, popüler kültürü, kendisi hakkında konuşmaya hatta tavır almaya zorluyor. Psikolojiden sosyolojiye, felsefeden siyaset bilimine hatta İslami ilimlere kadar farklı disiplinler internetin ve dijital olanakların kendi alanlarına etkisi üzerine çalışmalar yaparken, Black Mirror, Mr. Robot gibi diziler oldukça ilgi çekiyor. Bu yapımlara olan ilgiyi, uzun süredir var olan bilim kurgu eserlerine olan ilgiden ayıran şey ise elimizden düşürmediğimiz aygıtlarda ve rutin-

leşen pratiklerimizde izlediklerimizin bir gün gerçekleşme ihtimaline olan inancımız. Teknoloji, McLuhan'a göre toplumsal yaşamdaki değişimin en önemli itici güçlerinden biri. Toplumun ihtiyaçları, teknolojik gelişmelerin önünü açarken gelişen yeni teknolojiler de toplumsal yaşamı değiştirip dönüştürmeye devam ediyor.

Giderek artan kullanıcı sayılarıyla sosyal medyanın dijital kültürü, toplumsal, ekonomik ve siyasal yaşama hızla eklenirken, 2011 yılından başlayarak tüm dünyada yeni toplumsal hareketler, siyasal katılım ve kamusal alan bağlamında tartışılmaya başlandı. "Arap Baharı", İspanya'da bugün Podemos isimli partiyle kurumsallaşan Indignadas (Öfkeli) hareketi vb. sosyal medya ve yeni toplumsal hareketler, oldukça iyimser tonlarda yapılan yeni yurttaşlık ve kamusal alan tartışmasını ateşledi.

Bireyi pratik yaşam alanından sanal yaşama doğru sürükleyen sosyal medya, bireyin kişisel alışkanlıklarından siyasal taleplerine hatta inançlarına kadar hemen her alanı kapsayan ve kuşatan ikinci bir kimlik alanı oluşturuyor. Gündelik hayatın realitesi tanımlanırken, sanal bir kimlik olarak sosyal medyada var olabilmek, fiziksel olarak var olabilmekle neredeyse eşdeğer kabul ediliyor. Bilgi, hız, haberleşme kültürünün topyekün değişmeye başladığı ve yeni bir kimlik olarak sosyal medyanın yaşamın bütün ayrıntılarını kuşattığı bir enformasyon çağıyla, birey kendini yeniden tanımlıyor. İnternetin toplumsal yaşamı dört koldan sarmaladığı bu çağda, geleneksel yaşam pratiklerinin neredeyse tamamı ya değişmiş ya da değişmeye aday. Gündelik yaşamın önemli bir kısmını oluşturan sanal yaşam alanları, postmodern dönemde mobil teknolojilerin ufkuyla çevrelenmiş durumda. Bireyin haberleşme, bilgi, alışveriş vb. sosyal etkinliklerinden kapitalist sermayedarların pazarlama ve gö-

rünürlüklerine kadar hemen her alanı devasa bir ağ gibi sarmalayan bu yapı, yüzyılın en büyük değişim dinamiğini oluşturacağı benziyor.

Sosyal medya, gündelik yaşamın bir simülasyonu olarak, bireyin gerçeklikle olan bağını koparıyor. Gerçekliği başkalaştıran şey olarak mecranın yapaylığı, metalaşma ve nesneleşmenin de önünü açıyor. Zygmunt Bauman, tüketimin nihai amacının "ihtiyaçların, arzu ve isteklerin tatmin edilmesi değil tüketicinin metalaştırılması ve yeniden metalaştırılması" olduğunu söyleyerek, modern zamanın en önemli niteliği olan "metalaştırma" üzerinde durur. "Katı olan her şeyin buharlaşıp uçtuğu", kontrol edilemeyen ve baş döndürücü bir hızda değişimin öne çıktığı dijital çağda, Bauman'ın "likit/akışkan modernite" ifadesi, zamanın ruhunu anlamak için isabetli bir kavram. *Akışkan Gözetim* kitabında Bauman ve Lyon, günümüzde toplumların değişkenlik içinde olduğunu ve bu aşamanın "akışkanlıkla" ifade edilebileceğini belirtirler. Sürekli hareket halinde, kesinlik ve sınırlardan yoksun modern dünyanın insanların hareketlerinin gözetlendiği ve takip edildiğinin farkında olduklarından söz ederler. Gözetim, artık akışkan bir hâle gelmiştir. (Bauman ve Lyon 2016: s.7). Yine Bauman, sürekli çevrimiçi olanın "bir daha asla sahiden ve tam anlamıyla yalnız kalamayacağını", gerçek kişilerle iletişim kurmasının zorlaşacağını, kitap okumak, resim yapmak, pencereden dışarı bakmak gibi eylemleri hatta başka dünyaların hayalini kurmasının bile güçleşeceğini belirtir.

Mahrem olan her şey, sırf görünür olmak adına kamunun tüketimine açık hâle gelmektedir. Mahremiyetin ortadan kalktığı sosyal medyada "gösteri", durmaksızın devam etmektedir. Gerçek ile sahtenin birbirinin yerine geçtiği, imajın hâkim olduğu ve her şeyin görüntüler üzerinden değerlendirilmeye çalışıldığı toplumları Fransız düşünür Debord

"gösteri toplumu" olarak tanımıştır. Meta fetişizminin toplumu hakimiyeti altına aldığı gösteri toplumunun gelişimi, kapitalizmle doğru orantılı bir şekilde gerçekleşti. Debord'un deyişiyle "görünen şeyin iyi olduğu" gösteri toplumunda, çoğu insan bilgi ve pazarlama sisteminin kölesi olduğunun farkında bile değil. Gösterinin tüm hızıyla devam ettiği sosyal medyada kullanıcılar, herhangi bir baskı ve zorlayıcı güç olmaksızın kendi istekleriyle mahremiyetini paylaşmakta. Bu noktada Bentham'ın panoptikon tasavvurundaki görünmeden gözetleme durumu, artık herkesin birbirini gözetlediği yeni bir panoptik hapishaneye evrilmiştir. (Burada panoptik kelimesi yerine başka birçok kelime kullanılabilecekken daha maruf olduğu için tercih edilmiştir) (Debord, Gösteri Toplumu I)

Bugün "görünerek var olmak" galiba en çok mahremiyet kavramını dönüştürdü. Mahremiyet; sınır çekerek, dokunulmaz alan oluşturarak, insanı ihtiram sahibi yapan fitri bir duygu. Modern bireyin serüveninde de insan, kişisel özgürlük tecrübesi için dokunulmaz ve müdahil olunmaz bir mahremiyete ihtiyaç duyuyor. Mahremiyet ilkesi, yerini "aleniyet" ve "şeffaflık" hâline bırakınca herhangi hegemonik bir gücün, insanların kişisel bilgilerini edinmesi ya da ele geçirmesi için özel çaba sarf etmesine gerek kalmadı. Özelin ifşası, geleneksel mahremiyet tasavvurunu altüst etti. Bugün artık kişisel mahremin, istişna, hicab ve sakınmanın yerini alabildiğine teşhirle karışık bir şeffaflığın ve görünürlüğü aldığını görüyoruz. Günümüz toplumunda iletişimin geldiği ifrat noktası; dilin, görüntünün, bilginin, dilin, haberin spamlaşmasına (kelimenin tüm çağrışımlarıyla) yol açtı. Yüz aurasını yitirmiştir. Oysa düşsellik de auradır dolayısıyla simülasyonda gerçeğin aurasından söz edilemez. Çünkü sahte bile denilemeyecek olan hipergerçeklik, gerçek değil-

Bireyi pratik yaşam alanından sanal yaşama doğru sürükleyen sosyal medya, bireyin kişisel alışkanlıklarından siyasal taleplerine hatta inançlarına kadar hemen her alanı kapsayan ve kuşatan ikinci bir kimlik alanı oluşturuyor.

dir; gerçekte değış tokuş edilmiştir. (Baudrillard, J. Simülakrlar ve Simülasyon. O. Adanır (Çev.), Ankara: Doğıu Batı Yayınları) Teknolojik olanaklarla enformasyon üretiminin devasa boyutlara ulaşmış olması, bilginin arttığı anlamına da gelmemelidir. “Şeffaflık toplumunda” aynı şekilde her türlü metinde olabildiğince açık olmalıdır. Haberdan edebiyata kadar bütün metinler, başka bir anlama ihtimal vermeyecek derecede sadeleşmeli, formelleşmeli, iletişimin hızını bozmayacak düzeyde aynılaşmalıdır. Anlaşılmak için emek ve zaman isteyen metinler, olumsuzdur ve ilgisizliğe mahkûmdur. Çünkü enformasyon akışında ve iletişim hızında herhangi bir kesinti tehlike yaratacaktır. (Byung-Chul Han; Şeffaflık Toplumu, Metis Yayınları)

Geçmişin Tanrı-Kralları, azamet ve güçlerini her yerden görülebilen devasa yapılarla göstermeye çalışıyordu. Zamanımızın narsistik bireyi ise her platformda görünerek var oluyor. Narsizmin temelinde başkasının arzusuna duyulan arzu yatıyor. Bu teşhir çağında, görünmez olan, sergi değeri taşımayan, aslında yoktur. Bir şehre yapılan ziyaret, bir yemek yeme, bir kitap okuma eylemi ancak sergilendiğinde “gerçek”leşir. Şeffaflık söylemi, farklılığı ve sınırları ortadan kaldırmaya, öteki’ni aynılaştırmaya çalışır. Eğlence, müzik, sinema, moda, edebiyat, dil ve kültür bu aynılaşmadan payını

alır. Bu yüzden sosyal medyada moda eğilimleri paylaşılır, anında takip edilir. Tüketim kültürünün ve popüler kültürün birlikteliğiyle çok okunan kitaplar, gözde mekânlar, beğenilen müzikler, geziler, sosyal ağda kullanıcılar tarafından paylaşılır ve böylece aynılığın iktidarı gerçekleşir. Baudrillard’ın “Bizler artık canlı birer model, canlı birer moda bağımlısı, bir simülasyon aracına dönüştük.” cümlesi aslında içinde bulunulan durumu özetlemektedir. (Baudrillard, J. Çaresiz Stratejiler)

Popüler kültür ve medya tüketimi, günlük hayatın bir parçası hatta esası haline getirilerek postmodernizme hayat verirken globalleşme de postmodernizmin gücünü bütün dünyaya hâkim kılmaya çalışmaktadır. Postmodernizmde tüketimin başat unsurları; sahip olunan araçların, fiziksel ihtiyaçları karşılamaktan daha çok bir statü belirleyicisi ve prestij yansıtıcısı olmasıdır. Bu şekilde yapılan tüketimle bireyler, insanların gözünde daha değerli olduklarını düşünmektedirler. Buradaki ince ayrıntı, bu mekanizma sayesinde kapitalizmin temel unsurunun -üretilenlerin metaya dönüştürülmesi gerçeğinin- kültür alanında da geçerli olmasıdır. Bir anlamda üretim ve kültür ürünü, ekonomik gerçekliklerden arındırılmamakta ve ona eklenilerek anlam kazanmaktadır. Postmodernizm, bütün büyük anlatıları elinin tersiyle iter.

Sosyal ağlarda dinin ve geleneğin

çirkin gördüğü, israfa dayalı gösterişçi ve şatafatlı etkinlik düzenleme, mahrem olanı ifşa eğilimiyle geleneksel doku ile dini tasavvuru tüketim kodlarına göre dönüştürmeye devam ediyor. Muhafazakâr çevreyi içine alan cezbedici sosyal ağ görünürlüğü ise bütün kadim hakikat iddiaları ile birlikte dini olan her şeyin anlam ve değerini piyasa diline göre metalaşmaya açıyor.

Gündelik hayatın bütün rutinleri aslında bir eğlence endüstrisinin ritimlerine göre şekilleniyor. Bu çerçevede örneğin Instagram, tek başına bütün hikâyesi içinde geleneğin nasıl görsel bir şenliğe ve seyirlik bir manzaraya dönüştüğünü temsil etmektedir. Sponsorlar eşliğinde fenomenler ışıltılı hayatları idealize ediyor, kentten bunalanları karavanlarla doğayı keşfetmeye, kışın ortasında bile çadır kurarak doğal yaşamı keşfetmeye davet ediyor. Doğa, özgürlük, mahremiyet, sessizlik, daha doğrusu her şey tüketim kodlarına göre servis ediliyor. Hayatın bütün anılarını ve anlarını pazara çıkaran Instagram, görünmek ve beğenilmek isteyen bütün müşterilerini kendi piyasasında birer "hikaye"ye (aynı zamanda kahramana) dönüştürüyor. Muhafazakâr camianın babys-howerleri, bebek mevlütleri, kına, nişan, nikâh ve düğün merasimleri, şatafat ve gösterişe boğulmuş bir albeni içinde yansıtan Instagram, muhafazakâr değerleri de adeta küresel bir modanın ikamesinde araçsallaştırıyor. Kapitalist sistem, gösteri ve tüketim üzerinden toplumu disipline etmekte, gösteriyi ve tüketici bilinci yaygınlaştırarak bireyi gönüllü bir itaatin yani köleliğin öznesi haline getirmektedir. Toplumsal beden, süregelen bir gözetim sistemi ile görünmeden gören iktidar tarafından disipline edilmektedir. Panoptik sistem, toplumsal özneleri biçimlendirirken, gözetlenmeyi ve seyretmeyi normalleştirmektedir. "Kendini teşhir etme arzusu" başkasını gözetleme

arzusuyla bir araya gelerek görmeyi ve görülmeyi doğal bir hâle getirmektedir. Gözetim mekanizmasının gönüllü kölesi haline gelen insan, bunu zor altında değil arzu ve ayartmayla icra etmektedir. Toplumun kontrolü ve yönlendirilmesi için artık karmaşık-etkili disiplinler tekniklere gerek duyulmamaktadır. Kapitalist sistem, medya yoluyla arzu ettiği kitleleri (alışverişkolik, sosyal medya bağımlısı, telkine açık vs.) kolayca üretmekte, tüketiciliği ise bir değer ve yaşam ideolojisi olarak sunmaktadır

"Görünürlük imkânları içinde var olmayı" bir güç temsili ya da mesajın otantik iletimi olarak okumak, teknolojiyle kurulan bağımlılık ilişkisini göremeyen nakıs bir yaklaşımdır. Basitçe ifade etmek gerekirse -bu sürecin mantığında ve sisteminde- inançların ve kültürlerin kendini ifade etmesinden ziyade küresel tüketimin araçsallaşması söz konusudur. Hülâsa post-hakikat çağında hakikatlerin de ancak birer piyasa argümanına dönüşerek yer aldığı bu sanal âlemde, hikmetin, geleneğin ve kutsalın metalaşması ve nesneleşmesi yürek burkuyor.

Yine geldiğimiz yer, Orwell'in 1984 isimli romanından çok Huxley'in *Cesur Yeni Dünya* isimli romanında çizdiği yerdir. 1984'te insanların korku ve baskı ile denetlenmesi için 'düşünce polisi' adı verilen dışsal bir güce ihtiyaç duyulmaktayken, *Cesur Yeni Dünya*'da mutluluk ve haz ile denetim altına alınan insanlar -bu denetime dışarıdan herhangi bir zorlama ile değil- kendi bireysel rızaları ile gönüllü olmaktadırlar. Metalaşmanın ve nesneleşmenin yeni zamanlarında, karşımızda "görünme" üzerinden var olmaya çalışan yeni bir insan vardır artık. Bugün "görünmek", tarihin hiçbir zamanında olmadığı kadar değerli ve arzulanan bir şey hâlini gelmiştir. İnsan idrakinin en önemli uzuvlarından olan göz, işlevini yitirmiş, görmenin varlıkla irtibatı ve anlamı buharlaşmıştır.

Hülâsa post-hakikat çağında hakikatlerin de ancak birer piyasa argümanına dönüşerek yer aldığı bu sanal âlemde, hikmetin, geleneğin ve kutsalın metalaşması ve nesneleşmesi yürek burkuyor.

Topçulardan Popçulara Popçulardan Youtuber'lara! Peki, Ya Sonra?

Seyfullah ŞENEL

Yazar, Medeniyet TV Genel Yayın
Yönetmeni

Biz gençken meşhur olmak çok daha “basit ve kâle alınmayan” bir olguydu. Artık meşhur olmak yerini fenomenliğe bıraktı ve bu bir ‘statü’ olmaya başladı. Fenomenlik, gençler arasında çok daha kıymetli fakat bir o kadar da basit bir yerde duruyor. Fenomenliğin en önemli basamağında ise “Youtuberlık” var.

Kimi Youteberlar kendi hayatlarını anlattıklarını söyledikleri ama aslında hiçbir şeyin anlatılmadığı filmle “meşhur” Cem Yılmaz’ı çok geride bırakabiliyor. Kimileri yedikleri acı biber videoları ile milyonlarca kez izlenebiliyor. Kimileri çocuklarının kundaktan itibaren yaptıkları her halı “ayyy bak prenses ne yaptı” diyerek izlettirebiliyor. Kimi sözüm ona anne ve baba, 3 yaşındaki çocuğuna “waaaovv müthişsin aslanım” diye Harlem’den çıkmış bir aksan ile gaz vererek milyonlara ulaşabiliyor. Kimileri normalde evinizin ufak bir odasını boyayabileceğiniz kadar makyajı suratına boca edip **“bu hafta ayazda kalmış mart kedisi”** makyajıyla sizlerleyim diyebiliyor.

Bu saydığımız “youtuberların” milyonlarca takipçileri var, videoları milyonlarca kez izleniyor ve inanılmaz büyük paralar kazanıyorlar.

Çocuklar ve gençler bu fenomenleri neden gözlerini kırpmadan izliyorlar? Bu ilginin derinlemesine analize ihtiyacı var. Çocuklar belki de yüzlerce çeşit oyuncağın, abur cuburun, yiyeceğin, ürünün kullanıldığı renkli videoları keyifli buluyorlar ya da belki o çocuklar gibi olmak istedikleri için seyreliyorlar.

Gençler, belki de bu ahlaksız ve seviyesiz videolarla aile duvarlarını aşmanın, eğitimin sıkıcılığın kaçmanın, toplumun ahlak baskısını yırtmanın keyfini yaşıyorlar. Kendilerini o fenomenlerin yerine koymak istedikleri çok aşikâr. Sokakta veya okulda on çocuğa youtube kanalın var mı diye sormanız yeterli. Bir zamanlar “ya topçu ya popçu” kavramı yerini youtuberlığa bıraktı.

“Sanki ne olacak canım!” demeyin... 80’li yıllarda tek kanallı siyah beyaz TRT’de haftada bir yayınlanan Dallas, adeta ahlaksız bir dizi olarak yorumlanırdı; bugün ise Dallas’ı yeniden izleseniz, en muhafazakâr dizinin yanına bile daha muhafazakâr kaldığını görürsünüz.

Toplum ve ahlaki değerleri internet eliyle hızla değişiyor ve farkına varsanız da, varmasanız da, bu değişim aileyi, toplumsal yapıyı ve inancı temelden tehdit ediyor.

Meselenin daha da kötü yanı, anne-babalar, çocuklarının bu videoları izlemesinden mutlu oluyorlar. Yemeğini yemeyen çocuğa, ağlayan çocuğa,

yaramazlık yapana hemen cep telefonundan bu videoları dayıyor ve etkisini de anında görüyorlar. Bu kafaya sahip olmalarındaki yeni atasözlerimizden biri de şu **“çocuğumun sokakta ne yaptığını bilmemektense, evde masa başında video seyretmesi daha iyi canım”**

Nedeni her ne olursa olsun, televizyondan daha tehlikeli hale gelen YouTube izleme bağımlılığı ve Youtuberların birçoğu, toplumu ve toplumsal yapıyı çok ciddi şekilde dinamitliyorlar. Pek farkında olmasak da Türkçesi bozuk, zihin dünyası kısırlaştırılmış; yaşayan ölüye dönüştürülmüş, okumayan, sorgulamayan, bomboş fenomenleri kendisine rol model edinen bir nesil tehdidi altında bulunuyoruz.

Bazılarımız bu nesle hadi canım “z nesli de neymiş” diye burun kıvrırsa ve görmezden gelse de onlar üzerimize bir çığ gibi düşmeye hazırlanıyorlar.

Çocukların YouTube’da giderek daha fazla vakit geçirdikleri bir gerçek. Özellikle 2-12 yaş arası internet erişimi olan çocukların YouTube içeriklerinin tüketicisi konumunda oldukları anlaşılıyor. Youtube kanalları için içerik üreten bir sektör oluşmaya başlamış durumda. Sektör verilerine göre YouTube için üretilen içeriğin büyük çoğunluğu kız çocuklarına yönelik. Kız çocuklarına özel evcilik, makyaj, el becerisi içerikleri hazırlanırken 5 yaşında ki kız çocuklarının Annele-

ri onları çekerken makyaj videoları çektiği ve bunların da milyonlarca kez izlendiğini görüyoruz. Erkek çocuklara sunulan içerikler yeni oyuncakların, savaş oyunlarının tanıtımından veya ilginç, şaşırtıcı bilgilerden oluşuyor.

İyi de, Ne Yapacağız?

Çocuğunuzla birlikte bir parka gittiğinizi düşünün. Özellikle Anneler gözlerini biran olsun yavrularından ayırmazlar. Aman düşmesin, bir yeri incinmesin, kötü niyetli biri gelip çocuğumu kaçırmamasın.

Youtube da tıpkı böyle bir oyun parkı aslında...

Çocuğunuzun incinmemesi için, YouTube ve benzeri bir çevrimiçi video deposuna erişimi varsa, ne izlediğini, ne izletildiğini incelemek zorundasınız.

Videoları denetlerken çocuğunuzun karşı karşıya kaldığı içeriklerden nasıl etkilendiğini gözlemleyin. İçeriğin fayda sağlamaktan ziyade zarar verdiğini düşündüğünüz anda gecikmeden müdahale edin. Bağırarak, korkutarak, parmak sallayarak veya azarlayarak değil karşınıza alıp bir yetişkin gibi konuşarak.

Çocuğunuzla izlediği içerik üzerine konuşun ve fikir alışverişinde bulunun. YouTube çocuklar için artık bir oyun parkı, çizgi film veya animasyon cennetiye çocuğunuzun bu alanda düşüp ayağını burk-maması veya tanımadığı biri tarafından kandırılmaması için onu yalnız bırakmayın.

Gençler, belki de bu ahlaksız ve seviyesiz videolarla aile duvarlarını aşmanın, eğitimin sıkıcılığından kaçmanın, toplumun ahlak baskısını yırtmanın keyfini yaşıyorlar. Kendilerini o fenomenlerin yerine koymak istedikleri çok aşikâr.

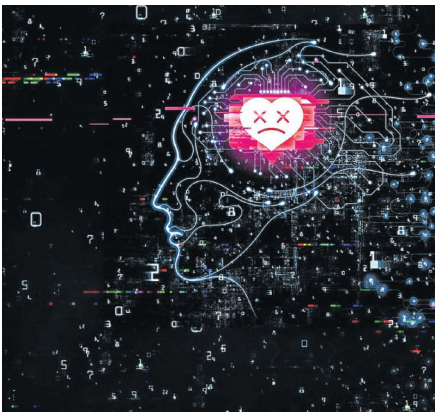
Sosyal İkilem: Sosyal Medyada Olmak Ya da Olmamak

Aşkın YILDIZ

İçinde yaşadığımız mevcut dönem, insanoğlunun her anlamda geliştiği en yüksek fakat nihai olmayan noktadır. Hiç şüphesiz insanoğlunun sınırları zorlama ve aşma kapasitesi bu gelişimsel süreci devam ettirecektir. Tekniğin gelişmesi ve hayata adapte edilmesi çağlar boyu hayatımızı kolaylaştırmıştır. İletişim dilinin ve buna bağlı olarak kitle iletişim araçlarının gelişmesi ve yaygınlaşması uzakları yakın etmek gibi olanakları bize sunuyor. Ancak bu etkileşim ortamı, tüm kolaylıklarına ve avantajlarına rağmen insanlığa sadece iyilik getirmiyor. Bu anlamda kitle iletişim araçlarına eleştirel bir okuma getirmedikçe bu teknolojinin ne olduğu ve nelere mal olacağı ortaya çıkarılamaz.

Sosyal medyada olmak ya da olmamak bugünün insanı için adeta varlık meselesi haline dönüşmektedir. İnternet tabanlı teknolojilerden önce insanın varlığının etkisi “ayinesi iştir kişinin lafa bakılmaz” sözü misali yaptığı işle belirlenebiliyordu. Günümüzdeyse kişinin ayinesi sosyal medyadaki sözleri, görüntüsü ve imajinatif etkisiyle değerlendirilmektedir. Bu anlamda sosyal medyada olmak, çok takip edilmek, çok aktif olmak ve çok paylaşımında bulunmak kişinin gerçek dünyadaki varlık sahasını sanal dünyayla paylaşmaktadır. Şöyle düşünebiliriz gerçek dünyada var olan her şey, sanal bir kopyayla internet ortamına taşınmıştır. Din, kültür, sanat, siyaset ve toplumların var oluşuna katkı sağlayan her ne varsa sanal âlemde de mevcut durumdadır. Bu etkileşim ve paylaşım ortamı, katılan herkese belirli bir oranda tatmin imkânı vermektedir. Bugün milyarlarca insanı kullanıcı haline getiren bu teknolojinin üzerine birçok spekülâtif yorumlar getirilmektedir. İnternetin, egemen güçler tarafından tüm dünyayı yönetmek için kullanıldığından tutun da insan tarafından ortaya çıkarılan yapay zekânın insan zekâsını alt edeceği ve insana hükmedeceği gibi distopik söylemler, bu teknolojinin kullanıldığı ilk günden beri var ola gelmiştir.

Kabul edilmelidir ki bütün faydalı ve zararlı yönleriyle birlikte sosyal medya kullanıcılığı, dünyaya yayılmış bilişimsel ve teknolojik bir fenomendir. Bununla birlikte sosyal medya kullanımının bağımlılığa dönüştüğü meselesi sır olmadığı gibi artık klişe bir söylem olduğu da kabul edilebilir. Ancak her ne kadar klişeleşmiş olsa da bu durum, konunun önemsiz ya da zararsız olduğunu göstermemektedir. *Sosyal İkilem* (The Social Dilemma, Jeff Orlowski, 2020), sosyal medya bağımlılığının kime ne kazandırıp kime ne kaybettiğiyle ilgili olarak farkındalık oluşturacak bir belgesel olarak yayına girdi. Belgesel, özellikle büyük sosyal medya firmalarının iç

yüzünü sansasyonel bir dille ortaya koymaya çalışmaktadır. Yapının kurgu olarak sosyal medya kullanıcısıyla veri tabanını karakterize ederek karşılaştırması, meselenin iç yüzünü resmetmesi açısından etkileyici bir tercih. Karakterize edilen veri tabanı masum kullanıcıyı dönüştüren, duygusuz, insanı bir veri gibi gören ve sadece para kazanmak için çalışan bir sistem olarak görülmektedir.

Filme göre önemli olan şey, insanların bir şekilde sosyal medyayı kullanmalarındır. Böylelikle kullanıcıya ilgilenme ve tıklama yoğunluklarına göre öneriler, görüntüler ya da paylaşımlar aktarılır. Bununla birlikte ilgi alanları, veri tabanına kaydedilir ve kullanıcı kendisi gibi benzer özellikleri taşıyan kullanıcılarla aynı konuda farklı içeriklerle muhatap edilir. Filmde Facebook alt yapısı karakterize edilmiştir ve iddia şudur: Facebook, aynı bölgede yaşayan herkese aynı anda bile giriş yapsalar farklı içerikler sunar. Sabah uyandığınızda ilk işiniz telefona bakmak olur ve ilk göreceğiniz şey sosyal medyanızın size gönderdiği içeriklerdir. Sosyal medya önerileri ve yönlendirmeleri zararsız değildir. Siz bu içeriklerle ilgilenirken aslında gününüzü bu sayede dönüştürmeye başlıyorsunuz. O içeriği düşünüp, o içeriği konuşuyorsunuz. Genel olarak haftalarınızın ve aylarınızın gündemleri sosyal medya tarafından belirlenmiş oluyor. Bu yapılırken siz de algılarınız, bakış açınız, davranışlarınız, zevklerin, fikirlerin, geleceğiniz ve planlarınızla birlikte dönüştürülmüş oluyorsunuz. Sosyal medyanın bu başarısı için sadece önerileri ya da belirli zevklerinize uygun paylaşımlarla vakit geçiren sade ve basit bir kullanıcı olmanız yeterlidir.

Bu anlamda sosyal medyanın bir ürün olduğunu düşünüyorsanız, meseleye bir de tersinden bakmanızı öneririm. Sosyal medya, kullanıcıları ürün olarak görüyor ola-

bilir. Bir kere şunu akılda tutmak lazım, internette bedava hiçbir şey olmaz. Ücretini ödemediğiniz hiçbir hizmet sizin için ürün değildir. Aksine o ileti, sizi ürün haline getirecek bir yapının ilk adımıdır. Kısa videolarla hazırlanmış tüm ücretsiz eğitim videoları, kişisel gelişim kursları ve daha niceleri kısa vadede size küçük faydalar verirken uzun vadede sizin üzerinizden firmalara ve şahıslara para kazandırmaktadır. Dolayısıyla, sosyal medyada kullanıcıyken ürün pozisyonuna geçiyorsunuz.

Bilgi, insan için her zaman değerli bir konu olmuştur. Bilgiyi üretmek, ona sahip olmak ve bilgiyi paylaşmak, kişiyi her zaman değerli bir insan haline getirmiştir. Bilgi güçtür ve tüm yöneticiler bilginin peşinde olmuşlardır. Ancak sosyal medyadan önce bilgiyi doğru ve yanlış olarak ayırmak daha kolayken, içinde bulunduğumuz dönemde her türlü dezenformasyon önümüze bilgi olarak sunulabilmektedir. Kitle iletişim araçları, küresel iletişim etkisiyle tüm dünyayı büyük bir köy haline getirirken, bir toplumu etkileyen olayların diğer toplumlara bulaşmasını da hızlandırmıştır. Siyasi ve ekonomik bunalımların bir ülkeyi aşp, başka ülkelere sıçraması sosyal medya sayesinde çok daha hızlı olmaktadır. Bunun için Arap Baharı'ndan Gezi Parkı olaylarına kadar onlarca örnek sıralamak mümkündür. Bu gibi siyasal ve toplumsal buhranlar, maalesef çok basit ve çarpıtılmış sosyal medya paylaşımlarıyla körüklenebilmektedir. Kısacık bir görüntü ya da bir fotoğraf ve üzerine yazılmış uyduruk ifadeler, bilinçsiz kullanıcılar tarafından bir anda gerçeğe dönüştürülebilmektedir. Sosyal medyada bilgi kirliliği oluşturmak çok kısa bir sürede olurken, o kirliliği temizlemek maalesef o kadar kısa sürede olmamaktadır. İçinden geçtiğimiz ve tüm dünyayı her anlamda etkileyen ve dönüştüren Covit 19 pan-

demisi de bu dezenformasyondan doğal olarak nasiplendi. Bu virüsün sahte olduğu ya da aslında hiç olmadığı, büyük ülkelerin kendi çıkarları için laboratuvarlarda ürettiği ya da aşı karışıklığı yandaşlığı gibi asılsız konular konuşulurken ölenlerin sayısı milyonla ifade edilmeye başlanmıştı. Bilgi ile yorum arasındaki fark, sosyal medya için yok hükmündedir. Her yorum bir şekilde muhatap buluyor ve bilgiymiş gibi kabul ediliyor. Bilginin değerli olduğu bir çağı göremeden, adeta kötü bir seviye atlayıp yanlış bilginin olduğu bir çağa geçtik. En azından bu geçişi, sosyal medyanın hızlandırdığını söylemek mümkündür diye düşünüyorum.

Bütün günümüz medya, sinema ve internetle geçerken ve en çok buralardan zarar gördüğümüzü düşünürken, okullarda, en azından lise döneminde başlatmamız gereken medya okuryazarlığı derslerini hâlâ eğitim planına almayı; görsel kültür, sinema, televizyon ve iletişim gibi dersleri bir türlü önemseyemeyişimiz, aslında çok ironik bir durumdur. Sosyal medya kullanımı, etiği, süresi ve alışkanlığı gibi konular, maalesef hâlâ çocuklarımıza deneme yanılma yoluyla öğrettiğimiz konulardır. Oysaki deneme yanılma yoluyla bir iki genç nesli, eskittik bile. Eşrefi mahlukat olarak dünyaya gelen insan, eşrefi veri olarak internet tabanına geçmektedir. Sosyal medya bize her şeyin sanalını verirken, biz gerçek iletişimi, gerçek paylaşımları ve gerçek hayatı önemsemeliyiz. Bunun için en azından meseleyi eğlence olmaktan çıkarıp, eğitim, sağlık ve bir kültür meselesi olarak görmeliyiz.

Adı geçen Film: The Social Dilemma (Sosyal İkilem)

Yön: Jeff Orloeski, 2020,

Hamasetten Uzak Reel Politığe Yakın: Türk Devletleri Teşkilatı

Şehnaz FİNDİK

Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi yahut bilinen diğeri adıyla Türk Konseyi, 1992 yılından bu yana toplanan “Türkçe Konuşan Devletler Devlet Başkanları Zirveleri”nde alınan ortak bir kararla teşekkül edildi. Kararın kurumsallaşması 3 Ekim 2009’da Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan arasında imzalanan Nahçıvan Anlaşması ile gerçekleşti. Ancak Türk Konseyi’nin resmen ilan edilmesi 16 Eylül 2010’daki İstanbul Zirvesi’nde oldu. Bu kapsamda üye devletler işbirliği, dayanışma ve kalkınma amacıyla bir program belirledi ve nihayet Ekim 2019’da Özbekistan da Konsey’e tam üye sıfatıyla katıldı.

Nahçıvan anlaşmasında belirtildiği üzere üye devletler, Birleşmiş Milletler Statüsünün amaç ve ilkelerine bağlı kalarak, kapsamlı işbirliği, bölgesel ve küresel barışa katkıda bulunmak, dayanışma ve kalkınma gibi hedefleri gerçekleştirmek üzere ortak çalışmalar yürütecekti. Nitekim öyle de oldu. Eğitim, kültür, spor, ekonomi, karşılıklı yardımlaşma ve daha birçok alanda sürdürülebilir işbirliğinin temelleri atıldı.

Geçtiğimiz 12 Kasım Cuma günü İstanbul’da 8. Zirve kapsamında yapılan görüşmelerde organizasyon, “Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi” olarak çıktığı yola “Türk Devletleri Teşkilatı” olarak devam etme kararı aldı. Teşkilatın bu önemli “isim değişikliği” büyük bir heyecan yarattı. Nitekim bu heyecanın asıl sebebi, halkını ve devletini etnik bağlamda “Türk” olarak nitelendiren bu ülkelerin, ortak paydalarının yalnızca “Türk Dili” olmadığına ve bunun yanında -hatta ötesinde- “Türk Kimliği” de olduğunun açıkça ilan edilmesiydi.

Teşkilatın bugünkü yapıya dönüşmesinde, etnik paydaya dayanan ve fakat romantik düş ve fikirlerden uzak bir reel-politik öngörülmesinin etkisi büyüktür. Türkiye, 1992 sonrasında toplanan Türk Kurultayları’nda olduğu gibi Türkçü eğilimleri stratejik bir söylem hatasına kurban etmek istemiyor. Dolayısıyla Orta Asya ve Kafkasya’daki sosyal yapıyı, siyasi dili ve kamuoyunun ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak etkili bir teşkilatlanma inşa etme niyetinde. Son dönemlerde yaşanan hızlı bölgesel değı-

şimler gösterdi ki Orta Asya ve Kafkasya bölgesinde fiziki ve beşeri coğrafyanın yapı ve ihtiyaçlarını göz önüne alan etkili bir “birlik” kurulması gerekiyor. Gerek Orta Asya’daki Çin-Rusya rekabetine gerekse Afganistan’daki Taliban hükümetine karşı birçok hususta Türk Devletleri Teşkilatı büyük bir potansiyel taşıyor. Yaklaşık 300 milyon nüfusu, 4.5 milyon kilometre kare yüzölçümü ve 2 trilyon dolarlık ekonomik potansiyeli ile Türk Devletleri Teşkilatı, dünyanın dört bir yanında etkili olabilecek jeostratejik konuma sahip. Öyle ki Macaristan’ın gözlemci sıfatıyla katıldığı Teşkilat’ın bir sonraki hedefi Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin bağımsız bir devlet olarak Türk dünyasınca tanınmasını ve Teşkilat’a üye olarak katılmasını sağlamak. Macaristan’ın Budapeşte’de Teşkilat’ın Avrupa ayağında da kendini hissettiriyor olması bir başka önemli husus. İmkânlar ve kısıtlar dâhilinde bu hedeflerin ne kadarının ne şartlar altında gerçekleştirileceğini zaman gösterecek. Ancak böylesi bir tarihsel vakıanın, resmi kaynaklarca dile getiriliyor olması oldukça büyük bir adım. Teşkilat, Türk Konseyi olarak faaliyet gösterdiği dönemden bu zamana kadar Türk Ticaret ve Sanayi Odası, Türk Yatırım Fonu, Kardeş Liman Süreci, Transit Koridoru, Tedarik Zinciri Grubu, Modern İpek Yolu Ortak Tur Projesi, Sağlık Kurulu, Orhun Deği-

şim Programı, Uluslararası Gençlik Kampı, Türk Konseyi Gençlik Platformu ve daha birçok organizasyon ile yirmiden fazla alanda aktif. Bu alanların ekonomik işbirliği ile uluslararası hale getirilmesi ve Türk dünyasına yakın devletlerce de birer kültür diplomasisi örneği teşkil etmesi bekleniyor. Peki, Türk Devletleri Teşkilatı’nın ilanına kadarki süreçte kurumsallaşma bağında neler yapıldı? Teşkilat’ın bugünkü anlamda “Türk”leşmesi tevafuk mu?

Köprü Türklerden “Türk’ün Köprüsü”ne

Rusça’da “Srednyaya Aziya” (Orta Asya) olarak adlandırılan bölge, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan’ı çevreleyip, Kazakistan’ı ise tamamen farklı bir bölgede konumlandırır. Kafkasya ise “Zkavkazye” olarak adlandırılır ve Güney’indeki Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan ile özdeşleşmiş bir bölge olarak ön plana çıkar. Bu iki bölge, birçok jeopolitik kuramın da odak noktasıdır. Çünkü bu coğrafyanın iklimi, toprağı ve konumu stratejik bağlamda fırsatlar yaratır. Beşeri özelliklerine bakıldığında ise Türk kimliği, dili, kültürü, inancı ve medeniyeti ile coğrafyanın tüm özellikleri arasında organik bağlar vardır. Esasında Orta Ülke (Çin) ile Avar (Jujanlar) hâkimiyetindeki Slav halklarını (Bugünkü manada Rusya toprakları) birbirine bağlayan o uzun ve çetin “köprü”dür Orta Asya. Önceleri İpek Yolunun günümüzde ise Çin’in “Kuşak Yol Projesi” olarak adlandırdığı modern ticaret yolunun geçiş güzergâhındadır. Evet, tarihin cilvesine bakın ki bu iki bölge yine enerji kaynaklarının, ticaretin, göçlerin ve daha birçok önemli etkinliklerin tam geçiş güzergâhında bir “köprü” konumunda. Türkiye için de durum çok farklı değil. Nasıl mı?

Esasında uzun yıllardan beri Türkiye’nin jeopolitik yapısı gereği

Esasında uzun yıllardan beri Türkiye’nin jeopolitik yapısı gereği Asya ve Avrupa arasında bir “köprü” olduğu söylemiyle kavgaya ediyoruz. Üstelik bu kavgaya, Türkiye’ye biçilen köprülük ve bundan mütevellit etiketlerin tamamına yönelik.

Bu coğrafyada atılacak adımların ekonomik sorunlar, işsizlik ve enerji kaynaklarının kullanımı noktasında çözüm getirmesi için gerçekçi ve güven odaklı iletişim gerekiyor. Hamasetten ve coşkulu nutuklardan çok ekmek davasında olan Türk Cumhuriyetlerinde kalkınmanın önünü açacak adımlar atılmalı.

Asya ve Avrupa arasında bir “köprü” olduğu söylemiyle kavga ediyoruz. Üstelik bu kavga, Türkiye’ye biçilen köprülük ve bundan mütevellit etiketlerin tamamına yönelik. Zira köprü olmak, bir anlamda menzil olmamayı getirir. Başlangıç noktası yahut işaret edilen nihai nokta olmaktan uzak olan devletler etkili bir küresel vizyon ortaya koyamaz. “Geçiş ülkesi” gibi karakterize edilmeniz büyük hedeflerin “güzergâhı” olarak kalmanıza neden olur ve büyük projelerin yaratıcısı, yürütücüsü ve maliki olmanıza engel teşkil eder. Böyle durumlarda konumlandırıldığınız kısıtlar içerisinde büyük güçleri taklit eden, onların peşine takılan ve asla özgün olmayan bir devlet karakteri ortaya çıkar. Nitekim, Türkiye de Soğuk Savaş döneminde Batı dünyasının komünizme karşı ortak mücadelesi için bir sınır hattı olarak karakterize edildi. Adeta Batılı müttefiklerinin cephe hattını müdafaa eden bir ileri karakoldu. Türkiye’nin bu süreçte “köprü” gibi görünmesi onu kendi kimliğinden uzaklaştırmaya başlamıştı. Türkiye bir Avrupa ülkesi miydi? Avrupalı devletler bu soruya yerine göre “Evet” demekten çekinmediler. Öyleyse Türkiye neden Avrupa Birliği’nde değildi? Avrupalı devletler bunun bir “kimlik” meselesi olduğunu elbette söylemeyecekti. Bunun yerine henüz AB’ye üye olmaya hazır olmadığını ve zaten Türkiye’nin bir köprü ve denge konumunda olduğunu söylemeliydiler. Öyle de yaptılar. Ancak Türkiye kendisine biçilen rolün farkındaydı ve bu durumu kabul etmeye de niyeti yoktu. 1991 sonrasında yaşanan gelişmelerle birlikte böylesi bir konumun getirdiği mahrumiyet aşılma istendi. Sovyetler Birliği’nin dağılmasının akabinde Türkiye için kendi köprülerini inşa etme süreci de başlamış oldu.

Orta Asya ve Kafkasya’da bağım-

sızlıklarını ilan eden Türk Cumhuriyetleri, 1992 yılının Ekim ayında devlet başkanları düzeyinde (Tacikistan Devlet Başkanı hariç) “Türk Devletleri Zirvesi”nde bir araya geldi. Türkiye gibi halkı Müslüman, laik, nispeten Batılı, liberal ve demokratik bir hukuk devleti modelinin bu bölgelere de uzun vadede başarı getirmesi beklendi. Ancak, bu devletlerin norm temelli beklentilerinin aksine Türkiye, etnik temele dayalı bir bütünleşme görmüştü. Bu ise yeni kurulan Türk Devletleri tarafından tepkiyle karşılandı. Çünkü SSCB döneminde Orta Asya ve Kafkasya’da temelleri atılan “üst kimlik”lerin bağımsızlık sonrası Türk Cumhuriyetlerinde birer ulus kimliğine dönüşmesi kaçınılmaz olmuştu. Elbette bundan evvel de Kazaklık, Kırgızlık, Taciklik ve Özbeklik gibi mikro kimlikler vardı ve coğrafyalarında ayrı birer aktör olarak yaşadılar. Ancak, Sovyetler Birliği döneminde birbirlerinin ortak dil, tarih, din ve kültür paydalarının ayrıştırılmış olması, bağımsızlık sonrasında bu Türk Devletleri’nin aralarındaki kopuşun da temel nedenlerinden biri oldu. Diğer önemli ayrışma nedeni ise her bir devletin sahip olduğu kaynakların kullanımı ve dağıtımının, yani iktidarın ve ekonominin, belirli zümrelerin elinde tekelleşip otoriterleşmesi oldu. Dolayısıyla Orta Asya, Kafkasya, Türkiye, Kıbrıs ve Macaristan’ın bu sebeplerle uzunca bir süre ortak dil, etnik köken, kültür ve ticari bağlamında buluşması ve bu buluşmayı ekonomik ve siyasal alanda temellendirmesi de gecikmiş oldu.

Öte yandan dengeleri değiştiren ve Türk Cumhuriyetleri kanadında önemli bir dönüm noktası olan Çin’in yükselişi (Xi Jinping’e göre ‘Çin’in Geri Dönüşü’), Orta Asya’daki tarihsel hafızayı yeniden canlandırdı. Yüzyıllardır komşuları Çin ile daima teyakkuz halinde yaşamış

olan Türk Cumhuriyetleri, bu tarihsel düşmanlarının küresel ekonomik yükselişi karşısında hazırlıksızdı. Çin'in Güneydoğu Asya'da ASEAN ile ve Orta Asya'da Şanghay İş Birliği Örgütü ile temasları, söz konusu Türk Cumhuriyetlerini kendisine bağımlı hale getiren bir takım yatırım ve anlaşmayı da beraberinde getirdi. Bilhassa Kazakistan, Tacikistan ve Kırgızistan ile ekonomik temelde Çin lehine yürütülen ilişkiler bu devletlerin Çin'e bağımlılığını da önemli ölçüde artırdı. Zamanla Türk Cumhuriyetleri'nin egemenlik ve ulusal çıkarlarını dahi tehdit eden Çin'e karşın bu devletlerin bölgedeki tek alternatif olan Rusya'ya yönelmesi kaçınılmaz hale geldi. Devlet bazında gerek Çin gerekse Rusya ile ilişkilerinde istenilen sonuçları elde edemeyen Türk Cumhuriyetleri için birlik olmanın önü açılmış oldu.

Bu coğrafyada atılacak adımların ekonomik sorunlar, işsizlik ve enerji kaynaklarının kullanımı noktasında çözüm getirmesi için gerekçeli ve güven odaklı iletişim gerekiyor. Hamasetten ve coşkulu nutuklardan çok ekmek davasında olan Türk Cumhuriyetlerinde kalkınmanın önünü açacak adımlar atılmalı. Bilhassa iklim sorunları sebebiyle suya erişimde sorun yaşayan bölgelere su politikaları kapsamında reel bir yaklaşım geliştiril-

meli. Uranyum, petrol ve doğalgaz kaynaklarının tek taraflı değil "kazan-kazan" stratejisinin bir gereği olarak iki taraflı fayda sağlayan ticaretine odaklanılmalı. Dürüst, sürekli ve gelişime açık bir perspektif ortaya konulursa Türk Devletleri Teşkilatı gerçek ve etkili bir aktör olabilir. Bu şekilde tıpkı Güneydoğu Asya Uluslar Birliği'nin (ASEAN) bölgesel kalkınma ve ortak güvenlik rejimi başarısına benzer bir başarı yakalanabilir. Dolayısıyla Türkiye'nin hamaset ve romantizme kapılmadan, ekonomik işbirliğini artırarak gerek ticaret hacminde gerekse yatırımlar noktasında Türk Cumhuriyetlerinde aktif rol oynama niyetinde gerçekçi sabiteler ortaya koyması önemli. Teşkilat bu anlamda Çin-Rusya rekabetinden dolayı tehdit altında olan Türk Cumhuriyetleri için ekonomik, siyasi, toplumsal, çevresel ve askeri ilişkileri düzenleyen bir çatı kurum olarak küresel sistemdeki yerini sağlama alabilir. En nihayetinde Türk Devletleri Teşkilatı'nın küresel bir "Türk Köprüsü" inşa edebilmesinin yolu, köprü'nün ayaklarını etnik ve ekonomik kolonlara temellendirmesinde yatıyor. Öyle ki millet olmaklığı, yani kardeşliği, reel politik hedeflerle buluşturmak büyük önem arz ediyor.

En nihayetinde Türk Devletleri Teşkilatı'nın küresel bir "Türk Köprüsü" inşa edebilmesinin yolu, köprü'nün ayaklarını etnik ve ekonomik kolonlara temellendirmesinde yatıyor. Öyle ki millet olmaklığı, yani kardeşliği, reel politik hedeflerle buluşturmak büyük önem arz ediyor.

Kişisel Dünyamız, Dış Etkenler, Ön Yargılarımız, Dijital Evren

Ahmet Furkan ONAT

Grafik Tasarımcı

Kişisel dünyamızı, düşüncelerimizin, duygu durumumuzun ve eylemlerimizin yönettiğini varsayarsak, kararlarımızı ağırlıklı olarak dış etkenlere bağlı aldığımızı fark ederiz.

Yıllarca “Armut dibine düşer”, “Üzüm üzüme baka baka kararır” gibi atasözleriyle büyütülen nesillerden, ata mesleklerini devam ettirmeleri istendi. Belki günümüzde de aile mesleklerinin devam etmesi için ellerinden geleni yapan, çocuklarının geleceklerine onlara tercih hakkı vermeden ömür haritası çizen ebeveynler vardır.

Baba mesleğini sürdürmek, bir adım öteye taşımak tabii ki güzel bir davranıştır. Fakat hayal ederek, duygusal kararlarla doğru orantılı şekilde yapılan tercihler, başarılı sonuçlar almayı sağlıyor. Bazen armut dibine düşüyor, doğru ancak bunu ideolojik bir dayatma olarak göstermek yanlışır.

Teknoloji çağının getirmiş olduğu hız ve kolaylıklar, kişinin kullanım biçimine bağlı olarak insanı ya tembelleştiriyor ya da geliştiriyor. Son zamanlarda ‘desinler’ diye bir sanat dalıyla uğraşanlar ya da ‘beğensinler’ diye başka bir kişiliği taklit etmeye çalışanların sayısının oldukça çoğaldığını söyleyebiliriz. Bunların başlıca sebeplerinden birisi, zaman zaman karşımıza çıkan sosyal medya akımlarıdır.

Bu akımların kısa zamanda değişime uğraması ve popülaritesini kaybetmesi, izleyen genç kitleyi olumsuz yönde etkilemekle kalmıyor aynı zamanda yıllar geçtikçe odaklanma sorunu yaşayan insanlar haline getiriyor. Bunun neticesinde dünya ile somut bir bağ kuramadan gelişen nesil, yaşadığı hayatı daha az ciddiye alıyor ve sorumluluklarının bilincine varmakta geç kalabiliyor.

Bu gibi olayları öncelikle problem olarak görmekten vazgeçip, tamamen kendimize bir öğreti ve tecrübe kazanımı olarak algılayabiliriz. Bu durumu kişiselleştirmemiz, değer yargılarımıza hakaret olarak algılamamız, olayların çirkin yönlerine odaklanmamızı sağlıyor ve yavaş yavaş kalbimizi nefretle doldurmaya başlıyor. Bunun sonucunda ise olumsuz tepkiler vererek karşımızdaki insanı ötekileştiriyoruz.

Olayların içerisindeki duygu buhranlarında kaybolmadan, çevremizdeki insanlar için en iyi davranış biçimini sergilemek hem kendimize hem de etrafımızdaki insanlara karşı olan saygınlığımızı arttıracaktır.

Teknoloji çağının getirdiği yeniliklerin hemen karşısında durup, yargı dağıtmak yerine onları kendi değerlerimize nasıl entegre edebiliriz diye düşünebilirsek, kuşaklar arası kurulacak köprünün temellerini atmış oluruz.

Yeni nesil ile iletişim kurmak, onları anlamak, oldukça güç ve zor olabilir. Daha sonraki nesillere ömrümüz yetse belki aynı dilden bile konuşamayacağız. Zaten hiçbir kuşak için de kolay olmadı bu durum. Sadece dikkatli bir izleme ve doğru veri toplamayla, kişinin neyi öğrenme eğilimi olup olmadığı tespit edilebilir ve daha kolay yönlendirme yapılabilir. Bunu, gençleri sanal mecralardan uzaklaştırarak değil; hissettikleri yalnızlık eğilimini neden boş vakit harcayarak doldurmaya çalıştıklarını anlamaya çalışarak yapabiliriz.

Siyasetin bu denli içimizde olması, sosyal medyada yalan haberlerin çok hızlı yayılması ve sahte hesapların toplumu kurgulanmış provokasyonlar üzerinden yönlendirmeye çalışmaları, arayışta olan bir insanın çok kolay kaybolmasına neden olabiliyor. Ahlâkî değerlere sahip insanların teknolojiye uzak kalması ve sadece eleştiride bulunması, arayışta olan başka insanlarla, iletişim açısından çatışmaya girmesine sebep olmaktadır. Dolayısıyla çağı okumak, insanı okumaktır diyebiliriz.

Kendimizi yaşadığımız çağa uygun güncelleme yapmadan sürekli ötekinin hayatıyla meşgul olmak, sürekli "Ben demiştim" diyerek olumsuzluk içeren cümleler sarf etmek, içimizdeki yaşam enerjisini söndürüyor. Kendi hayatına değer katmayan insanların başkalarının hayatına değer katmaları mümkün değildir. Bu tür durumları, elinde telefon dünyayı kurtaran insanlarda da görebiliriz. Kendi yaşamında karşılığı olmayan idealleri, sanal ortamda sanki varmış gibi savunmaları bu insanları daha patolojik hale getiriyor.

Genç ya da orta yaş fark etmez sizin günümüz sosyal medya dünyasında birçok istikbal düşmanıyla karşılaşmak olası bir ihtimaldir. Dolayısıyla konuştuğumuz, irtiba-

ta geçtiğimiz insanların yüzde yüz güvenilir olmadığını aklımızdan çıkarmamalıyız.

Daha özgür ve rahat olduğumuzu düşündüğümüz sosyal medyada başına buyruk hareket etmenin, lüzumsuz, anlamsız, saçma sapan paylaşımlar yapmanın kendimize gelecekte ne gibi sorunlar getireceğini bilsek, belki daha dikkatli kullanır ve kendimize artı değer katacak çalışmalarda bulunuruz.

Gençler, sosyal medyanın kötü hava koşullarına karşı dirayetli davranıp nefislerinin tuzağına düşmeden teknolojiyi kullanırlarsa kendilerini daha özgür hissedeceklerdir. İradesine ve nefsinin isteklerine hâkim olabilenler gerçekten mutluluğun hazzını tadabilir. Akranlarının önyargılarına kulak asmadan kendi yolunda yürüyenler, yaptıklarının getirisini çok geçmeden görürler.

İnsan davranışlarının derinlerine kök salan ve onu yönlendiren iradeyi eğitmemiz elzemdir. Duygu ve düşünce yönetimi eğitiminin ilkokuldan başlayarak tüm eğitim süreçlerinde verilmesi gerekmektedir. Gençlerin böyle bir eğitim sürecinden geçmeleri mental olarak onlara katkı sağlayacak, bu sayede işlevsel hafıza devreye girecek ve duygularını ifade etmekte zorlanmayacaklardır.

Dijital evren ile büyümüş ve uzun süre tesiri altında kalmış gençler; aile hayatının olumlu ortamından uzak kaldıkları sürece şahsiyetli olmanın önemini kavrayamayacaklardır. Ancak bu demek değildir ki bütün teknolojik aletleri bertaraf edelim. Her çağın gerektirdiği koşullarda verdiğimiz eğitimleri günümüze uyarlayamadığımızda ortaya çıkan sonuç, hedef kitleyi yolundan saptırabiliyor. Tıpkı ketçabın 1800'lü yıllarda domates hapı adıyla ilaç, daha sonra da sos olarak kullanılmaya başlaması gibi.

Sosyal medyayı sürekli geçmiş-

ten günümüze yapılan araştırmalar üzerinden yargılamak yerine, günümüzden geleceğe nasıl daha faydalı ve nitelikli kullanılabileceği konusu üzerinde durulması gerektiğini düşünmeliyiz. Ön yargılarının esiri olmuş bir kişi, en az eline sussun diye telefon verip kaderine terk edilmiş bir çocuk kadar tehlikelidir.

Meseleye şu açıdan bakılabilir. Çocuk ya da genç dijital dünyaya yeni başlayan birey, o evrenin yeni doğmuş bebeği gibidir. Bu yüzden kişinin sosyal medyada oluşturduğu ilk profil, o insanın aslında olmak istediği kişiliği yansıtır. 90'lı yılların "Büyüyünce ne olacaksın?" sorusunun yerini şimdilerde "Hangi avatari seçeceksin?" sorusu almış bulunuyor.

Sosyal medya platformlarını kullananların kuşaktan kuşağa değiştiğini gözlemliyoruz. On altı yaşına kadar çocuklar ve gençler Tiktok'ta, yirmi beş yaşına kadar gençler instagram'da, otuz beş yaşına kadar orta kuşak Twitter'da, ihtiyarlar heyeti ise Facebook'ta vakit geçiriyor. Dolayısıyla, kırklı yaşlardaki bir insanın Tiktok'ta ne işi var denilerek hiç böyle bir yasak olmasına rağmen gereksiz eleştiriler ortaya çıkabiliyor.

Sonuç olarak, sürekli ailesinin desteğiyle hayata tutunmaya çalışan insanlar, her fırsatta akranlarının fikrini sorarak hayatının rotasını çizenler, yol arkadaşı olmadan adım atmaktan çekinen insanlar başarıdan uzak kalıyor. Zamanını gereksiz uğraşlarla harcayan insanlar, geriye dönüp baktıklarında kat ettikleri ömür yolculuğunda kayda değer bir anı bulamadıkları zaman, zihinlerindeki derin boşluk yüzlerine yansıyor. Karşı konulmaz bir girdabın içinde buluyorlar kendilerini.

Sanal Dünyaya Yolculuk: Metaverse Evreni

Burak KIZILET

İletişim Tasarımcı

Metaverse Nedir?

“Meta” (öte) ve “Verse” (evren) kelimelerinin birleşiminden oluşan *Metaverse*; aynı fiziksel alanda bulunmayan insanların birlikte olabileceği ve keşfedebileceği birden fazla kolektif, kalıcı sanal alanın birleşimidir. Temel amaç; gelecekte internetin, insanların sadece iki boyutlu ekranlara bakmakla yetinmeyip, içerisinde aktif olduğumuz üç boyutlu bir evrene dönüştürülmesi olarak ele alınabilir. Metaverse’de oluşturduğunuz sanal kopyanızla (ya da avatarınızla) arkadaşlarınızla oyun oynayabilir, birlikte konserlere katılabilir, ticarete atılabilir, arazi satın alabilir, dijital nesneleri gerçek dünya amaçları için kullanabilirsiniz.

Metaverse sözcüğü ilk kez Neal Stephenson tarafından, 1992 yılında kaleme alınan *Snow Crash* (Kar Çöküşü) adlı bilim kurgu romanında, “bir telefon ve metaverse içerisinde bir adres” olarak sanal evreni tanımlamak için kullanıldı. Aradan geçen uzun bir süre boyunca kullanılmayan bu kelime, son dönemde dünya çapındaki sosyal medya ve teknoloji şirketlerinin metaverse yatırımlarını halka açıklamaya başlamasıyla tekrar popülerlik kazandı.

Metaverse’i İnşa Edenler

AR/VR uygulamaları, online oyunlar, NFT tabanlı sanat eserleri, Merkeziyetsiz Finans (DeFi) teknolojileri ya da 5G teknolojisi alanlarını da içinde barındıran bu evren, henüz emekleme aşamasında. Sanal gerçeklik (Virtual Reality “VR”) gözlükleri şuan kullanıcıların 3 boyutlu bu evrene giriş yapabilmesi için kullanacağı en önemli araç. Facebook 2014 yılında bu gözlükler üzerine araştırma ve geliştirme yapan Oculus firmasını 2 milyar dolar harcayarak bünyesine kattığında ve bu teknolojiye olan inancını belli etmişti. 2021 yılına geldiğimizde Facebook’un kurucusu ve CEO’su Mark Zuckerberg’in, önce Facebook’un bir Metaverse şirketi olacağı yönündeki açıklamaları ve ardından da çatı firma isminin “Meta” olarak değiştirilmesi kararının alınması ile dikkatleri üzerlerine çekmeyi başardılar. Sadece Facebook değil, bu bahsettiğimiz 3 boyutlu sanal ortamların geliştirilebileceği Unreal Engine adlı oyun motorunun geliştiricisi Epic Games, grafik işlemci geliştiricisi Nvidia gibi teknoloji şirketleri de metaverse için kendi yatırımlarını yapıp projelerini geliştiriyorlar.

Henüz Metaverse diyebileceğimiz bir gerçeklik deneyimi yapılamadı, en çok hasılat yapan devasa MMO (Devasa Çok Oyunculu Çevrimiçi Oyun) dünyalarından diğer platformlara veya internet sitelerine kolayca geçiş

mümkün değil. Özellikle bu sistemler için yüksek internet hızı gerekiyor. 5G teknolojisinin yaygın kullanıma alınabilmesi, AR/ VR donanım ve içeriklerinin yaygınlaşması ve de merkeziyetsiz (p2p/DeFi) teknolojilerinin kullanımının artması ile birlikte, Metaverse kavramı uzak olmayan bir gelecekte hayatımıza girmeye başlayacak.

Dijital Varlıkları Satın Almak

Sanal mülkiyet edinmeye giden yolu açan NFT (Non-fungible token), sanat, müzik, oyun içi öğeler ve videolar gibi gerçek dünyadaki nesneleri temsil eden birer dijital varlıktır. Genellikle kripto para birimiyle çevrimiçi olarak alınıp satılırlar ve birçok kriptoyla aynı temel yazılımla kodlanırlar. NFT eserlerin tek ve benzersiz olduğunu, birbiri yerine geçemeyeceğini onaylar ve blokzincir teknolojisiyle dijital bir defterde veri olarak depolar.

Son zamanlarda yüksek fiyatlı satışlarla gündeme gelen bu varlıklar, metaverse içerisinde yapılan alışverişlerde kullanılarak sanal mülkiyetleri temsil edecekler. Geçtiğimiz aylarda 69m \$'a satışı gerçekleştirilen Beeple mahlaslı Mike Winkelmann adlı tasarımcının "Everydays - The First 5000 Days" eseri gündem olmuştu. Çünkü fiziki hiçbir karşılığı olmayan bu esere (resim / .jpeg dosyası) yatırım yapılması, NFT'ye olan ilgiyi artırmıştı. Bu eseri satın alan iki arkadaş, onu "The Souk - Çarşı" adını verdikleri sanal bir anıtta sergileyecekler. Bu anıtı inşa ederken New York'taki dünyaca ünlü mimarlarla çalışarak bir sanal yaşam alanı oluşturuyorlar. Orada sadece satın aldıkları resim sergilenmeyecek, konserler, etkinlikler ve toplantılar da yapılacak. Bu tür bir sergiye katılabilecek kişi sayısı gerçek dünyada mekân koşulları ile sınırlıyken, Metaverse'te yüz binlerce kişi farklı şehirlere, ülkelere ziyaret etme ihtiyacı duymaksızın oturduğu yerden

sanal sergiyi (anıtı) ziyaret edebilecek.

Neden Burada Yaşayacağız

1999 yılında çekilen Matrix filmi bu evreni anlatırken en çok kullanılan betimleme araçlarından biri. Ancak bu ikilinin arasında önemli bir fark var. Biz makinelere köle olarak yaşıyor olmayacağız. Kendi isteğimizle içinde olduğumuz bir dijital dünyaya gireceğiz.

Öğretmenler ve öğrenciler sanal sınıflarda buluşarak bu sınıflarda daha verimli bir öğretim modeline, simülasyonlara ve içeriklere ulaşabilecek. Teneffüslerde çocuklar arkadaşlarıyla multiplayer (çok oyunculu) oyunları oynayabilecekler. Üstelik bu evrenlerde sadece oyun da oynanmıyor. Fortnite geçtiğimiz yıl aynı anda 12 milyon kişinin katıldığı bir çevrimiçi konsere ev sahipliği yaptı. Bankalar, devlet daireleri, sanal ofisler oluşturacaklar. Böylece zaman, enerji ve ulaşım sarfiyatı konularında oldukça düşüş sağlanacak.

Metaverse Ekonomisi

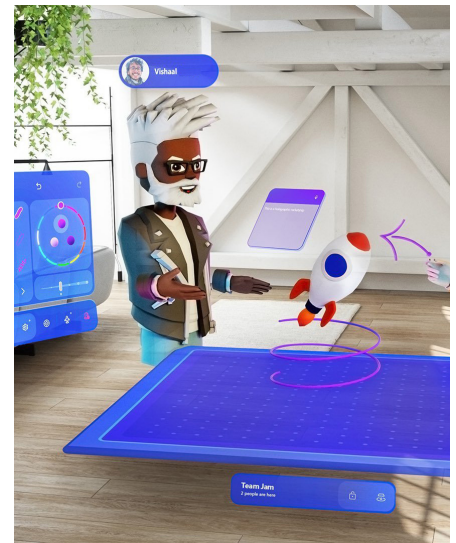
Peki insanların bu sanal evrenlere para harcamasının sebebi nedir? Dijital Ekonomi uzmanlarına göre kullanıcılar dijital ürünleri genellikle statü, gösteriş, tanınma ve belirli topluluklara katılabilmek için yapıyorlar. Dünyaca ünlü Fortnite, Roblox, Minecraft gibi çok oyunculu oyunlar, kendi sanal dünyalarını uzunca bir süredir oluşturuyorlar. Bu oyunlar, özel koleksiyonları ve oyun içi materyalleri, oyun içindeki mağazalarda oyunculara sunuyor. Gucci, Nike, Lego gibi global markalar, Roblox adlı oyunun içerisinde sanal mağazalar oluşturmaya başladılar. Büyük teknoloji firmalarının yanı sıra sayısız girişim; bu evrende kullanacağımız dijital kopyalarımıza yönelik tasarlanan kostümler ve ürünler üzerine çalışmalar yürütüyor. Sadece oyun şirketleri tarafından oluşturulan bu ekonominin 2021 sonunda 23 milyar dolar

büyüklüğüne ulaşacağı bekleniyor. Gelecekte kullanımının yaygınlaşması ile beraber daha çok insan bu ekonomiye dâhil olacaktır.

İnternet Web 3.0 ile birlikte yeni bir döneme giriyor. Şirketler, reklam, tanıtım stratejilerini bu alanda geliştirerek yeni bir vizyon kazanacak ve büyük fırsatlar yakalayacaklardır. Mesela metaverse içerisinde milyonlarca kişinin katılacağı bir konsere dev şirketlerin sponsor olmak için ödeyeceği miktarlar bile devasa boyutlarda olacaktır.

Pandemi Etkisi

Pandeminin milyonlarca insanı evden çalışmaya teşvik etmesiyle, küresel dijitalleştirme çabaları büyük bir ivme kazandı. Zoom Meetings, Microsoft Teams gibi çevrimiçi iletişim platformları, insanları metaverse'in mantığına alıştırdı. Şirketler evden çalışanlar için ofisteki sosyal ortamı kopyalamaya çalışıyor. Örneğin DW (Deutsche Welle), evden çalışanlar için, iş arkadaşları arasında gündelik sohbeti teşvik etmeye yarayan "mola odası" ve "koridor" adı verilen resmi sohbet odaları kullanıyor. Bu etkileşimin önümüzdeki on yıl içerisinde sanal gerçeklik teknolojilerinin gelişmesi ve yaygınlaşması ile birlikte metaverse içerisine aktarılması bekleniyor.

Sosyal Medyanın Siyasi Kutuplaşma Üzerine Etkisi

Furkan EMİROĞLU

İstanbul Medeniyet Üni.
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD,
Yüksek Lisans Öğrencisi.

Günümüzde sosyal medya, hayatımızın vazgeçilmezlerinden birisi haline gelmiştir. Tarih boyunca mevcut olan, gün geçtikçe şekil değiştiren, zihinlerimizde ve eylemlerimizde daha belirleyici/etkileyici konum elde eden sosyal medya, siyasi ve sosyal alanlarda algılarımızı ve tercihlerimizi de etkilemektedir. Dünya ile daha fazla entegre olmamıza yardımcı olan bu araçlar, dünyanın bir ucunda gerçekleşen siyasi ve sosyal gelişmelerden haberdar olmamızı sağlamaktadır. Fıtrat gereği insanın kabul görme, aidiyet kurma, korunma reflekslerinden dolayı sosyal medyada varlık göstermesi ve gelişmeler karşısında kayıtsız kalmaması bu mecradaki verinin üretilmesini, bunların gerçekliklerinin sağlanarak sunulmasını daha dikkate değer hâle getirmiştir. Bu yazımızda, sosyal medya araçlarının kullanımı esnasındaki bilinç ve bunun siyasi kutuplaşmaya neden olup olmadığı sorulacaktır.

Sağduyulu siyasi anlayışa sahip olmayan liderlerin sosyal medya kullanımlarının yaygınlık kazanması, bireylerin yaşları, siyasi tecrübeleri, siyasi arka planları, zihniyetleri, eğitim düzeyleri, sosyal sermayelerinin farklılık arz etmesi kutuplaştırıcı dilin yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Manipülasyona açık olan bu mecralarda, bazı kullanıcıların haberin kaynağını, iletiyi aktaranın ehliyetini ve haberi doğrulama yöntemlerini bilmedikleri için kolayca galeyana gelip kalkışma gerçekleştirmeleri ihtimal dâhilinde görülmektedir.

Sosyal medya profillerinin tercihe bağlı olarak diğer kullanıcılar tarafından erişime açık olması, paylaşımlarımız, beğendiklerimizle adeta hitap etmemiz Nurdan Gürbilek'in "Vitrinde Yaşamak" isimli kitabında geçen şu pasajı akıllara getirmektedir:

"Bakılanla kurulan ilişki aslen bir seyir ilişkisine, sözün kendisi bir vitrine dönüştü. Birçok şeyin gösterildiği için ve görüldüğü kadarıyla var olduğu, sergilendiği için ve seyredildiği kadarıyla değer kazandığı bir toplum çıktı ortaya. Epeydir vitrinde yaşıyoruz hepimiz."

Kutuplaşma çeşitli türlerde kendisini göstermektedir: Etnik kökenli, siyasi, din temelli, mezhepsel, otoriterleşme ekseninde kutuplaşma vd². Bizim bu yazıda ele aldığımız siyasi kutuplaşma, yukarıda zikredilen türlerin sonucu olarak ortaya çıkabileceği gibi, gerçekleşmesi ile birlikte birçok alana da nüfuz edebilmektedir. Sosyal bilimlerin ilgilendiği mefhumların birbirlerine içkin olması, bu etkileşimli durumu ortaya çıkarmaktadır.

Kutuplaşmanın birey ve toplum üzerindeki muhtemel etkilerinden bazıları şunlardır: Yaşam tarzına müdahale hissi, tecrit etme isteği, yurtdışında yaşam tercihi, ifade özgürlüğünün baskılanması, dini/etnik kimliğe yönelik olumsuz yaklaşımların sergilenmesi, kötü-cül söyleme/teşvik etme meylinin artması, çeşitli türlerde tepkilerin ortaya çıkması, yanlış genellemelerde ve hükümlerde bulunma, aidiyet hissinin zarara uğraması, yeni aşırı siyasi tutumların ve birliklerin ortaya çıkması vb.

Varlık alanının reel düzlemde, miting alanlarından sosyal medyadaki bir gönderiye, hatta imalı bir görsel içeriğe taşındığına şahit olunmaktadır. Cüretkârlığa alan açan klavye ve kamera ile muhalefet/eleştiri sathının tepkileri çeşitlenmiş, yeni zaman ve mekân boyutlarına kapı aralanmıştır. İletinin zaman zaman kontrolsüzce farklı algı ve birikim düzeylerindeki kişilere kısa süre içerisinde ulaşması, teknolojik müdahaleler ile verinin manipüle edilmesi, sağlıklı bilgiye ulaşılması gerekirken kitleleri yalan haber (fake news) içeriklerinin servis edilmesi, kişi ve kurumlara yönelik iftira ve karalama kampanyalarının tertip edilmesi, nicel verilerin manipüle edilmesi gibi durumlar, siyasi ve toplumsal kesimlerin kutuplaşmasına neden olabilmektedir.

Sosyal medyanın birleştirici ve bütünleştirici hüviyetinin olduğunu, faydalı işlerde fonksiyonel rol oynadığını belirtmek gerekir. Yasal zeminde siyasal katılıma teşvik etmek, sağduyulu bir siyasi kültür oluşumunun tesis edilmesi, seçmen ve vatandaşlık bilincini kuvvetlendirmek, haklının yanında duruş sergileyebilmek, kamuoyunun bilincinin artırılması, iyi emsal niteliğine sahip ulusal ve uluslararası organizasyonların birey ve topluma bir arada yaşama kültürünü ak-

tarması gibi imkânlar oluşturmaktadır.

Ancak denge ve denetleme mekanizmalarının, ihlallerin önüne geçecek olan hukuki teamüllerin eksikliğinde olumsuz sonuçlarla karşılaşmaktadır. Sosyal medya şirketlerinin yaptırımlarının ihmal edilmesi, içerik denetimlerinin verimli çalışmaması, habercilikte hakkaniyetin ve dürüstlüğün ihlal edilmesi, yayın kaynaklarının sorgulanmaması durumlarında vatandaşlar muğlak ve tutarsız bilgiler ile yüz yüze gelmektedir.

Okur kitlesinin mantıksal ölçülerle verileri değerlendirmek hususunda yetersiz kalması, yalnızca kâr amacı güden yayın anlayışının sürdürülmesi neticesinde sosyal medya araçlarının doğrudan ve dolaylı olarak toplum içerisinde çeşitli kutuplaşmalara sebebiyet verdiğine rastlanılmaktadır. Bu nedenle toplum içerisinde dayanışma, güven ve sağduyuyu duygularının tahrip olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Bahsettiğimiz olumsuz durumlar karşısında verilebilecek çözüm önerileri şunlar olacaktır:

Siyasi partilerin amaç haline gelmemesi, onların araç mahiyetinde olduklarının unutulmaması, bu organizasyonların ve liderlerinin topluma hizmet eden merciiler olduklarının hatırlanması gerekmektedir.

Parti programlarının, siyasilerin verdikleri demeçlerin, onların sosyal medya paylaşımlarının ayırıştırıcı, hedef gösterici, kutuplaştırıcı, kin ve nefrete sevk ettirici, net olmaktan kaçınıp muğlak ifadelere yer veren, kısır tartışmalara sebep olan, belli kesimlerin hassas oldukları kelime tercihlerinde bulunan içeriklerin gözden geçirilmesi icap etmektedir.

Vatandaşların bilinçli sosyal medya kullanıcıları olmaları adına medya okuryazarlığı eğitime tâbi

tutulmaları ihmal edilmemelidir.

Yanlış düşünce ve davranışlara düşmemek adına mantıklı düşünme pratiklerine aşina olmaları; hayatın, dinin, sosyal yaşamın siyasallığının olduğunu kabul etmek ile birlikte aşırı politize olmamayı tercih etmeleri, ahlakiliği ve çok kültürlülüğü benimsemeleri önemli görülmektedir.

Seçim dönemlerinde makul bir siyasi tartışma ortamı sağlayacak olan, siyasi rakiplerin belirli bir saygınlık çerçevesinde, moderatör nezaretinde makul bir siyasi tartışma gerçekleştirmeleri sağlıklı bir propaganda yapma imkânı sunacaktır.

Logos, ethos ve pathos türlerinden “kötü” eylem, düşünce ve niyet ithamına alan açan ethos türü yerine, doğru-yanlış incelemesine imkân sağlayan logos eksenini dâhilinde bir dil kullanımı tercih edilmelidir³. Siyaset için arena mahiyetine sahip olan sosyal medya aracılığıyla rakibe karşı üstünlük sağlamak amacıyla rakibin yanlışlarını dile getirmek, seçmen bireylerin meseleleri kışkırtıcı ve manipülatif olmaktan uzak bir zeminde değerlendirmelerini sağlayacaktır.

¹Nurda Gürbilek, *Vitrinde Yaşamak, 1980'lerin Kültürel İklimi*, İstanbul: Metis Yayınları, Üçüncü Basım, 2001, s.29.

²Political Rights and Behavior of the Non-Muslim Minorities in Turkey under the High Polarized Politics” – Research Centre for the Humanities (RCH) <https://www.rchumanities.gr/en/taskin-ozler/Accessed: 2021-11-03>.

³Osman Çalışkan, “Negatif Kampanyalarda “Kötü” ve “Yanlış”ın Retoriksel İknadaki Rolü”, *Sosyal Medya Sosyolojisi* (Edt. Gül Dilek Türk, Şebnem Özdemir), İstanbul: Nobel Yayınları, 2020, s.81.

Sosyal Medya Üzerine Üç Soru Üç Cevap

-|-

Prof. Dr. Erol Göka

INSICAM

Yapılan bilimsel araştırmalar sosyal medyanın insan ruhu üzerinde önemli ölçüde olumsuz etkiye neden olduğunu söylüyor. Bilhassa sanal gerçekliğin toplum sağlığını, insanlar arasındaki ünsiyet ve muhabbeti ciddi ölçüde yaralayabilecek bir özelliği olduğundan bahsediliyor. Hal böyle iken sosyal medyayı yalnızca bir internet teknolojisi ürünü ve güncel hayatın bir "normal"i olarak görmemek gerekiyor.

Sosyal medyanın psikolojik ve toplumsal etkilerini anlamak, sorunları tespit etmek ve değerlendirmek için kıymetli hocalarımız Prof. Dr. Erol Göka, Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Kemal Sayar ve Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Yavuz Selvi'ye üç soru yönelttik. Verdikleri cevapları, ilgiyle okuyacağınızı umuyoruz.

S: Sosyal medya kullanıcılarında en çok ne tür psikiyatrik sorunlarla karşılaşmaktasınız? Bunlardan korunmak için sosyal medya kullanıcılarına neler önerirsiniz?

C: Size bu soruyu sorduran durumun analiziyle başlamama izin verin. Şimdi, iletişim ve medya alanında öyle bir devirde yaşıyoruz ki sizin ve benim gibi bu devrin içine doğmamış olanlar, haklı olarak "bu durumda bir terslik, sağlıksız bir şey var!" diye düşünüyor.

Şu anda sizinle yaptığımız iletişimimizin içinde birebir sözlü iletişim var, birbirimizin söylediklerini tespit edebiliyoruz. Ama aynı zamanda beden dilimiz de var, biz konuşurken bedenimiz, tavır ve edamız da bir şeyler anlatıyor. Ben sizinle görüşme yapmaktan ne kadar memnun olduğumu sözel olarak ifade etsem ama bu arada yüzümü ekşitsem kafanız karışır. Yine de kafa karışıklığımızı değişik sorularla, değişik yöntemlerle, giderebiliriz. Sözlü iletişimde beden dilimizi, yani "bir yandan iletişimi" denetleme şansımız var. Ama sosyal medyada kurduğumuz sanal iletişim içinde bambaşka bir dünyanın içindeyiz. Görüştüğüm kişinin benden, benim de ondan ve ikimizin de yaptığımız görüşmeden haberi var fakat bu iletişim tarzının yüz yüze yapılan iletişimle hiçbir alakası yok... Birbirimizi yüz yüze görmeden ama teknoloji vasıtasıyla yüz yüze görüşüyormuşuz gibi yaptığımız, öyle varsayarak hareket ettiğimiz iletişim kurma şekline "sanal iletişim" diyoruz.

Yani her ne kadar görüntülü teknikler sanki gerçek hayatı taklitte çok başarılıymış gibi görünse de aksayan yanları çok, gerçek hayattan bambaşka bir akışla ilerliyor. Bir de buna cep telefonlarına sığdırılan bedenlerimizi, istediğimiz ölçüde görüntüyü büyütüp küçültme imkânlarımızı ilave edersek... Bu yüzden de bir düşünür, bu yeni tip gerçekliğe: "hiper-gerçeklik" diyor.

Dünyanın ve tarihin hiçbir döneminde insanları, şeyleri, mekânları hiç bu kadar büyük boyutlarda ve hızlı bir biçimde izlemedik. Bugün, bir arkadaşınız neredeyse yüzünüzün hücrelerini tek tek görebilir. Ya da sizin bir afişinizi öyle bir büyüklükte yaparız ki bütün bir gökyüzünü baştanbaşa

kuşatılabilir. Görüntüleri, gerçekliği böylesine değiştirme şansımız var. “Sanal iletişim” dediğimiz şey, yüz yüze ve birbirimizi görerek yaptığımız iletişimden çok farklı. Görüntülü konuşmalarımızda da oradaki benim görüntüm, ama sadece görüntüm, varlığımın tamamı değil. O da biziz ve o anlamda gerçekiz elbette ama bu iletişim tarzı çok yeni.

Sanal iletişim, eski iletişim tarzındaki rüyalara benziyor. Yani eskiden rüyalarda yapabildiğimize benzer bir şeyi, şimdi gerçek hayatta yapabiliyoruz. İnsanlık tarihi, böyle bir iletişim tarzını hiç bilmiyordu, son otuz yılda gündeme geldi. Bugün mekân ortadan kalkmış vaziyette. Dünyanın her yerine iletişim sağlayabiliyor ve inanılmaz bir hızla bağlanabiliyoruz. Eskiden mektup yazardık, yazdığımız mektubu Amerika’ya bir haftada gönderir, cevabını ise on beş günde alırdık. Bu bile normal iletişime yakın bir iletişim tarzıydı. Daha eski zamanlarda bunu sağlama imkânımız yoktu. Yani Amerika henüz keşfedilmemişti ve bu nedenle oradaki insanlarla bağlantı kuramıyorduk. Şimdi

dünyanın her yeri ile bağlantı imkânımız var. Bu yepyeni bir duruma neden oluyor, binlerce insanı takip edebiliyoruz, gerekli atraksiyonları beceriyle yapabilmişsek binlerce kişi bizi takip edebiliyor. Şimdi sosyal sitelere yazdığınız bir cümleyle sizinle normal sohbetimdeki duygu ve heyecan aynı olabilir mi? Elbette olamaz. Ama bu gerçek mi dersenez, evet gerçek ama farklı bir gerçek. Peki, bu yeni iletişim hâli, eski geleneksel bilgimizle örtüşüyor mu? Hayır, örtüşmüyor. Bu nedenle de bu yeni denizi tanımlıyoruz. Bu denizde yüzüyoruz, fakat denizde neyle karşılaşacağız, bu deniz nasıl bir denizdir, birbirimize nasıl bir etkide bulunuyoruz bilmiyoruz. Facebook’ta yaptığınız bir beğeni ya da gönderdiğiniz bir fotoğraf, insanlarda nasıl bir etki yapar ve bu işler nereye kadar gider bilemiyoruz.

Bütün bu olup bitene sosyal medyadaki bilgi akışını kendi lehlerine çevirmek için örgütlenen trolleri, ideolojik ve siyasi fanatikleri eklerseniz, sosyal medyadaki sanal iletişimin tuhaflığı ayyuka çıkıyor.

Dünyanın ve tarihin hiçbir döneminde insanları, şeyleri, mekânları hiç bu kadar büyük boyutlarda ve hızlı bir biçimde izlemedik. Bugün, bir arkadaşınız neredeyse yüzünüzün hücrelerini tek tek görebilir.

Bütün bu olup bitene sosyal medyadaki bilgi akışını kendi lehlerine çevirmek için örgütlenen trolleri, ideolojik ve siyasi fanatikleri eklerseniz, sosyal medyadaki sanal iletişimin tuhaflığı ayyuka çıkıyor.

Bilgilenmeye değil kandırılmaya ve kanmaya dayalı bir iletişim ortamıyla karşılaşıyoruz.

Çok uzattım farkındayım ama başka türlü de derdimi anlatmam mümkün değil.

Şimdi sorunuza cevap vereyim. Doğrudan sosyal medyadan kaynaklanan çok sorun görmüyoruz. Paranoyakların şüpheciliği, teşhirden hoşlananların teşhirciliği artıyor, sosyal fobikler, çekingenler, sosyal medya ortamlarında cengaver kesilebiliyor. Kendini başka türlü sunmayı becerenler, kandırılmaya müsait olanları kandırıyorlar. "İnternet bağımlılığı" diye bir tablo tarif etmeye çalışıyoruz ama henüz üzerinde tam bir anlaşma sağlayabilmiş değiliz. Bunlar tamam ama asıl önemlisi psikolojimiz artık yukarıda uzun uzun anlatmaya çalıştığım yeni sanal ortamda nefes alıp veriyor. Hepimiz artık yeni denizin balıklarıyız ve çocuklarımız bu yeni denize doğuyor ve denizi bizden daha iyi biliyorlar. Bu durumda onlara ne söylenebilir? Bilinmeye-ne karşı tedbir alırken en çok yapılması gereken şey öğrenmek, tanımak, bağımlı olmadan, içine gark olmadan evvel temkinli olmak, bol bol güvendiğimiz insanlarla neler

yaşadığımızı ve olabilecek tehlikeleri konuşmaktır...

S: Son araştırmalarda sosyal medya kullanıcılarının, FOMO yani "olan biteni kaçırma korkusu"nu sıkça yaşadıkları ortaya çıkmakta. Bu durumun psikolojik açılımı ve ailelerin buna karşı yaklaşımı nasıl olmalıdır?

C: İnsanlar, yeni bir bilgi var da benim haberim mi yok diye bir endişe eklediler, endişe repertuarlarına... Bana sorarsanız, anksiyetenin (endişenin) "bilgi çağı"ndaki görünümünden biri bu. Söz konusu durum, kimi insanları psikiyatri uzmanına kadar getirecek düzeyde şiddetlenirse buna şaşırırmam. Anksiyete bozukluğu dediğimiz rahatsızlık, çok sık hatta neredeyse on kişiden birinde görülür. Rahatsızlık çeken insanın endişesi, kendi ruhsal organizasyonu ve yaşantısıyla bağlantılıdır. Kimisi sınavlardan, kimisi patronundan, kimisi trafikten, çocuklarının geleceğinden, borsadaki parasını batıracağından dolayı endişelenirken anksiyete bozukluğunun girdabında bulabilir kendisini. Bugünün dünyasında haberdarlık diye bir iletişim kategorisi var, insanların birbirlerini anlamalarından daha

fazla önem taşıyor haberdarlık ve bir olaya hangi topluluğun, nasıl tepki verdiğinin bilinmesi. Sanıyorum önem, akışkan kimlik koreografisindeki rolden kaynaklanıyor. Haberdar olma ve tavır alma biçiminiz sizi bir topluluğa, kimi zaman bir süreliğine de olsa, ait kılıyor. İletişim buna göre şekilleniyor. İletişimde böylesine önemli olan, kendi başına değer taşıyan bir olgu elbette endişeye de anksiyete bozukluğuna da yataklık yapabilir.

Anksiyete hastalığa dönüştüğünde çok tatsız bir durumdur, öyle bir durumdan mustarip olanlar bizi bulurlar, biz de bir biçimde yardım etmeye çalışırız ama sorunuz FO-MO'ya yani olanı biteni kaçırma korkusuna karşı ne yapılabileceği? Acaba hangi evde bize ne kadar bilginin gerektiğiyle ilgili, insanın dünyada niye yaşadığıyla ilgili, hayatın amacının ne olduğuyula ilgili akşam yemeği sonrası birlikte çay içilirken bir sohbet yapılıyor? Acaba hangi ebeveyn, çocuklarıyla sağlıklı bir diyalog içinde, onları incitmeden, kırıp dökmeden, hoşgörü içinde rehberlik yapabiliyor? Kaç ebeveynin aile içi ilişkilerde, eş ilişkilerinde, hayatla ilişkilerinde, ben çocuğuma iyi bir örneklik yapıyorum diye içi rahat? Cevaplarımı, soru şeklinde sunmaya çalıştım, umarım anlaşılmalıdır.

S: Bundan sonra sosyal medya, hayatımızın bir parçası olarak kalmaya devam edeceğe benziyor. Çünkü hayatımıza dâhil olan her yenilik, bir süre sonra yerleşik ve terk edilemez hâle geliyor. Sağlıklı, verimli, nitelikli bir sosyal medya kullanımı için birey, toplum ve devlet olarak neler yapılmalıdır?

C: Bakın size yazdığım son tweeti göstereyim: “İnsan şu fani dünyada emek emek edindiği hayat bilgilerini, belki işe yarar diye başkalarıyla, insan kardeşleriyle paylaşmak istiyor.

Sosyal medya, tam da bu noktada ve biraz da güvenilir uzmanlıklar alanında işlevsel olabilir. Başka türlü tam bir bilgi kirliliği, kendini pazarlama sahası, fanatik trollerin "yalan" savaş meydanı...”

Kesinlikle devletler, daha fazla kazanmak ve insanlığı kendi çıkarları doğrultusunda etkilemek isteyen sosyal medya şirketlerine karşı önlem almalı. Onlara ülke içinde muhatap alacakları bir büro kurdurmalı ve denetlemeli, ihlallerde ağır cezalar vermeli. Yalanlara, taciz ve suistimale, karalamaya karşı "sosyal medya kanunu" çıkarılmalı, emniyetin konuyla ilgili birimi çok güçlendirilmeli. Ama devlet ne yaparsa yapsın asıl görev, bireye ve topluma düşüyor. Mahremiyetin ve değerlerin önemini, sağlıklı ve güvenilir bilgi kaynaklarının nereler ve kimler olduğunu bilmeyen bir çocuk ya da genç sosyal medyadan nasıl korunabilir? İnsanın değerler eğitimi alacağı asıl yer aile, akraba çevresi ve okuldur. Sağlıklı sosyal medya kullanımı buralarda öğretilmeli. Devlet de toplum da okul da yasakçı zihniyetle hiçbir yere varamayacağını, sevgi, şefkat ve merhameti hissettiren bir samimiyetin en güvenilir yol göstericimiz olduğunu bilmelidir.

İnsanlar, yeni bir bilgi var da benim haberim mi yok diye bir endişe eklediler, endişe repertuarlarına... Bana sorarsanız, anksiyetenin (endişenin) “bilgi çağı”ndaki görünümlerinden biri bu. Söz konusu durum, kimi insanları psikiyatri uzmanına kadar getirecek düzeyde şiddetlenirse buna şaşırmam.

-II-

Prof. Dr. Kemal Sayar

İNSİCAM

S: Sosyal medya kullanıcılarında en çok ne tür psikiyatrik sorunlarla karşılaşmaktasınız? Bunlardan korunmak için sosyal medya kullanıcılarına neler önerirsiniz?

C: Sosyal medya kullanımının doğrudan sebep olduğu psikolojik bir rahatsızlıklardan bahsedilmesi, belki bir bağımlılık türü olarak ekran bağımlılığı haricinde çok mümkün değil. Bu durumda dahi video oyunları ve farklı dijital uygulama bağımlılıklarının da sosyal medya kullanımıyla birlikte, ekran bağımlılığı olarak değerlendirildiğini unutmamalıyız. Ayrıca, sosyal platformların insanlara sunduğu imkânların, aslında konvansiyonel insan ilişkilerinin barındırdığı arazların (gösterişçilik, haset, tahakküm, önyargı, aşağılama, manipülasyon, kitle psikolojisi vb türden farklı kompleksler) daha hızlı, daha kolay ve daha az sorumluluk yükleyen çeşitlemeleri olduğunu hatırmızda tutmamız gerekiyor. Yine aynı sebepten, sosyal medya mevcut sorunları hızlandırıyor, yoğunlaştırıyor ve yaygınlaştırıyor. Yani bizatihi ortamın yapısal olarak algoritmasında mündemîç hız, demokratiklik, anonimlik, mesafelerin ilgası, çokluk ve çeşitlilik gibi avantaj olarak sunduğu unsurları, sosyal medyanın bu rahatsızlıkları etkisinde gözlemliyoruz. McLuhan'ın tabiriyle 'medium is message', ortamın kendi hedefleri, verilme istenen mesaj her ne olursa olsun, mesajı da kendi mantığı doğrultusunda dönüştürüyor. Artık mesafelerin ayırdığı insanlara da ulaşabiliyor; acı, kayıtsızlık ve tahakküm.

Byung Chul Han, geçtiğimiz yüzyılın hastalıklarının vasfının ağırlıklı olarak dış kaynaklı, yani patojenler ve bulaşma, temas sonucunda gerçekleşen türden hastalıklarken; bu yüzyılda artık otoimmün hastalıkların insanları güçten düşürdüğünü, insanlık yetilerini engellediğini ileri sürüyor. İnsanın dış bir otorite kaynağı tarafından değil, kendi kendince yenip tüketildiği depresyon, kaygı bozuklukları ve tükenme sendromlarını, ruhsal hastalıklar bahsinde bu skalada değerlendiriyoruz. Bunun bir nedeni, sermaye dünyasının terminolojisinin kavramları ve değerlerini, gündelik hayata transfer etmemizle gerçekleşen kitlesel 'karakter aşınması'. Yani kişinin tıpkı bir şirkette önüne konulan performans hedeflerini gerçekleştirme zorlamasına maruz kaldığı gibi performans toplumunun değer sistemini özümseyerek, kendi kendine başarı kriterleri koymas ve bunlar karşısında kendini başarısız hissetmesi -ki işin doğası budur, çoğunluk başarısız olmadığı takdirde az sayıdaki insan kazanamaz. Ama en az onun

kadar etkili olan katalizör bileşen, başarının yahut başarısızlığın kriterleri her ne ise bunun görünür-lüğünün artmasıdır. En temelde tüketim imkânlarının artışıdır, başarının kriteri. Bunu yalnızca mal tüketimi olarak değerlendirmek de yanlış; bilakis imtiyazlıların en alt kademesinde mal tüketimi (yeni kıyafetler, ev, araba vs), orta kademede deneyim tüketimi (terfiler, kutlamalar, lüks restoranlar, tatiller, heyecan verici aktiviteler) en üst kademesinde ise zaman tüketimi (uzlete çekilmiş zengin, ferrarisini satan bilge, kendini küresel insani projelere, kültüre adayan seçkinler vs) imtiyazı yer alır. Ancak bunların tamamı, aslında son kerte de kişinin kendini bir mal gibi pazarlaması anlamına gelen tüketimcilik gereğince, teşhir edilir. Gösterilemeyen şeyler ise, başarısızlık hanesine yazılır. Sosyal medyayı yoğun olarak kullanan insanlar, bu parlak yaşamların teşhiri karşısında kendilerini daha yoğun olarak başarısız, hüsrana uğramış, öfkeli, kıskanç ve kaygılı hissederler.

Ancak özellikle kaygı durum bozukluğu açısından başka bir faktör de kötü haberlerin, spekülasyon ve manipülasyonun yani belirsizliğin çarpan etkisi nedeniyle daha fazla görünür olması. Geleceğin belirsizliği, daima kaygı durum bozukluklarını çoğaltır ve derinleştirir.

Yaygın olarak danışanlarımızın mustarip olduğu bu rahatsızlıklar dışındaki nevroz ve psikozlarda da sosyal medya kullanımının etkilerini görebiliyoruz. Çünkü sosyal medyanın yarattığı kitlesel psikoloji dolaşıma girdiğinde, her psikolojik rahatsızlığın seyrini az veya çok etkiliyor. Bir kısmında, ortamın ruhu nedeniyle rahatsızlık daha ağır seyredebilirken, bir kısmında ise sosyal medya sayesinde ulaşabildiği insanlarda yarattıkları hasar nedeniyle başka insanların sorunlar yaşamasına neden oluyor.

Mesela sosyal medya bir taraftan narsist kültürü beslerken, bir taraftan da narsistlerin, anti sosyal kişilik bozukluğuna sahip sosyopatların oyun sahasına dönüşüyor. Kendi egolarını tatmin etmek için insanlara musallat olup, yeni, güncel yöntemlerle kötülük yapıyorlar. Siber zorbalık, manipülasyon, gaslighting gibi farklı tarzlarda olsa da muhababının ruh sağlığını, izzet-i nefsin, yaşam sevincini, hevesini, insanlara ve kendine güvenini yıkan sonuçlar yaratıyor bu yöntemler. Bazen anonim bazen de farklı hesap kullanıcısı kimlikleriyle (farklı cinsiyet, yaş, sınıf, meslek, medeni durum vs) davrandıkları için ekseriyetle de hiçbir sonuca katlanmadan ardında ruh sağlığı bozulmuş bir dizi insan bırakıyor bu tür insanlar. İkili çıkmaz kuramına göre; herkesin ruh sağlığı eğilimleri ve direnci, gerçek hayat ve sanal ortamlarda farklı seviyede çelişik mesajların üstesinden gelmeye güç yetirememesi nedeniyle, bir kimsenin çelişkili talepleri karşılamaya çabalar-ken şizofreniye sürüklenmesi gibi bir ihtimal de doğuruyor.

S: Son araştırmalarda sosyal medya kullanıcılarının, FOMO yani "olan biteni kaçırma korkusu"nu sıkça yaşadıkları ortaya çıkmakta. Bu durumun psikolojik açılımı ve ailelerin buna karşı yaklaşımı nasıl olmalıdır?

C: Sosyal medyanın yarattığı bir başka algı da dünyanın her yerinde veya her ülkede sürekli çok önemli olayların kesintisiz ve yoğun şekilde meydana geldiği. Bu gerçekten de böyle elbette ancak pek çok olay aslında insanların ne önlem alabilecekleri ne de sonuçları karşısında bir şey yapabilecekleri gelişmeler. Veya arkadaş-takip listemizdeki insanların hayatlarına dair paylaşımlarının neredeyse tamamına yakını bizi hiçbir şekilde alakadar etmeyen içeriklere sahip. Ama sosyal medyanın doğası, bunca olay sanki

Sosyal medya mevcut sorunları hızlandırıyor, yoğunlaştırıyor ve yaygınlaştırıyor. Yani bizatihi ortamın yapısal olarak algoritmasında mündemiç hız, demokratiklik, anonimlik, mesafelerin ilgası, çokluk ve çeşitlilik gibi avantaj olarak sunduğu unsurları, sosyal medyanın bu rahatsızlıkları etkisinde gözlemliyoruz.

İkili çıkmaz kuramına göre; herkesin ruh sağlığı eğilimleri ve direnci, gerçek hayat ve sanal ortamlarda farklı seviyede çelişik mesajların üstesinden gelmeye güç yetirememesi nedeniyle, bir kimsenin çelişkili talepleri karşılamaya çabalarken şizofreniye sürüklenmesi gibi bir ihtimal de doğuruyor.

şahsen bizim başımıza geliyormuş gibi zamanı ve mekânı sıkıştıran bir etki yaratıyor. Haber akışında, paylaşımlarda karşımıza çıkan olayların kümülatifi bizim baş edebileceğimizin kat be kat üzerinde. Hâl böyleyken, insanlar bu yoğun tempounun dışında kaldıklarında dışarıda gürül gürül akan bir yaşamdan ihraç edildikleri, sürgüne gönderildikleri gibi bir hissiyata kapılıyorlar. Haberdar olamamak onlardaki kaygı seviyesini artırıyor. Fear of missing out (Fomo) bir şeyleri kaçırma korkusu zaten risk toplumunda yaşayan günümüz insanının kaygılarının yönetilemez hâle geldiğinin göstergesi. Akıllı telefonların bilgiye her an erişim sağlaması nedeniyle bu rahatsızlık için kullanılan bir başka ifade de nomofobia. Hızlı değişen gündem, ekonomik parametrelerin baş döndürücü değişimi, insanların cafcıflı ve cazip yaşamları, benzerlerimizin katılıp da bizim haberdar olmayabileceğimiz etkinlikler, tüketim seçeneklerinin bolluğu, paylaşımlarımızın aldığı tepkilere dair skorlar ve yorumlar hepsi sürekli gözümüzün ekranda olması dürtüsü yaratıyor. Kötü haber bağımlılığı tarzında tezahür eden türüne de doomscrolling deniliyor son zamanlarda. İç karartıcı, şemset tellalı felaket ha-

berlerine rastlayana dek ekranı kaydırıp durmak pek çok insanın yaptığı bir şey artık. Ancak her yerde olmak, hiçbir yerde olamamak anlamına geliyor.

Ekranlarda berhava edilen dikkatimiz, içinde bulunduğumuz andan, sevdiklerimizden ve gerçek- mühim meselelerden çalınıyor. Daha geniş gruplar arasındaki etkileşim sayısını ve ilişkiyi takip etmek için daha geniş korteksli bir beyne ihtiyaç duyuyoruz. Robin Dunbar, korteks ile grup büyüklüğü arasındaki orana göre yaptığı hesaplar neticesinde, bir kişinin yönetilebilir ilişki kurabileceği kişi sayısının en fazla yüz elli olabileceğini tespit etmişti. Hem ilkel kabile ve komün tarzları hem de iktisadi işletme istihdam dağılımlarının ilginç şekilde bu sayı civarında yapılandırıldığını da görüyoruz. Yani arkadaş listelerimizde yer alan yüzlerce binlerce kişiye ayıracak ilgi için fiziksel donanımımız da yetersiz. Sevdiklerimiz, hemen yanımdaki insanlardan tüm ilgimizi esirgmeden bu insanların veya olayların pek azına dahi dikkatimizi veremeyiz. Uzakları yakınlaştırırken, yakınlığın sıcaklığına olan talebimizi azaltıyor sosyal medya ve diğer dijital iletişim yöntemleri. Oysa insanın zihinsel ve ruhsal gelişimi için hayati bir

ihtiyaçtır yüz yüze, yakın ve yoğunluklu bu ilişkiler.

S: Bundan sonra sosyal medya, hayatımızın bir parçası olarak kalmaya devam edeceğe benziyor. Çünkü hayatımıza dâhil olan her yenilik, bir süre sonra yerleşik ve terk edilemez hâle geliyor. Sağlıklı, verimli, nitelikli bir sosyal medya kullanımı için birey, toplum ve devlet olarak neler yapılmalıdır?

C: Tüm çalışma, tüketim ve sosyal ilişkiler, sosyal medya ve gelişmiş bu iletişim teknolojileri çerçevesinde inşa ediliyor artık. Yaşam pratiklerimiz akıllı telefonların yaygınlaşmasıyla beraber, özellikle son on yılda radikal şekilde dönüşüme uğradı. Bunun geri dönüşü de toplumsal ölçekte mümkün görünmüyor. En azından çalışma hayatının, özel hayatı istila etmesine engel olacak yasal düzenlemelerin getirilmesi için girişimlerin başlatılması gerekiyor. Pandeminin evden çalışma rejimini dayatması ile birlikte zaten insani ölçeği aşmış olan çalışma saatleri, amir ve müşterilerin özel hayat alanına taşan müdahaleleri, tahammül sınırlarının epey ötesine geçti. Bildiğim kadarıyla Avrupa'da birtakım çalışmalar başlatılmış durumda, esnek çalışma saatleri adı altında insani ihtiyaçları düzleyen bu iş gücü sömürsünün önüne geçmek gerekiyor.

Temiz bilgiye ulaşmak hepimizin hakkı, bu sebeple dezenformasyon, manipülasyon ve yalan haber içeren paylaşımlarda bulunan sosyal medya hesaplarının takibinin yapılması ve sorumluların cezalandırılması konusunda kamu otoritelerinin ciddiyetine de ihtiyacımız var. Aynı şekilde siber zorbalık, linç, insana manevi açıdan zarar veren davranışların da cezalandırılması konusunda gerekli yasal düzenlemelerin yapılarak uygulamasında hassasiyet gösterilmesi de lazım.

Ancak, toplumsal tedbirlerden daha acil ve daha yönetilebilir olanı, kişisel birtakım tedbirler almak. Sadece az sayıda güvenilir bilgi kaynaklarını takip etmek, şahsen tanıdığımız insanlar dışında sosyal medya üzerinden arkadaşlık veya romantik ilişkilerden kaçınmak, değerli insanlarla tanışılması halinde bunlarla muhakkak yüz yüze ilişkilerin kurularak oradan da arkadaşlığın sağlanmasının yapılması, hayra hizmet eden, güzellik hissini yayan, bilgi ve feyz veren insanlar dışında çok fazla insanla etkileşime girilmemesi, sosyal medya üzerinden iletişimimizde de adabı muâşeret kurallarına riayet edilmesi, öncelikle uygulamaya koyabileceğimiz hassasiyetlerdir. Dolayısıyla, çok fazla sayıda insanın takip edilmesi baskısından da kurtulmak, daha az sayıda insanla muhatap olmak, daha az yoğunlukta etkileşime maruz kalmak gerekiyor. Ekran karşısında geçireceğimiz zorunlu olmayan saatleri azaltabilmek için de gerekli bu tedbir. Zira insanın neşesi, hüznü ve ifadesini yansıtan yüz yüze, sıcak ilişkilere ihtiyacı vardır. Sohbet etmeye, muhabbete, hasbıhale ihtiyacımız var, tabiatın güzelliğine ruhumuzu açacağımız tecrübeler ihtiyacımız var, ruhumuzu ve zihnimizi besleyecek yavaş ve derin okumalara, temaya ve tefekküre ihtiyacımız var. Tüm bunlar için gereken zaman, ömür sermayesinden alınarak ekranlarda ziyan ediliyor. Vaktimizle birlikte duygularımızı, bir başkasıyla yek dil olabilme yeteneğimizi de kaybediyoruz. Ve tüm bunlar yeri asla doldurulamayacak, telafi edilemez kayıplar. Yaşamımızın nihai kaygısından, anlam ve güzellik kaynağı en değerli şeylerden bizi uzaklaştıran bu manasız kakafoniden, uzaklaşmak ve yüzlerimizi ekranın ışığından geri çekmemiz gerekiyor.

Ekranlarda berhava edilen dikkatimiz, içinde bulunduğumuz andan, sevdiklerimizden ve gerçek- mühim meselelerden çalınıyor. Daha geniş gruplar arasındaki etkileşim sayısını ve ilişkiyi takip etmek için daha geniş korteksli bir beyne ihtiyaç duyuyoruz.

-III-

Prof. Dr. Yavuz Selvi

İNSİCAM

Sosyal medyada varız.

Kadın-erkek, genç-yaşlı, çoluk çocuk, memur-esnaf, akraba-yabancı, dost-düşman oradayız.

Öğrencisi-hocası, eltisi-görümcesi-kayınvalidesi, gelin-damat, operatör doktor-kepçe operatörü sosyal medyada arkadaşız.

Sosyal hayattan daha çok sosyal medyadayız. Sosyal olmayan yaşamımıza yeni tatlar, yeni soslar arıyoruz.

Arabamızı satıyoruz, evleniyoruz, geziyoruz, eğleniyoruz, ağlıyoruz, şikayet ediyoruz, hakkımızı arıyoruz, yatıyoruz-kalkıyoruz ve hatta ölüyoruz sosyal medyada.

Kolumuzda serum, elimizde çiçek, ayağımızda parmak arası terliğimiz, yüzük parmağımızda tektaş, çatalımızda bifttek, omzumuzda yılan dövmesi, burnumuzda hızma, saçımızın boyası, elimizin kınası hep sosyal medyada.

Anlık, durum, hikâye, geçen perşembe fotosu, gittiğimiz ziyaret, yaptığımız davet, bi' de beni tek çek, bi' de toplu alalım. Instagram'a koyalım, Whatsapp profilini de gören olur, Twitter öksüz kalmasın, Facebook'u unutmayalım. Orada paylaş, burada paylaş, şurada paylaş.

Görmüş mü, görmemiş mi, kimler beğenmiş, niye öyle yorum yapmış, düşünelim, taşınalım, tartışalım, yeni kararlar alalım, cevap yazalım, beğenelim ve sosyalleşelim. Bizim geline bak amma da mutlu, bize mi nispet yapıyor bu?

Peki, sosyal medya bizi mutlu ediyor mu?

En çok paylaşımlar evden yapılıyor, bu sizce ne kadar mahremiyet ilkesine uygun?

Tatilde yapılan paylaşımlar başkalarında farklı duygular uyandırıyor olabilir mi acaba? Mesela özentili veya öfke gibi?

Ev ve tatilden sonra en çok paylaşım TV izlerken, yatmadan önce ve sabah kalktıktan hemen sonra yapılıyor. Tamam ben yatıyorum herkese iyi geceler, sabah kalktım herkese günaydın.

• **Paylaşmıyorsan, yaşamamışsın demektir.**

Çabuk ulaşır ve ulaşılır olmak sizin için ne kadar önemli? Randevu alamayacağınız veya hiç ulaşamayacağınız bir yönetici, hayatını merak ettiğiniz bir sanatçı ya da sporcu hemen yanı başınızda.

O'nun paylaşımına kapak yapabilir, onu eleştirebilir, taparcasına övgüler yağdırabilirsiniz. Fotoğrafınızı beğenen biri size mesaj kutusundan yazabilir, size taciz edebilir ya da duygusal bir ilişkiyi başlatabilirsiniz.

Sosyal medya çabuk ulaşılmayı, çabuk ulaşmayı sağlıyor. Hatta buluş-

ması, görüşmesi mümkün görünmeyen insanları birbirine bağlıyor. Aynı ağda buluşturuyor. Kayınpe-
deriniz ile milyon dolarlık iş yaptığınız bir CEO aynı arkadaş listesinde buluşuyor.

Sosyal medya paylaşımları yalnızca sizin duygularınıza hitap etmekle kalmıyor, paylaşımınızı gören her insanda bir duygu uyandırıyor. Sizi kendisi ile kıyaslıyor, tatilinizi, evinizi, eşinizi hatta evde beslediğiniz kedinizi kışkanıyor, yaşantınıza özeniyor, günlük olaylara yaptığınız yorumlar nedeniyle hayat felsefenize öfke duyuyor.

Yaşarken bunu nasıl paylaşırım diye yaşamaya başlıyorsunuz. Yalnızca paylaşmak için tatil yapıyorsunuz, yemek masasının üzerindeki eşyaları düzeltip yemeğe başlamadan önce fotoğrafını paylaşıyorsunuz. Başkasının paylaşımlarından esinlenip onlar gibi yaşamaya çalışıyor ve siz de başkalarını paylaşımlarınızla etkiliyorsunuz.

Bilinmek istiyorsunuz, beni bilsinler ve yaptıklarımı görsünler diye düşünüyorsunuz Görüneyim, göstereyim. Dikkatleri üzerime çekeyim. Takdir edileyim, kusurlarımı gizleyeyim. Bir yandan da merak ediyorsunuz, onlar ne yapıyor şu anda? Şimdi neredeler, bu paylaşımı nereden yapmışlar?

İşte sosyal medya bu görünme ve gösterme isteğini çok iyi yönetiyor. Hatta en iyi ve en çok yönettiği duygu ve davranış bu: Görünmek ve göstermek. Böylece daha abartılı, dramatik ve duygusal kişilikler ortaya çıkıyor.

Davranışlarda ve yorumlarda abartı üstüne abartı görülüyor. İlişkiler artık daha yüzeysel hale geliyor. En sorunlu durumlardan biri ise çabuk kaybolan duygular. Bir saldırıda öldürülen çocuklara duyduğunuz üzüntü, bir sonraki düğün fotoğrafı ile yerini sevince bırakıyor. Bu duygu da uzun sürmüyor, sönüyor ve başka bir görsel ile başka bir duygunuz ortaya çıkıyor. Bunların hepsi çok kısa sürüyor.

Düşünebiliyor musunuz? Duygularınızla oynanıyor. Siz de herhangi bir duyguyu uzun süre yaşamıyorsunuz. Bir ölüm, bir savaş, bir haksızlık mücadele edilmesi gereken bir durum değil hızlıca önünüzden geçen bir görsel ve bir kaç saniyelik üzüntü, o kadar.

Sosyal medya paylaşımlarından en çok etkilenenler ise telkine yatkın kişilik yapısına sahip olanlar. Bu sadece kişilik ile değil aynı zamanda analitik düşünme yeteneğinden de sahip olamama ile de ilgili.

“Sen her paylaşılan, yazılana, habere inanıyorsun, yapma işte saf mısın? Biraz eleştirmeyi, analiz etmeyi öğren” Buna biz sosyal medya okur yazarlığı diyoruz. Çünkü bunu öğrenemezsen kolay etkilenirsin, seni yönetmelerine izin verirsın, algıladığın şeylerin gerçek mi sahte mi olduğunu anlayamazsın. Yolunu değiştirirler, altını oyarlar, kafana vurup ekmeğini alırlar sen bir de üstüne teşekkür edersin. Sosyal medya böyle bir yer, düşünmüyorsun ve takip ettiklerin bir de bakmışsın senin zihnini çalmış.

Sosyal medya destekçi veya taraftar toplamak için muhteşem bir ortam. Manipülasyona giden kral yolu. Bir fikrin en çok desteğe ve taraftara ihtiyacı vardır. Kitleleri yönetmenin kuralı budur. Algıları yönetmek ve taraftarın hararetini artırmak. Sözel ve psikolojik şiddet, beğenmek ya da bir kaç kelime yorum ile de mümkün olabiliyor, bunu bize sosyal medya gösteriyor sağolsun.

Bir siyasi düşüncenin taraftarı arttıkça diğeri ötekileştiriliyor ve hatta linç ediliyor. Böylece siz de basit bir takipçi konumundan çıkıp karşdakine taş atan bir holigan oluyorsunuz.

Görünmek ve göstermek için ne yapmalı? Normal bir insan neden takip edilsin veya beğenilsin ki? Gazetecilikte kuraldır, köpek adamı ısırsa haber olmaz, adam köpeği ısırsa haber değeri vardır. Bu ne-

denle sosyal medyada sıklıkla aşırılıklar sergilenir, teşhircilik yapılır, konuşmalar küfürle biter, kutsallara saldırılır, pervasızca davranışlar vardır ve başkasının paylaşımı çalınır. İftira, ayrıntılardan büyük genellemeler çıkarmak, konunun uzmanı gibi yorum yapmak, engeli olanla veya zayıfla dalga geçmek... Sosyal medyada kuraldır, ne kadar çok beğeni alırsan o kadar varsın. Bu yüzden bir de takma isimle hesap açılmalı ve gizli kimliklerle savaşa devam edilmelidir.

Peki, sosyal medya hep böyle kirli mi? Faydası yok mu? Sayısız faydası var. Artık köylü ile şehirli, emekli ile öğrenci arasında bilgiye ve habere ulaşma açısından fark kalmadı ya da azaldı. Nerede ne yenir, nerede tatil yapılır, hangi okul kaliteli, hava durumu nasıl sorularımızın cevapları olaylara farklı bakış açıları, fırsatlar, tavsiyeler, ipuçları, davetiyeler hep dostlarımızın paylaşımlarında. Sosyal medya paylaşımlarından görerek ev alanlar, evlenip yuva kuranlar, dolandırıcılıktan korunanlar, kitap okuyanlar, alışverişini ucuza getirenler, güzel davranışları örnek alanlar, hayatına yön çizenler de var. Şu bir gerçek ki sosyal medyayı küçük bir grup dışında pek çok insan ihtiyacına ve keyfine göre kullanıyor. Sosyal medyadan faydalaniyor ve kullandıkça daha doğru kullanmayı öğreniyor.

Biz bu yazımızda sosyal medya kullanımına dair örnekler sunmaya çalıştık. Gerçek şu ki bir olayın kendisinden daha çok nasıl gösterildiği veya ne kadar çok paylaşıldığı önemli hale geldi. Kendi duygusunu ve düşüncesini ifade etmeyi öğrenememiş, sınırlarını belirleyememiş bir insanın sınırsızca ve sorumsuzca sosyal medya kullanımı artık sorunlu sosyal medya kullanımı halini almıştır. Post-truth çağında kritik analitik düşünce ve sosyal medya okur yazarlığını öğrenmek ve öğretmek atılacak ilk adımdır. Hoşça kalın...

Elif Özgün Alboshi ile Sosyal Medya Üzerine

İNSİCAM

Dergicilik, podcastler, radyo yayınları ve birçok sosyal sorumluk ve girişimcilik projeleriyle tanınan genç ve dinamik bir kardeşimiz olan Elif ÖZGÜN ALBOSHI ile sosyal, sanal ve dijital medya; gençlerin sosyal medyadaki durumları, beklentileri, arayışları ve ihtiyaçları üzerine söyleştik.

S: Elif ÖZGÜN ALBOSHI, kendinizden bize biraz bahseder misiniz? Neler yapıyorsunuz?

C: Merhaba, ben Elif Özgün Alboshi, aranızda beni Elif Nuran Özgün olarak tanıyanlar da olabilir, genç bir kardeşinizim. Mesleğimi gazetecilik, editörlük, yayıncılık olarak özetleyebilirim. Sosyal medya ve içerik platformlarıyla da yakından ilgiliyim. İstanbul Bilgi Üniversitesi'nden Karşılaştırmalı Edebiyat mezunuyum. Aynı okulda Sosyoloji'de yan dal eğitimim devam ediyor. Hep de bu iki alanla ilişkili işler yapıyorum. Bunun dışında da İngilizce yayın yapan uluslararası bir gazetede haber editörü olarak çalışıyorum. Yaptığım projelerde Müslümanlar ve İslam Coğrafyasıyla ilgili haberlere dayalı içerik, yayın ve sosyal medya çalışmalarında aktif işler yürütüyorum. Örnek olması hasebiyle; "bidunyahaber.org" projesinde uzun yıllar yer aldığımı, bunun yanında "A New Person" projesinin kurucusu olduğumu ve uzunca bir süre koordinatörlüğünü yürüttüğümü söyleyebilirim. Edebiyat, sosyal aktivizm, Müslümanların hayat tarzına yönelik hem bireysel hem kurumsal çalışmalar yapıyorum. Lise yıllarımdan beri dergicilik ile ilgileniyorum. Şu anda da Okur Dergi'nin ekibindeyim. Düzenli olarak çeviri yapıyorum; kitap tahlilleri ve öyküler yazıyorum. Aynı zamanda "EdebiyatPod" adını verdiğimiz bir podcast serimiz var. Burada da çok farklı bir dinleyici kitlesine dünya edebiyatından ve Türk edebiyatından örnekler sunuyoruz.

S: Elif Hanım, gençler sosyal medyadan ne bekliyor? Neden sosyal medyadasınız?

C: Aslında sosyal medya bir "medium". Paylaşım yapmaya ve bunları normalde ulaşabileceğimizden çok daha fazla sayıda insana yaymaya yarayan bir aracı mecra. Önemli ölçüde gerçekliği simgeliyor. Neyi kastediyorum burada? İnsanlarla olan reel ilişkilerimizi dengeleyen her şeyi, sanal dünyada da sosyal medya aracılığıyla yürütüyoruz. Bu öyle bir şey ki kendi gerçekliğimizin ayrılmaz bir parçası haline geldi. Sanki sosyal medya çok farklı bir paralel gibi ama o da bütünüyle bir gerçeklik haline geldi. Misal, sosyal medyada attığınız bir mesajla bir aksiyon alırsınız ve bu kişiyle gerçek hayattaki ilişkiniz de tam olarak etkilenmiş olur. Bir ilişki biçimi değişebilir, başlayıp bitebilir yahut çeşitli döngülere girebilir. Düşünsenize sosyal medya hesaplarında birini takipten çıkmak ve engellemek gibi bir aksiyonun gerçek hayattaki karşılığı öfke, şiddet veya küslük gibi eylemlere dönü-

şebiliyor. Bu açıdan sosyal medyayı hiç de basit görmemek lazım.

Özellikle gençler sosyal medyanın içine doğuyorlar. Dolayısıyla çok küçük yaşlarda içine girdikleri bu mecra onların gerçekliği haline geliyor. Gençler için yeni bir sosyal paylaşım yolu değil zaten içine doğduğu dünyası böyle. Bu sebeple de gerçek hayattaki en ilkel dürtüleri, duyguları neyse sosyal medyada da onu arıyorlar. Mesela sosyalleşmek, yeni arkadaşlar edinmek, bir grup tarafından kabul görmek, kendilerine uygun bir topluluk bulmak yani aidiyet hissi, sevmek, sevilme ve takdir görmek gibi arayışlar var. Bu arayışların hepsi Psikoloji ilminin gösterdiği itibariyle biz insanların doğal istekleri. Bizim çağımızda da insanlar, bu ihtiyaçlarını karşılamak için sosyal medyayı araçsallaştırıyorlar. Sosyal medya tüm gerçekliğin uyarlandığı bir oyun alanı haline gelmiş durumda.

Günümüzde yetişkinlerin, bir "oyun alanı" olarak gördüğü sosyal medya aslında gençler için gerçekliğin ta kendisi. Gençler sosyal medyada da tıpkı gerçek hayatta olduğu gibi bir ihtiyaçlar hiyerarşinin arayışı içerisinde. Sosyal medyada mesele sadece oyun ve vakit geçirme değil, mesele hayatın ta kendisi.

S: Sosyal medya şüphesiz bir gerçeklik olma yolunda ilerliyor. Peki, bu gerçekliğin bir yansıması olarak içerisinde ne gibi tehlikeler barındırıyor?

C: Sosyal medyada da birçok tehlike var, tıpkı hayatın içinde olduğu gibi. Nasıl ki normal hayatta insanların duygularını sömürmeye çalışan, onların hayallerini kullanan, yalancı-dolandırıcı insanlar varsa sosyal medyada da bu insanlardan çok var. Ancak sosyal medyanın bir noktada daha tehlikeli görünmesinin nedeni şu, günlük hayatta bizi koruyan bazı bariyerler var. Mesela içine doğduğumuz aile, yaşadığımız mahalle, maddi imkânla-

rımız, bunların hepsi bizi bazı kötü-lüklerden koruyor, aramıza bir set çekiyor. Ancak sosyal medyada bu sınırların birçoğu ortadan kalktığı için yani herkes ulaşılabilir ve ulaşılabilir konumda olduğu için tabii ki tehlikelere daha açık hale geliniyor. Normalde küçük bir çocuk anne babasının kredi kartıyla dolandırılmaz, yani bu pek mümkün değildir. En azından annesinin kredi kartını alıp sokağa çıkmadığı sürece dolandırılmaz. Ancak bunu sosyal medyada çok basit şekillerde yapabilir. Kolayca kandırılabilirler. Çünkü bir sınırı yok, koruyucu bir bariyer yok. Aslında bunu dijital medya ile kapsamlı şekilde sunmak gerekiyor. Yani dijital medyanın tamamında bu tehlikeler mevcut. Video oyunlarında, e-sporda, YouTube kanallarında veya telefonlarımıza indirdiğimiz ve çok da sosyal medya olarak görmediğimiz uygulamalarda hep bu tehlikeler mevcut.

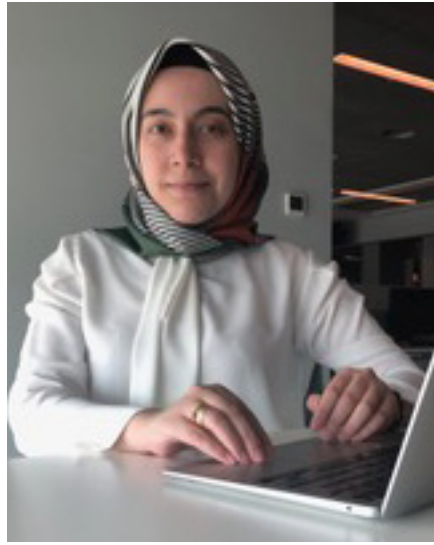
Fakat biraz önce bahsettiğimiz- hem gerçek hayatta hem de sanal hayatta karşımıza çıkabilecek tehlikelerin yanında bir de insanların gerçeklikle bağlantısının sarsılması gibi bir risk var. Yani insanların içinde oldukları reel, yüz yüze hayat sosyal medyadan çok daha büyük bir gerçekliğe sahipken sosyal medyadaki gerçeklik daha yüzeysel ve paralel bir gerçeklik. Daha suni, daha sürrealist yönleri sahip. İkisinin yeri başka başka boyutlarda. Bunlar birbirine karışınca sosyolojik ve psikolojik sorunlar baş gösteriyor. Gerçek hayatta sahip olmadığı özellikleri sosyal medyada yaşayan insanlar var. Birçok genç kendini başka bir imajla göstermek istiyor. Kendine yabancılaşma, gerçek hayattaki kimliğini reddetme, kültüre de yabancılaşma tehlikeleri ile de karşı karşıya kalıyor. Sosyal medyada arkadaş çevresini kuran bir insan gerçek hayattaki ilişkilerine de sosyal medyadaki ilişkilerini önceliyor. Bu da bir noktada sosyal-

Yani yetişkinler de ailesi yerine sosyal medyayı tercih ediyor. Yani bu bir gençlik sorunu değil. Bu bir insanlık sorunu. Dijital medya bir insanlık sorunu olmaya başladı, konunun gençlerle doğrudan bir alakası yok. Gerçeklerden kaçmak doğru bir yol olmaz.

leşmeye çalışırken asosyalleşmeye ya da yüzeysel yalan ilişkiler geliştirmeye yol açıyor. Bunlar da genç insanları psikolojik olarak yaralıyor. Tabii bunlar yetişkinliklerine de taşınıyor ve o dönemde de çok büyük yaralar ve ruhsal problemlere dönüşüyor.

S: Bu tehlikeler yalnızca belirli bir yaş grubuyla da ilgili değil sizin de açıkladığınız gibi. Peki, artık çocuklar değil anne babalar bağımlı deniliyor. Bu konuda düşünceleriniz neler?

C: Tabii genelde yazılı, sözlü ve basılı medyanın kontrolü yetişkinlerin elinde olduğu için bu mecralara sosyal medya yahut dijital medya tartışması taşındığında da bunu konuşanlar hep yetişkinler oluyor. Gençler oturup bize ne oluyor, bu gidiş nereye diye konuşturulmuyor esasında. Yetişkinler oturup gençlerin ve çocukların bağımlılığı üzerinde konuşuyorlar. Yetişkinlerin dijital medya organlarını kullanım oranlarına bakıldığında da ciddi bir oran görüyoruz. Yetişkinlerin arasından bağımlı olanların oranı elbette gençlerden ve çocuklardan daha azdır ancak bağımlılığı da çok bağımlı durumda oluyor. Yaptığımız çalışmalarda da sosyal medyayı tüketen birçok yetişkinin hastalık derecesinde olduğunu görüyoruz. Misal çocukların çok takip ettiği içerik üreticilerine baktığımızda da bunların hep yetişkin olduğunu görüyoruz. Bağımlı olan çocuklar, yetişkinlerin ürettiği içerikleri tüketiyor. Çocukların kendi açtıkları içerik kanalları da mevcut tabii. Ama bunların birçoğunu ebeveynlerinin yönlendirmesi ile açıyorlar, oyun oynanan kanallar özellikle. Burada da yine yetişkinlerin kazanç kaygısıyla bir yönlendirmesi söz konusu. Dijital medyanın geneline baktığınızda yetişkinlerin oynaması için çok fazla oyun olduğunu göreceksiniz. Görsel efektler ve oyun kurgusu tamamen yetiş-

kinlere hitap eden oyunlar bunlar. Tüm bunların yanında yetişkinler sosyal medyayı kendi ilgi alanlarına göre çeşitlendirerek kullanıyorlar. Mesela bir anne sosyal medyada bir anne hesabı açabiliyor. Ya da futbol maçlarına ilgili bir baba gününün tamamını bilgisayar başında geçirebiliyor. Normalde günlük hayatında gerçek futbol maçına gitmeye yahut oynamaya ayırdığı vaktin çok daha fazlasını ayırıyor dijital medyaya.

Yetişkinler de aileleri yerine sosyal medyayı tercih ediyorlar. Yani bu bir gençlik sorunu değil. Bu bir insanlık sorunu. Dijital medya bir insanlık sorunu olmaya başladı, konunun sadece gençlerle ilgili olmadığını fark etmek lazım. Gerçeklerden kaçmak doğru bir yol olmaz.

S: Elif Hanım, sizler A New Person projesinde neler yapıyorsunuz? Gençler sizi neden takip ediyor?

C: Çocuklar günahla doğmaz, bizim inancımıza göre temiz, pak doğarlar. Herkesin fıtratı iyi üzere, İslam üzeredir, diye iman ediyoruz. Çocukların da gençlerin de dolayısıyla “ya ben gideyim kötü içerik izleyeyim, ille de kötülüğe bakayım” diye bir derdi yok. Onlar da genel olarak kendince havalı olanı; aidiyet hissedebilecekleri, toplum içinde kendilerini daha çok kabul

ettirebilecekleri içerikleri tüketiyorlar. Yani arkadaşlarının birçoğu X kanalına üye ise onlar da X kanalına üye oluyorlar ki kanalla irtibatlı muhabbetlerden geri kalmasınlar. Bu noktada bir aidiyet oluşturacak ve iyi bir rol model olurken de sıkıcı olmayacak ve onları eğlendirecek, canlı tutacak ve tabiri caizse vaaz vermeyecek mecraları talep ediyorlar. İyi, güzel ve İslami bir içeriği de gençlerin ilgisini çekebilecek ve onların aidiyet hissetmelerini sağlayacak bir şekilde sunarsanız gençler ona da ilgi gösteriyor. Yani mesele burada içerikten ziyade bir sunuş, bir üslup meselesidir.

Sosyal medya ile ilgili çalışmalar yapan insanların şunu çok iyi biliyor olması lazım ki insanlar iyi temalı içerikleri de takip etme potansiyeline sahip. Mesele, genel olarak içerikleri, çağın ihtiyaçlarına göre iyi, renkli, canlı ve güzel sunmamız gerektiği. Bir noktada kendimizi bozmadan, çağın trendlerine göre içerik sunmamız gerekiyor ki gençler sosyal medyada güzelliklerin de alıcısı olsunlar.

S: Gençler sosyal medyada neden bilhassa anonim kimlik kullanıyorlar? Anonim olma ihtiyacı neden?

C: Sosyal medyayı anonim kullanmak çok yaygın bir durum. Hatta bununla alakalı çok ciddi araştırmalar var. Yapılan bilimsel bir araştırmada insanların ortalama iki anonim hesabı olduğuna dair bir sonuç çıkmıştı. Veriler gösteriyor ki kimliğini gizleyerek sosyal medyada varlık göstermek bir ihtiyaç haline gelmiş durumda. Bunun birkaç nedeni olabilir. Birincisi, insanların doğdukları hayata bazı ön tanımlar ve etiketlerle doğması sorunu; böylelikle birtakım imkânlar sunulduğu gibi birtakım kısıtlamalar da dayatılmış olması. Zaten var olan kimlikleriyle barışmaya fırsatları olmadığı için ve çok küçük yaşta bu içerikler dünyasının yapaylığına maruz kaldıkları

rı için kendi kimliklerini sıfırlamak ve toplumca daha makbul bir kişilik edinme derdine giriyorlar. Bunun kendilerine bir özgürlük alanı açtığına inanıyorlar. Tanıdıklarından ve gerçek hayatlarından uzakta, tamamen sanal bir kimlik yaratmak... Aslında bu sanal kimlik yaratma ve bu sanal kimlikte kalma isteği patolojik bir şey. Zamanla kişide çeşitli psikolojik hastalıklara sebep olabilir. Çünkü, hangisisin sen? Gerçek hayattaki o kişi misin yoksa anonim hesabındaki o farklı tanımladığın kişi misin? Bu her ne kadar insanların içinde büyük ruhsal savaşlara yol açıyor olsa da insanlar bu anonim kimliklerle sosyal medyada olmaya devam ediyorlar. En temel neden, farklı ve toplumca daha çok kabul edilen kişilere öykünmek. Bu yüzden de gençler farklı bir kişilik arayışında oluyorlar. Gençlerin en temelde kendi kimliğiyle tanışamama ve barışamama sorunu var. Doğuştan, aileden getirdikleri Müslüman, Türk, X ailesi mensubu olma kimlikleriyle barışık olarak yaşamaları gerekiyor. Ancak bu şekilde bir insan, kendisi, ailesi ve toplumu için faydalı biri olabilir. Öteki türlü çocuklar ve gençler için çok yaralayıcı bir süreç yaşanabiliyor.

S: Sosyal medyada İsrail başkanının yalan içeriklerle süslediği bir gönderiye karşın Zeynep Hilal Demirci isminde genç bir kardeşimiz hakikati yansıtan mükemmel bir çalışma yapmıştı, hatırlarsınız. Bu vesileyle kardeşimize teşekkür etmeden geçmeyelim. Böylesi çalışmalar yapan Müslüman gençler için neler söylemek istersin?

C: Zeynep Hilal benim çok yakın arkadaşım, Allah ondan razı olsun her daim çok çalışkandır ve ümmet için üstüne düşeni yapmaya çabalar. O dönemde Filistin için çalışmalar yapıldığında, sosyal medyayı dünya basınına etkileyecek bir etki ve hızla kullanmaya ağırlık veril-

di. O da böyle yaptı. Hızlı, orijinal ve etkili bir video çalışması ile bir devlet başkanının kişisel hesabına erişti.

Gençler bu anlamda çok çalışıyorlar. Çok emek sarf ediyorlar. Sosyal medyayı güzel fikirler için ve iyilikte yarışmak için kullanan ve bunlarla da rol model olan birçok arkadaşımız var. Gençler olarak “fikir ve aksiyon” yönüne epey açıldık. Gençlerin bu cihetle örnek aldıkları akranlarının sayısı da artmış oldu. Misal Zeynep Hilal’in Netanyahu’nun videosunun altına verdiği cevabı ve bu videonun aldığı reaksiyonu, tebrikleri gören Müslüman bir genç “ben de sosyal medyayı akıllıca kullanarak, normalde ulaşmanın imkânı bile olmayan bir devlet adamına bu şekilde cevap vermeyi başarabilirim” diye düşünecektir. Bu çok önemli bir motivasyon. Sosyal medya herkesi ulaşılabilir kılıyor. Bizler de oturduğumuz yerden zalimleri ve yalancıları rahatsız edebiliriz. Onların ya da danışmanlarının okuyabileceği bir mesaj bırakabiliriz. Bu noktada, bu sınırların kalkması olayını iyi kullanabilir de fırsata çevirebilirsek kimlik kaybından ziyade kendi kimliğimizi daha da aktif bir şekilde inşa edebiliriz. Böylelikle sosyal medyanın olumsuz etkileriyle beraber kimlik kaybı yaşayan gençlere de bir rol model olup, onlara kimlik inşası sürecinde büyük bir destek de sunabiliriz. Sosyal medyada yapabileceklerimizin bir sınırı yok. Fikirlerinizi etrafıca düşünüp, daha önce yapılmamış olanları etrafınızdaki ehil insanlarla paylaşarak birlikte çalışabilirsiniz. Ancak bu şekilde, sosyal medyayı bir kişi daha iyi kullandıkça sayımız artabilir. Akıllıca ve Müslümanca bir sosyal medya kullanıcısı ve üreticisi olmakla her şey değişebilir.

Çok teşekkür ediyoruz Elif Hanım. Allah çalışmalarınızı bereketlendirsin.

İyi, güzel ve İslami bir içeriği de gençlerin ilgisini çekebilecek ve onların aidiyet hissetmelerini sağlayacak bir şekilde sunarsanız gençler ona da ilgi gösteriyor. Yani mesele burada içerikten ziyade bir sunuş, bir üslup meselesidir.

Avusturya’da İslam Din Eğitimin Dünü, Bugünü ve Yarını – 3

Erkan ERDEMİR

Viyana İslâm Din Eğitimi Yüksek Okulu
Öğretim Üyesi

Yazı dizimizin birinci bölümünde, Avusturya’da İslâm dininin konumu ve kısa tarihçesi hakkında malumatlar vermiş, son sayıda da İslâm Din Dersi müfredatlarını incelemiştik. Bu sayıda ise İslâm Dersi öğretmenlerinin eğitimi hakkında bilgiler vereceğiz.

Avusturya’da 1982 yılından itibaren resmi ve özel okullarda Müslüman öğrenciler için İslâm Din Dersi sunulmaktadır. Bu, Avrupa’da önemli bir örnek teşkil etmektedir. Yaklaşık 625 Din Dersi öğretmeni yaklaşık 80 000 öğrenciye 2300’e yakın okulda Almanca dilinde din dersi okutmaktadır.

Avusturya Anayasası’nın 17. maddesinin 4. bendi din eğitimi teminat altına almıştır; bu yasaya göre okuldaki din eğitiminden ve sınıflardan farklı kilise ve cemaatler ayrı ayrı sorumludur. Devletin tanıdığı bir kilise veya cemaatin mensubu bulunan tüm öğrenciler için kendi mezheplerinde din dersi, ilkokul, ortaokul, liselerde zorunludur. Özel okullarda ise seçmeli derstir.

Avusturya’da din öğretimi, mezhebe/dine dayalı olarak uygulanmaktadır. Çoğu diğer ülkelerde ise dinler hakkında öğretim yani mezhebe/dine dayalı olmayan din öğretimi yaygındır. “Din eğitimi” veya “mezhebe/dine dayalı” yaklaşımın, İngilizcesi, “confessional”, Almancası, “konfessionell” dir. Bu yaklaşımın karşıtı “dinler hakkında öğretim” veya “mezhebe/dine dayalı olmayan” yaklaşım “non confessional” ve “Religiöse Unterweisung/Religionskunde” kelimelerle tercüme edilebilir. Mezhebe/dine dayalı din eğitimi dersi denilirken, sadece bir dinin içindeki mezhep kastedilmeyip, aynı zamanda ayrı bir din de kastedilebilmektedir. Bunun sebebi, Batı dillerindeki religion kelimesinin Türkçe’de hem din hem de mezhep kelimelerini karşılamasıdır.

Mezhebe /dine dayalı yaklaşımda, dersin konularını belli bir din oluşturmakta ve söz konusu dinin sevdirmesi, benimsetilmesi amacı taşınmaktadır. Zaten bu din dersinin adı da ilgili dinin adı ile anılmaktadır. Örneğin, Katolik Din Dersi, Protestan Din Dersi, İslâm Din Dersi denildiği zaman bu derslerin belli bir mezhebe ya da dine dayalı olarak işlendiğini anlıyoruz.

Böyle bir din dersinde başka dinler öğretilse bile o dinin bakış açısıyla öğretilir. Buradaki temel düşünce, öğrencinin ya da velisinin belli bir din dersini seçmesi ve öğrenmek istemesidir.

Avusturya'da şu anda ilköğretimde görev yapan öğretmenlerin birçoğu 1998 tarihinde Viyana'da açılan İslâm Din Eğitimi Akademisi'nde yetişmişlerdir. Yakın bir tarihte, 2017 yılında Innsbruck Üniversitesi'nde İslâm Din Eğitimi Lisans bölümü kurulmuş, orda da ilköğretimde görev almak üzere İslâm Din Dersi öğretmenleri yetişmektedir.

Liselerde İslâm Din Dersi öğretmenliği yapanların birçoğu ise 2007 yılında Viyana Üniversitesi'nde kurulan İslâm Din Pedagojisi Master bölümü mezunlarından oluşmaktadır. İslâm Din Dersi öğretmeni olmak isteyenlerin tamamı Avusturya İslâm Cemaati (İGGÖ) tarafından sınava tabi tutulur, kazananlar ise devlet tarafından öğretmen olarak atanırlar.

Akademi Kuruluşu Öncesi (1982-1998)

Avusturya İslâm Cemaati (İGGÖ), Avusturya'da Müslümanları resmi olarak temsil eden Diyanet Teşkilatıdır. İGGÖ'nün, 1998 yılına kadar İslâm Din Dersleri için öğretmen

yetiştiren bir kuruma sahip olmadığını üzüntüyle hatırlatmalıyız. Bundan dolayı bu teşkilat İslâm Dersi öğretmenini ihtiyacını iki yolla gidermek durumunda kalmıştır. Avusturya'da bulunan farklı milletlere mensup Müslümanlardan dini eğitimi ve tahsili olanlardan din dersi öğretmenliği yapmaya muktedir olanları, İGGÖ imtihanıyla öğretmen olarak tayin etmiştir. Böyle tayin edilmiş öğretmenler arasında Türk olanlar birinci sırayı almaktaydı. Bu öğretmenlerin ücretleri Avusturya Eğitim Bakanlığınca karşılanmaktadır. Görev bakımından ise, öğretmenler bütün talimatlarını İGGÖ'den almakta ve bu kurumun ukdesi altında çalışmaktadırlar. Teşkilatın bu yolla tayin ettiği öğretmen sayısı, Türk ve Arap olarak Avusturya genelinde 1990 yılı itibarıyla 50'nin üzerindeydi (Mustafa Tavukçuoğlu, Avusturya okullarında İslâm Din Dersleri, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1998, Sayı 8).

Avusturya İslâm Cemaati (İGGÖ) T.C. Milli Eğitim Bakanlığı arasında yapılan bir anlaşmayla Türkiye'deki ortaöğretim kurumlarında Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi ve İmam-Hatip liselerindeki meslek dersleri öğretmenlerinden ihtiyacı kadar personeli, yapılan imtihan neticesinde

Avusturya'da 1982 yılından itibaren resmi ve özel okullarda Müslüman öğrenciler için İslâm Din Dersi sunulmaktadır. Bu, Avrupa'da önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Mezhebe /dine dayalı yaklaşım, dersin konularını belli bir din oluşturmakta ve söz konusu dinin sevdirmesi, benimsetilmesi amacı taşınmaktadır. Zaten bu din dersinin adı da ilgili dinin adı ile anılmaktadır.

Avusturya' da görevlendirmiştir. Yapılan bu imtihanlarda din dersi öğretmenlerinde aranan en önemli niteliklerden birisi de Almanca bilgidir. Bu niteliğin aranmasının en önemli nedeni, Avusturya yasalarına ve İGGÖ tüzüğüne göre, okullardaki öğretim dilinin Almanca olmasıdır. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nda yapılan yazılı ve sözlü imtihanlarda yeterli Almanca bilgisine sahip öğretmenlerin tespiti yapıldıktan sonra, imtihanı kazanan öğretmenler özel bir Almanca kursunu bitirdikten sonra İGGÖ tarafından istihdam edildiler. Almanca bilgilerini geliştirmek ve pekiştirmek isteyen din dersi öğretmenleri Viyana'daki Goethe Enstitüsü'ne bir veya iki yarıyıl devam ettiler. Buradan aldıkları belge ile İGGÖ Teşkilatı'nın gösterdiği bölgelerdeki okullarda göreve başladılar. Resmi yolla tayin edilen Viyana ve diğer eyaletlerde Türk olan İslâm Din Dersi öğretmeni sayısı 1990 yılı itibarıyla Avusturya genelinde 30 civarındaydı. Avusturya'da toplam 80 civarındaki din dersi öğretmenin yarısından fazlası Viyana ve çevresindeki okullarda görev yapmaktaydı (Mustafa Tavukçuoğlu, 1998).

Bu durum yaklaşık on beş yıl böyle devam etti, ta ki din dersi öğretmenlerinin eğitime başlandığı ilk akademi 1998 yılında kurulana kadar.

Viyana İslâm Din Eğitimi Akademisi (1998-2007)

Islamische Religionspädagogische Akademie (IRPA) isimli İslâm Din Eğitimi Akademisi 1998 yılında, Avusturya İslâm Cemaati (İGGÖ) tarafından kuruldu. Bu kurumda ilk defa Avusturya okullarında din dersi vermek üzere din dersi öğretmenleri yetiştirilmeye başlandı. Bu eğitim ilk yıllar Viyana Eğitim Yüksek Okulu (Pädagogischen Hochschule Wien) ve Kahire El-Ezher Üniversitesi iş birliği ile sunuldu, pedagojik dersler Eğitim Yüksek

Okulunda verildi, İlahiyat dersleri ise El-Ezherli profesörler tarafından Arapça lisanında verildi. Başta eğitim alanında bir yenilik olmasına rağmen dini içerikli derslerin Arapça olması hasebiyle pek verimli geçmedi. Zira Avusturya okullarında din dersi Almanca sunulmaktadır ve Almanca tüm Müslüman öğrencilerin ortak okul dilidir. Bu sebepten dolayı akademi dili de tamamen Almancaya çevrildi.

Her bir öğretmenin yılda on beş saat hizmet içi eğitim alması gerektiği için, 2004 yılında IRPI isimli İslâm Din Eğitimi Enstitüsü kuruldu. Bu enstitü tüm Avusturya da görev alan İslâm Din Dersi öğretmenleri için çeşitli seminerler düzenlemeye başladı.

Özel Yüksek Okul Öğretmenlik Kurs Programı (2007-2015)

2007 yılında başlayan Bologna süreci kapsamında tüm diğer akademiler gibi IRPA Akademisi de Özel Yüksek Okul Öğretmenlik kurs programına sahip oldu (Private Hochschullehrgang für das Lehramt Islam an Pflichtschulen). Yüksek Okul statüsüne kavuşamamasının sebebi, sırf bir tane branş dersi (din dersi) öğretmenleri yetiştirdiği içindir, çünkü başka dersleri sunabilmek için İGGÖ'nün maddi imkânları bulunmamaktaydı. Öğretim kadrosu bir hayli çoğaldı. Öğrenci sayıları birden arttı, çünkü birçok Müslüman genç İslâm Din dersi öğretmeni olmayı çok istiyordu. Özellikle kız öğrenci sayısı birden çoğaldı. Bu üç senelik eğitim sürecinde lisans tezini yazıp Bachelor of Education diplomasını alan öğrencilere ilköğretim'de din dersi öğretmeni olma imkânı doğuyor ve İGGÖ'de mezunları mütalaadan sonra branş öğretmeni olarak atanıyordu. Liselerde öğretmenlik yapmak isteyenler ise Viyana Üniversitesi'nde Yüksek Lisans yapma olanağı buluyorlardı. Hizmet içi Eğitim Enstitüsü de Yüksek Okul Hizmet İçi Kurs

Programı (Private Hochschulehr-gang für islamische Religionspädagogische Weiterbildung / IHL) şeklinde yine din dersi öğretmenlerine kurslar ve seminerler düzenlemeye devam ediyordu.

KPH Wien/Krems Pedagoji Yüksek Okulu İslâm Dini Enstitüsü (2015-)

2015 yılında Avusturya’da yine bir Eğitim Reformu gerçekleşti ve Yeni Öğretmen Eğitimi Yasası onaylandı. Bu yasaya göre tüm öğretmenler, artık Eğitim Yüksek Okullarda yetişecek yani sınıf öğretmeni olacak aynı zamanda din dersine de girmek istiyorsa Yüksek Okullar bünyesinde bulunan Dini Enstitülerden de branş derslerini alacak. Bu nedenden dolayı Avusturya İslâm Cemaati (İGGÖ) ile KPH Wien/Krems Pedagoji Yüksek Okulu (Kirchlich Pädagogische Hochschule Wien/Krems) arasında bir kooperasyon başladı, KPH Wien/Krems bünyesi altında İslâm Dini Enstitüsü kuruldu. Artık din dersi vermek isteyen herkes ya özel olan KPH Wien/Krems Pedagoji Yüksek Okuluna veya herhangi devlete bağlı başka bir Pedagoji Yüksek Okuluna kaydolup dört yıl eğitim alması, iki sömestre da İslâm Dini Enstitüsü’nde branş derslerine girmesi gerekmektedir. Artık sadece din dersi öğretmeni olma imkânı yasal olarak 2015 yılında bitmiştir. Bunun avantajları elbette vardır, bir Müslüman öğretmen aynı zamanda sınıf öğretmeni olabilir, okulda tam kadrolu çalışabilir. Ama tecrübe şunu gösterdi, İslâm Dini Enstitüsü’nde okuyan öğrenci sayısı çok azaldı. Artık sınıf din dersi öğretmeni olmak isteyenler için bu fırsat kalktığı için çoğu kişiyi bu eğitim türü cezbetmemeye başladı.

İslam Din Dersi öğretmenlerine hizmet içi eğitim kursları veren kurum da yine 2016 yılında İslam Din Enstitüsü’nün bir parçası oldu. Ben şu anda bu kurumda çalışmaktayım ve 625 din dersi öğret-

menin hizmet içi eğitim kursları programında onlara yardımcı ol-maktayım. Bir yılda 100’e yakın hizmet içi eğitim kursu sunmaktayız.

Viyana Üniversitesi İslâm Din Pedagojisi Master Bölümü (2007-)

2007 yılında, yine bu Bologna süreci kapsamında liselerde İslâm Dersi öğretmeni yetiştirilmesi için Viyana Üniversitesi’nde İslâm Din Pedagojisi Yüksek Lisans (Master of Arts) bölümü açıldı.

Benim gibi onlarca lisans öğrencisi orada yüksek lisansını tamamlayarak liselerde din dersine girme yetkisini kazandı. Benim Master tezim de çok ilginçti. İbn Haldun’un eğitim görüşleriyle Alman eğitimci Wilhelm von Humboldt’un eğitim görüşlerini kıyasladım ve çok benzerliklere ulaştım.

Avusturya’da İslâm dersi öğretmenlerinin eğitim serüveni bu şekilde devam etmektedir. Okullarda çok sayıda Müslüman öğrenci mevcuttur, bunlara örnek teşkil edecek, rol model görevini üstlenecek kaliteli öğretmenler, kaliteli din dersi öğretmenleri gerekmektedir. Öğretmenlik bir peygamber mesleğidir, yetkinlikleri ve yetenekli olan herkesi bu meslek eğitimini almasını dilerim. Yolunuz açık olsun. Rabbim cümlemize hayırlı hizmetler nasip eylesin. Selam ve dua ile.

Artık sadece din dersi öğretmeni olma imkânı yasal olarak 2015 yılında bitmiştir. Bunun avantajları elbette vardır, bir Müslüman öğretmen aynı zamanda sınıf öğretmeni olabilir, okulda tam kadrolu çalışabilir.

Bosna'da Ayvaz Dede Şenliği

Kemal KAHRAMAN

Dr., Tarihçi-Yazar

Saraybosna'daki otelimizden sabah dört gibi hareket ediyoruz. Yolculuğumuz üç saat kadar sürüyor. Donji Vakuf yoluyla Prusac adlı köye ulaşıyoruz. Burası, küçük bir yerleşim ama bugün büyük bir gün. 507. Geleneksel Ayvaz Dede Şenlikleri yapılacak. Beş asırlık geleneği olan kaç yer vardır ki. Köy içinde yol boyunca çadırlar kurulmuş. Kıyafet, turistik eşya, yiyecek satan insanlar sabahın erken vaktinde yerlerini almış. Tipik bir eski zaman panayırı.

Temmuz'un ilk günlerindeyiz ama hava oldukça serin, bulutlu. Her an yağmur yağabilir. Günlerden Pazar. Köye arabalar, otobüsler gelmeye devam ediyor. Bu kadar araca park edecek yer bulmak büyük mesele. Otobüsleri köyün girişinde aşağılarda durduruyorlar. Köy, bir yamaçta kurulmuş. Ormanın kenarında.

Her şeyden önce Ayvaz Dede'nin kabrini ziyaret ediyoruz. Ayvaz Dede, tıpkı Sarı Saltuk gibi, Horasan-Anadolu erenlerinden biri. Rivayete göre, Fatih'in gönülleri fethetmek için buralara gönderdiği kırk erenden birisi. Manisa-Akhisar'dan geliyor. O sıralarda burada, su sıkıntısı olmuş. Ayvaz Dede, dağlara çıkarak su aramaya başlamış.

Büyük bir su kaynağının bir kaya tarafından engellendiğini görmüş. Ayvaz Dede, kırk gün dua etmiş ve ağlamış. Kırkıncı gün kaya ortasından yarılmış ve su insanlara ulaşmış. Bu hikâyenin sembolik bir yönü vardır. Boşnaklar Ayvaz Dede'yi çok seviyor. Çünkü su ile birlikte hakikate onunla ulaştıklarına inanıyorlar.

Her yıl haziran sonu veya temmuz başı, Bosna'nın dört bir yanından insanlar, Ayvaz Dede'nin arayışını, yürüyüşünü ve vuslatını hatırlamak için bir araya geliyor. Elleri taşıdıkları sancaklarla, gelin gibi süslenmiş atlarla yedi kilometrelik yolu kadını erkeği, yaşlısı genci hep birlikte yürüyorlar. Yarılan büyük kayanın içinden geçerek ulaşılan yolun sonunda yemyeşil, ferah bir tepede toplanıyorlar.

Her bölgeden gelen sancaktarlar, resmi geçitle selam veriyor. Ayrıca Kur'an okunuyor, ilahiler söyleniyor. Herkeste bir bayram sevinci oluyor. Ayvaz Dede Şenlikleri'nin (Ajvatovicu) esası budur. Ayvaz Dede, bölgeye İslâm'ın mührünü vuruyor. Köyün adı, onun geldiği yere atfen Akhisar anlamında Prusats ya da Prusac oluyor. Umarım şenliklere Akhisar'dan da katılım oluyordur.

Kabir ziyaretinden sonra yukarıda, köyün üst tarafında, bir meydana gidiyoruz. Burada erkenden güzel bir yer tutmamız gerekiyor. Çünkü şenliklere katılan "kortej" burada start alacak. Duvarın üzerinde, hemen kenarda çimlere oturuyoruz. Yolun karşısındaki duvarın önüne, Türkiye'den gelen bir izci grubu sıralanıyor.

Bir süre sonra tekbir sesleri arasında yürüyüşün başladığını görüyoruz. Ama bizim hiç görmediğimiz bir şey. Osmanlı kıyafetleri giymiş insanlar atların üstünde, ellerine sancaklarını almışlar; bir elinde Bosna, diğerinde Türkiye bayrakları.

En önde dini kıyafetler içinde, başlarında sarıklarıyla din adamları, heybet ve vakarla yürüyor. Tekbir sesleri, at kişnemelerine karışıyor. Ama ne atlar! Alışık olmadığımız ölçülerde, iri, kuvvetli, bakımlı hayvanlar. Bizdekilerin iki katı gibi geldi bana. Ama bunlar koşu atı değil. Olsa olsa yük ve araba taşınabilir.

Yürüyüş gruplar halinde oluyor. Her grubun önünde bir sancaktar var. Sancaklarda geldikleri bölge veya şehrin isimleri yazıyor; Sarajevo, Bihaç, Zenica, Mostar, Srebrenica, Tuzla, Banjaluka, Travnik, vs. Atlılar veya yayalar, geldikleri bölgenin yöresel bir özelliğini, amblemini üzerinde taşımaya özen göstermiş. Buralarda öyle bir adet var. Şehirlerin kendine göre birer amblemi, sancağı oluyor. Bizimkilerden farklı, daha köklü bir gelenek.

Kaynağının Ortaçağ feodalizmindeki şehir devletlerine kadar gittiğini sanıyorum. Bosna'nın askeri sancağında, Osmanlı öncesi üç yapraklı amblem halen kullanılıyor. Bogomil devri hatırası. Sancaklar, camilerde minbere asılarak korunuyor. Bayram törenlerinde minberden alınarak katılım sağlanıyor. Tamamen Osmanlı ordusuna asker verirken kullanılan yöntem. Bu insanlar, birikime çok önem veriyor. Biz ise unutmaya, değiştirmeye ve her gün yeni şeyler peşinde koşmaya pek meraklıyız.

Osmanlı kültürünü tanımak isteyenler için bu yerler çok önemli. Çünkü bu insanlar, geçmişten ne kaldıysa ona kutsal bir miras gibi sarılıyor. Her şey öyle anlam kazanıyor. Bizim arşivlere girerek keşfetmeye çabaladığımız, müzelerde sakladığımız dünyayı, bunlar bizzat yaşatmaya çalışıyor.

Ayaklarında şalvarları, başlarında kırmızı fesleri, birçoğunda fes üzerinde rengarenk sarıklar ile bu yağız, kumral, uzun boylu delikanlıların, ellerindeki tevhid sancağını yukarı kaldırarak "Allahu Ekber" diye haykırma-ları insanı derinden etkiliyor. Coşup ayağa mı kalkacağınızı yoksa oturup içinizdeki sızıyı mı dinleyeceğinizi bilemiyorsunuz. Ama o ortama katılmadan da edemiyorsunuz. Türkiye'den gelen misafirler, izciler, Mevlevîler de

bu insanların tekbirine yüksek sesle katılıyor. Yeşiller içindeki, ormanın kıyısındaki vadide, Tevhid sedaları yan-kılanıyor.

Onlar için yalnız bir eğlence, bir şenlik günü değil aynı zamanda mübarek bir gün. Bizdeki yayla şenliklerinden birisinde değiliz. Belki Tataristan'daki Sabantuy bayramıyla karşılaştırılabilir. Milli ve dini bir bayram günü. Kortej dediğimiz yürüyüşe katılanlar yola koyuluyor. Yukarıda, törenlerin yapılacağı yaylaya kadar yedi kilometrelik yokuş bir yol var. Ormanın içine doğru.

Atlılar atlarına hâkim olmakta zorlanıyor. Seslerden ürküyor hayvanlar. Sağa sola baskı yapıyor. Heybetli, büyük olduklarından daha bir korkutuyor. Duvar dibindekiler kendilerini korumak için kaçışıyor. Kimileri tedbirsizce kenarda duruyor kimileri duvara çıkıyor. Biz zaten duvarın üstünde olduğumuzdan hem geçenleri kolayca görüyor hem de güvende oluyoruz. Bütün kortej geçtiğinde, biz de peşlerinden yola çıkmaya hazırlanıyoruz. Ona göre giyindik, spor ayakkabılarımız var.

Bütün şehirler, temsilciler geçtiğinde sıra bize de geliyor. Türkiye'den önemli bir katılım var. İzci grubunun tekbirlerle yürümesi tuhafımıza gidiyor. Bunlar alışkın olduğumuz şeyler değil. İçimizde eğlenmenin değil mübarek bir bayramın coşkusu var. Bir yandan heyecan ve sevinçle doluyoruz bir yandan ibadet hazı ve huzuru duyuyoruz.

Boşnaklar ve Türkler. Birbirlerinin dillerinden anlamayan bu iki milletin sadece bakışlarıyla, selamlarıyla, dualarıyla ve tekbirleriyle birbirlerini bu kadar anlaması, meselenin kelimeler olmadığını çok iyi ortaya koyuyor. Bizde zaten dil, gönül demektir. Gönüller anlaştığında kelimeler aradan çekiliyor. Horasan erenlerinin de yaptığı bu değil miydi? Burada gönüllere öyle bir fidan dikmişler ki asırlar geçmiş, kökleşmiş, şimdi ne kadar uğraşsalar da sökemiyorlar.

Yürüdüğümüz yol pürüzsüz bir asfalt. Yakın zamana kadar toprakmış. Asfaltlanmasına bazı alimler karşı çıkmış. Orijinal şekliyle kalmasını istemişler. Yol uzun olduğundan bir

Ayvaz Dede, tıpkı Sarı Saltuk gibi, Horasan-Anadolu erenlerinden biri. Rivayete göre, Fatih'in gönülleri fethetmek için buralara gönderdiği kırk erenden birisi.

Bir süre sonra tekbir sesleri arasında yürüyüşün başladığını görüyoruz. Ama bizim hiç görmediğimiz bir şey. Osmanlı kıyafetleri giymiş insanlar atların üstünde, ellerine sancaklarını almışlar; bir elinde Bosna, diğerinde Türkiye bayrakları.

kısım insanlar yürüyüş konvoyunun arkasından arabalarla gidiyor. Arabaların yavaş yavaş giden insanları, atları izlemesi de ilginç oluyor.

Ama atlar, asfalt yolda yürümekte zorlanıyor. Nalları kayıp duruyor. Üstelik demir nallar asfaltta derin izler, çizikler bırakıyor. Zamanla tahrip edeceği besbelli. Dahası zemin toprak olmayınca hayvanlardan arta kalanlar kolayca kaybolmuyor, yolu uzun süre kirletiyor.

Yedi kilometre üstelik yokuş olunca, hiç alışkın olduğumuz bir mesafe değil. Ama bazılarının yaptığı gibi geriden gelen otobüslere binmek istemiyoruz. Biz bu işi geleneğe uygun biçimde, yaylaya kadar yürüyerek tamamlamak istiyoruz. Buraya kadar gelmişiz, hakkını vermek istiyoruz. Dönüş de var ama ne de olsa yokuş aşağı olacak.

Yokuşun dikleştiği yerlerde biraz dinlenerek yol alıyoruz. Üç beş kilometre sonra bir meydana ulaşıyoruz. Burası bayram yeri gibi. Yol kenarında sırtlara geçirilmiş kuzular, ocaklarda döne döne kızarıyor. Bosna denince ilk akla gelen şeyler arasındaki kuzu çevirme işini burada yaygın biçimde görüyoruz. Hepsi pişmiş ve hazır görünüyor. Ama önce yürüyüşümüzü tamamlamak istiyoruz. Burada yiyip içmeye dalarsak rehabet çökebilir.

Biraz daha gayretle hedefe ulaşıyoruz. Yorulmuş olabiliriz. Ama temiz hava, bol oksijen ve içtiğimiz güzel sular kendimizi iyi hissetmemizi sağlıyor. Toplanan meydan, tam bir yayla şenliği ortamı. Ama yeme içme

faaliyeti yok. Yolun geldiği tarafta, tepede bir sahne ve ses düzeni kurulmuş.

Sahnenin yan tarafında sarıkları ve cübbeleriyle ülkenin çeşitli merkezlerinden gelen dini liderler toplanmış. Başlarında Reîsülulemâ. Özel kıyafetleriyle nasıl da vakarlı duruyorlar. Burada din adamları Osmanlıdan kalan vakarı, sağlam duruşu temsil ediyor.

Arka taraflarında, geleneksel kıyafetleri içinde Boşnak gençler bekliyor. Yaklaşıp soruyoruz. Travnik Elçi İbrahim Paşa Medresesi öğrencileri olduklarını öğreniyoruz. Erkek öğrencilerin başlarında fesleri var. Bosnalı Müslümanların milli kıyafetinin bir parçası. Osmanlıyı simgeliyor.

Kırmızı fesi, Balkanlardan Ortadoğu'ya oradan Kuzey Afrika'ya bütün bir Osmanlı coğrafyasında görebilirsiniz. Kız öğrenciler beyaz başörtüleri ve elbiseleri üzerine mavi üç etekleri ile çok zarif görünüyorlar. Eşim onlarla resim çektirmeden edemiyor. Elleri Bosna ve Türkiye bayrakları ile bize poz veriyorlar.

Sonra kendimize, şöyle olan biteni görecektir bir yer bulmaya çalışıyoruz. Meydanı gören bir tepeye, Boşnakların arasına yerleşiyoruz. Yerler, ağaçlar, her yer yemyeşil. Sanki bahar ayındayız. Oysa Temmuz başındayız. Çimenleri, yabani otları traşlamışlar, oturmaya uygun bir hale getirmişler.

Ama biraz yerleştiğimizde küçük çekirgelerin her yerde hoplayıp durduğunu fark ediyoruz. Eşim biraz rahatsız oluyor ama asıl rahatsız olan onlar. Çünkü biz onların arazisine girdik. Zarar vermemeye çalışarak, üstümüze başımıza konanları hafifçe uçurmaya çalışarak programı izliyoruz.

Önce orman ezan sesiyle yankılanıyor. Öğle namazı saati. Herkes safalara koşuyor. Yemyeşil ormanın ortasında, yemyeşil çimenler üzerinde uzun saflar oluşuyor. Herkes yanında seccadesini getirmiş. Sünnetler, farzlar kılınıyor. Kamet, rükû, secde ve dualar. Ülkemizdeki camilerde nasıl kılınıyorsa öyle. Müezzinin sesi, Kur'an sesi yayılıyor. Etrafıma bakıyorum. Avrupa'nın ortasında Türkçe bilmeyen insanlar, bizim gibi giyinmiş

kadınlar, erkekler, kibleye dönmüşler. Bu heyecan verici manzarayı anlatmak çok zor.

Arkasından Bosna Hersek Reîsü-lulemâ'sı Hüseyin Efendi Hasanbegoviç bir konuşma yapıyor ve dua ediyor. Travnik medrese öğrencileri çok güzel ilahiler söylüyor. Türkiye'den gelen mehter takımının gösterisi programa ayrı bir renk katıyor. Mehterbaşının komutunda yüzyıllardır bu dağların yabancısı olmayan bir ses yankılanıyor: "Nasrun minallahı ve Fethun karib".

Yaklaşık üç saatin sonunda dualarla programın sonuna geliyoruz. İnsanlar toplanmaya başlıyor. Aynı gruplar bu defa yokuş aşağı yürüyor. Geliş yolumuz olan asfalt yolu takip ediyoruz. Dönüşte tören alanının alt tarafından, yarılan kayaya doğru ilerliyoruz. Ayvaz Dede'nin dualarıyla yarıldığı söylenen kayanın ortasından geçiyoruz. Buradan su ve rahmet aşağıya doğru yol bulmuş.

Ormanın içindeki patikalarda bir süre ilerledikten sonra geldiğimiz asfaltla buluşuyoruz. Yokuş aşağı, daha hızlı ama daha yorgun bir şekilde yürüyoruz. Serin, bulutlu bir havadayız. Birazdan yağmur başlıyor. Asfaltın dışındaki alanlar çamurlanıyor. Hava iyiden iyiye soğuyor. Unutmayalım, günlerden 2 Temmuz Pazar. Ama telaşımız yok. Serin yağmur damlaları yorgun bedenlerimize çok iyi geliyor.

Prusac köyüne yorgun argın ulaşıyoruz. Ne de olsa yarısı yokuş olmak üzere, on dört kilometre yürümüş durumdayız. Otobüsümüzün gelmesine yarım saat kadar var. İki katlı bir inşaatın alt katına kurulmuş olan mütevazı bir kafeye sığınıyoruz. Yağış yoğunlaştığından kahvenin sundurmasının altı gayet kalabalık. Törene katılmış olan Boşnaklar araç bekliyor.

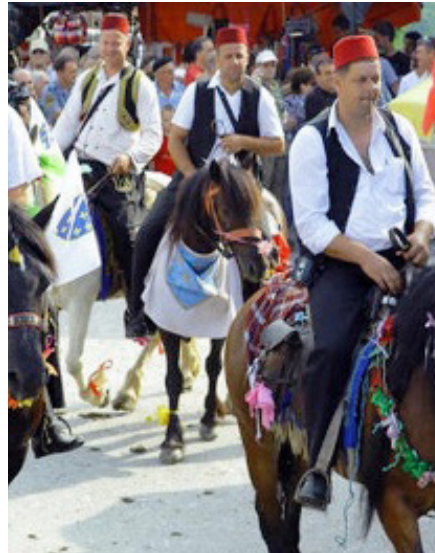
İçeridekiler sıcak bir şeyler içiyor, börek, çörek yiyor. Biz de biraz bekle-dikten sonra oturacak yer buluyoruz, esasen biraz sıkışıp bize yer açıyorlar. Eşimle birlikte oturuyoruz ahşap sedire. Yoksul olabilirler ama eğitimli, kaliteli insanlar arasında olduğumuzu hissediyoruz. Yabancı gibi değiliz. Sağımızda yaşlı bir bayan. Solumda ise iki küçük çocuk. Başlarında orta-okul çağlarında bir "abla".

Küçük ablaya İngilizce nereden geldiklerini soruyorum. "Zenica'dan" diyor. Sarışın, düz, uzun saçlarıyla tipik bir Boşnak. Adı Amina imiş. Avrupa'nın ortasında bizim isimlerimiz yaşıyor. İsimler, sınır boylarımızı gösteren işaret taşları. Amina, kardeşlerine göz kulak oluyor. Onları da tanıtıyor bize. Elimizdekileri paylaşıyoruz. Bazı küçük hediyeler veriyoruz.

Doğrusu bu konuda uyarılmıştık. Yanımızda bir şeyler bulundurmamız için. Ne de olsa bayram günü. Siz siz olun, Ayvaz Dede şenliğine yolunuz düşerse, yanınızda en azından çocuklara hediyeler getirin. Çok hoşlarına gidiyor. Biraz sonra kalkıyorlar. Otobüsleri gelmiş olmalı. Küçükler, ablanın elinden tutup çıkıyorlar. Boşnak kahvelerimizle birlikte yanımızda getirdiğimiz bisküvi, kuru üzüm gibi şeyleri yanımızdakilerle paylaşıyoruz.

Masadakiler de ellerindeki kutuları bizlere sunuyor. Kurabiye, börek getirmişler. Hiç konuşmasanız bile, Türkiye'den geldiğinizi duyduklarında gözlerinin içi gülüyor bu insanların. Sebebini anlamakta güçlük çekiyoruz. "Şimdi biz ne yaptık ki" diyoruz.

Filistin'de de aynı duyguları yaşadığımızı hatırlıyorum. Orada bulunmamız bile bir hediye gibi algılanıyor. Sonra otobüsümüz geliyor. Kafede yanımızda oturan Boşnaklara veda ediyoruz: "Allaha emanet". Yağmurlu bir Bosna gününde üç saatlik yolculuğun sonunda Saraybosna yakınlarındaki otelimize ulaşıyoruz.

**Ayaklarında
şalvarları, başlarında
kırmızı fesleri,
birçoğunda fes
üzerinde rengarenk
sarıklar ile bu
yağız, kumral, uzun
boyu delikanlıların,
ellerindeki tevhid
sancağını yukarı
kaldırarak "Allahu
Ekber" diye
haykırmaları insanı
derinden etkiliyor.**

Balkanların Mazlum Ülkesi: Bosna

Selahattin SEMİZ

Uzm. Dr., Afiyet Hastanesi Başhekimisi

Bosna Hakkında Kısa Bilgiler

Seyahat ettiğimiz yerleri daha önceden coğrafi ve tarihi hatları ile bilmekte fayda var diye düşünüyorum. Bu yüzden Bosna ile ilgili bildiklerimi ve okuduklarımı kısaca paylaşmak istiyorum.

Ülkeye adını veren Bosna Nehri, İğman Dağının eteğindeki bir kaynaktan doğar. 271 km bir yol izledikten sonra Sava Nehri ile birleşir. Bosna Hersek, üçgene benzeyen dağlık bir araziye sahiptir. Dağlık arazi Sava ve Neretva nehir suları ile bölünür. Neretva Nehrinin kuzeyindeki bölgeye "Hersek" denir. Ülkenin kuzeyinde ekilebilir verimli topraklar yer alırken, güneyinde Adriyatik denizine uzanan Dalmaçya'da 20 kilometre uzunluğunda bir kıyısı vardır.

Slav, Hırvat ve Avar karışımı olan Boşnaklar 10. asırda Bogomil mezhebine bağlıydılar. Teslisi ve Hazret-i İsa'nın tanrının oğlu olduğunu kabul etmeyen inançları yüzünden uzun süre çevredeki diğer Hristiyanların baskısı altında kaldılar. Son Kral Stefan Tomeseviç, Bosna'da yaşayan kalabalık Bogomil mezhebine bağlı olanlara adil davranmayınca, Fatih Sultan Mehmed Han 1463 yılında bölgeyi Osmanlı topraklarına dâhil etti. Bogomiller, bölge Osmanlılar tarafından fethedilince, İslamiyet'i seçerek Müslüman oldular. Anadolu'dan gelen dervişler yoluyla İslamiyet bölgede hızla yayıldı.

1878'de Berlin Anlaşması ile Osmanlı'dan koparılan Bosna'nın acı tarihi Avrupa tarihinin de önemli noktalarını içinde saklıyor. Osmanlı'dan sonra Avusturya-Macaristan İmparatorluğuna bağlanınca, Bosna'daki Müslümanlar kendi topraklarından göç etmiş, yerlerine de Sırlar yerleşmiştir.

Osmanlı'nın 1912 yılında Balkan Savaşının ardından Balkanlardan tamamen çekilmek zorunda kalması ile iyice karışan bölgede, 1914'de Sırp milliyetçilerinin suikastı ile Avusturya Veliahdı Ferdinand'ın öldürülmesi I. Dünya Savaşının başlama işareti oldu.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyet yanlısı Doğu Blokunda yer alan Yugoslavya'nın parçalanmasıyla 1986-1992 yılları arasında Sırlar, Büyük Sırbistan'ı kurabilme ümidiyle Bosna'da büyük bir soykırım gerçekleştirdi. Nihayetinde, 1992 yılı Şubat ayında Aliya İzzetbegović'in başkanlığında Bosna-Hersek bağımsızlığını ilan etmiş, aynı yılın 7 Nisan'ında Batılı ülkelerce tanınmıştır. Yine aynı yılın 22 Mayıs'ında Birleşmiş Milletlere üyelik başvurusu kabul edilmiştir. Ne var ki Sırların, Bosna'nın kuzeyine olan saldırıları devam etmiş, Sırp Devleti'ni kurma amacı sürdürülmüştür.

Hırvatistan ve Slovenya'nın bağımsızlık mücadelesine destek olan Avrupa ülkeleri ve ABD, Sırp vahşeti karşısında Boşnak Müslümanların ülkesi Bosna-Hersek'i yalnız bırakmıştır. Bağımsızlık ilanının ardından Sırların Bosna'daki acımasız ablukası başladı. Üç yıl boyunca Sırlar hiçbir çağrıya

kulak asmayarak insanlık dışı uygulamalarını pervasızca sergilediler. Binlerce Bosnalı Müslüman, Sırp paramiliterleri ve özel polis güçleri tarafından işkenceye tabi tutularak öldürüldü.

Bosna Savaşı'nın sonlarına doğru Müslümanların birçok cephede zafer kazandığı bir sırada öne çıkarılan Dayton Barış müzakereleriyle savaşın sona ereceğini gören Sırp- lar, avantaj elde etmek için iki stratejik şehir olan Gorajde ve Srebrenitsa'yı ele geçirmek maksadıyla bu iki şehre saldırdılar. BM tarafından güvenli bölge olarak ilan edildikten iki yıl sonra Srebrenitsalılar 1995 yılının yaz ayında Hollandalı BM güvenlik güçlerinin gözetiminde toplu katliamın kurbanı oldular.

Bosna Savaşı, 1 Mart 1992 tarihinden 14 Aralık 1995 tarihine kadar sürdü. Üç yıldan fazla süren bu savaş sırasında Kızılhaç Örgütü verilerine göre yaklaşık 300 bin kişi hayatını kaybetmiş, 2 milyon kadar insanda yerini yurdunu terk etmek zorunda kalmıştı. Bosnalılar, dünyanın gözü önünde ve Avrupa'nın göbeğinde sistematik bir soykırıma tâbî tutulmuştu.

Srebrenitsa Katliamında öldürülenlerin kesin sayısı bilinmemekle birlikte Eski Yugoslavya Savaş Suçları Mahkemesi savcısı, 7.000 ila 8.000 kişinin öldürüldüğünü belirtmiştir. Srebrenitsa'da evlerin duvarlarındaki kurşun izleri ve birçok yerde **"Don't forget Srebrenitsa"** yazıları şehirde birçok yerde görülmektedir.

Srebrenitsa çevresindeki ilk toplu mezarları ortaya çıkararak Pulitzer Ödülü kazanan Amerikalı gazeteci David Rohde, BM'nin Srebrenitsa'daki tavrını eleştirerek şöyle demiştir: **"Uluslararası camia tarafı bir şekilde binlerce insanı silahsızlandırmış ve sonra da onları en azgın düşmanlarına teslim etmiştir."**

Savaş sonlandıran ve Bosna Hersek'in anayasasını da belirleyen Dayton Anlaşması, ülkeye kar-

maşık bir siyasi sistem getirirken, birçok konuda Bosna Hersek'in elini kolunu bağlaması nedeniyle **"deli gömleği"** olarak da nitelendirilmiştir. Devletin en üst makamı Devlet Başkanlığı Konseyi, Boşnak, Sırp ve Hırvat üç üyeden oluşmaktadır. Dört yılda bir yapılan seçimlerde belirlenen üyeler, 8 aylığına dönüşümlü olarak konsey başkanlığı yapmaktadır. Anlaşma gereği; Bosna Hersek Topraklarının içinde Sırbistan Cumhuriyeti'nden başka bir başka Sırp Devleti daha bulunmamaktadır.

Karar alma sürecindeki en önemli sorunlardan biri Devlet Başkanlığı Konseyinde yaşanmaktadır. Günümüzde Dayton anlaşmasının neden olduğu Bosna-Hersek'in bölünmüşlük sorunu artarak devam etmekte, mevcut sorun, Sırp- ların tavırlarından dolayı ülkeyi yeni bir çatışmanın eşiğine doğru sürüklemektedir.

Bosna Seyahat Hatıralarım (23-26 Haziran 2021)

Pandeminin yavaşladığı, ülke- rarası seyahatin nispeten rahatla- dığı Haziran ayında bir düğün da- vetini de fırsat bilerek bir Bosna turu yaptık. Bir dostumuzun oğlu Ahmed'in düğününü Saraybosna'da yapacak olması bize hem kardeşimizin düğününe katılmak hem de Bosna'yı ziyaret etmek imkânı sunuyordu.

Böylece biz, oğlum, gelinim ve to- runlarım, dünürümüz Mustafa bey ve eşi olmak üzere üç aile 23 Ha- ziran'da Saraybosna'ya yola çıktık. Bosna-Türkiye arasında vize is- tenmiyor, gidişte ve dönüşte Covid testi ve aşı kartı beyan etmeniz ye- terli oluyor.

İstanbul'dan 2,5 saatlik bir uçak yolculuğundan sonra Saraybosna'ya vardık. Bizi karşılayan tur yetkilileri pandemi döneminden sonra gelen ikinci katile olduğumuza ve bizim üç ailelik ekiple beraber üç bayan misafirin daha bulunduğunu söylediler. Bizim dokuz kişilik katile ve iki rehberi-

Srebrenitsa Katliamında öldürülenlerin kesin sayısı bilinmemekle birlikte Eski Yugoslavya Savaş Suçları Mahkemesi savcısı, 7.000 ila 8.000 kişinin öldürüldüğünü belirtmiştir.

miz bir minibüs ile havaalanından Saraybosna merkeze doğru hareket ederken gezimizin ilk turu da başlamış oldu.

Başçarşı, Bizim Çarşı

Saraybosna şehri zaten yaşayan tarih gibi. Başçarşı'da yürürken kendinizi bir Osmanlı şehrinin sokaklarında geziyormuş gibi hissediyorsunuz. Başçarşı'da bulunan Kanuni Sultan Süleyman'ın hala oğlu Gazi Hüsrev Bey Camii ve Türbesi Osmanlı mimarisinin en güzel örneklerinden. Vakit namazını Gazi Hüsrev Bey camisinde eda ettik. Cami avlundaki ağaçlar, şadırvan, medrese ve türbeyi ziyaret ederken adeta Bursa'da bir camii ve türbeyi geziyormuş gibi olduk.

Gazi Hüsrev Bey Camii ve medresesinin önünden geçen yolun hemen ilerisinde sokağın ortasında bir çizgi var. Bu hat, Doğu-Batı çizgisi; Osmanlı şehir mimarisi ile modern şehir mimarisinin keskin bir sınırla ayrıldığı hat olarak işaretlenmiş. Bu hattın doğusunda kalan Osmanlı dönemi şehir mimarisi ne kadar insani, çevreyle barışık, uyumlu ve sıcak ise, batısında kalan modern şehir mimarisi o denli karmaşık, doğayı ve insanı ezen, soğuk bir görünümde.

Başçarşı ortasındaki Osmanlı sebili ve etrafındaki güvercinler ziyaretçileri karşılamak ve bırakmamak için çırpınıyorlar. Güvercinlerin insanlara bu kadar samimi ve sıcak davrandığı başka bir yer görmedim. Elimizde, omzumuz-

da, başımızda dolaşıyorlar. Başçarşı sokaklarında gezerken Osmanlı dönemi hanları ve avlulu konaklarının çay bahçesi ve kafe olduğuna şahit oluyoruz. Bu tarihi çarşı ve avlularda çay-kahve içerken kendimizi ata-baba ocağında gibi hissediyoruz.

Başçarşı'da ahşap mimarili küçük şirin bir lokantada grup halinde **Boşnak köftesi "Çevapi"** molası veriyoruz. Bizim İnegöl köftesine benziyor, bol soğan ve yanında yufka ekmeği ile servis ediliyor.

Şehitlikler ve Saraybosna Gülleri

Bosna'da yakın dönemde yaşanan iç savaş ve katliamın acıları hala taze. Bugün hala şehirlerde Sırp katliamının izleri aynı şekilde durmakta. İnsanların yüzlerinde hafif tebessümlerin ardına gizlenmiş derin bir hüznün, yaşanan acıların verdiği olgunluğun izlerini hala görebiliyorsunuz. Saraybosna sokaklarında gezerken birçok yerde kaldırımlarda ve asfalt üzerinde parçalı kırmızı boyalı bir metre çapında gül şeklinde işaretler görüyoruz.

Rehberimiz bunlar **"Saraybosna Gülleri"** diyor. Savaş zamanında bombaların ve keskin nişancıların şehit ettiği insanların anısını hatırlatmak için yapılmış. Zaten Saraybosna'yı gezerken binalardaki kurşun izleri, Bosna gülleri, şehitlikler vb. her yer size savaşı ve acımasız katliamı hatırlatıyor. **Saraybosna güllerinin** en büyüğü pazar

yeri ve fırın katliamının yapıldığı yerde bulunuyor. Burayı Fatihalar ve gözyaşları ile ziyaret ediyoruz.

Başçarşı'daki Osmanlı Sebil'i'nin karşısındaki sokaktan tepeye doğru çıkan Arnavut kaldırımları ile döşeli sokaktan ilerliyoruz. Yamaçta bir çiçek bahçesi gibi dizilmiş şehit kabirleri ve ortasında yükselen küçük, şirin kubbesi ile bir yüzüktaşı gibi duran Aliya İzzetbegović'in kabri var.

Bosna Soykırımı yıllarında yaşanan hazin savaşın şehitleri ve Aliya İzzetbegović'in anıt mezarının bulunduğu şehitlik. Şehitliğin insanı hüzünlendiren görünümü yanında yamaçtan Saraybosna'ya bakarken **"Hürriyetin bedeli şehitliktir"** duygusu içimize doğuyor.

Aliya'nın kabrini hilal şeklinde çevreleyen küçük havuz, çiçekler ve türbe, ayyıldız şeklinde bir görünüm verirken, çevredeki şehit kabirleri ile beraber insanı cennet bahçesinde imiş gibi ferahlatıyor. Şehit mezarları arasında birkaç Sırp ismi yazılı mezar taşı da görüyoruz. Rehberimiz bu kişilerin Sırp olmalarına rağmen yapılan zulüm ve haksızlığa karşı Müslümanların yanında yer aldıklarını ve ölünce Müslüman mezarlığına gömülmeyi istediklerini söylüyor. Bu kabirler insanlığın sağduyusuna ve ortak vicdanına olan inancımızı artırıyor.

Saraybosna'da gezerken sanki bir müze şehirde tarihi belgesel izliyor gibi oluyor, adeta tarihin izlerini görüyorsunuz. I. Dünya Savaşı'nın fitilini ateşleyen suikastın olduğu köprübaşı ve caddeyi geziyoruz. Bildiği gibi, 1914 yılında Avusturya prensi Arşidük Ferdinand'ın Bosna'da Latin köprüsü önünde çetecilerce öldürülmesi ile I. Dünya Savaşı başlamıştı.

Bosna'da diğer tarihi yer, yolların kesişme noktasındaki bir köşede yer alan II. Dünya Savaşı'nda hayatını kaybedenler anısına sürekli yanan **Vjerna Vatra (Kan çiçekleri)** ateşi... 6 Nisan 1945'te Yugoslav ordusu tarafından Almanların

işgalindeki Saraybosna'nın kurtuluşu anısına yakılan sönmeyen ateş tarihi hatıralardan biri.

Avusturya – Macaristan döneminde **Hükümet Konağı (Belediye binası)** olarak yaptırılan ve Sırp tarafından bombalanarak yakıldığı için birçok el yazması eserin küllü olduğu **Viyeçnitsa Kütüphanesi**, şehrin ortasından geçen nehrin etrafındaki yolun başka bir köşesinde duruyor.

Mostar Köprüsü ve Alperen Tekkesi

Bosna'daki İkinci günümüzde Hersek bölgesinin en büyük ve güzel şehri olan Mostar şehir turunu yapmak üzere yola çıkıyoruz. Yolumuz üzerinde bulunan küçük beldelerin içinden geçerek ilk durağımız olan Konjic şehrine varıyoruz. Neretva nehri kenarına kurulmuş 50 bin nüfuslu bu küçük şehirde Bosna'daki Sırp saldırıları sırasında hasar görmüş ve tadilatı T.C Karayolları ve TİKA tarafından yapılmış Osmanlı köprüsü, Kırık Minareli Camii ve Mini Çarşı dikkatinizi çekiyor.

Saraybosna'dan Mostar'a giderken yol boyunca mavi-yeşil tonlarıyla ağaçlar arasında yolculuk yaptık. Bazı yerlerde durup Neretva Nehri'ni izleyip bu harika manzaranın tadını çıkardık. Bosna'da şehirlerarası yollar genel olarak yeşil. Kendinizi sanki sürekli Karadeniz'de seyahat ediyormuşsunuz gibi hissediyorsunuz. Göller ve nehirleriyle, mavi yeşil bir doğanın içinde kilometrelerce uzanan yolda huzur veren bir yolculuk yapıyorsunuz.

Ardından Poçitel'e doğru yola çıkıyoruz. Poçitel aslına uygun olarak restore edilmiş tipik bir Türk köyü. Hırvatistan sınırına 15 kilometre mesafede bulunan ve Roma döneminden beri ayakta durmayı başarmış bu köyde savaş zamanı ağır hasar almış. Yıllar sonra tekrar onarılarak hizmete girmiş köy camisine gidiyoruz. Namaz sonrası köyün sokaklarında kısa bir gezinti

ve yol kenarı satıcılarından alışveriş yapıyoruz.

Ardından Buna Nehri kaynağına 5 asır önce kurulmuş **Blagay-Alperen Tekkesi**'ne hareket ediyoruz. **Sarı Saltuk Tekkesi** olarak da bilinen tekkeyi ziyaret ediyoruz. Tekke, yalçın bir kayanın altından kayanayan nehrin kenarında adeta bir güvercin yuvası gibi şirin ve güzel ahşap yapı olarak inşa edilmiş. Yılların sert ve acımasız akıntısına bir derviş sabırla tahammül eden Alperen dergâhı, her daim başı sıkışanların ve mazlumların sığınağı, bunalanların ferahladığı erenler makamı olmuş. Bosna'nın en zor günlerinde olduğu gibi hala tertemiz berrak bir pınar, bunalan ruhları ferahlatan bir cennet bahçesi gibi duruyor. Osmanlı'nın yiğitlikle dervişliği birleştiren tasavvuf anlayışının bir numunesi gibi...

Tekke içinde yer alan Ali Paşa Türbesi ve Sarı Saltuk'un türbesini ziyaret ediyoruz. Tipik Anadolu evi şeklinde inşa edilmiş iki katlı bu evde, bayan mescidi, meydan odası, erkekler için mescit ve zikir odası, hamamcık, halvethane ve mutfak olarak kullanılan mekânlar mevcut.

Mostar Şehri ve Köprüsü

Blagay Tekkesi'nden sonra Mostar şehrine hareket ediyoruz. Mostar'da görülecek yerlerin başında Şehit Camii ve avlusundaki mezarlık geliyor. Nehirden toplanan taşlarla işlenmiş kaldırımlı Mostar çarşısını geziyor, Koski Mehmet Paşa camiiinde namaz kılıyoruz. Bu cami, köprü'nün en iyi görüldüğü ve en güzel fotoğrafının çekildiği yer.

Mostar Köprüsü, 1566 yılında Mimar Sinan'ın öğrencisi Mimar Hayrettin tarafından yapılan ve 1993'te Sırp bombardımanı ile yıkılan ancak 2004 yılında tekrar restore edilen tek kemerli bir tarihi köprü... Çarşının içinden yürüyerek Mostar Köprüsü'nün altına nehir kıyısına varıyoruz. Burada bir mola verip dinlenirken, çocuklar nehrin sularında serinliyor. Bizde zamanın akışını ve yaşanan acıları tefekkür

ediyoruz.

Vezirler Şehri Travnik ve Ahmiçi Köyü

Üçüncü gün Vezirler şehri olarak bilinen ve orta Bosna'da yer alan Travnik şehrine hareket ediyoruz. Yolumuzun üzerinde bulunan ve 16 Nisan 1993 tarihinde çok büyük acılara ev sahipliği yapmış Ahmiçi köyüne uğruyoruz. Ahmiçi köyü camii avlusunda yapılmış olan şehitler anıtı ve yapılan katliamın fotoğraflarının bulunduğu sergi salonunu ziyaret ediyoruz. Burada en küçüğü 3 aylık ve en yaşlısı 86 yaşında iken öldürülen 116 kişi ve hikâyelerini dinliyoruz.

Bosna'nın her yerinde olduğu gibi Ahmiçi köyünde de Boşnak Müslümanlar, derin bir hüznün ve sükûnetle, acılarını içlerine gömerek komşuları olan Sırp ve Hırvatlar ile birlikte yaşamaya devam ediyorlar.

Saraybosna-Travnik yolu boyunca Karadeniz'i andıran yemyeşil dağların arasından ve Bosna nehri kıyısında sürekli değişen çok güzel manzaralar eşliğinde seyahat ediyoruz.

Osmanlı şehri görünümünü muhafaza eden vezirler şehri Travnik'te Travnik çarşısı, Perişan Mustafa Paşa Çeşmesi, Alaca Cami ve Arastasının ardından burada şehit olmuş ilk Türk olan Selami Yurdan'ın kabri ve diğer vezirlerin türbelerini geziyoruz. 'Perişan Mustafa Paşa' ismini ilk defa duydum. Rivayete göre zor ve sıkıntılı durumlarda rüyasında Peygamberimizi görür ve ferahlamış. Peygamberimizi rüyada göremediği zamanlar **"Perişan haldeyim dostlar"** demesinden dolayı o isimle anılır olmuş.

Elçi İbrahim Paşa medresesi hala öğrenci yetiştirmeye devam eden, yenilenmiş haliyle güzel bir eğitim müessesesi. Bu medresenin yakınında Göksu nehri kıyısında bulunan Lutvina Kahve'ye gidiyoruz. Bir rivayete göre Fatih Sultan Mehmet Han bu nehirde abdest almış ve yakınında Osmanlı kahvesi içmiş. Bu

Saraybosna şehri zaten yaşayan tarih gibi. Başçarşı'da yürürken kendinizi bir Osmanlı şehrinin sokaklarında geziyormuş gibi hissediyorsunuz. Başçarşı'da bulunan Kanuni Sultan Süleyman'ın halaoğlu Gazi Hüsrev Bey Camii ve Türbesi, Osmanlı mimarisinin en güzel örneklerinden.

kahve yeri beş yüz yıl boyunca Osmanlı kahvesi içilen, vezirlerin ve askerlerin önemli görüşmeleri yaptıkları özel bir yer olmuş. Kahvenin hemen yanından akan şelaleli nehir ve kenarındaki çınar ağaçları ortama muhteşem estetik bir görünüm veriyor. Osmanlı kahve ve sohbet geleneğini hatırlatıyor.

Bosna Düğünü ve Nikâh Merasimi

Travnik turumuzu hızlı ve erken tamamlayıp Ahmet Fadlullah kardeşimizin nikâhına yetişmek için Saraybosna'ya yola çıkıyoruz. Biz nikâh ve düğün yemeği için gruptan ayrılıyor, diğer arkadaşlar alışveriş yapmak için Başçarşı'ya gidiyorlar. Önce resmi nikâh merasimine katılıyoruz, daha sonra dini nikâhında kıyılması için yakındaki bir camiye gidiyoruz. Cami imamı çok güleç yüzlü, aksakallı, hoş sohbet bir insan. Gelin ve damatla birlikte davetlilere de uygun şekilde ayet ve hadislerle nasihatler ediyor.

Dini nikâh camide imam tarafından aynı şekilde resmi deftere imzalarla devam ediyor. Ardından Kur'an tilaveti ve dualar eşliğinde nikâh merasimi tamamlanıyor. Kuran Tilavetini gelinin babası Kerim Bey, içli ve güzel sesiyle yapıyor. Akşam Bosna nehri kenarında, Uluslararası Saraybosna Üniversitesi yanında bir otelin lokantasında düğün yemeği var.

Damadın kayınpederi Kerim Bey

Iraklı bir Türkmen. Yıllar önce Bosna'ya gelip yerleşmiş ve Boşnak Zehra Hanım ile evlenmiş. Ticaret ve emlak işleri ile uğraşıyor. Boşnakça, Arapça ve Türkçe bildiği için Bosna Savaşında mücahitlere çok faydası olmuş. Güngörmüş, hoş sohbet, babacan bir insan. Damadı Ahmed'i de evladı gibi çok seviyor.

Bizim rehberlerimiz Bahadır ve İlhan da Türkiye'den üniversite okumak için Bosna'ya gelmişler ve burada evlenip yerleşmişler. Rehberimiz Bahadır, "eşiyle evlenmek için yedi sene beklediğini" söyleyince biraz garip karşıladık. Fakat savaş zamanında 6-7 yaşında bir çocuk olan eşinin bir Sniper kurşunundan saniye farkı ile kurtulduğunu o yüzden eşinin ailesinin ona çok düşkün olduğunu söyleyince konuyu anlamış olduk.

Bosna'da böyle acıklı çok hatıra var. Ama onlar acıları içlerine gömmüşler; hüzünle uzaklara bakıyor, acılarını tazelemek istemediklerinden o günleri konuşmak istemiyorlar.

Saraybosna Milli Parkı ve Savaşın Seyrini Değiştiren Ev

Dördüncü gün ilk olarak 1992-1995 yılları arasında yapılan Sırp Saldırıları sırasında Boşnakların en kritik hamlelerinden biri olan ve havalimanının altına kazılan **Hayat Tünelini** ziyaret ediyoruz. Savaşın seyrini değiştiren ve tarihin en uzun kuşatması (4 yıl 4 ay) sayı-

lan Saraybosna kuşatmasını yaran bu tünel ve müzesinde orijinal görüntülerden hazırlanmış 15 dakikalık bir video ile savaşı yakından hissediyoruz. Yakında oturan eski bir mücahit komutanından savaş dönemi hatıralarını dinledik.

Fotoğraf galerisi, savaş haritası ve savaş zamanında kullanılan araç gereçlerin sergilendiği bu müzeyi gezdikten sonra Milli Parka gittik. Burası 1984 yılı kış olimpiyatlarının yapıldığı İğman dağı eteklerinde Bosna nehrinin kaynağı olan yüksek ağaçlar arasında akan nehri ve patika yollarıyla çok güzel bir park. Kuğuların, yaban ördeklerinin özgürce yaşadığı bu doğal parkta su kaynaklarını ve yeşilin her tonunu görme imkânı buluyoruz.

Gezimizin bu son durağının ardından Bosna Havaalanından İstanbul'a dönüyoruz. Burada da hoş bir sürpriz ile karşılaşıyoruz. Türkmen Kerim bey düğün hediyesi olarak damat ve gelini bizimle aynı uçakla İstanbul'a balayına gönderiyor.

Bosna'dan sevgi ve hüznle karışık duygularla ayrıldık. Bosna insanı yakın tarihte yaşadığı acıları, katliamları unutmamış, ama acı hatıralardan bahsedip tekrar o anları yaşamak istemiyor. Hüzünlü bir tebessümle beraber insanın içine işleyen derin anlamlı bakışlarla vedalaşırken, millet olarak birbirimizin elini asla bırakmamamız gerektiğini düşünüyoruz.

Her yerde ve her Bosnalının simasında Aliya'nın vakarını hissediyor ve O'nun unutulmaz sözlerini hatırlıyoruz. Bilge bir devlet adamı, doğuyu ve batıyı iyi bilen bir entelektüel; sabırlı ve yılmaz bir komutan olduğu kadar derin bir İslam düşünürü olan Aliya'nın zamana damga vuran **"Ne kadar yükseğe haç dikerseniz dikin, Gökyyüzündeki Hilal her zaman daha yüksek ve yüce olacaktır."** Sözü adeta gönüllerimizi ferahlatıyor.

Bosna İçin Neler Yapılmalı?

Bosna'dan unutulmaz hatıralarla

ayrılırken aklımızda ve gönlümüzde "Kardeşlerimizin dertleri için neler yapılmalı?" soruları duruyordu.

Bosna'nın devam eden dertlerinin en başında 'Bosna'ya giydirilen deli gömleği' denilen Dayton anlaşması geliyor. Bosna'da adil ve kalıcı bir barış olması için bu anlaşma mutlaka ve acilen değişmeli. Türkiye'nin desteği ile bağımsız, adil, Bosnalıların haklarını güvenceye alan, ortak yaşama kültürünü koruyan, demokratik ve hukuki bir sistem kurulmalıdır.

Bosna ile Türkiye aynı ağacın farklı dalları gibi geldi bize. Şehirler, evler, sokaklar, camiler, mezarlıklar, çarşılar, hepsi bir Anadolu şehrinin aynısı. Şehirleri bizim şehirlerimiz, insanları güler yüzleri ve hoş sohbetleri ile bizim insanlarımız. Aradaki bağları artırmak için daha çok ziyaret etmeli, vakıflar ve sivil toplum örgütleri daha çok çalışmalı, gençlerin eğitim ve evliliklerini teşvik etmeli, tüccarların buralarda yatırım ve ticaret yapmaları için daha çok imkânlar oluşturmalıyız.

Türk yatırımcıların desteği ile 2004 yılında kurulan Saraybosna Üniversitesi Bosna Hersek'te en fazla kayıt alan, YÖK tarafından tanınan, diploma denkliği olan en iyi özel üniversite olmuş. Yurtları kampüsün içerisinde olduğu için öğrenciler bu konuda da rahat ediyor.

Saraybosna Üniversitesi, Bosna ile Türkiye arasında bir ilim ve ziyaret köprüsü olmuş. Türkiye'den binlerce genç üniversite eğitimi için gelirken, bazıları evlenerek hayatını burada kurmaya karar vermişler. Saraybosna'nın yurt dışında okunabilecek en güvenli şehir olduğunu söyleyen gençler, Türkiye'den arkadaşlarını burada okumaya teşvik ediyorlar.

Başçarşı'daki Osmanlı Sebili'nin karşısındaki sokaktan tepeye doğru çıkan Arnavut kaldırımları ile döşeli sokaktan ilerliyoruz. Yamaçta bir çiçek bahçesi gibi dizilmiş şehit kabirleri ve ortasında yükselen küçük, şirin kubbesi ile bir yüzük taşı gibi duran Aliya İzzetbegoviç'in kabri var.

Şems-i Tebrizî'nin Vatanı: Tebriz -I-

Rıdvan CANIM

Prof. Dr., Trakya Üni.
Edebiyat Fak.

Gürbulak ya da Bazargân sınır kapısında başlayan ve neredeyse gün boyu süren yolculuğumuz Tebriz’de bitti ama gecenin de yarısını bulmuş olduk. Tebriz’e gündüz girmeyi çok isterdim oysa... Her şeyde bir hayır mı aramalıyız? Öyle olsun. Bir dostun tavsiyesi üzerine şehrin merkezindeki “Sina Hotel”e zor zahmet atıyoruz kendimizi. Bu sıcak Temmuz akşamında sıcak bir karşılama. Sabah ola hayr ola...

İran’ın dördüncü büyük kenti Tebriz... Ve Doğu Azerbaycan eyaletinin de başkenti. Bu başkentliğin pratik karşılığını Tebriz’de bulunduğum süre içinde pek anlayamadım ya neyse... Kuzeyde Eynalı Dağı ile güneyindeki volkanik Sehent Dağı arasında, Kömür veya Mehran Çayı ile Acı Çay’ın birleştiği dağlar arasındaki Tebriz ovasında kurulmuş Tebriz şehri. Nüfusu 1 milyon 600 bin civarında. Hazara yaklaşık 70 km. uzaklıkta ama aradaki dağlar Tebriz’de karasal iklimi hâkim kılmış hep. Tıpkı Bakü gibi Erzurum gibi rüzgârlı bir şehir Tebriz. Deprem kuşağı üzerinde kurulmuş, tıpkı Erzurum gibi. Havasıydı, suyuymdu, hatta insanıydı derken çevresindeki çok sayıda kaplıca ile biraz daha benziyor Erzurum’a. Aslında insanlar şehirlerinde ılıca, kaplıca, her neyse, olduğuna niye sevinirler bilmem ki! Bir yerde bunlar varsa orada fay kırıkları var demek değil midir bu. Fay hatları da depremin izlediği yol değil midir? Demek ki o kadar da ince düşünmeye gerek yokmuş! Tebriz ismi ile ilgili bir sürü söylenti var. Hangisinin doğru olduğunu, nereden gelip nereye gittiğini Tebrizliler bile pek bilmiyor. Farsça bir kelime olan ve “ateş” anlamına gelen “teb” kelimesi ile yine “akmak, akıtmak, dökmek” anlamlarına gelen “riz” sözcüklerinin yan yana gelişi ile Tebriz adı oluşmuş. Hâlâ ne alâkası var diyorsanız, bu biraz önce anlattığım “kaplıca” hikâyesini de iyi dinlemediğiniz anlamına gelebilir.

Aher, Bostanabâd, Benab, Serab, Şebuster, Keliber, Merâğa, Merend, Miyâne, Heris ve Heştrud, bölgenin en önemli şehirleri arasında sayılabilir. Eyaletin merkezi olan Tebriz, asırlardır Orta Asya’dan gelip Ön Asya’ya, güneyden gelip kuzeye giden yolların kavşağında kurulmuş bir tarih, ticaret ve kültür şehri.

Birkaç yıl önce gittiğim Azerbaycan’ın başkenti Bakü ile ilgili izlenimlerimi yazarken; “*Ey Bakü, ikiz kardeşin Tebriz’le buluşmamız ne zaman olur bilemiyorum*” diyerek bitirmiştım sözlerimi. Şimdi burada önce onu hatırladım. Demek ki nasib bugüne imiş. Tebriz için bazıları; ‘Batı Azerbaycan’ın, bazıla-

rı “Şarkî” yani ‘Doğu Azerbaycan’ın başkenti diyor. Enteresandır ben de “Güney Azerbaycan” olarak biliyordum bugüne kadar! Henüz anlayabilmiş de değilim doğrusu. Ama gerçek olan bir şey var ki Tebriz katıksız bir Türk şehri. Azerî Türkçesinin en hasını konuşuyor Tebrizliler.

Tebriz’in Tahran’a uzaklığı yaklaşık 620, Türkiye’ye uzaklığı ise 320 km. Arkeolojik kazılar, bu şehrin 5000 yıllık bir geçmişinin bulunduğunu söylüyor. Tebriz’in Müslümanlar tarafından fethi ise hicrî 642 yılında gerçekleşmiş. Neredeyse bütün doğu dünyasının mamur şehirlerini yerle bir eden Moğol işgalinin yıkmadığı birkaç şehirden biri olarak da bilinir Tebriz. Tebriz’i kimler korudu, bir zamanların önüne geçilemez bu belâsından Tebriz canını nasıl kurtardı bilemiyoruz. Moğol işgalinden sonra Safevîler devrinde Tebriz’in bir süre için İran’ın başkenti olduğunu da hatırlatalım. Burayı Safevîlerin başkenti yapan da yabancı değil! Bizim Şah İsmail! Tabiri câizse çocuk denilecek yaşta Tebriz’den dünyayı salılamış bu çocuk şah. Ta ki Yavuz’la olan şu meşhur Çaldıran karşılaşmasına kadar!

Biraz önce de söyledim. Tebriz tarih boyunca büyük depremle yaşamış bir felâketler şehri aslında. Dolayısıyla zaman içinde birçok tarihî eser, şehirde yaşanan bu sarsıntılar sonucunda yıkılmış ve de kaybolup gitmiş öylece. Safevîler döneminden sonra gelen Kaçarlar

döneminde de yine başşehir olmuş Tebriz. Bu yüzden de söz konusu yıllar içinde sık sık Osmanlı ve Rus ordularının akınlarına maruz kalmış bir acılar şehri diyebiliriz Tebriz’e.

Siz ne dersiniz bilmiyorum ama ben Tebriz’i diğer İran şehirlerine nispetle biraz “aykırı” buldum. Bunu, İran’ın diğer şehirlerini gezip dolaşıp yeniden Tebriz’e döndüğümde daha bâriz olarak bir kez daha fark ettim. Açayım bu sözümü müsâdenizle. Bir babanın birkaç oğlu olur da bunlardan bir tanesi öbür kardeşlerine hiç benzemez ya, hırçın olur, huysuz olur, lâf dinlemez, söz anlamaz yani kısacası sürüp giden aile düzenine “uyumsuz” veya “aykırı” bir “tip” olur ya, işte Tebriz de bana öyle geldi biraz. Daha doğrusu ben bunu hissettim. Tebriz, öyle kolay kolay kendini ele verecek, kendini teslim edecek cinsten bir şehir değil, anlayacağınız. Alttan alta “isyankâr” bir rûhu var bu şehrin kısacası. Onun için olsa gerek ki İran’da Tebriz’e “**ilklerin şehri**” adını vermişler. Bir kere sahip olduğu coğrafi konumu dolayısıyla, asırlardır İran’ın Batı’ya açılan kapısı olmuş Tebriz. Bu yüzden de birçok modern yapı bu şehirde inşa edilmiş, batılı anlamda birçok etkinlik de yine önce Tebriz’de görülmüş. Çoğu Tebrizli, bu yüzden İran’ın modernleşmesinin öncüsü olarak görür şehirlerini. Tebriz neden “**ilkler şehri**”dir bakalım isterseniz:

İran’da ilk matbaa 1811 yılında Tebriz’de kurulmuş. İran’ın modern anlamda eğitim veren ilk okulu 1888 yılında Tebriz’de, kurucusu Hasan Roşdiye adıyla açılmış. Şu anda Millî Kütüphane olarak görev yapıyor. İran’ın ilk “İşitme Engelliler Okulu”, Cabbar Bahçıvan tarafından 1924 yılında Tebriz’de kurulmuş. Yine İran’ın ilk “Özel Dâhî Çocuklar Okulu” 1926 yılında Almanlar tarafından Tebriz’de eğitim-öğretime başlamış. İran’da ilk “Ana Okulu” 1923 yılında bu şe-

hirde, ilk belediye teşkilatı, şehir meclisi ve belediye sarayı da yine Tebriz’de kurulmuş. İran’ın yine modern anlamda ilk polis teşkilatı Tebriz’de kurulurken, İran’ın ilk “Ticaret odası”, ilk “Madeni Para Darphanesi”, ilk “Genel Kütüphane”si, ilk “Sinema Salonu (1900 yılında)” da Tebriz’de kurulmuş, ayrıca 1921 yılında Tahran’ın da ilk sinema salonunu bir Tebrizli açmış. İran’ın ilk “tiyatro”su ve “tiyatro grubu” da yine Tebriz’de sahne almış. İran’ın ilk modern fabrikası Tebriz’de açılırken, 1900’lü yıllardaki telefon sistemine kavuşan ilk İran şehri yine Tebriz olmuş. İran’da ilk “Öğrenci Yurdu” Tebriz’de açılmış ve de İran’ın ilk “Kadın Derneği” Tebriz’de kurulmuş. Sakın başka var mı demeyin! İnsaf derim... Hangimizin yaşadığı şehir, bulunduğu ülkenin bu kadar “ilk”ine sahip? İşte Tebriz bunu için “farklı” bir şehir olma hakkını elde etmiyor mu sizce de?

Tebriz’in son yüz yıllık siyâsî tarihi de İran’ın geleceği açısından önemli “çıkış”lara sahne olmuş. Büyük Tebriz Terminali yakınlarındaki “Meşrutiyet Parkı”na yolunuz düşerse veya yolunuzu Tebriz’in bu şehre en hâkim tepesine özellikle düşürürseniz, işte o tepede şahlanmış atının üzerinde Tebrizli bir kahramanın heykelini göreceksiniz. Anıtın üzerinde şu yazılar var: “*Serdâr-ı Millî Settâr Han*”. Tebriz, 1906 yılındaki Anayasal hareketlenmede siyâsî hareketin merkezi durumunda olurken, 1950’li yıllarda İran petrollerinin millileştirilmesi sırasında ve son olarak 1978 yılından itibaren yaşanan İslâm Devrimi sürecinde de hep önemli, hep ön plânda bir şehir olmuş.

Yıllardır üniversitede Osmanlı Edebiyatı dersleri okutuyorum. Sayısız İranlı şair tanıdım. Şirazlı Hâfız’ı ve Sa’dî’yi, Nişaburlu Ömer Hayyam’ı, Feridüddin Attar’ı tanıdım. Meselâ bir Şems-i Tebrizî’yi tanıdım. Mevlânâ’nın aşk derecesinde bağlandığı yüce şahsiyet... Bundan büyük mutluluk olabilir mi? İşte

şimdi onun yurdunda, asırlar önce onun dolaştığı Tebriz çarşılarında-yım. Ondan biraz sonra bahsedeceğim, tabii. Hemen şuracıkta, meşhur Hoy şehrinde doğmuş Şems. Âriflerden olduğu bilinen Melikdad oğlu Ali adlı birinin oğlu olan Muhammed Şemseddin, 1164 senesinde, biraz önce de söyledim, Tebriz yakınlarındaki Hoy'da dünyaya gelmiş. Henüz çocukluk ve ilk gençlik yıllarında bile akranlarından çok farklı olduğunu göstermiş, anne babasını, yakınlarını, hocalarını hayrete düşüren davranışlar ortaya koymuştu. Asla sıradan bir derviş değildi Şems. Tıpkı Mevlânâ gibi zâhir ve bâtın ilimlerinde yüksek derecelere ermiş, üstün vasıflarla bezenmiş, gün olmuş müderrislik yapmış, gün gelmiş Mevlânâ gibi seçkin bir insanı aşk ateşiyle pişirip ona mânâ âleminin pencerelerini açmış. Tebriz'de kendisine mânevî kemâlden dolayı "*Kâmil-i Tebrizî*", durmadan gezdiği, yolları tayy ettiği için de, "*Uçan Şemseddin*" anlamına gelen "*Şemseddin-i Perende*" derlermiş.

Ah Tebriz Ah!

Şems'in Tebriz'den başlayıp Anadolu'ya, ta Konya'ya uzanan hazin yol ve hayat hikâyesi buraya sığmaz tabii ki. Biraz gerçek, biraz efsâne, biraz rivayet... Zaten hep böyle değil midir? Şimdi gerçek olan bir tek şey var aslında : Tebriz'le bir an önce tanışmak için can atıyorum.. Sabahın erken saatlerinde ilk ziyaretimiz belki de Tebriz'in en eski tarihî yapılarından birine "Ark" veya "Erk-i

Tebriz" adıyla tanınmış olan Mescid-i Alişah'a oluyor. Hicrî sekizinci yüzyılda Tâceddin Alişah tarafından yaptırılmış. Sadece tuğladan yapılmış duvarlarının genişliği on metreyi bulan bu muhteşem yapıdan geriye çok da fazla bir şey kalmamış aslında. Bu duvarların şehrin kale surları olduğunu söyleyenler de var, bir zamanlar idam mahkûmlarının infaz mahalli olduğunu iddia edenler de var. Öyle sanıyorum ki çok değil bundan yüzyıl önce Tebriz'in hemen her yerinden rahatça görülebilen bir yapıydı bu kalıntılar. Şimdilerde Tebriz'in her köşesinden yükselen gökdelenler giderek onun azametini gölgeliyor, kuşkusuz.

Adının mescid oluşuna aldanıp sıradan bir mîmârî eser gibi düşünmeyin sakın! En az Sultan Ahmed ya da Süleymaniye Camilerinin kubbe yüksekliğinde olduğunu söylersem eserin ihtişamını anlatabilirim belki. Mihrab tarafında sağlı sollu iki duvarının zorlukla zamana dayandığı görülüyor. Bugünlerde Erg-i Alişah'ta restorasyon çalışmaları sürüyor.

Gülistan Bağı, konakladığımız Sina Otel'in tam karşısında, Tebriz'in merkezindeki önemli parklardan biri. Bunların "bağ" tesmiye ettikleri şey aslında bizim "park" dediğimiz yeşil alanlardan başka bir şey değil, bilesiniz diye söylüyorum.

Ve Mescid-i Kebûd... Diğer adlarıyla Gök Mescid veya Mescid-i Cihan Şah. Haydi, bir ismini daha söyleyelim "*Muzafferiyeh*". Sizi bu "mescid" isimleri aldatmasın sakın, sözünü ettiğim bu yapıların birçoğunun, medreselerin, han, hamam ve kervansarayların ayrılmaz bir parçası olan inanılmaz büyüklükte camiler olduğunu belirtiyim. Bu muhteşem külliye'nin park biçiminde düzenlenmiş avlusu Tebrizlilerin özellikle akşam serinliğinde buluşma mekânı. Bahçe girişinde büyük şair, klâsik İran edebiyatında "*Bedil*" unvanıyla tanınan Hâkânî-i Şirvânî'nin muhteşem bir heykeli karşılıyor bizi.

Hicrî kamerî 870 yılına ait bu muhteşem eser, Tebriz'in "Hıyâbân" adı verilen Doğu Kapısında yer alıyor. 15.asırda bölgede hâkimiyetini sürdüren Türkmen Kara Koyunlu hükümdarlarından Cihan Şah'ın Tebriz'e yâdigârı. Cami çevresinde yer alan görkemli bir kümbet, hamam, hangâh, medrese ve kütüphane ile beraber bir zaman "*Muzafferiyeh İmareti*" adını da taşımış bu külliye. Şimdi adını saydığımız yapıların birçoğu tarihin hafızalarında yaşıyor ne yazık ki...

Zaman içinde Tebriz'in geçirdiği büyük depremlerden ve özellikle Tebriz'in önemli bir kısmını yerle bir eden 1779 depreminden de nasibini almış ama ayakta kalabilmeyi başaramamış bir eser Mescid-i Kebûd. Çinicilik sanatındaki çeşitlilik ve inceliği, renklerinin uyumu onun "*İslâm Firûzesi*" şeklinde tanınmasına sebep olmuş. Bu süsleme ve bezeme harikasının unutulmaz sanatkârı ise Nimetullah İbn Muhammed El-Bevvâb isminde bir usta imiş.

Tebriz Ulu Camii, hicrî birinci yüzyıla ait eserlerden olup, eserin Abdullah İbn Âmirî zamanına ait olduğu söyleniyor. Bina, sekiz köşeli sütunlar üzerine inşa edilmiş oda ve şebistanlardan oluşur. Eser, Tebriz'in Bilankûh Mahallesi'nde. Unutmadan belirtelim ki hicrî sekizinci ve dokuzuncu yüzyıl şairlerinden, bizim klâsik şairlerimizin de şiir yolunda etkilendiği, kısa isimlerle Kemâl Hocendî ile hicrî onuncu yüzyılda yaşamış nakkâş ve minyatür ustalarından Nakkaş Kemaleddin de burada yatıyorlar.

Tebriz'in eteklerine kurulduğu Eynal ve Zeynal dağların zirvesinde, İlhanlı mimarî üslubuyla yapılmış iki türbede rivayete göre Hz. Ali'nin iki oğlu yatarmış. Uzaktan selam ve dualarımızı göndermekle yetiniyoruz. Doğrusunu söylemek gerekirse o zirveye bu sıcakta ve hele de bu zaman kıtlığında çıkmayı gözümüze kestiremiyoruz. İnşallah bir başka zamana...

Tebriz'e Şahlardan Bir Yâdigâr: El Gölü

Şah Rıza Pehlevî'nin ikinci eşi Farah Diba, Tebrizli imiş. Rıza Pehlevî, eşi Farah onuruna Tebriz'in şehre hâkim bir güzel tepesi üzerine geniş havuzları da olan bir park yaptırmış. Aslına bakarsanız, burada zaten eskiden, yapımı taa Akkoyunlular dönemine kadar uzanan bir köşk varmış. Bu köşk, Safevîler ve özellikle Kaçarlar döneminde Abbas Mirza tarafından restore ettirilmiş. Dolayısıyla yeniden yapıldığında adına "Şah Gölü" demişler. Şah ailesi her yıl buraya gelir, tatillerinin bir kısmını burada geçirirlermiş. Güneyinde bulunan ve merdiven basamaklarını andıran tepeden aşağıya doğru akan nehircik hakikaten görülmeğe değer. Yine parkın güney tarafından gölün ortasındaki kasra kadar uzanan köprü biçimindeki uzunca yol, El Gölü'ne bir ada havasını veriyor. Siz deyin göl, ben diyeyim büyük bir havuz, işte bu gölün ortasında ülkenin mimarî geleneklerine uygun olarak inşa edilmiş iki katlı bir köşk var.

Gölün çevresi ise Tebriz halkı için bulunmaz bir mesire yeri... Yeşil çimenler üstünde piknik yapanlar, yatıp uyuyanlar, gruplar halinde hafta sonu tatiline çıkmış saçlı sakallı askerler, ağaçların altında birbirlerinin gözlerinin içine bakarak sohbet eden Tebrizli genç âşıklar, hepsi El Gölü'nün konukları.

Şah Gölü veya Tebrizlilerin deyişiyle "İl Goli", bugün de içindeki balıklarıyla ve Tebriz'e tepeden bakan parklarıyla eski görkemini koruyor. O günlerle bugün arasındaki tek fark herhalde isminin değiştirilmiş olması. Eskiden ismi Şah Gölü iken bu gün adı "İl Gölü" veya bizim söyleyişimizle "El Gölü" olmuş. Şunu söyleyeyim, İran'da ismi "Şah" olan ne varsa devrimden sonra değiştirilmiş. Ne olmuş peki diye sormanıza gerek yok. Çünkü neredeyse hepsinin yerine "İmam" konulmuş. Diyelim ki şehrin merkezindeki meydanın ismi "Şah Meydanı" ise,

olmuş İmam Meydanı...

Bu bahçenin ismindeki "El" kimesi de "Halk" anlamına geliyor. Tebrizlilerin yediden yetmişe, özellikle bu sıcak yaz günlerinde, tabiri caizse "nefes" aldıkları bir mekân olmuş El Gölü ve çevresi. Göle nâzır, Büyük Pars Oteli, Tebriz'in en lüks, en muhteşem yapılarından biri olarak dikkat çekiyor.

Bugün günlerden Cuma... Her yer kapalı. Çünkü İran'da hafta sonu tatili Perşembe günü öğleden sonra başlıyor, Cumartesi sabahı sona eriyor. Tebriz'in yoğun trafiği içinde gezilip görülecek yerlere en hızlı şekilde ulaşım açısından bulunmaz bir fırsat aslında bu hafta sonu tatili.

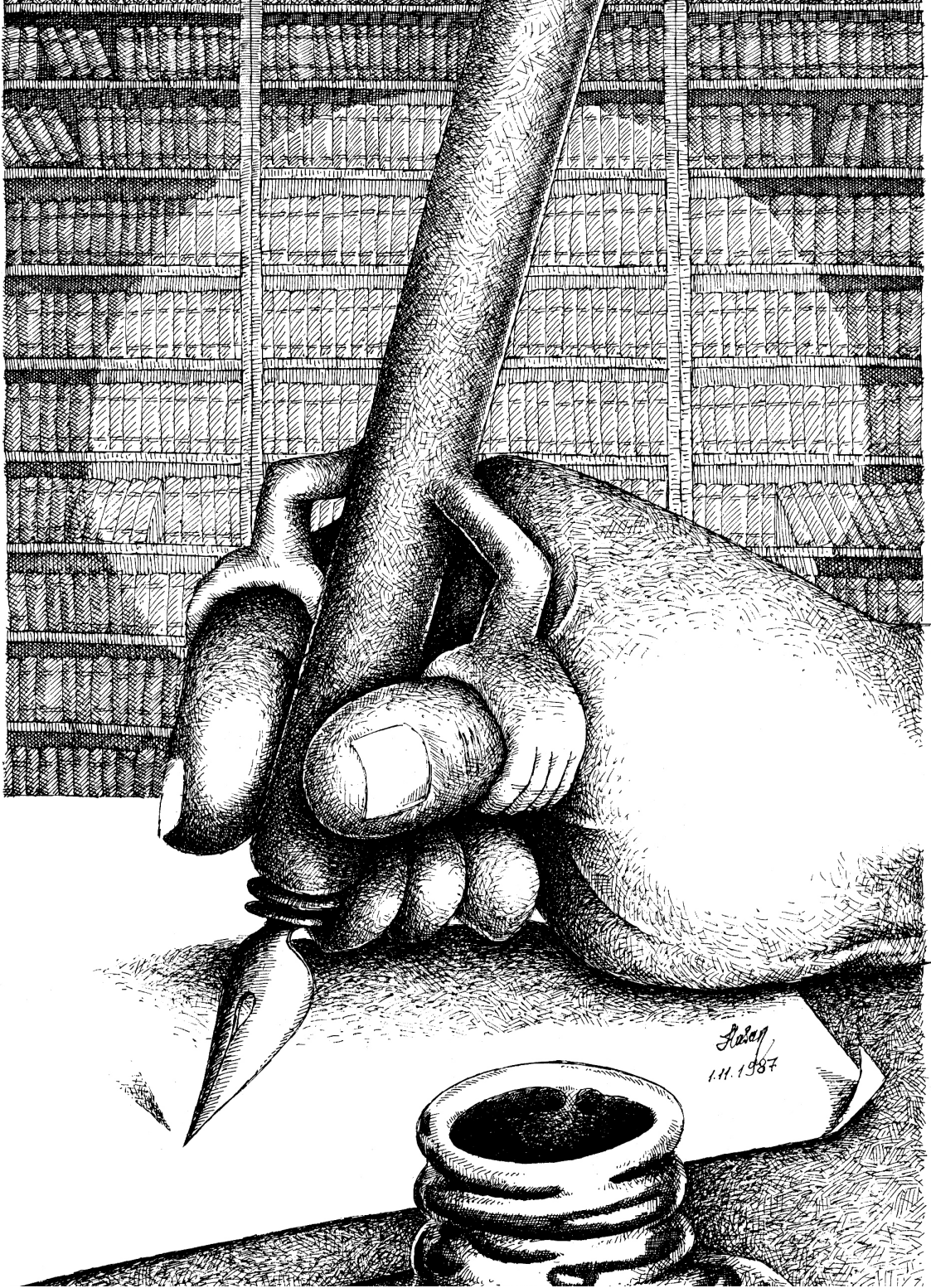
Adım adım Tebriz'i gezmeye devam ediyoruz. Hâne-i Meşrûta aslında bir müze ev. Konak daha doğrusu... Meşrutiyet müzesi olarak İran'da Meşrutiyet döneminin hatıralarını barındırıyor içinde. Tebrizlilere şehirde nereleri gezelim diye sorarsanız, önce Hâne-i Meşrûta'nın ismini söylüyorlar. Şebüster, ya da diğer ismiyle muhteşem Cuma Camii'nin hemen karşısında, büyük Tebriz kapalı çarşısının batı tarafında bu müze. Dış cephesi klâsik kırmızı tuğladan yapılmış olan ve Kaçarlar dönemi mimari özellikleri doğrultusunda inşa edilmiş bu yapıya girişler de ücretli. Girişte olağanüstü güzellikte, bakımlı

çiçekler arasındaki havuzu ile bahçesi göz kamaştırıcı. Evin ilk sahibi, Ebu'l-Molla nâmiyle meşhur Hacı Mehdî Kûze Kenânî adında biri imiş. 1908'deki Meşrutiyet hareketinde, başta Settar Han olmak üzere, Tebriz'in önde gelen meşrutiyet aydınlarının toplanma mekânı olmuş burası. Konağın mimarı ise yıllarca Rusya'da kalan ve 1868'de Tebriz'e dönen Mimar Hacı Veli Tebrîzî imiş. 1988 yılında geçirdiği restorasyondan sonra bu bina müzeye dönüştürülmüş. İki katlı müzenin oda ve salonlarında, dönemin yazılı basınından örnekler, antika Tebriz halı ve kilimleri, çeşitli seramik ve cam eşyalar, çini vazolar sergileniyor.

Şehrin merkezinde kurulmuş bulunan Tebriz Belediye binası, onların deyişiyle "Şehrdârî", tarihî bir yapı. Hemen önünde şehrin ana bulvarlarını buluşturan havuzlu bir meydan yer alıyor.

Tebriz Kaçar Müzesi de görülmesi, gezilmesi gereken mekânlardan biri. Buraya "Emir Nizam Evi" de diyorlar. Kaçar Hanlarından Nasreddin Şah döneminde Emir Nizam tarafından Tebriz'in en eski mahallelerinden biri olan Şeşgilan'da yaptırılmış. Kaçarlar dönemine ait birçok tarihî eserin bu bölgede, özellikle bu mahalle çevresinde yer aldığını da unutmadan söyleyelim.

Çizgi: Hasan Aycın